

bombers de catalunya

història i present

Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació

Bombers

IVIL
GAL

J.E. SERRA CLARA
BOMBER

BOMBER 11
DE SEBOS

SINCHI
BOMBER

bombers de catalunya

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

Bombers de Catalunya : història i present
Text en català, castellà i anglès
I. Catalunya. Departament d'Interior, Relacions Institucionals
i Participació II. Títol
1. Bombers - Catalunya - Història
614.842.83(467.1)(091)

Primera edició
abril 2009

© dels textos, els autors
© de l'edició: Generalitat de Catalunya,
Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació
Diputació 355
08009 Barcelona

Producció
L'Avenç, S.L.

Disseny original
Jordi Casas

Impressió

ISBN
978-84-393-8002-3
Dipòsit legal

Fotografies coberta i pàgina anterior: Josep Maria Masachs

AGRAÏMENTS

Moltes persones han participat en l'aventura de fer aquest llibre. Els autors, coordinadors i editors volem agrair a les següents persones els seus consells, suggeriments i ajuda pel que fa als continguts: Bienvenido Aguado, Ramona Aixàs, Carles Andújar, Joan Anfrons, Pedro Anitua, Etel Arilla, Josep Arola, Juanjo Bellostas, Manuel Bosch, Ramon Caballé, Joan Canalias, Enric Cano, Francesc Carola, Sebastian Carton, Marc Castellnou, Ferran Cels Liesa, Ricard Cervantes, Bernat Clarella, Pep Colàs, Francisco Díaz, Carlota Dicenta, Ramon Dinarès, Pius Dòniga, Cecília Egea, Laia Esteban, Jordi Fabregat, Cesc Farré, Jordi Farré, Pep Farré, Josep Lluís Fernández, Alícia Ferrer, Josep Maria Ferrer, Nandu Font, Jordi Francès Buxó, Pere Freixa, Carles Galán, Jordi Gallart, Xavier Garcia Guixé, Lluís Gràcia, Antoni Güell, Joan Ramon Guimjoan, Marian Gutiérrez, Núria Iglesias, Rafael Izaguirre, Domingo Jiménez, Marta Jovés, Xevi Jovés, Josep Maria Juncosa, Elisabet Justríbó, Santi Lleonart, Mercè López, Josep López Rico, Ferran Lorente, Anna Martín, Jordi Martínez, José Luis Martínez, Mateu Mas, Josep Maria Masachs, Cristina Masramón, Marta Miralles, Jordi Moreno, Montse Nebot, Alícia Olmos, Carles de Pablos, Manel Pereda, Ferran Pinto, Lluís Pou, Ramon Prat, Sisco Pujades, Antoni Rifà, Lluís Rodríguez, Santiago Rovira, Eduard Ruíz, Jaume Ruy, Paola Salas, Conrado Sánchez, Paco Sánchez, Jordi Sans, Elies Serra, Nacho Solano, Antonio Tapias, Lupe Tena, Josep Tunica, Màxim del Valle, Enric Ventosa, Jordi Vidal, Miquel Vidal, Ramon Viladrich, Oriol Vilalta, Albert Vilanova, Joana Vilarroig.

Igualment, pel que fa a les il·lustracions, diverses persones i institucions han facilitat graciosament la localització de part dels materials fotogràfics que il·lustren el volum. Agraïm especialment la col·laboració, entre molts altres, a: Arxiu dels Bombers de Barcelona, Servei d'Arxius, Estudis i Informació de la Diputació de Lleida, Arxiu General de la Diputació de Girona, Arxiu General de la Diputació de Barcelona, Arxiu General de la Diputació de Tarragona, Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona, Arxiu Municipal de Valls, Arxiu Comarcal de les Terres de l'Ebre, Arxiu Comarcal del Baix Camp, Arxiu Històric Comarcal del Vallès; Arxiu Municipal de Terrassa, Arxiu Històric de Sabadell; Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona; Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, Fundación Pablo Iglesias, Biblioteca Nacional de Catalunya, Arxiu Històric de Reus, Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre, Arxiu Històric Comarcal de l'Alt Empordà, Arxiu Municipal de Figueres, Arxiu Municipal de Tarragona, Arxiu Històric Comarcal de l'Anoia, Arxiu Municipal de Badalona.

L'aportació de tots ells ha ajudat a que aquest llibre pugui ser una realitat.

història i present

bombers de catalunya

Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació

Continguts

Preàmbul
Joan Saura i Laporta

9

Introducció
**Els antecedents de les
companyies de bombers**
Jesús Mestre Campi

14

4

**Els anys de la postguerra i
el primer període franquista
(1939-1962)**

Marc Ferrer i Murillo

98

5

**Els bombers de les
diputacions provincials
(1962-1980)**

Carles Savalls

122

6

**Els bombers de la
Generalitat
(1980-2008)**

Carles Savalls

154

1

**El segle XIX. L'origen
dels cossos de bombers**
Joan Rovira

20

2

**Temps d'innovacions
i motorització (1900-1935)**
Marc Ferrer i Murillo

48

3

**La Guerra Civil
(1936-1939)**
Marc Ferrer i Murillo

78

7

**Els bombers
del segle XXI**
Olga Lanau

196

Nota sobre els autors
Organigrama del
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i
Participació

211

**Traduccions al castellà
i l'anglès**

Textos en castellà

Textos en anglès

(1)

(81)

Preàmbul

Joan Saura i Laporta

Teniu a les vostres mans el primer llibre institucional sobre el Cos de Bombers de la Generalitat.

Aquest llibre ha estat elaborat pel Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació i l'editorial L'Avenç, amb l'objectiu d'oferir una mirada a la història d'un dels cossos operatius més importants que tenim en matèria de seguretat.

Una història que va molt lligada al desenvolupament urbanístic i industrial i també a la història de les institucions de Catalunya. Malgrat que l'origen de la lluita contra els incendis el trobaríem en les civilitzacions més antigues, les organitzacions estructurades de serveis contra incendis van començar a sorgir a Catalunya al llarg del segle XIX. Fa precisament uns 150 anys de les primeres referències a Catalunya d'organitzacions de bombers. Es tractava de serveis d'extinció d'incendis que apareixien amb la industrialització i la conseqüent expansió demogràfica i urbanística.

Sovint aquestes primeres companyies de bombers depenien de la iniciativa privada, a través de mútues i societats asseguradores contra incendis. Més tard, van passar a dependre dels ajuntaments i, amb la recuperació de les institucions democràtiques i l'estatut de 1979, va ser la Generalitat qui en va assumir les competències. La Generalitat ha establert una xarxa de parcs de bombers que dona cobertura a tot Catalunya i que treballa en la millora de la prevenció per tal de garantir una major seguretat en tots els àmbits.

Tot sovint la professionalització i la modernització dels bombers s'ha produït com a resposta a algun esdeveniment: un sinistre, un accident o una catàstrofe ha servit a vegades per fundar un cos de bombers o per fer-lo evolucionar. Per sort, els bombers de la Generalitat han invertit aquesta tendència i prioritzen tant la capacitat de reacció com la prevenció.

El Govern de la Generalitat considera prioritària la millora de l'eficàcia del sistema de resposta a les emergències i per això s'està fent un esforç pressupostari considerable per reforçar i crear nous parcs de bombers; per renovar i millorar equips i materials de seguretat i també per millorar la xarxa de comunicació.

D'altra banda, també som plenament conscients que el capital humà és la clau de l'eficàcia del Cos de Bombers de la Generalitat. Els Bombers de la Generalitat són un col·lectiu necessari i imprescindible per la seva aportació

El Conseller Saura en el lliurament de distincions del Cos de Bombers de la Generalitat de Catalunya amb motiu de la Festa Patronal dels Bombers 2009, que aquest any va tenir lloc a Vic.
© Eva Guillamet

a la seguretat civil i per la tasca que desenvolupen en favor de mantenir i millorar el benestar de la societat. És per això que també estem donant un nou impuls a la formació inicial i a la formació contínua amb el disseny d'un nou pla de carrera a l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya.

Hem de treballar per tenir una bona política preventiva i per avançar-nos als riscos a què estem exposats i saber donar la millor resposta davant les emergències. Per això també estem donant un nou impuls al sistema de protecció civil de Catalunya, del qual el Cos de Bombers és una part essencial i imprescindible, per tal de crear sinèrgies, unir esforços i saber donar una resposta àgil i eficaç davant qualsevol emergència de la ciutadania.

Els bombers funcionaris i voluntaris que formen part del servei de prevenció i extinció d'incendis i salvaments conformen un Cos de Bombers modern, ben preparat i amb els recursos adequats per intervenir amb professionalitat i eficàcia en la lluita per l'extinció d'incendis, els rescats de persones en accidents de trànsit i el salvament de persones en tot tipus de situacions.

Teniu, doncs, entre les vostres mans un llibre que, ben segur, contribuirà a aproximar-nos a un cos operatiu que és una peça essencial de l'engranatge que conforma el sistema de seguretat pública de Catalunya i que és una part imprescindible del sistema de resposta a les emergències.

Voldria acabar amb el desig que aquesta publicació sigui tot un èxit per tal que el màxim de ciutadans i ciutadanes coneguin la història del Cos de Bombers de la Generalitat i les tasques actuals que realitzen al servei de la seguretat de tots nosaltres.

Joan Saura i Laporta

Conseller d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació

Introducció

Els antecedents de les companyies de bombers

Jesús Mestre Campi

Poder disposar d'un servei contra incendis i salvaments no és un caprici sinó una necessitat de qualsevol societat i Catalunya, en el conjunt del país i amb una organització centralitzada, no ha tingut aquest servei fins que es va aconseguir l'autogovern, a principi dels anys 1980. Així, quan parlem dels Bombers de Catalunya ens referim a una organització molt recent, constituïda l'agost de 1982. Això, però, no contradiu que la història dels bombers a Catalunya sigui molt més llarga: des de mitjan segle XIX hi ha serveis de bombers organitzats, tant de caràcter municipal com de companyies d'assegurances privades. I encara podríem recular molt més: hi ha mostres arqueològiques de bombes d'aigua de l'antiguitat que podrien haver estat utilitzades per apagar focs.

El foc, l'aigua i l'aire són elements indispensables per l'home, que els utilitza quotidianament: per cuinar aliments, per escalfar-se, per beure, per respirar... Però són elements que de vegades poden tornar-se hostils i provocar grans desastres: el foc dins d'una ciutat, o un aiguat, o una forta ventada poden destrossar en instants allò que tant ha costat de construir. Hi ha evidències de la lluita contra aquests desastres, siguin naturals o provocats pel mateix home, des dels orígens de la història. I des d'aleshores s'han inventat ginys per poder llançar aigua al foc, s'han organitzat grups especialitzats per fer més efectives les tasques de salvaments de persones i béns, i, fins i tot, s'han dictat ordenances amb mesures preventives, les més eficients per evitar desastres.

Els orígens de les organitzacions contra incendis

Des de l'antiguitat hi ha referències de grans incendis amb un gran poder de destrucció, com el del Temple de Jerusalem de l'any 586 aC, provocat pels babilonis; el de la Biblioteca d'Alexandria, cap el 50 aC, un dels molts incendis que va patir aquesta institució, o el de Roma de l'any 64 dC, provocat per l'emperador Neró, que va cremar un terç de la ciutat. Hi ha molts altres exemples d'incendis emblemàtics, que van influir en l'adopció de mesures preventives, sobretot a les aglomeracions urbanes on els incendis poden tenir conseqüències més greus.

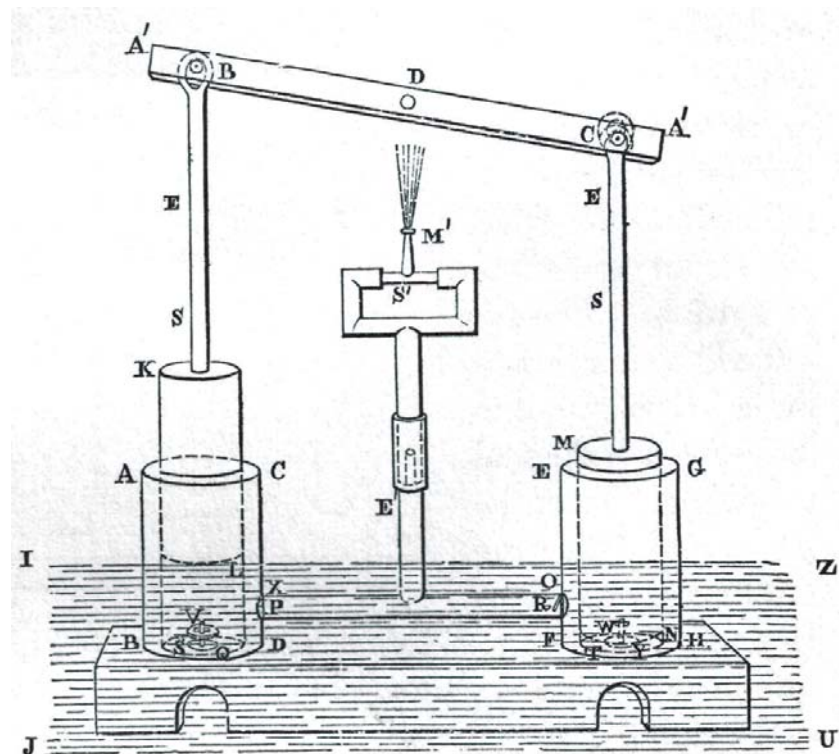
Les civilitzacions egípcia i grega van reglamentar ordenances preventives contra incendis de forma paral·lela a uns costums on el foc tenia una importància notable, tant des de la perspectiva quotidiana com en la religiosa. Però va ser a Roma, la ciutat més important de l'antiguitat, on va existir l'organització més perfeccionada per la prevenció i l'extinció d'incendis. Com en altres ciutats antigues, a Roma hi havia guardes nocturns

pàgina anterior
La població de Cervera sufocant
un incendi l'any 1923.

amb la missió de fer rondes i donar l'alarma en cas d'incendi. Estaven a les ordres d'un magistrat, el *Tresvire Nocturni*, i sovint eren esclaus. En època d'August, cap a l'any 6dC, es va decidir perfeccionar aquesta primitiva organització a la ciutat de Roma i es va crear el cos de *vigiles*, un grup especialitzat que es dotà de les infraestructures necessàries: casernes repartides per la ciutat, utilatge especialitzat i una organització jeràrquica. Ja en aquesta època l'utilatge dels *vigiles* era prou sofisticat: escales, galledes de corda teixida, destrals, etc., i fins i tot bombes hidràuliques que eren manipulades per un professional especialitzat, el *siphonari*. També en època d'August hi ha constància de l'existència d'unes ordenances preventives contra el foc que, a més de la capital romana, també s'aplicaven en les altres ciutats de l'Imperi. Entre altres aspectes, una d'aquestes mesures reglamentava que els ciutadans havien de tenir grans gerres sempre plenes d'aigua per ser utilitzades en cas d'incendi. A les principals ciutats romanes a Catalunya, sobretot a Tàrraco i a Barcino, s'han trobat evidències arqueològiques i documents de l'existència d'organitzacions d'extinció d'incendis. A Tàrraco, capital de la província de la Tarraconense, es va formar al segle I dC un cos de *vigiles* que seguia el model de Roma. I a Barcino s'han trobat restes de les grans gerres que servien per acumular aigua per poder-la utilitzar en cas d'incendi.

La bomba hidràulica

L'origen de la bomba hidràulica, el giny més identificador del bomber, també es troba a l'antiguitat, concretament a Egipte i a Grècia, on es feia servir per extreure aigua dels pous. La primera bomba impel·lent d'aigua

El gravat mostra el funcionament intern de la bomba hidràulica d'Heró el Vell, un enginy inventat i desenvolupat durant l'antiguitat i que, amb algunes millores tècniques, va estar vigent fins a l'edat moderna.

va ser inventada per l'enginyer grec Ctesíbios d'Alexandria, deixeble d'Arquímedes, que al segle III aC. Dos segles més tard, cap el I aC, el matemàtic Heró el Vell, també d'Alexandria, recollint les aportacions de Ctesíbios i de Filó d'Alexandria, va descriure una bomba especialment pensada per a l'extinció d'incendis a la seva obra *Pneumàtica*. Els romans van perfeccionar la bomba hidràulica d'Heró, que anomenaven *siphos*, i la van utilitzar per llençar aigua a pressió en els incendis, a més d'altres usos. La bomba hidràulica va ser reinventada a finals del segle XV, gràcies a l'enginyer de Anton Platter, joier d'Augsburg, que estava convençut que la seva xeringa d'aigua era la primera màquina de la història pensada per combatre els incendis. Aquest invent va permetre diverses innovacions i perfeccionaments, com l'aparell d'extinció d'incendis que Rudolphus Agricola descriu en la seva obra *De Re Metalica* (1556), o l'espectacular màquina de Cyprian Lucar descrita a *Teatrise Named Lucarsolarse* (1590). Al segle XVII es van fer nous perfeccionaments i, segons menciona un llibre d'invents de 1655, hi havia bombes que podien enviar l'aigua a 12 metres d'alçada. Però les innovacions més decisives les va fer el pintor i inventor holandès Jan van der Heyden, que va ser el primer en dissenyar una mànega amb aplicacions en l'extinció d'incendis; era de cuir i tenia una llargada d'uns 15 metres i a cada extrem s'hi aplicaven unes connexions de bronze que permetien la unió amb altres mànegues per tal de fer-les més llargues. Van der Heyden també va projectar, l'any 1668, una bomba hidràulica a la qual es connectava la mànega. Finalment va publicar un manual il·lustrat, el *Brandspuiten-boek* (1690), en què descriu detalladament els seus invents, exposa els seus criteris sobre l'extinció d'incendis i explica la seva experiència en la organització d'una brigada de bombers voluntaris a Amsterdam. Aquest tractat va influir en la creació d'organitzacions de bombers a altres ciutats europees.

Il·lustració de Jan van der Heyden d'una bomba hidràulica amb mànegues, publicada al segle XVII en un dels primers manuals europeus sobre extinció d'incendis.
© Rijksmuseum, Amsterdam

L'any 1725, l'enginyer anglès Richard Newsham va desenvolupar un giny més potent, capaç de bombar 12 litres d'aigua per minut i enviar-la a 40 metres de distància. Les innovacions eren constants, tant a Europa com a Amèrica. Al nou continent, Benjamin Franklin també va projectar bombes hidràuliques i altres útils, i va ser l'organitzador de la companyia de bombers de Filadèlfia, l'any 1736. A partir de la segona meitat del segle XVIII, s'intenta aplicar el vapor a les bombes hidràuliques i s'instal·len dins de carros, per facilitar el seu transport i arribar el més aviat possible al sinistre, però no va ser fins a la dècada de 1820 quan es van fabricar les primeres, concretament la de John Braithwaite a Anglaterra, operativa a partir de 1827, i la de John Ericsson, més perfeccionada, però que no va ser operativa a Nova York, fins l'any 1840. A Catalunya, les primeres bombes hidràuliques contra incendis van ser fabricades per La Maquinista Terrestre y Marítima a mitjan segle XIX.

Gremis i exèrcit: la tradició organitzativa a l'Antic Règim

Al llarg de l'edat mitjana i els segles de l'edat moderna, hi ha ben poques referències a ordenances o sistemes organitzats sobre la prevenció i la lluita contra incendis a Catalunya. Les organitzacions tradicionals per fer front els incendis eren una barreja d'elements de solidaritat social que

podien sorgir a iniciativa dels veïns, de les institucions comunitàries, de les municipals o, fins i tot, de l'estat. La resposta de la societat davant dels incendis posava en joc tot un conjunt de codis i conductes d'autoajuda i ajuda mútua establerts pels costums i les normes socials, i que s'expressaven davant de situacions de necessitat en cada moment històric.

Des del punt de vista institucional, però, eren els gremis i les confraries professionals assumien, principalment, la responsabilitat i el protagonisme de les tasques d'extinció dels incendis. Els gremis, a més de ser una organització estamental, aportaven els coneixements tècnics necessaris per poder realitzar les tasques exigides en un incendi. Així, els gremis vinculats en la construcció, com ara els paletes, fusters, o picapedrers, eren els que formaven el nucli actiu en les tasques d'extinció, i eren ajudats per gremis dels aiguaders, els boters, els macips o els carreters. En cas d'incendi, la crida es realitzava mitjançant el toc de foc de les campanes de la parròquia més propera.

Els gremis eren corporacions professionals amb una forta estratificació jeràrquica al capdavant de la qual s'hi trobava el prohoms corresponent. Aquest fet garantia almenys l'existència d'una estructura clara de comandament. Però les tecnologies d'extinció eren encara molt rudimentàries. A Catalunya, l'ús generalitzat de les bombes hidràuliques no va ser un fet fins a les darreries del segle XVIII i, per tant, el mètode d'extinció d'incendis més habitual era l'ensorrament de la casa afectada per impedir la propagació del foc, en comptes d'intentar apagar directament les flames. A més, com s'ha vist anteriorment, aquestes primeres generacions d'aparells i mecanismes hidràulics contra incendis no anaven més enllà de les xeringues hidràuliques, construïdes primer de fusta i posteriorment de coure; o les primeres bombes hidràuliques de coll de cigne, que tenien una capacitat molt limitada de projectar a una mínima distància l'aigua. No s'utilitzaven encara mànegues per on canalitzar l'aigua i la manera més usual de llançar l'aigua sobre el foc era utilitzant galledes de fusta o de cuir.

L'any 1827, l'enginyer anglès John Braithwaite va adaptar la bomba de vapor a les necessitats dels bombers, i la va instal·lar en un carro per facilitar el seu desplaçament.

Al llarg del segle XVIII, els ajuntaments catalans van començar a promulgar bans i crides relatives a incendis, com va fer l'Ajuntament de Barcelona en les disposicions del 20 de juliol de 1762, del 27 d'octubre de 1781, de l'11 de desembre de 1782 i del 23 de juliol de 1785. També, a finals de segle, es va adquirir una bomba hidràulica gran i diverses de petites. I, l'any 1797, es va publicar un reglament que constava de 41 articles i que sintetitza els costums tradicionals. Així, per exemple, es fa una regulació de les crides i els tocs d'avís, de les atribucions de l'alcalde de barri i altres autoritats, de les obligacions dels prohoms dels gremis de paletes, fusters, faquins, manyans i carreters i, fins i tot, algunes recomanacions sobre la manera d'atacar un incendi.

Tècnicament, l'opció tradicional més utilitzada per extingir l'incendi quan aquest s'havia generalitzat a bona part de l'edifici era la de tallar el foc. Consistia, en primera instància, en provocar l'enderrocament de la casa que s'havia incendiat i, cas que això no fos possible donada la virulència de l'incendi, s'optava per solucions més radicals: enderrocar les cases veïnes per tallar la propagació i evitar que es generalitzés en els edificis contigus. Aquestes dràstiques mesures sempre resultaven polèmiques i eren motiu de fortes tensions entre les diferents autoritats que comandaven les tasques d'extinció. Era un sistema econòmicament molt car ja que no tan sols es perdia la casa incendiada sinó que també es destruïen les cases veïnes. L'enderrocament es feia mitjançant eines manuals o molt sovint es recorria, per accelerar el procés, a l'ús de l'artilleria. Així, davant la poca capacitat per extingir directament les flames, l'objectiu era ensorrar l'edifici afectat o l'adjacent per evitar la propagació de l'incendi, que era el que més es temia. Es coneixien prou bé grans incendis, com el de Londres de 1665, que s'havia originat en un forn però que havia acabat cremant bona part de la ciutat; o el de Madrid de 1734 que va cremar el Palau Real de l'Alcázar; o el de l'immens Palau d'Hivern de Sant Petersburg, a Rússia, de 1837, on tan sols es va salvar el palau de l'Ermitage, i també va cremar una part de la ciutat. Així, doncs, la prioritat era evitar la propagació de l'incendi a qualsevol preu. Encara a principis del segle XIX, les eines que més identificaven dels primers cossos o serveis de bombers no eren ni les mànegues ni les bombes hidràuliques, sinó el pic i la pala. Amb el perfeccionament i la difusió de les bombes hidràuliques impel·lents, però, la capacitat d'extingir directament els incendis va augmentar de manera decisiva.

En els incendis i altres sinistres es prioritzava el rescat de les persones en perill i, també, la salvaguarda de tot el mobiliari que es podia dels habitatges i edificis afectats. Aquesta acció solia ser polèmica. Per una banda, el fet de llençar els mobles per la finestra els salvava inicialment del foc però sovint resultaven destrossats en impactar contra el terra. Per altra banda, els mobles i altres pertinences que es treien al carrer eren sovint objectiu de pillatge generalitzat, aprofitant el desordre que el mateix incendi i les tasques d'extinció que l'acompanyaven creaven. Amb la creació dels primers serveis uniformats de bombers també es volia eliminar aquesta depredació sistemàtica de béns aliens mitjançant la identificació per l'uniforme o la xapa de llautó amb la inscripció del cos de bombers, que havien de portar tots els integrants d'una companyia durant les tasques d'extinció.

L'ensorrament de la teulada era una pràctica habitual en l'extinció d'incendis.
© Arxiu del Cos de Bombers de Barcelona

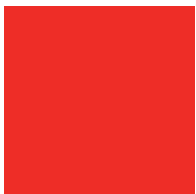

Extinció d'un incendi a principis del segle XIX. Després de salvar a les persones amenaçades, els bombers treien els mobles de la casa incendiada per impedir, d'aquesta manera, que el foc es fes més gran.
© Arxiu del Cos de Bombers de Barcelona

Una altra institució que actuava en cas d'incendi era l'exèrcit, no només en tasques d'ordre públic sinó participant directament en les tasques d'extinció. També era força habitual l'ús de peces d'artilleria per accelerar l'enderrocament dels edificis incendiats o els de l'entorn, en aquelles viles i ciutats on existien destacaments militars. A més, la veritable figura d'autoritat era el capità general. Barcelona és un exemple de com la presència militar en les tasques d'extinció, de vegades, podia augmentar la confusió en la direcció i el comandament de les tasques d'extinció.

La crisi gremial, que arriba amb la seva dissolució l'any 1833, va propiciar l'aparició de noves tipologies d'organització per fer front a l'extinció dels incendis urbans.

1

**El segle XIX.
L'origen dels cossos de bombers**

Joan Rovira

La societat burgesa i la creació de nous dispositius de seguretat

El procés històric d'expansió del mercat, la indústria i les ciutats al llarg dels segles XVIII i XIX comporta l'aparició de noves situacions d'inseguretat. La burgesia –la nova classe social hegemònica– va intentar instaurar nous mecanismes de seguretat per la protecció de les poblacions i les propietats, ja que els dispositius de seguretat procedents de l'Antic Règim van quedar obsolets o transformats. La societat burgesa va bastir un variadíssim espectre de mecanismes i dispositius de protecció i seguretat, tant públics com privats. A Catalunya, la gènesi i institucionalització de les primeres companyies de bombers són un element més d'aquesta cartografia que es va configurant per a la defensa de la vida i les propietats davant d'un vell però renovat enemic: l'incendi.

A la Catalunya del segle XIX, com a la resta d'Espanya, aquests primers serveis d'extinció d'incendis s'implanten amb retard en relació a d'altres països europeus. El retard en la creació de companyies modernes de bombers, més que per descurança o desídia de les autoritats, s'explica per dos factors que entorpien la seva implantació: els conflictes armats i la manca d'un estat central fort que assumís aquestes competències.

En un context de guerra civil endèmica –les guerres carlines– o de continuada violència política i social com són les bullangues, els amotinaments urbans o les revoltes pageses, la urgència en la creació de serveis d'extinció d'incendis era relativa i quedava sempre postposada davant la necessitat de garantir l'ordre públic i polític, el manteniment de les hegemonies polítiques i les victòries en el camp de batalla. Quedava poc espai, doncs, per a l'organització d'institucions menors com la que representaven els bombers. Així, a nivell estatal les institucions que es prioritzen en l'àmbit de la seguretat interior seran l'exèrcit, la milícia i els diferents cossos de policia existents o en gestació, com els Mossos d'Esquadra i la Guàrdia Civil, creada l'any 1844. Igualment, a nivell municipal es van gestant la creació de cossos de vigilància com els serenos i, poc després, les guàrdies urbanes.

La vigilància i la protecció pública de les propietats privades davant d'incendis i robatoris

La creació de les primeres companyies de bombers va paral·lela a la creació d'altres cossos de seguretat específicament urbans per a la vigi-

El personal de la companyia de bombers de Figueres, a final del segle XIX.
© Arxiu Històric Municipal de Figueres

lència i la protecció de les propietats, com ara els vigilants nocturns o serenos i les guàrdies urbanes. Calia protegir les propietats tant dels incendis com dels robatoris. La creació dels serenos és un exemple clar de com les autoritats municipals institucionalitzen una vigilància nocturna que tenia anteriorment una base i formulació popular. Així, per exemple, en l'establiment i organització del servei de serenos del municipi de Sabadell de l'any 1834, es justifica la seva creació per «...la comodidad que ofrece este servicio por su numerosa población, acreditadas fábricas, floreciente industria de toda clase y concurrencia de forasteros... hallándose ya establecido desde mucho tiempo un sereno que paga el vecindario espontaneamente...» (*Reglamento para los serenos*. Sabadell, 1874)

El vigilants, guardes nocturns o serenos esdevenen un dels primers cossos de vigilància municipal que institucionalitzen la seva organització arreu de Catalunya. A Barcelona les primeres reglamentacions són de 1786 i tenien com a missió la de realitzar rondes de vigilància pel barri. A més, a cada hora de la nit, anunciaven l'estat del temps, i d'aquí en prové el nom. La seva organització oficial a Barcelona no es formalitza fins a la reforma del reglament de 1838. Amb tot, hi havia una dualitat de serveis de vigilància que provocaren conflictes com el del 1869, quan s'enfrontaren els serenos i els vigilants nocturns que havien establert alguns comerciants per iniciativa particular. Finalment es va establir que els serenos municipals, a diferència dels vigilants nocturns privats, tinguessin també un rang d'autoritat i podien portar pistola (fins llavors duien només un pal de defensa) i sabre en el vestit de gal·la. Per tal de comunicar-se amb d'altres serenos duien xiulet o carraca. El 1887 els dos cossos s'unifiquen i sota la consideració d'auxiliars de policia.

Els serenos, a més de ser dels primers cossos de vigilància que s'organitzen per barris, seran els encarregats de donar l'avís i intentar evitar «incendios, robos, insultos y desordenes de la gente licenciada...». Entre les seves obligacions hi havia la de conèixer els domicilis de metges, cirurgians, notaris, farmacèutics, llevadores, càrrecs

El model de casc de bomber més habitual a Catalunya al llarg del segle XIX. Aquest pertanyia als bombers d'Olot.
© Col·lecció de l'Institut de Seguretat Pública

municipals i militars, i a més «... de los individuos de la compañía de bomberos y dependientes de la compañía de seguros contra incendios, escribanos del alcalde y sr. Medicos del crimen...» (*Reglamento para los serenos*. Sabadell, 1874). En cas d'incendi, un cop donat l'avís a tots els implicats, afegirien a l'hora i el temps la crida «foc a la parròquia de...».

La construcció de la ciutat moderna

La important activitat de construcció i les reformes de les ciutats, esponsorada pels processos de desamortització de les propietats religioses, va afavorir l'aparició d'un conjunt de condicionants propicis als incendis que dificultaven la seva extinció. La fusta era el material de construcció més utilitzat, tant en els elements estructurals com en les cobertes i en el mobiliari domèstic. En aquest sentit, els reglaments de les primeres companyies de bombers estableixen una clara distinció entre incendis d'edificis, els de mobles i els de xemeneies.

La trama urbana tradicional –molt compacta i amb carrers molt estrets– afavoria també la propagació dels incendis. A Catalunya hi havia dos tipus de models urbanístics. Per una banda, el d'aquelles ciutats que a mitjan segle XIX estaven tancades, encotillades dins de les muralles, que encara mantenien la condició de plaça forta i tenien uns barris històrics altament habitats, com Barcelona o Manresa. Per altra banda, el de les ciutats on les muralles foren desbordades molt abans, com ara Mataró, perquè configuren ciutats obertes que creixen en extensió i que tenen àrees històriques menys denses. A Barcelona, per exemple, tota la superfície de l'actual Eixample era zona de seguretat militar al voltant del recinte emmurallat de la ciutat. La condició de plaça forta no va ser anul·lada fins el desembre de 1858 i, l'any següent, l'Ajuntament ja va convocar un concurs de projectes per l'eixample de la ciutat. Les ciutats catalanes van començar a transformar-se amb l'enderrocament de les muralles, l'alineació i l'obertura de nous carrers i baluards i, finalment, la construcció dels eixamples. Les primeres ordenances municipals esdevenen un autèntic compendi dels principals riscos i perills que comportaven les noves activitats manufactures i fabrils que s'instal·len a l'interior de les ciutats. Les activitats es comencen a regular segons la seva perillositat i les ordenances són els primers compendis de normativa preventiva contra els incendis. Una clara limitació de les tasques d'extinció era la inexistència d'infraestructures hidràuliques ja que la canalització d'aigua només arribava a les fonts i recs públics. En cas d'incendi calia organitzar sovint llargues cadenes humanes per fer arribar aigua fins a la casa incendiada.

Entre les principals causes dels incendis hi havia: l'ús de la fusta en la construcció de forns i xemeneies, i la manca de neteja d'aquestes; l'emmagatzematge indiscriminat de materials inflamables com ara articles de drogueria, pólvora, fusta, carbó, llumins, espelmes, etc.; l'ús de focs artificials i lluminàries amb motiu de festes i celebracions; l'acumulació de llenya, a poca distància de les cases, per abastir els forns de terrissaires i ollereries; les fàbriques d'aiguardent, etc. Les ciutats estaven immerses en un procés d'urbanització i industrialització constant, amb noves fonts d'energia, fàbriques de vapor dins de la zona urbana, un elevat creixement demogràfic i una trama

urbana molt densa en edificis i carrers de característiques arquitectòniques i urbanístiques medievals, les condicions eren propícies perquè els incendis tinguessin greus conseqüències, tant en vides com en propietats.

També hi havia l'amenaça de l'incendi intencionat, com a expressió de la revolta popular que alarmava les classes propietàries. Les bullangues de 1835, que esclaten com a manifestacions espontànies d'ira popular provocaren l'assalt i la crema de convents i l'atac a la propietat privada burgesa. En les bullangues de Reus i de Barcelona de mitjan segle la burgesia reconeix com l'enemic de classe a la patuleia, els incendiaris i malfactors. La revolta social tenia en l'incendi una forma genuïna d'expressió, i es feia necessari articular algun dispositiu de defensa: «... en aquel pueblo, en fin objeto de mi mayor entusiasmo y cariño, allí encontre las columnas de humo de los edificios incendiados: allí vi la revolución...» (*Memorias documentadas del Capitan General Manuel Llauder*. Madrid, 1844).

I de la crema de convents es passà a la crema de fàbriques. En el primer cas la burgesia s'ho mirava amb una certa indiferència o fins i tot amb expectatives en el context del procés de desamortització de les propietats religioses però la intranquil·litat va anar en augment quan els incendis a les fàbriques es van fer més freqüents.

Els serveis d'extinció d'incendis tradicionals. El cas de Sabadell

La història dels bombers catalans, a mitjan segle XIX, és la d'unes institucions que van sorgir en un país en ple desenvolupament urbanístic i industrial, amb una estructura social que es va modernitzant però mancada, encara, d'un estat modern per institucionalitzar molts serveis públics, entre ells els d'extinció d'incendis. Davant d'aquestes mancances, les primeres companyies de bombers van dependre de la iniciativa privada mitjançant les «societats d'assegurances mútues contra incendis». La manca de serveis d'extinció d'incendis municipals fins ben entrat el darrer terç del XIX a la major part de les ciutats catalanes es deu, tant a una indefinició legislativa sobre a qui corresponia la responsabilitat en la prestació d'aquestes competències com, encara més, a la manca de recursos econòmics dels ajuntaments. L'estat de fallida permanent de les arques municipals és també endèmic, i els migrats recursos que es destinen a l'organització de l'extinció d'incendis a penes permeten la compra de les primeres bombes hidràuliques modernes que arriben de l'estranger i que, tot sovint, són adquirides mitjançant subscripció popular entre els grans propietaris de finques urbanes o els industrials.

El pagament de les despeses generades per les tasques d'extinció era un dels aspectes més crítics d'aquesta època, fos quina fos la dependència orgànica de la companyia de bombers. Es va arribar a situacions límit, com la que es va viure a Sabadell l'any 1865: els mateixos integrants de la companyia de bombers plantegen dissoldre's donada la situació en què es trobaven cada cop que havien d'actuar en un incendi. En una carta dirigida a l'alcalde li exposen: «[...] hemos observado que en todo punto donde nos presentamos para auxiliar, nos reciben con el mayor disgusto y toda esta vila es una murmuración sobre los Bomberos, a pesar de servir sin ninguna [compensa-

Incendi del convent del Carme de Barcelona, la nit de Sant Jaume de 1835 durant els fets de la Crema de Convents. El gravat és de F. Padró.
© Arxiu del Cos de Bombers de Barcelona

ción] a tan generosos actos, y expuestos a recibir cualquier desgracia... hemos comprendido que la causa y motivo de mirar a los bomberos con tanta indiferencia, es sin embargo que a más de recaer sobre una familia el desgraciado caso de incendiarse su casa o edificio, que es lo que más temor hace, les venga después otro disgusto de furor que es el de pagar multa, premios y trabajos de los Bomberos. Pues esta es sin equivocarnos la causa de tan poca voluntad del pueblo para con los bomberos[...]. Davant d'aquesta situació, els bombers proposen: «[...]sacar de otros fondos estos gastos, o formar otras providencias a fin de que haya más amor en esta Vila con los bomberos, o de lo contrario estamos ya resueltos toda la Compañia en dejar de existir que es contra nuestra voluntad». La situació no havia millorat l'any següent quan el director de la Companyia de Bombers, l'arquitecte José Antonio Obrador, en un informe que adreça a l'Alcalde en relació a l'incendi d'un paller situat al carrer de l'Estrella, diu: «[...] y al presentarse los individuos de la Compañia para cumplir con la humanitaria misión de su instituto, fueron rechazados y insultados por varios vecinos de la expresada calle, teniendo que impetrar el auxilio de la autoridad para restablecer el orden [...]». Curiosament seran les dificultats per finançar qualsevol compra de material o pagament de jornals del personal d'aquestes primeres companyies de bombers la principal font d'informació documental durant aquest període.

La gènesi de les companyies de bombers

La gènesi i l'evolució al llarg del Vuit-cents català de les primeres companyies de bombers es realitza a partir d'assajos successius dels següents models d'institucionalització i professionalització:

- La tradició militar i la creació dels batallons de sapadors-bombers.
- El model del liberalisme progressista amb la creació de batallons de sapadors dins les forces de la Milícia Nacional.
- La privatització del servei d'extinció d'incendis mitjançant companyies de bombers gestionades per les societats d'assegurances mútues contra incendis.

La tradició militar: els batallons de sapadors de l'arma d'enginyeria

El recurs a la utilització de l'exèrcit per intentar extingir els incendis és tan antic com la mateixa existència de la institució militar. De fet, l'exèrcit fou l'element bàsic de seguretat exterior i interior de l'Estat. El Vuit-cents català és, a més, un període dominat per la figura dels capitans generals, el representant de l'estat central a províncies. El capità general, el mataroní Manuel de Llauder, va tenir un paper actiu en la creació de les companyies de bombers. La intervenció dels militars suplía la ineficàcia o la inexistència dels dispositius municipals d'extinció d'incendis, tot i que habitualment amb poca fortuna i encert. Els sapadors, generalment vinculats al cos d'enginyers, es van incorporar a l'exèrcit quan es crida els miners per enderrocar fortalises i aplicar els mètodes de setge establerts per Vauban, del qual s'ha dit que prodigava la suor dels soldats per evitar-ne la sang. El 1711 Felip V

Els components de la companyia de bombers de Manresa, a la segona meitat del segle XIX.
© Arxiu Bombers de Manresa

va crear el cos d'enginyers militars, sota la direcció i els criteris establerts per Jorge Prospero de Verboom. De fet, les primeres actuacions militars en què participa aquest Cos d'Enginyers van ser el setge de Cardona de 1711 i el de Barcelona de 1714.

Els enginyers militars constitueixen el primer cos organitzat de tècnics de l'estat espanyol. I l'Acadèmia de Matemàtiques de Barcelona va ser un dels centres essencials en la seva formació. En absència d'un cos d'enginyers civils, seran els enginyers militars els encarregats de realitzar la projecció i direcció de nombroses obres civils. I aquí s'encetaran algunes de les primeres tensions, recurrents al llarg de tot el segle XIX, entre enginyers –civils i militars– i arquitectes.

Les primeres unitats de tropa de sapadors espanyols daten de 1802, amb la creació del regiment reial de «zapadores minadores» dins l'arma d'enginyers. Serà cap a mitjan Vuit-cents quan dins d'aquest regiment es constitueix la primera companyia específicament de sapadors-bombers, establerta a Guadalajara a partir de l'any 1833 amb l'Acadèmia d'enginyers i el gimnàs central. Poc després, l'any 1850, el valencià Josep Aparici i Biedma, capità d'enginyers, publica el primer tractat d'extinció d'incendis, el *Manual completo del zapador bombero o lecciones teorico practicas para la extincion de incendios*. La intenció de l'obra és la de «mejorar los malos é insuficientes metodos empleados generalmente hasta ahora para cortar los incendios...». Calia homes instruïts en la utilització de les modernes màquines utilitzades en l'extinció dels incendis, les bombes impel·lents, que també estiguessin dotats de «cierto valor y sangre fria nacida de la confianza en sus fuerzas y agilidad». El *Manual* havia de servir per instruir a la recentment creada companyia de sapadors en el quarter central d'enginyers de Guadalajara. Per fer-ho utilitza els manuals existents

editats a França, com ara el del baró de Plazanet, *Manuel du sapeur pompier pour les villes et les campagnes* (París, 1846), que va obtenir a París per la seva amistat amb el llavors comandant del Cos de Sapadors-bombers parisenc, el tinent coronel d'enginyers Gustau Paulin. Cal recordar que els bombers de París són el primer cos de bombers organitzat militarment. L'any 1810, arran de l'incendi de l'ambaixada d'Àustria a París, es van evidenciar les greus carències en l'extinció de l'incendi i es decidí la creació d'un batalló militar de *sapeurs-pompier*s. Entre 1814 i 1845 Plazanet i Paulin, enginyers i caps del sapadors, converteixen un servei civil en un cos d'elit de l'exèrcit francès, i esdevenen un model de referència internacional, particularment pels comandaments dels bombers catalans i espanyols. El model organitzatiu i professional dels bombers parisencs es basava en una instrucció sòlida i disciplinada, una innovació important en els materials i equipaments i una formació adreçada no només a l'extinció dels incendis sinó també al salvament de persones en situacions de perill generades per l'incendi. La pràctica de la gimnàstica va tenir un paper cabdal en aquest nou model organitzatiu i curiosament fou introduïda a totes les unitats de l'exèrcit francès a partir dels criteris i principis proposats per Francisco Amorós y Ondeano (València 1770 – París 1848), un valencià exiliat a França per la seva activa participació en alts càrrecs del govern de José I Bonaparte durant l'ocupació francesa de 1808 a 1814. El sistema gimnàstic "amorosià" va gaudir de molta acceptació dins l'exèrcit francès i va ser l'únic mètode oficial d'instrucció gimnàstica de les tropes gal·les. De fet, Josep Aparici va anar a París l'any 1845 per estudiar els mètodes i

Els bombers intenten apagar un foc al centre d'Igualada, a finals del segle XIX
© Arxiu Comarcal d'Igualada

L'aparell Paulin, una innovació important en la lluita contra incendis de mitjan segle XIX. La làmina es va publicar al *Tratado de extinción de incendios*, d'Antoni Rovira i Trias. © Biblioteca de Catalunya

les tècniques gimnàstiques amorosianes amb l'objectiu d'aplicar-les en el futur gimnàs central de Guadalajara, que va entrar en funcionament l'any 1847 i del qual va ser director fins el 1856. La contribució d'Aparici en la introducció de la gimnàstica en l'àmbit militar fou important i es va reflectir en dues obres: *Instrucción para la enseñanza de la gimnástica en los cuerpos de tropas y establecimientos militares*, que era sobretot una traducció de les ordenances franceses en aquesta matèria, i *Instrucción práctica para la enseñanza elemental de la natación en el ejército*.

Durant l'estada a París, Aparici també descobreix l'existència d'un servei de bombers implantat militarment dins l'arma d'enginyers i organitzat en batallons distribuïts territorialment per tota la capital francesa. El resultat serà el ja citat *Manual completo del Zapador bombero* on, entre altres criteris i sota les màximes de «celeridad, prontitud y orden» estableix la clara vinculació que ha de tenir la preparació gimnàstica en la formació dels sapadors-bombers per tal de «facilitar la llegada de los socorros a los puntos mas elevados de un edificio incendiado cuando el fuego haya invadido las escaleras, y solo se pueda penetrar en el interior por las ventanas siviendose de perchas, cuerdas, escalas de garfio, escalas de cuerda, etc.». Són els orígens del que actualment es defineix com a tècniques d'escalada i rescat urbà, com evidència clarament un gravat de la tipologia d'exercicis que realitzaven aquestes primers batallons de sapadors.

A l'agost de 1851, Aparici feia arribar una carta a l'Ajuntament de Madrid: «Imposible parece que la Villa y Corte de Madrid esté desprovista de un servicio eficaz y regular contra incendios...». De la mateixa manera que Rovira i Trias va descriure per Barcelona, la radiografia de l'organització de les tasques d'extinció no és massa positiva ja que aquestes «las más de las veces han sido infructuosas por (no vacilamos en decirlo) el desorden que en tales casos hemos visto reinar, por falta de unidad en el mando y por los conflictos de autoridad directiva que se originan en perjuicio del servicio» (J.C. Barragan; P. Trujillano, *Historia del Cuerpo de Bomberos de Madrid*, 2005).

Sobre la idoneïtat d'organitzar els serveis d'extinció segons els criteris i la jerarquia militar, a mitjan segle XIX els dos principals teòrics de l'organització de les companyies de bombers, Antoni Rovira i Josep Aparici, coincideixen possiblement en el plantejament ja que comparteixen el referent de l'organització del batalló de Sapeurs-Pompiers de la capital francesa, el qual han visitat i conegut de primera ma: «Si se considera que para el mejor éxito del servicio son absolutamente necesarias la obediencia pasiva y la mayor regularidad, se reconocerá desde luego, que la organización militar es sin duda alguna la más conveniente... Pero para que el servicio de estincion de los incendios se organizara militarmente en toda la nación, seria necesario que el gobierno tomara la iniciativa, y añadiera la institución de los bomberos al cuadro general del ejercito». (Rovira i Trias, 1856)

La milícia urbana

Durant els períodes de govern liberal progressista a les ciutats catalanes es van constituir milícies que, si eren prou nombroses, també formaven una companyia de sapadors-bombers. Si la ciutat tenia la consideració de plaça forta o disposava de fortificacions defensives,

Model de casc de bomber de final del segle XIX, dels bombers de Manlleu.
© Col·lecció de l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya

la probabilitat que es creessin batallons de sapadors-bombers era més gran, ja que les activitats dels sapadors anaven vinculades en origen a la defensa o al setge de fortificacions. Els sapadors-bombers tenien un caràcter clarament municipalista, i el seu màxim responsable era l'alcalde. Els seus caps s'escollien per un sistema de terna. La seva vinculació era la mateixa que la resta dels integrants de la Milícia Nacional, però es va començar a instituir un sistema d'incentius basat en la concessió de premis.

Els orígens de la milícia són a la Guerra del Francès, durant la qual un nou concepte militar-revolucionari s'incorpora a la història d'Espanya: el poble en armes. D'aquesta idea sorgeix la milícia: són forces ciutadanes i no de vassalls ni de senyors. Exerceixen un servei públic, íntimament relacionat amb la seva naturalesa civil, i la seva organització, dependència i direcció municipal estava relacionada amb la comunitat. En un dels articles dels reglaments de la Milícia Nacional s'especificava clarament que els caps de la milícia, qualsevol que fos el seu grau, es comportarien com a ciutadans que manen a ciutadans. La Milícia es va constituir per primer cop amb la proclamació de la Constitució de 1812. Ara bé no eren una institució del tot nova: miquellets, sometents, exèrcits privats... sempre havien coexistit. El que és diferent és el concepte liberal-burgès en què s'inspira: el ciutadà en armes en defensa de les seves llibertats.

La Milícia Nacional, doncs, era un cos armat amb estructura militar, però formada per ciutadans, no per soldats, i que es mobilitzaven per la defensa interior de les ciutats i viles o bé com a exèrcit de reserva. Els comandaments s'escollien per votació entre una terna i, en aquest període històric s'han de considerar el braç armat del liberalisme progressista. Al llarg del segle XIX les milícies burgeses són creades i dissoltes segons qui governi: si són els progressistes, s'estableixen, si són els moderats es dissolen; els moderats consideraven la milícia urbana com a una "màquina subversiva" que calia desmuntar.

A partir de 1833 la milícia adoptarà una organització de trets més militar, tant per les necessitats de la guerra carlina com pel fet de mantenir disciplinades aquelles companyies més properes a posicions del progressisme radical o de l'incipient moviment obrer. La seva composició social també passa per diferents fases. En un primer moment la burgesia la controla però posteriorment va transformant-se cap a una composició indubtablement popular, produint temor i recel a les classes propietàries. La composició de la companyia de bombers, amb menestrals, artesans i oficis manuals, n'és un bon exemple donat que les tasques rudes foragiten habitualment a les classes burgeses, excepte en els seus càrrecs de comandament. Tot i així, la tropa la formaven classes mitjanes i menestrals, i es van arribar a prohibir la presència de jornalers assalariats i a descartar els que no tenien uns ingressos mínims. El cas del Batalló de la Blusa de Barcelona és simptomàtic d'aquesta exigència.

A partir de 1834 es van començar a encarregar a la Milícia Nacional les tasques d'extinció d'incendis. L'existència de batallons de sapadors bombers dins de la milícia a Barcelona ja es constata en els períodes 1835-1837 i 1839-1842. El 1840 s'aprova el Reglament de la companyia de sapadors que, entre altres aspectes, preveu dividir

la companyia en cinc seccions, que corresponien als cinc quaters o districtes en què s'havia dividit la ciutat, a més d'una esquadra per la Barceloneta. A cada quarter es destinava un oficial, un sergent i dos caporals, els quals, juntament amb els sapadors domiciliats en el districte, eren els primers que havien d'arribar a l'incendi. L'avis es realitzava mitjançant el repic de campanes de la parròquia del barri on es declarava l'incendi. També els serenos estaven encarregats d'avisar els sapadors en els seus domicilis. Estaven establerts uns punt de reunió per a cadascun dels districtes.

En el reglament es recomana que el treball sigui metòdic, sense xivarri ni confusió de cap classe. Els sapadors havien d'actuar exclusivament a les ordres dels seus comandaments o de l'arquitecte major de la ciutat, i s'establí la possibilitat de gratificacions i premis. Per exemple, si el treball no excedia de tres hores i la casa no estava assegurada contra incendis, els bombers-sapadors no percebien cap tipus de gratificació; però si ho estava, la Societat d'Assegurances Mútues, voluntàriament, podia gratificar-los. Si les hores de treball eren més de quatre, cada individu cobrava 12 rals de billó i si l'incendi durava dos o tres dies, percebien 4 rals diaris més. S'establia també un premi de 150 rals de billó, a repartir entre els primers bombers que arribaven amb la bomba, 40 rals més pel primer sapador que acudís i quatre premis més de 20 rals pels sapadors següents. Estaven exclosos d'aquests premis els bombers que realitzaven aquell dia servei de guarda, ja fos en el magatzem de material o en algun espectacle públic. També hi havia diferents percepcions econòmiques en cas d'accidents laborals, segons la gravetat de les ferides sofertes durant les tasques d'extinció.

Durant el Bienni Progressista, entre 1854 i 1856, el batalló de sapadors era, juntament amb l'anomenat "la Brusa", el que tenia una composició més popular i defensava les postures polítiques més radicals. Al seu capdavant hi va figurar –i amb un paper de clar protagonisme– l'enginyer Ildelfons Cerdà que, en més d'una vegada, va mantenir una relació tibant amb el cap de la Companyia de Bombers municipal, l'arquitecte Antoni Rovira i Trias. Poc després, Cerdà i Rovira s'enfronten en un tema prou conegut: el projecte de l'Eixample de Barcelona, que havia estat atorgat inicialment al projecte presentat per Rovira i Trias, però que després s'adjudicà a Cerdà. Cerdà fou elegit successivament primer comandant del tercer batalló, segon comandant del batalló de sapadors i, finalment, el 12 de febrer de 1855, primer comandant del batalló de sapadors-bombers. El paper de Cerdà com a comandant de la Milícia Nacional de Barcelona no fou anecdòtic. El 4 de juliol d'aquest mateix any va tenir lloc una vaga general que va commocionar la ciutat, i es decidí mantenir l'exèrcit a les casernes per no augmentar més la tensió, cosa que va propiciar que la Milícia Nacional es fes càrrec de l'ordre públic. En aquest marc especial, l'arriscada i decisiva actuació de Cerdà com a màxim responsable de la milícia va permetre desactivar la vaga, tot i l'oposició dels militars i dels elements més reaccionaris dels moderats que, al final del Bienni, van comportar el seu empresonament. A partir d'aquell moment Cerdà tindrà un estret contacte amb el món obrer. Ell, que es presentava com a enginyer civil i propietari, va conèixer a fons la realitat dels obrers, com ho demostra a la *Monogra-*

El corneta era un element important en les companyies de bombers ja que era l'encarregat d'ordenar les maniobres a realitzar. La il·lustració, que també mostra a un bomber en el seu vestit de gala, es va publicar al *Tratado de extinción de incendios*, d'Antoni Rovira i Trias.
© Biblioteca de Catalunya

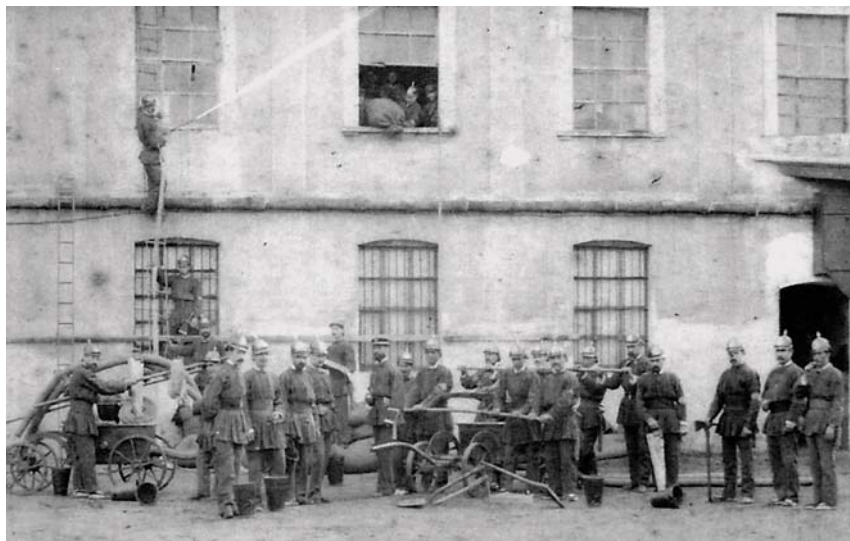
Coberta i primera pàgina del reglament dels bombers de Tàrraga, de l'any 1879.
© Arxiu Regió d'Emergències de Lleida

fia de la classe obrera (1856), fet que el marcarà ideològicament. Cerdà va tornar a participar com a comandant de la companyia de sapadors-bombers durant l'etapa de la Primera República.

En el model de seguretat dels moderats o liberals conservadors, la Milícia Nacional no era una bona opció, com tampoc no ho eren les companyies de sapadors-bombers, tal com diu Antoni Rovira i Trias: «El principal inconveniente de organizar las compañías de bomberos segun el reglamento de la Milicia Nacional, nace de la diversidad de objeto de ambas instituciones. Así es que ni el principio de elección de sus gefes, ni la proporción de los empleos o grados de la Milicia Nacional son convenientes y aplicables al servicio que la otra institución ha de prestar; y por otra parte dicho servicio tiene por si solo tanta importancia que no debe amalgamarse con otros, si se quiere que produzca buenos efectos.» (Rovira i Trias, 1856). El sistema de bombers basat en la milícia és valorat com un servei d'aficionats, una organització massa recent i, per tant, encara molt imperfecta, de força fluctuant que «...entregando el principio de la elección de los gefes al capricho y la intriga, se opondre realmente al desarrollo del poder de esta institución...». El mateix Rovira, utilitzant paraules d'un comandament dels bombers francesos de l'època, Victor Frond, afegeix: «... un servicio activo, peligroso y de cada momento; un servicio que requiere una instrucción especial, ejercicios practicos, acción rápida, combinada, inmediata, sin discusión y sin perplejidad, tal como la de atacar al mas peligroso de los siniestros, el incendio; es facil de comprender, repetimos, que un servicio de tal naturaleza no puede ser abandonado por la administración pública a las fluctuaciones de un cuerpo sin disciplina real, sin mando permanente e irrecusable, sin resortes jerarquicos, sin elementos de verdadera cohesión, y sin el poderio de unidad y de ubiquidad que constituyen la fuerza irresistible de un ejercito regular. Y nadie impugnará, que el servicio de socorros contra el incendio no sea el servicio de seguridad general que exige en el mas alto grado la reunión de las cualidades, que solo puede proporcionar una fuerza disciplinada.» (Rovira i Trias, 1856)

De fet, és recurrent la valoració negativa que de l'organització militar fan els comandaments de bombers, com per exemple Josep Sabadell, cap dels bombers de Barcelona: «...pues lo mismo las milicias que los voluntarios realistas, eran, ante todo cuerpos políticos destinados a sostener por las armas sus contrapuestos puntos de vista, y estando formados por ciudadanos, muchos de ellos con toda la buena voluntad que se quiera para la defensa de sus ideales, pero ninguno de ellos... con el tecnicismo que requiere una institución destinada al salvamento de personas y bienes materiales...» (J. Sabadell, 1943). Les crítiques a l'organització de l'extinció dels incendis de la milícia té un clar to de menyspreu aristocràtic a les fórmules organitzatives basades en la participació dels paisans o ciutadans armats, ja que se'ls considerava indisciplinats, poc respectuosos amb les jerarquies i sense caps permanents, sinó amb lideratges temporals. En aquest cas, però, les armes eren eines, màquines i equipaments per barallar-se contra l'incendi. En el fons, però, hi ha un debat de concepcions sobre quin model d'organització militar podria servir millor per organitzar les noves companyies de bombers. Per una banda, podem identificar una con-

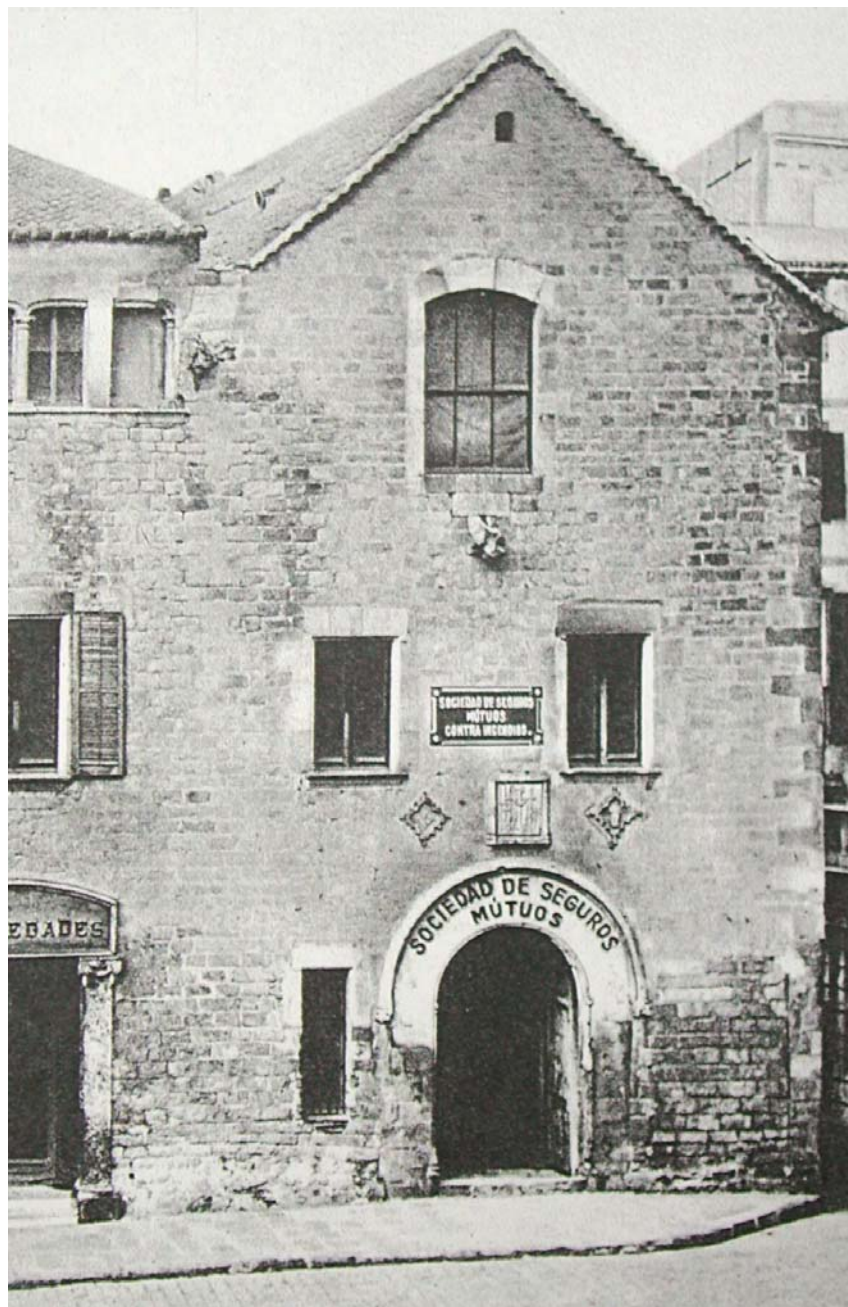
cepció basada en el tipus de participació militar tradicional, és a dir aquella que té com a referents les figures del guerrer, el soldat de temporada, el defensor del territori i de la comunitat. Amb les revolucions burgeses es produeix una revisió i actualització d'aquestes figures. Ara serà el ciutadà en armes en defensa dels seus drets i llibertats, a la vegada que calia defensar la vida dels conciutadans d'altres riscos i perills. Per altra banda, hi ha la concepció de participació militar moderna que neix amb l'aparició d'un exèrcit permanent i disciplinat. Aquesta concepció militarista separa l'exèrcit del poble, el distància. De fet capgirà aquella concepció de la vida militar que estableix que el soldat és home abans que militar, ciutadà abans que soldat. Hi ha una continuïtat històrica entre aquestes fórmules organitzatives participatives dels mateixos ciutadans en l'autodefensa comuna contra els incendis i les calamitats, i els actuals cossos de bombers voluntaris de molts municipis catalans. Catalunya és terra no només d'una llarga tradició de partides armades –bandolers, miquelets, guerrillers, coronel·les, sometents, soldats de temporada... El rebuig dels catalans a enrolar-se en exèrcits regulars és una constant: «Espremut pels uns i pels altres... esdevindrà combatent cada vegada que li calgui defensar la seva casa, la seva terra i la seva família, per retornar a l'arada o al teler en els moments de treva... Serà un tenaç 'defensor de la terra', però no acceptarà convertir-se en soldat d'un exèrcit regular» (J. Fontana).

La creació de les companyies de bombers dependents de les societats d'assegurances mútues contra incendis

Els grans propietaris i la nova classe burgesa emergent van constituir societats d'autoajuda en cas d'incendi, en defensa de les seves propietats, que no només rescabaven les pèrdues en cas d'incendi als seus associats, sinó que també –durant el període 1845-1865– constitueixen, organitzen i mantenen algunes de les primeres companyies de bombers de Catalunya.

El model de creació de companyies de bombers sota el patrocini de les mútues contra incendi no és uniforme a tot Catalunya. La inicia-

Seu social de la Societat
d'Assegurances Mútues contra
Incendis de Barcelona, a la Casa
dels Canonges al pla de la
Catedral.
© Arxiu de la Mútua de
Propietaris

tiva, que arrenca a Barcelona, es fa extensiva a la major part dels principals municipis catalans, com ara Manresa, Sabadell, Terrassa o Mataró. També s'implanten a la resta d'Espanya: Sociedad de Seguros Mutuos de Incendios de Casas de Madrid (1822, la primera que es va constituir), Sociedad de Seguros Mútuos Contra Incendios de edificios de Málaga (1840), Sociedad de Seguros Mutuos Contra incendios de Valencia (1843) o la Sociedad de Seguros Mutuos de Casas y Caseríos de Guipúzcoa (1848). Aquest model organitzatiu dels serveis de bombers sota la gestió directa d'una societat privada finalitzarà amb la reforma de la Llei municipal 1845, aprovada l'any 1866, segons la qual l'únic ens amb capacitat jurídica en el camp de l'extinció dels incendis era l'Ajuntament.

Pòlissa d'una assegurança
contra incendis de l'any 1839.
© Anxiu Regió d'Emergències de
Lleida

Placa de la Societat
d'Assegurances Mútues
contra Incendis de Barcelona,
constituïda l'any 1836.
© Marc Ferrer i Murillo

Aquestes associacions, a diferència de les companyies d'assegurances privades que es desenvoluparan posteriorment, només tenien la pretensió de cobrir les calamitats i les pèrdues ocasionades per l'incendi mitjançant una compensació econòmica. Cada soci assegurat era a la vegada assegurador. En bona mesura aquestes societats d'assegurances mútues contra incendis poden ser considerades com els antecedents directes de les primeres companyies d'assegurances privades. Els orígens d'aquestes assegurances mútues serien les "caixes d'incendi" alemanyes. A l'Estat espanyol no es va reconèixer legalment el dret d'associació amb finalitats mutualistes fins l'any 1839. La Reial Ordre de 28 de febrer reconeixia el dret a constituir societats amb la finalitat de «*auxiliarse mutuamente en sus desgracias, enfermedades, etc... o reunir el producto de sus economias con el fin de atender sus necesidades futuras...*». El context políticament inestable feia que des del poder es contemplés amb recel tot tipus d'associacionisme, atès que podia emmascarar propòsits polítics. Tot i així, a l'empara d'aquesta llei, l'any 1840 s'aprova la primera associació obrera, la Societat de Protecció Mútua de Teixidors de Cotó de Barcelona.

A Catalunya, la primera societat d'assegurances mútues contra incendis es va crear a Barcelona l'any 1836. La gènesi de la seva constitució fou llarga i sotmesa als avatars de la complexa situació política i social, i la iniciativa va ser de Manuel de Llauder, capità general de Catalunya. El febrer de 1833 va dirigir a l'Ajuntament de Barcelona un informe sobre la conveniència de comptar amb una societat mútua que garanteixi el rescabament de les pèrdues sofertes pels propietaris dels edificis per causa d'incendi. L'ajuntament respon no trobar-se en condicions d'assumir la iniciativa, però anima a Llauder a formar la societat i nomena un representant per a la comissió que ha d'impulsar el projecte. L'any 1835 s'inicia la constitució de la Societat d'Assegurances Mútues contra Incendis però els treballs de la comissió van quedar interromputs per les bullangues de l'estiu, i la constitució de la societat es realitzarà finalment el 6 de maig de 1836.

«El objeto primario y esencial de esta Sociedad es que todo socio sea asegurador y asegurado para proporcionar una garantía Mutua infalible, obligándose e hipotecando las fincas urbanas que quisiere y posea o tenga interés, a los daños causados por los incendios o con motivo de los mismos, e indemnizarse recíprocamente, repartiendo su importe a prorrata del capital asegurado...» (Art. 3 del Reglament fundacional de la Mútua de Barcelona). Amb el temps aquesta responsabilitat inicial del 100% dels béns o capitals assegurats es limitarà fins a percentatges del 2%.

En la major part dels municipis més importants de Catalunya es fan convocatòries adreçades als propietaris de finques urbanes amb l'objectiu de crear societats d'assegurances mútues d'incendis amb els mateixos termes i criteris: «El horroroso recuerdo de la desgracia a que un incendio en pocos momentos redujo la casa é intereses de Esteban Burés, y con él la tan desastrosa muerte de tres de nuestros conciudadanos impelió a este Ayuntamiento a procurarse las noticias y medios que a lo menos pudiesen hacernos menos sensibles las sucesivas desgracias de que de continuo estamos amenazados. En muchas ciudades que acaso tienen menos edificio y riqueza que la presente,

establecieron ya una sociedad de seguros mutuos contra incendios, a beneficio de la cual se han salvado muchas familias de la indigencia a que se vieran reducidas á causa de los daños causados á sus propiedades por la llama devoradora: tal es la que tambien está establecida en Barcelona». (AHCM, Ajuntament de Manresa, 16 d'abril de 1841) La poca cultura asseguradora que existia en aquells moments a Catalunya en l'àmbit dels incendis es pot observar en el caràcter didàctic que tenien algunes de les convocatòries que s'adreçaven als propietaris de finques urbanes, com ens il·lustra el cas de Manresa: «Las pérdidas ocasionadas por el fuego, y las que manos criminales ocasionen con explosiones de dinamita u otras materias explosivas, a nuestras fincas, a nuestros muebles, a nuestros talleres, a nuestras fábricas, a nuestros ferrocarriles, a nuestras naves, a la propiedad, a la agricultura, a la industria, a las artes, al comercio, en una palabra, todos los intereses seran indemnizados por la massa de los socios; es decir que la propiedad perdida por uno, en una hora aciaga, el perjudicado la recobra, por y con el concurso de sus compañeros. Amparar y favorecer todos al desgraciado que sufra un siniestro, es el fin que persigue la Mútua General de Seguros Contra Incendios». (Discurs del Sr. José Comas i Masferrer, president de la MGSCI en la presentació de la memòria anual a la Junta d'accionistes el dia 30 de novembre de 1893). L'element innovador de bona part d'aquestes primeres societats d'assegurances mutuals contra incendis és que organitzaran els primers serveis d'extinció d'incendis en bona part dels municipis on van constituir-se. Tal i com el mateix reglament establia, l'objecte secundari de la Societat era «contribuir a preveure, disminuir i tallar els progressos dels incendis», i afegia que per assolir aquest fi la societat havia de dotar-se dels mitjans tècnics que permetessin lluitar amb eficàcia contra el foc.

El personal del Cos de Bombers de Tarragona, l'any 1886, dins de la caserna i amb les eines i aparells contra incendis.

Primer exemplar de la revista *El faro*, una publicació que va començar a editar la companyia d'assegurances contra incendis de Barcelona l'any 1897.
© Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

Precisament uns dels primers esforços fou l'adquisició de material d'extinció. Personatges com en Josep Xifre o el marquès d'Alfarràs van participar en la gestió directa per la compra del material de la companyia de Barcelona. El primer importa una bomba hidràulica de Nova York, pel preu de 1.500 duros, i el segon fa de mitjancer en l'adquisició de tres bombes i complements procedents de París. També hi ha constància que la Junta de Comerç disposava de bombes hidràuliques de la seva propietat l'any 1835, que guardava a la Llotja. El primer local a disposició d'aquesta companyia de bombers fou la Casa dels Comuns Dipòsits, al costat de la casa de la ciutat i que actualment ocupa una important entitat financera catalana. Paral·lelament a l'adquisició de material van organitzant-se els recursos humans necessaris pel seu funcionament mitjançant la redacció i l'aprovació dels reglaments corresponents.

Fins l'any 1845, doncs, a Barcelona els incendis foren extingits successivament, i en alguns casos de forma complementària, per ciutadans, treballadors municipals, la milícia nacional i el seu batalló de sapadors, forces d'artilleria i sapadors de l'exèrcit, amb el material contra incendis de la Societat d'Assegurances Mútues.

L'any 1866, mitjançant Reial Decret de 21 d'octubre, la legislació va posar fi a la gestió i la participació de les societats d'assegurances mútues en les companyies de bombers, i es fixaven com a despeses obligatòries pels ajuntaments «los gastos que ocasionen los socorros, seguros y otros medios preventivos contra incendios». Moltes societats d'assegurances mútues ja havien traspasat la gestió, l'organització i el comandament de les companyies de bombers a l'ajuntament, però altres, com la de Mataró, les continuaran gestionant mitjançant fórmules administratives de delegació de competències de l'Ajuntament vers la corresponent societat d'assegurances mútues.

La companyia de bombers de la Mútua de Barcelona va ser traspasada a l'Ajuntament el 24 de maig de 1865, i el municipi va pagar una indemnització pels estris i materials traspasats. A Sabadell, l'any 1886, l'Ajuntament sol·licitava encara a les diferents companyies d'assegurances existents en el municipi –la Unió, la Paternal, La Unió y el Fènix...– que col·laboressin en el manteniment del Cos de Bombers. Però aquestes s'hi van negar, amb l'argument que els cossos de bombers són serveis d'utilitat pública o general i que per tant és el contribuent, mitjançant l'ajuntament, qui les ha de mantenir.

L'assumpció per part dels ajuntaments del pressupost de manteniment i funcionament de les companyies de bombers no era un tema menor, com demostren els conflictes entre l'ajuntament i les mútues que hi va haver a Barcelona. Finalment, i després de nou anys de tensions, el governador civil ordena, el 9 de juliol de 1878, que siguin consignades en els pressupostos municipals les partides necessàries per fer front a les despeses del Cos de Bombers.

La problemàtica subjacent a la gestió privada de les companyies de bombers era la del pagament de les despeses que generaven les tasques d'extinció, atès que la quantia dels pagaments era molt diferent si l'edifici incendiat estava assegurat a la societat d'assegurances mútues o no ho estava. En el primer cas el pagament dels jornals i els premis als integrants de la companyia que havien participat en

Bomber amb mànega. Il·lustració del *Tratado de extinción de incendios*, d'Antoni Rovira i Trias. © Biblioteca de Catalunya

l'extinció el realitzava la societat d'assegurances mutuels, sense retards ni dilacions. En canvi, si la casa no estava assegurada –o estava assegurada en una altra companyia– el pagament el realitzava, a l'avançada, l'ajuntament mateix i, posteriorment, intentava repercutir en els propietaris afectats per l'incendi els costos de les tasques d'extinció. Però els propietaris generalment es negaven a pagar, i l'ajuntament havia d'assumir les despeses. Les principals companyies que asseguraven contra el risc d'incendi de l'època eren La Catalana, La Urbana, la Unión Española, La Paternal, La Mutualidad i La Compañía General Española de Seguros.

Amb la desaparició de les mútues contra incendis de la gestió directa de les companyies de bombers, s'obre una nova etapa en què seran els ajuntaments les úniques institucions que disposaran de companyies de bombers. De fet serà en aquest període quan es comença a constatar el canvi de terminologia, des de les “companyies de bombers” als “cossos de bombers”.

L'organització de les primeres companyies de bombers.

Antoni Rovira i Trias

La figura d'Antoni Rovira i Trias és fonamental per conèixer els inicis i l'organització dels primers serveis d'extinció d'incendis i salvaments a Catalunya. La seva importància rau en el fet que va ser el cap dels bombers de Barcelona durant més de 40 anys, en diferents períodes i amb diverses vinculacions al llarg de la segona meitat del segle XIX, però també per la influència que va exercir en la creació de les primeres companyies de bombers en molts municipis catalans.

Antoni Rovira i Trias (Barcelona 1816-1889) va ser dels primers arquitectes acadèmics que va ocupar plaça d'arquitecte municipal i que assumiren el comandament d'una companyia de bombers. Fins llavors els caps de bombers havien estat mestres de cases de tradició gremial. Entre 1847-1858 va ser el comandant i perit de la companyia de bombers que va organitzar la Societat d'Assegurances Mútues Contra Incendis de Barcelona. Amb el servei d'extinció d'incendis plenament municipalitzat, va ser cap del Cos de Bombers de l'Ajuntament de Barcelona entre 1867-1870 i 1872-1888 i, el mateix any de la seva mort, el 1889, va ser nomenat cap honorari.

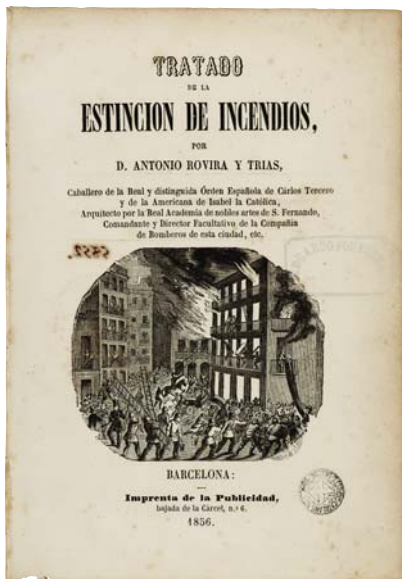
Rovira estudià a l'Escola de la Llotja de Barcelona i obtingué el títol d'arquitecte acadèmic l'any 1842.

Rovira forma part d'un grup generacional reduït i molt actiu d'arquitectes (amb Josep Oriol i Bernardet, Miquel Garriga i Roca i Francesc Daniel Molina i Casamajó) que crearen l'any 1846 la primera revista d'arquitectura catalana el *Boletín Enciclopédico de las Nobles Artes*. Aquesta revista, a més de difondre aspectes tècnics i legislatius, tenia l'objectiu de defensar els interessos professionals dels arquitectes, en un moment en què aquests se sentien amenaçats, d'una banda, pels enginyers civils, sobretot els de camins, que els anaven arrabassant l'obra civil i hidràulica –carreteres, ponts, canals, plans d'urbanització, etc– i per l'altra pels mestres de cases que volien seguir fent obres sense la intervenció d'arquitectes. Aquestes mateixes tensions cor-

porativistes van existir en el comandament i l'organització d'aquestes primeres companyies de bombers. Els mestres de cases es veuran desplaçats progressivament des de la primera línia de direcció i comandament de les companyies de bombers i assumiran les tasques de sots cap o de capatàs. Els pocs enginyers que s'aniran incorporant estaran vinculats al manteniment i la supervisió de les bombes hidràuliques a vapor i els primers vehicles amb motors d'explosió. De fet, no va ser fins l'any 1926 quan un enginyer, Emilio Gutiérrez Díaz, va ocupar a Barcelona la direcció d'un cos de bombers.

La preocupació urbanística d'aquests d'arquitectes es constata en els treballs d'aixecament dels primers plànols urbanístics de diverses ciutats catalanes: Garriga i Roca realitza el de Barcelona i el de Mataró; Josep Oriol i Bernardet, el de Sabadell; i Rovira i Trias, el de Manresa. En el cas de Rovira, aquesta inquietud per la transformació urbanística el porta, l'any 1842, a ser director de les obres d'enderrocament de les muralles medievals de Barcelona, i posteriorment, a presentar un projecte d'eixample. L'Ajuntament considerà el projecte guanyador inicialment, però no es va realitzar ja que finalment s'imposà l'any 1859 el proposat per l'enginyer Ildefons Cerdà, que tenia el suport del govern central. El projecte de ciutat que proposa Rovira era molt més monumentalista i participava d'una concepció radial de la ciutat centrada en una gran plaça (la de Catalunya) des d'on partien grans avingudes que es projectaven sobre el pla de Barcelona fins enllaçar els pobles propers. El de Cerdà, en canvi, era més racionalista i es configurava a partir d'una malla reticular homogènia.

Rovira i Trias va ser, doncs, un dels arquitectes clau del segle XIX per la seva abundant obra i per la seva preocupació per satisfer tant les necessitats de nous espais i equipaments com per crear nous serveis públics, i concretament, el servei d'extinció d'incendis i salvaments.

Coberta del *Tratado de extinción de incendios*, d'Antoni Rovira i Trias, publicat l'any 1856.
© Biblioteca de Catalunya

Tratado de extinción de incendios. Orden i mètode

Rovira va escriure el *Tratado de extinción de incendios* després de nou anys al capdavant de la companyia de bombers de la Societat d'Assegurances Mútues Contra Incendis de Barcelona, creada l'any 1845. L'objectiu del llibre és doble. Per una part, pretenia ajudar a la creació de la institució dels bombers en aquelles poblacions que ho desitgessin i, per l'altra, una clara voluntat formativa i professionalitzadora: «ser útil a los bomberos que quieran aprender».

Aquest manual estableix el model que serà la referència organitzativa en la pràctica totalitat dels municipis catalans que organitzen les seves companyies de bombers, i la seva influència es perllonga –amb modificacions– durant més de cent anys, fins que els cossos municipals de bombers esdevenen un servei permanent, amb vinculació laboral o funcional dels seus integrants.

Rovira participava de la idea que els sistemes d'extinció emprats –enderrocar els edificis– i els models organitzatius fins llavors existents –el gremial i el milicià– eren ineficaços. La seva voluntat de modernització tècnica i organitzativa se centrava, per una part, en el fet d'aplicar els avanços tecnològics de la bomba hidràulica per a l'extinció dels incendis urbans i industrials.

pàgina següent

Estampa publicada per Pla i Dalmau, l'any 1871, sobre els bombers de Girona. S'hi pot veure, a més de les tasques de salvament, una bomba a vapor i una altra d'hidràulica.

Per altra part, a nivell organitzatiu, el model que proposa és una adaptació del model militar dels bombers de París: «arreglada al sistema militar, se opera con el mayor orden y las maniobras se ejecutan con la debida regularidad»; rebutja el sistema organitzatiu de la Milícia Nacional pel fet que la feble disciplina i jerarquia interna, l'electivitat dels seus càrrecs o l'excessiva presència d'obriers no qualificats no semblava garantir suficientment l'obediència a les ordres. Igualment rebutjava el sistema basat en la resposta espontània i poc organitzada de la tradició gremial. Considerava que la participació dels ciutadans en l'extinció dels incendis era sempre perjudicial: «...los unos guiados por un celo mal entendido, dan disposiciones sin calcular si son ó no son convenientes; y los otros, movidos unicamente por la mera curiosidad, solo causan estorbo y entorpecen las operaciones...». El model de companyia de bombers que proposa atorga el comandament als arquitectes i, en la seva absència, als mestres de cases. I s'organitzaven, sota disciplina militar, al voltant d'una bomba hidràulica i el magatzem on guardar-la. A més comencen a aparèixer noves figures com les del guarda-magatzem, l'avisador, el guarnicioner o baster, el metge o físic i el professor de gimnàstica. En molts casos figures d'una modernitat sorprenent si tenim en compte la precarietat organitzativa amb què han funcionat molts cossos de bombers catalans al llarg de bona part del segle XIX i XX.

Pel que fa als bombers, s'exigeix que siguin persones joves amb agilitat i robustesa, i que exercissin oficis de paletes, fusters o serrallers. La pràctica adquirida en aquests oficis permetia conèixer millor com treballar amb més seguretat i mantenir la serenitat necessària per operar en els punts més elevats i perillosos. Amb aquests coneixements també podien executar altres tasques pròpies dels seus oficis com assegurar parets que podien desplomar-se, ensorrar alguna part de l'edifici que amenacés ruïna, tapiar obertures... També s'incorporen els maquinistes, que havien de tenir cura de les bombes, i els guarnicioners o basters, encarregats de realitzar el manteniment de la resta de materials i especialment de les mànegues, que requerien una atenció especial perquè eren de cuir. El nombre d'integrants de les companyies havia de ser proporcionat a l'extensió de cada localitat, entre 60 i 120 bombers segons la companyia.

Es creia necessari que totes aquestes persones tinguessin una honradesa acreditada ja que un dels problemes més greus de l'època en el moment de produir-se un incendi, era el robatori. Per això es demanava als bombers que vagin uniformats, per poder-los identificar clarament. S'establia doncs, que durant la nit –ja que sortien des de casa seva–, els bombers estaven obligats a presentar-se amb l'uniforme que havien rebut. En canvi, si l'incendi era de dia, l'obligació es reduïa a col·locar-se en el braç esquerre la planxa o insígnia de llautó amb la inscripció 'bomber' «pues los que se presenten sin uniforme o sin insígnia no seran admitidos y no podran recibir premio ni jornal».

El guarda-magatzem tenia com a missió la custòdia i manteniment del material, i va ser el primer que realitzà guàrdies en el mateix parc o magatzem. Tenia l'obligació de viure permanentment en aquestes dependències. La creació de la figura de l'avisador suposa també una inflexió en el sistema d'avisos que s'estableix a mitjan segle XIX. Enlloc

Pràctiques del cos de bombers de Tàrraga, el maig de 1885.
© Arxiu Regió d'Emergències de Lleida

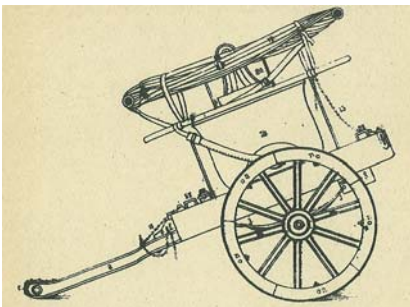
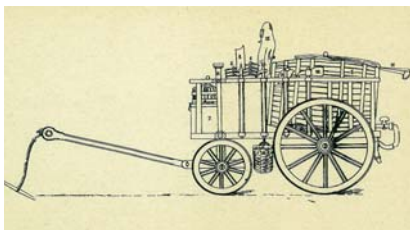
de continuar confiant en el repic de campanes de la parròquia més propera a l'incendi, el bomber-avisador havia de cercar a cada un dels integrants de la companyia, ja fos en el treball o en el seu domicili. En horari nocturn rebia el suport dels serenos.

També s'estableixen els criteris d'organització del magatzem o parc de bombers. Es proposava, si era possible, l'existència d'un espai pels comandaments per poder realitzar reunions i formació; un taller per a netejar i reparar les bombes; un cos de guàrdia per poder realitzar reguardes, en el cas que les autoritats així ho disposessin; i, lògicament, un magatzem amb capacitat suficient per a les bombes hidràuliques i la resta de materials. Calia que l'edifici estigués situat en un punt cèntric de la ciutat.

Les novetats més importants són la incorporació de la figura del metge i del professor de gimnàstica dins de les mateixes companyies de bombers. El metge, no només era l'encarregat de supervisar la farmàcia de la companyia i de visitar els bombers ferits o malats al seu domicili, sinó també d'instal·lar l'"hospital de sang" a les proximitats de les cases o edificis incendiats, per tal de realitzar les primeres cures als bombers o ciutadans ferits. El professor de gimnàstica: «...es preciso adiestrarlos en varios ejercicios corporales, para que vayan adquiriendo la agilidad, destreza y serenidad que son tan necesarias para ejecutar las operaciones más difíciles y peligrosas».

Les tecnologies d'extinció

Les tecnologies d'extinció havien evolucionat força en pocs anys. De les bombes de coll de cigne i les xeringues d'aigua es passa a models de bombes hidràuliques impel·lents. Aquesta tecnologia era d'importació, i de procedència majoritàriament francesa, almenys a mitjan

El carrobota i el carrobomba eren dos vehicles indispensables per la mobilitat dels bombers. Il·lustracions del *Tratado de extinción de incendios*, d'Antoni Rovira i Trias. © Biblioteca de Catalunya

Carro bomba dels bombers de les Borges Blanques, conservat al museu de la ciutat. © Jordi Martínez

segle XIX. Les primeres marques de bombes hidràuliques que s'utilitzen a Catalunya són les Letestus o les Delpesch.

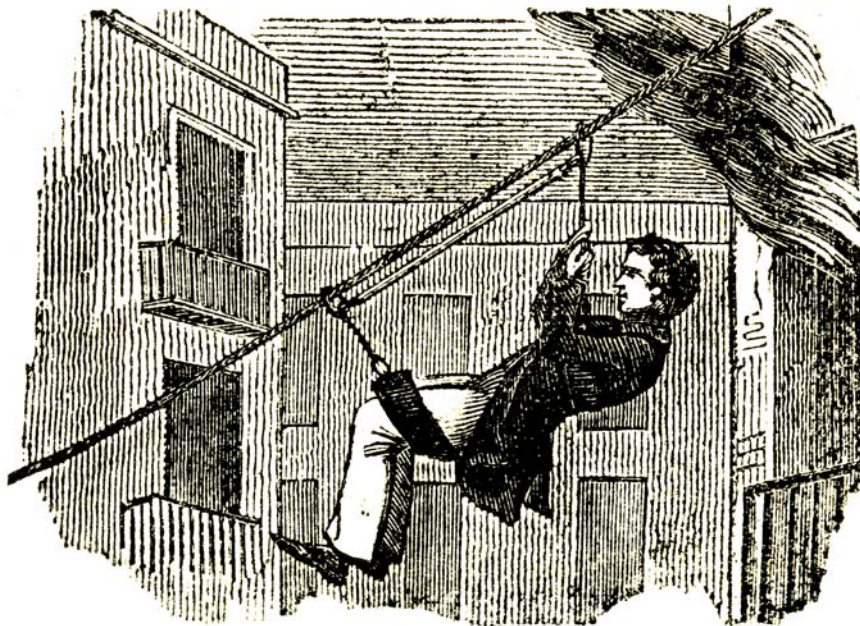
El model de bombes hidràuliques utilitzades eren les impel·lents i aspirants, d'una mida intermitja. Es descartaven les bombes grans ja que aquestes, pel seu pes, dificultaven el transport i tenien poca maniobrabilitat. De fet, la tracció animal no s'incorporà fins a la introducció de les primeres bombes de vapor. Fins llavors, les bombes hidràuliques es transportaven sobre carros estirats i conduïts pels mateixos bombers; amb tres bombers era suficient. Un cop arribats a l'incendi la descarregaven del carro i la posaven en funcionament seguint els criteris i maniobres pròpies d'una peça d'artilleria. La bomba hidràulica és la peça clau de tot el sistema d'extinció i les companyies de bombers s'organitzen per transportar-les, emplaçar-les, fer-les treballar, alimentar-les d'aigua contínuament durant l'incendi i, un cop apagat, deixar-les de nou en estat de servei.

Calia aproximar al màxim la bomba a l'incendi per tal d'optimitzar el sistema d'impulsió de les mànegues, de cuir reblonades amb peces de llautó. La seva eficàcia era limitada i requeria d'un manteniment constant i metòdic dels reblons i el greixatge del cuir. Pujar les bombes per les escales fins arribar al pis incendiat era una pràctica habitual, i la metodologia de treball no es va modificar fins a l'aparició de les primeres mànegues de lona.

Pel tal de garantir el subministrament més o menys constant d'aigua a la bomba s'organitzaven les cadenes, és a dir, fileres de persones que s'anaven passant les galledes d'aigua des d'una font, canal o pou fins a la bomba. Les galledes eren de cuir, i totes les companyies en portaven en quantitats importants, entre 30 i 50. El funcionament de la bomba requeria del treball de vuit bombers, quatre per cadascuna de les dues barres de fusta que es col·locaven en els dos extrems del balancí que feia pujar i baixar els èmbols. Traccionar contínuament amunt i avall el balancí suposava disposar de bombers en un número suficient per garantir el relleu de forma regular, atès l'esforç que calia realitzar. La primera bomba a vapor traccionada a cavalls que s'incorpora a Catalunya, a Barcelona el 1877, era de la firma anglesa Merryweather. A més dels carros que transportaven les bombes, en els municipis importants s'incorporava també el denominat carro-bota, que tenia com a missió assegurar un subministrament immediat d'aigua a la bomba en el mateix moment d'arribar a l'incendi, i a la vegada permetia transportar totes les eines, galledes, equips, escales i aparells de salvació que calia transportar fins a l'incendi.

Les innovacions també són importants pel que fa als equips d'intervenció. S'incorpora l'anomenat aparell Paulin, el nom del qual prové del seu inventor, Gustau Paulin, cap del batalló dels *sapeurs-pompiers* de París, i constitueix el primer equip de respiració semiautònoma de què han disposat els bombers catalans. Mitjançant un enginyós sistema d'alimentació d'aire amb una de les bombes hidràuliques, es garantia la possibilitat de respirar del bomber que es trobava embottit dins d'una particular blusa de cuir amb una mascareta de vidre a l'alçada del cap per permetre-li la visió. Tot i que rudimentari, aquest aparell permetia l'accés del bomber en zones ocupades pel fum sense perill immediat d'asfíxia.

L'aparell Rovira, un sistema de salvament de persones ideat per Antoni Rovira i Trias, i desenvolupat en el *Tratado de extinción de incendios*, d'Antoni Rovira i Trias.
© Biblioteca de Catalunya

Les tecnologies dels salvaments

El salt tecnològic, però, no només es produeix en les tecnologies d'extinció. En l'àmbit dels salvaments i els rescats es produeixen també notables avanços. La prioritat en el salvament de persones, quan l'incendi havia ocupat el calaix d'escala de l'edifici, obligava a disposar de sistemes d'evacuació ràpids per l'exterior de les cases. En aquells moments es descarta la utilització de la manta de salvament, de tradició italiana, per les poques garanties de seguretat que ofereix en les alçades, i s'utilitza poc la mànega o sac de salvament, d'origen francès, atès que aquesta requeria d'espais molt amplis davant de l'edifici incendiari per tal de garantir una inclinació adequada que suavitzés el descens de les persones pel seu interior.

El sistema que s'adopta més sovint és el de l'aparell inventat per Rovira, que consistia en un sistema de cordes i arnesos de cuir que permetien l'establiment d'una tirolina per una evacuació ràpida de persones i mobles dels pisos superiors amenaçats per l'incendi fins al nivell de carrer. L'existència de l'aparell Rovira es constata en els inventaris de materials de nombroses companyies de bombers i serveix, a la vegada, per corroborar la influència de les propostes metodològiques de Rovira i Trias arreu d'Espanya.

L'element més utilitzat era l'escala de ganxos. La seva utilitat era la de poder arribar, des de l'exterior de l'edifici, fins als pisos superiors per tal d'instal·lar l'aparell Rovira i procedir a l'evacuació de les persones. La primera escala mecànica de fusta s'incorpora l'any 1883 a Barcelona. Era de la coneguda casa italiana Porta, tenia una longitud de 22 metres i es transportava tirada per cavalls.

Funcionament de les companyies

Rovira considerava que la disciplina, de marcat caràcter militar, era la condició necessària per aconseguir l'eficàcia i el bon ordre en les accions: «Si se considera que para el mejor éxito del servicio son absolutamen-

te necesarias la obediencia pasiva y la mayor regularidad, se reconocerá desde luego, que la organización militar es sin duda alguna la más conveniente.» La disciplina s'aconsegueix mitjançant un sistema de recompenses i càstigs. Les recompenses s'establien mitjançant un sistema de retribucions econòmiques segons es tractés de jornals, premis i gratificacions. El càstig consistia en no abonar els jornals, en cas de no complir immediatament les ordres, o en l'expulsió de la companyia en cas d'insubordinació o manca de respecte als superiors. Els jornals s'establien reglamentàriament, i tots els bombers que participaven a l'extinció de l'incendi tenien dret a la seva percepció. L'import variava segons la categoria. Amb el temps es diferenciaren els jornals segons si es produïen de dia o de nit, i segons la durada del mateix.

Els premis servien per incentivar una resposta ràpida en cas d'incendi. Els primers bombers en arribar al magatzem a recollir els carros amb les bombes i la resta del material rebien premi, igual que ho feien els primers en arribar al lloc de l'incendi des del magatzem. Per poder controlar aquest ordre d'arribada hi havia unes peces de fusta numerades, les "tablillas", que els bombers trobaven col·locades en els carros. Aquestes fustes eren lliurades al capatàs o oficial perquè anotés l'ordre d'arribada. Els caps, el guarda-magatzem i l'avisador quedaven exclosos de la percepció de premis. Durant anys va mantenir-se també una valoració diferenciada d'aquests premis pel fet de tractar-se de sinistres en incendis de mobles o xemeneies o en incendis d'edificis.

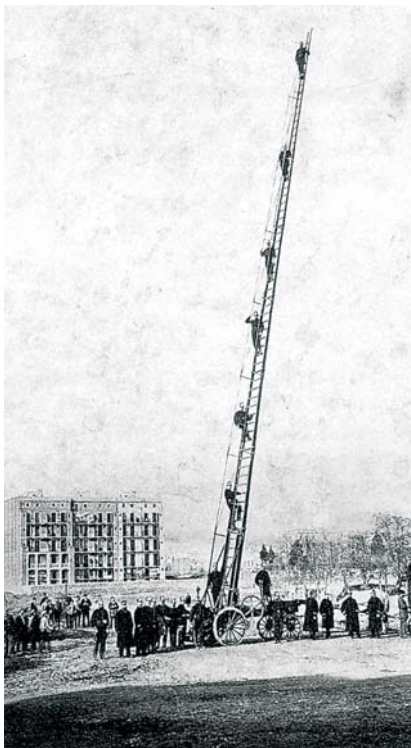
Les gratificacions eren les remuneracions que es donaven per la participació als exercicis doctrinals o revistes que realitzaven periòdicament tots els integrants de la companyia amb les bombes i aparells de salvament. També se'ls ensenyava teoria de l'extinció d'incendis, les precaucions que calia adoptar i els perills a evitar. Aquest sistema d'instrucció pretenia millorar la rapidesa i destresa en les maniobres, per tal que, en el moment de l'incendi, ho fessin amb serenitat.

Els salaris d'aquest sistema de premis i jornals, en comparació a la mitjana de l'època, no eren gens menyspreables.

Un tret important en l'extinció dels incendis és saber qui dirigeix les tasques d'extinció. En aquella època, les autoritats civils i militars es posaven habitualment a donar ordres, sovint contradictòries, i els resultats acostumaven a ser desastrosos. L'any 1852, Antoni Rovira aconseguí que Santiago Luis Dupuy, el governador civil, publicés un ban on establia amb tota claredat que la direcció de les tasques d'extinció serà «única y exclusivamente á cargo del Gefe de mayor graduación de la Compañia de Bomberos... Cesará por consiguiente de mandar y dar disposiciones concernientes al indicado objeto, toda Autoridad ó particular que se hubise presentado antes ó presentase después de los Bomberos...». Un fet que possiblement a Catalunya no es torna a produir fins a la promulgació de la Llei de bombers de l'any 1994. Igualment es constata en aquest ban, la voluntat de professionalitzar les tasques d'extinció.

Operativament, en els incendis s'establien diferents elements organitzatius que sorprenen per la seva actualitat. Ja s'ha assenyalat instal·lació de l'hospital de sang per part del metge. Aquest s'establia dins de la "plaça", l'espai de maniobres entre l'edifici incendiat i els carrers adjacents, amb l'objectiu que els bombers poguessin treballar

Demostració pública de l'escala italiana Porta, una adquisició dels bombers barcelonins de l'any 1883.
© Arxiu del Cos de Bombers de Barcelona

amb més llibertat i que s'hi poguessin dipositar els objectes i mobles que es treien de l'edifici incendiat i custodiar-los perquè, durant la confusió, no fossin objecte de robatori. En aquest espai només hi tenien accés els bombers i les autoritats civils o militars. El control d'accés es garantia mitjançant l'establiment d'un "cordó" al voltant de l'incendi i era format per tropa, policia o "gent d'armes".

Dins de la plaça s'establia també el "centre de direcció", que era el lloc on es col·locaven les autoritats i els comandaments i s'identificava per la banderola de la companyia. Des d'aquest punt es comunicaven les ordres i avisos i es rebien totes les informacions sobre l'evolució de l'incendi. Al llarg de tot el segle XIX i la primera part del XX, en molts municipis els bombers s'activaven mitjançant diferents sistemes d'avisos, ja fos el repic de campanes, els tocs de xiulet o la figura de l'avisador. Els bombers tenien el seu ofici i el combinaven amb la participació en les tasques d'extinció i salvament quan eren requerits. Aquesta vinculació –que avui en diríem voluntària– era, en realitat, un treball remunerat, una particular forma "d'anar a jornal", amb salaris, premis i gratificacions establertes.

Les reguardes o vetlles representen les primeres passes en la voluntat d'instaurar un model de prestació permanent del servei. Les primeres reguardes de bombers es realitzen amb un marcat caràcter preventiu allà on tinguin lloc espectacles o funcions. A Barcelona van començar a fer-se l'any 1854, especialment en teatres i balls, tot i que –com es queixava Rovira– encara hi havia empresaris «que desatienden una precaución tan necesaria y hasta cierto punto indispensable...». A mesura que la política de reguardes es va ampliant es comença a plantejar la necessitat d'organitzar "reguardes permanents" de bombers. Però no serà fins a l'inici del segle XX que es consolidarà aquest canvi de model.

Paral·lelament a l'organització operativa d'aquestes primeres companyies de bombers, s'instauen també les primeres associacions mútues per socórrer els individus de la companyia que no poguessin treballar per malaltia. Aquestes mútues donaven dret a ser assistit gratuïtament per un facultatiu i a percebre un subsidi econòmic d'entre 6 o 8 rals

TABLA de los señales que se hacen con el pito para avisar á los bomberos y mandar algunas manobras.

AVISOS Y VOCES DE MANDO.	SEÑALES FIGURADOS.	ESPLICACION DE LOS SEÑALES.
Fuego en el distrito primero.	ww ww @ ww	Dos trinos, un golpe y un trino.
Fuego en el distrito segundo.	ww ww @ ww	Dos trinos, dos golpes y un trino.
Fuego en el distrito tercero.	ww ww @ ww	Dos trinos, tres golpes y un trino.
Fuego en el distrito cuarto.	ww ww @ ww	Dos trinos, cuatro golpes y un trino.
Llegada del Comandante.	wwww @ ww	Un trino, dos golpes y un trino.
Marchar.	wwwwwwwwwwwwwwwwwwww	Un trino prolongado.
Hacer alto.	wwwwww ww	Dos trinos prolongados.
Empezar la manobra.	wwwwww @	Un trino prolongado y dos golpes.
Cesar la manobra.	wwww @ ww	Un trino, un golpe y un trino.
Deshaer los establecimientos.	ww @ ww ww	Un trino, un golpe, un trino, un golpe y un trino.
Guardarse del peligro.	wwww ww ww	Tres trinos.
Reunion de los bomberos sin útiles.	ww @ ww @ ww	Un trino, dos golpes, un trino, dos golpes y un trino.
Reunion de los bomberos con útiles.	@ @ @ @ ww	Cuatro golpes y un trino.

Taula amb crides i tocs de xiulets o corneta proposats per Antoni Rovira i Trias al *Tratado de extinción de incendios*.
© Biblioteca de Catalunya

de billó durant un termini màxim de 40 dies. En cas de mort, la família dels bombers podria cobrar entre 300 i 500 rals de billó.

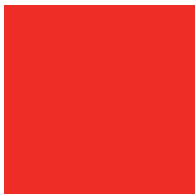
Els inicis de la prevenció d'incendis

La preocupació per la seguretat en els teatres (els edificis que podien incendiar-se amb més probabilitat per l'elevada quantitat de material inflamable) inquietava a Rovira. Era premonitòria la preocupació que assenyalava en el cas del Liceu que va cremar el 1861, cinc anys més tard que Rovira havia escrit: «Horrorízanos en verdad cuando se nos figura la posibilidad de un incendio en el Gran Teatro del Liceo; porque al instante se presenta á nuestra mente el modo como esta situado y el descuido imperdonable en que se encuentra actualmente, y no teniendo establecida ninguna bomba ni los correspondientes grandes depósitos de agua, son incalculables los desastres que un incendio podría ocasionar. [...] Y no se crea que esta absoluta falta de prevención se observe tan solo en el mencionado teatro del Liceo; en el mismo caso se encuentran, por desgracia, los demás teatros de esta capital.» De fet també va cremar-se l'únic teatre que Rovira va construir, el Teatre Circ Barcelonès, l'any 1853.

El risc d'incendi també era elevat a les fàbriques de vapor i, en definitiva, en molts costums quotidians, tal com recorda Rovira: «Las fabricas de vapor y grandes establecimientos industriales, llenos siempre de materias inflamables; los almacenes y depósitos de objetos combustibles; el número de casa tan reducidas, donde teniendo que estar los muebles cuasi hacinados, una chispa puede prender fuego con mucha facilidad; y en fin la mala costumbre de dejar solas las habitaciones, sin apagar antes la lumbre, ó bien de dejar en ellas á los niños mientras sus padres están en el trabajo, son otros tanto medios poderosos para que apenas estalle un incendio, se comunique con la mayor rapidez...».

Gravat amb l'incendi del Gran Teatre del Liceu de Barcelona, de l'any 1861. Reproduït en el fullotó del centenari de la Sociedad de Seguros Mutuos Contra Incendios de Barcelona, 1949.

2

**Temps d'innovacions i motorització
(1900-1935)**

Marc Ferrer i Murillo

Renovacions de material i reorganització dels cossos de bombers

A cavall entre els dos segles, els bombers catalans van fer canvis molt importants i significatius en la renovació i la modernització del seu material anti-incendis. Un d'aquests va ser la substitució de la bomba manual per la bomba de vapor. La bomba de vapor aplicada a l'extinció d'incendis va ser inventada per l'enginyer anglès John Braithwaite el jove l'any 1829 amb la col·laboració del suec John Ericsson. Tenia una potència de 10 HP i necessitava 13 minuts per generar el suficient vapor per a poder funcionar. Suposava un avenç respecte de l'anterior, però tenia més inconvenients que avantatges. Es trigava molt de temps a posar-la en funcionament, tenia un pes de 12'5 tones que dificultava el seu transport i en focs petits subministrava excessiva quantitat d'aigua. La bomba de vapor es va anar perfeccionant i, a partir de 1853, empreses nord-americanes van començar la producció en sèrie. Des de principis dels anys setanta, els Bombers de Barcelona van començar a estudiar la possibilitat de comprar una bomba de vapor, però va ser el 1877 quan van comprar la primera, de la casa anglesa Merryweather & Sons. Aquesta companyia tenia un gran prestigi europeu. La bomba de vapor model sistema Valiant –també d'aquesta casa–, la qual subministrava 450 litres d'aigua per minut, i que podia enviar un raig vertical i un d'horitzontal i funcionava amb carbó, va ser la que van adquirir molts cossos de

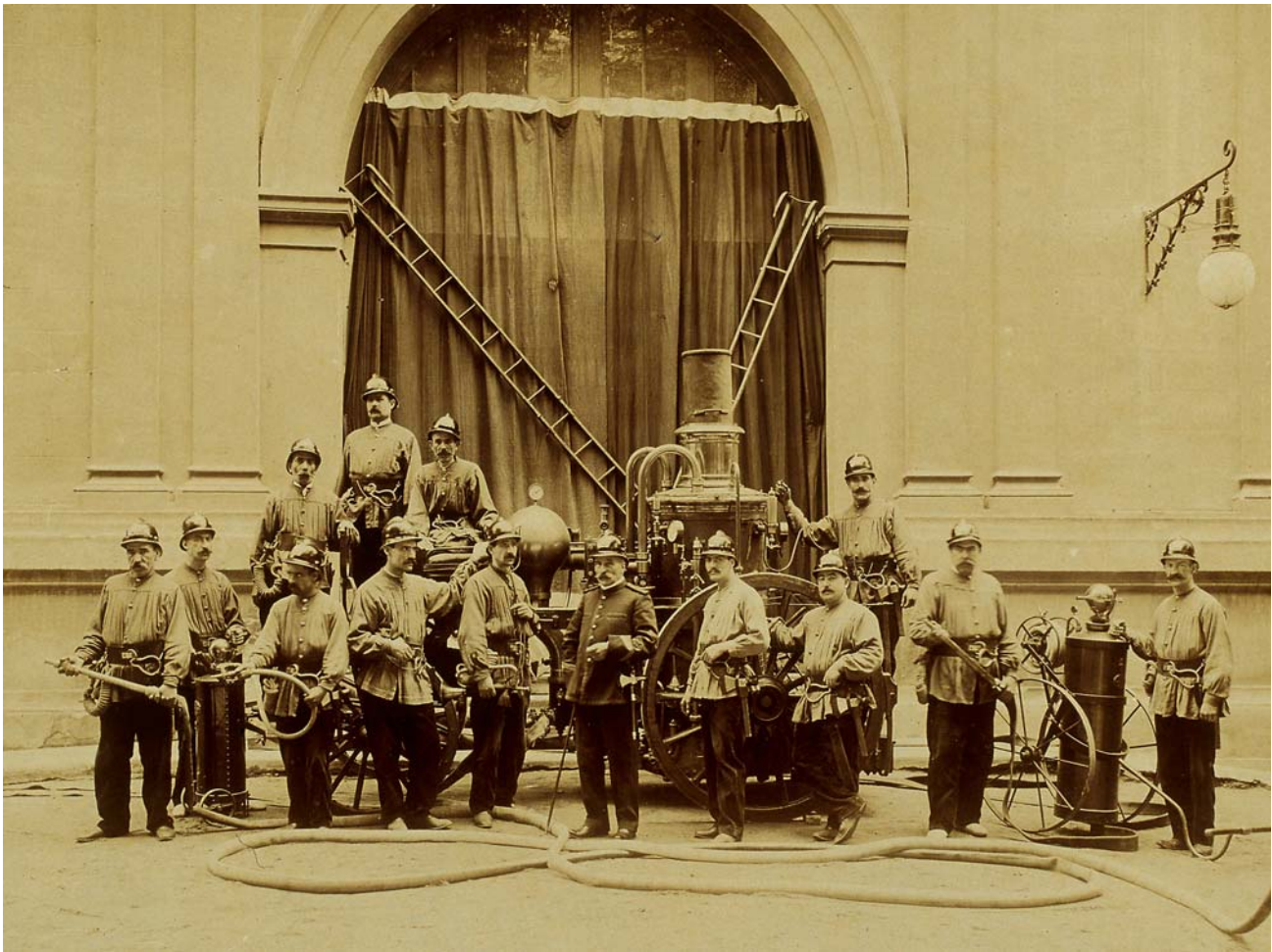
pàgina anterior

La companyia de bombers de Barcelona, amb les principals eines i enginys d'extinció d'incendis, a principis del segle XX. (detall)
© Arxiu Històric Ciutat de Barcelona

dreta

Grup de bombers de Terrassa davant d'una bomba de vapor Merryweather, del sistema Valiant, l'any 1916.
© Arxiu dels Bombers de Sabadell

La companyia de bombers de Barcelona, amb les principals eines i enginys d'extinció d'incendis, a principis del segle XX.
© Arxiu Històric Ciutat de Barcelona

bombers catalans. Així, després de Barcelona, Manresa la va tenir a partir de 1896, Olot l'any 1902, Sabadell el 1913 i Terrassa el 1916.

A més de les bombes angleses, els Bombers de Barcelona van disposar l'any 1903 de tres bombes alemanyes, de la firma EC Flader de Jöhstadt, més petites i manejables que les angleses, i que subministraven 600 litres d'aigua per minut amb una alçada màxima de 40 metres.

Paral·lelament a l'adquisició de bombes de vapor, molts cossos de bombers van haver de comprar cavalls per poder transportar-les. Així doncs, de la tracció manual o de sang de bombes, passem a començaments de segle xx a la tracció animal.

El segon pas cap a la modernització va ser substituir les bombes de vapor per les bombes de motor d'explosió o de combustió. Aquestes bombes eren rotatives axials o d'hèlix. A partir de 1930 les bombes centrífugues van començar a desplaçar les axials per la possibilitat de major cabal, uniformitat sense variacions i millor control i fàcil funcionament. Així, un dels primers cossos que en va tenir va ser el de Terrassa, que l'any 1920 va adquirir-ne una de la casa barcelonina Edmundo y José Mezeger, model "Delfin". La bomba, construïda expressament per als serveis de bombers, estava muntada sobre un carro de dues rodes apte per ser arrossegada a mà. Rendia de 320 a 400 litres per minut i podia llençar aigua per dues mànegues al mateix temps. La seva potència permetia llençar un raig horitzontal de 36 a 40 metres i el vertical assolia de

El ràcord Barcelona, que se segueix fabricant, va permetre unificar les connexions entre llances i mànegues.
© Arxiu del Cos de Bombers de Barcelona

Tractora de la casa Fordson, dels anys 1920. Els bombers de Sabadell la utilitzaven per arrossegar les bombes de vapor o, com aquest cas, les escales més llargues.
© Arxiu Municipal de Sabadell

26 a 28 metres. El dipòsit de benzina podia alimentar la bomba durant 6 hores seguides i portava mànegues, llances, una debanadora per les mànegues i una capsa d'eines. Els Bombers de Manresa, l'any 1926, van comprar una bomba de motor de la casa francesa Delahaye, model 47MP, amb un rendiment de 500 litres per minut.

Per cuidar que el manteniment de les noves bombes de vapor o de motor fos òptim, es va crear la figura del maquinista, el bomber encarregat d'engegar i fer-la funcionar als incendis.

Una de les innovacions de material d'aquella època i que marcarà per sempre la història dels bombers és l'invent del ràcord Barcelona. Aquest va ser possible gràcies a l'artesà i fabricant sabadellenc de boques de rec i incendis, Teodoro Sanmartí. L'any 1917, basant-se en les connexions dels components russos importats va fabricar un nou ràcord, que va presentar als Bombers de Barcelona, i que des de aquell moment va ser anomenat ràcord Barcelona. En el mes de febrer de 1918, Teodoro Sanmartí va subministrar els primers 50 ràcords Barcelona per mànegues de 45mm i 30 per mànegues de 70mm. Davant els excel·lents resultats, el desembre d'aquest mateix any, es van demanar 80 ràcords de 45mm i 10 més de 70mm. A partir de 1919, ja substituïen els ràcords antics.

La fabricació dels nous ràcords era totalment artesana i el seu cost alt. Inicialment van ser fabricats de llautó, un material fàcilment mecanitzable i l'únic conegut en aquella època que no s'oxidava amb l'aigua. Els primers ràcords no tenien fixa la volandera de goma, peça essencial per garantir l'hermetisme de la unió. Com que es perdia amb facilitat, molts caps de bombers van obligar als seus membres a portar-ne sempre a sobre. L'avenç tècnic, la preparació física i el modern material no podien fer res davant un altre problema complex que moltes viles i ciutats arrossega-

ven des de feia decennis. Es tractava de la manca de subministrament d'aigua per alimentar les mànegues amb les boques d'incendi. Al llarg dels anys deu i vint serà un problema seriós, com reflecteixen moltes memòries d'ajuntaments catalans i informes de caps de bombers. Aquest fet se solucionarà amb la implantació progressiva de les boques d'incendi en tot el territori català. En alguns llocs, per facilitar la seva localització els fanals més pròxims a les boques d'incendis tenien un vidre glaçat o vermell.

Entre els avenços significatius en la renovació i la modernització del material anti-incendis també podem destacar en les primeres dècades del segle xx uns aparells per netejar i conservar les mànegues, d'altres per eixugar-les i finalment uns ponts flexibles que es col·locaven sobre les mànegues per permetre el pas de vehicles per sobre d'elles sense fer-les malbé. Tot i així, un eficaç mètode per eixugar les mànegues era penjar-les de finestres, escales o torres de pràctica.

Canvis en els parcs de bombers, reorganitzacions i conflictes

En els anys que obren el segle xx els cossos de bombers no van millorar les seves condicions, sinó tot el contrari. Molts dels primers reglaments havien quedat obsolets, cosa que comportava irregularitats i indisciplines en el seu compliment. Aquest fet, i el mal estat del material d'extinció, va portar a una sèrie de dissolucions i reorganitzacions dels diversos cossos, moltes d'elles derivades de dimissions en bloc o d'un nombre important de bombers.

Així, el de Terrassa es va dissoldre quatre vegades entre 1898 i 1920 i el segon reglament data de 1920. Els Bombers d'Olot es van constituint i dissolent constantment des de la seva creació, l'any 1855. A Girona, l'any 1902, van dimitir disset bombers. A Badalona l'any 1898 van dimitir 9 bombers, entre ells el cap, el 1904 es va destituir tota la plantilla i el 1914 hi va haver una nova reorganització. Els Bombers de Tàrraga es van reorganitzar el 1878 i el 1895. A Puigcerdà el reglament de 1872 va ser ampliat i modificat els anys 1906, 1911 i 1931. A Sabadell el reglament va ser modificat el 1901 i el 1923. A Mataró l'antic reglament de 1856 va ser actualitzat l'any 1910 i 1927. A Banyoles els bombers van ser reestructurats l'any 1910 i a partir de 1926 passaran a dependre exclusivament de l'Ajuntament, amb un nou reglament el 1928. Per la manca de material indispensable per la seva feina, pràcticament tots els bombers van presentar la dimissió a finals de març de 1933 i per tal de reorganitzar el Cos en el mes d'octubre es va modificar el seu reglament. Els Bombers de Manresa van viure una reorganització interna l'any 1931. El Bombers de Lleida modifiquen el reglament de 1863 l'any 1923. Els Bombers d'Igualada van modificar el reglament de 1872, els anys 1888, 1896 i 1924. A Tarragona el reglament de 1857 va ser modificat el 1894, 1913 i 1935. Els Bombers de Figueres l'any 1909, modifiquen l'anterior reglament de 1863 i l'any 1928 els de Tortosa van reorganitzar el Cos amb la renovació de la plantilla. Els Bombers de Vic van veure modificat el seu reglament de 1893, 16 anys després.

El nou segle també va aportar canvis importants en l'estructuració dels cossos de bombers. L'any 1913 els Bombers de Barcelona van estrenar un nou reglament, que implantava torns de 12 hores seguides de servei i que suposaria la desaparició de la figura del bomber eventual i voluntari.

Casos similars de semi-professionalització i de reguarda els trobem a

El personal i l'utillatge de la companyia de bombers de Lleida, l'any 1905.

altres llocs. A Banyoles, el guarda del magatzem, a partir de 1910, ha de viure en el mateix parc i no es podrà absentar sense deixar substituït. A Tarragona trobem l'any 1913 una reguarda diària de 2 bombers des de les 9 de la nit fins les 5 o 6 de la matinada, depenent del mes. A Manresa, l'any 1928 es fixa un servei permanent de guàrdies diürnes i nocturnes que cobrien les 24 hores del dia. El servei, des d'aleshores va ser obligatori i s'havia de prestar per rigorós torn de llista. A Vic, tots els bombers eren voluntaris, però amb l'adquisició del 1r vehicle, l'any 1927, l'Ajuntament va proposar assignar un xofer interí.

Si bé la majoria de dissolucions i dimissions estaven fonamentades en les discrepàncies entre els bombers i les autoritats municipals, ja que els segons negaven moltes vegades el material i els diners que els primers reclamaven per poder oferir millors serveis, també trobem algun cas de dimissió que no té res a veure amb els anteriors. A principis d'estiu de 1931, la Companyia de Bombers va presentar la dimissió en bloc per uns desacords entre l'alcalde i el cap de Bombers de Tàrraga, que volia una subvenció per anar a una excursió a Montserrat com a recompensa dels serveis dels bombers. L'Ajuntament va aprovar en la sessió del dia 13 de juliol de 1931 un nou Reglament i va acceptar els nous ciutadans que volien convertir-se en bombers.

En aquells anys també van aparèixer nous cossos de bombers arreu del país. El d'Esparraguera, creat l'any 1915, comptava amb 1 cap, 1 caporal, un avisador i 7 peons i el de Reus, el qual, després d'uns anys sense servei de bombers, l'any 1931 creà un nou Cos amb 29 membres. Els Bombers de la vila de Sarrià, annexionada a Barcelona, van incorporar-se al Cos de Bombers d'aquella ciutat a finals de 1924.

I en aquelles poblacions on no hi havia un Cos de Bombers organitzat, els ajuntaments compraven diferent material d'extinció, sobretot bom-

bes, que eren utilitzades per personal municipal. Valls i Tremp són un exemple d'aquestes ciutats que en aquella època malgrat no tenir bombers sí que disposaven de bombes anti-incendis.

També podem destacar el naixement de les Brigades del Foc de Begues, l'any 1930, sorgides per iniciativa pels propietaris forestals, conseqüència dels darrers incendis forestals que havien afectat el massís del Garraf. Aquestes brigades estaven formades per camperols i treballadors del camp els quals, en sentir el senyal d'avís de foc de les campanes de l'església, deixaven el que estaven fent i juntament amb el terratinent, que comandava la brigada, anaven a extingir el foc. Si algú s'hi negava se'l castigava amb una penalització econòmica i si la mateixa persona era reincident perdia el seu lloc de treball. L'any 1932 l'Ajuntament de Begues va assumir la direcció de les Brigades del Foc, formades per 78 persones, a més de la gent del poble i les seves despeses anaven repartides entre l'Ajuntament i els propietaris.

Una curiositat d'aquells temps repetida en molts cossos de bombers és que la persona que s'encarregava del magatzem o tenia el càrrec de guarda del material, quan es jubilava o moria passava la seva tasca al seu fill. De fet, trobem molts pares i fills, germans i cosins entre els bombers de principis de segle xx, i era fins i tot costum de traspasar el càrrec de pares a fills.

Els reglaments del segle xx mantenen la tradició de fer que el personal de bombers quedi lliure d'allotjament o que gaudixi de franquícia d'allotjament. Això vol dir que quedaran exempts de l'obligació d'allotjar tropes militars a casa seva quan aquestes s'havien d'allotjar a la seva vila o ciutat per qualsevol circumstància.

Sous, premis, càstigs i multes

Els diversos reglaments es fan prenent com a model un reglament anterior d'una altra població. Resseguint els diversos reglaments podem observar quins eren els sous, els premis i els càstigs i multes que rebien els bombers catalans. Els sous moltes vegades es pagaven per jornals de 8, 10 o 12 hores o fraccions. Veiem alguns exemples:

A Vic, els capatassos rebien 1,25 pessetes i els individus 1 pesseta l'any 1909 per hora de treball. Per la nit tenien un augment del 50%. Rebien uns premis compensatoris de 8 ptes el 1r, 7 el 2n i 6 el 3r. Els Bombers de Figueres rebien l'any 1909, un jornal segons el càrrec. En incendis de dia de més d'una hora, el cap rebia 10 pessetes, el cap de secció 8 pessetes, els ajudants 7 pessetes, els capatassos 3,50 i els individus 3. En canvi en els incendis de nit, la quantitat era menor. Així el cap rebia 5 pessetes, el cap de secció 4,50, els ajudants 4, els capatassos 3 i els individus 2,50. Els premis per actuació eren pels cinc primers bombers que acudien al parc i aquests eren de 3,50, 3, 2,50, 2 i 1,50 pessetes que es repartien del primer al cinquè. A més el metge rebia 5 pessetes per cada incendi on prestés servei i tots els individus que anessin a les revistes mensuals rebien 50 cèntims de premi.

A Terrassa, l'any 1910, el sots cap rebia 400 pessetes l'any, els capatassos primers 129, els segons 97, els tercers 65 i els individus 50 pessetes. Els honoraris per incendi: per 3 hores de feina, el sots cap rebia 10 ptes; el capatàs 1r, 3; el capatàs 2n, 2,50; el capatàs 3r, 2,25 ptes; el mecànic,

El model de casc més freqüent entre els bombers catalans de les primeres dècades del segle XX.
© Col·lecció de l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya

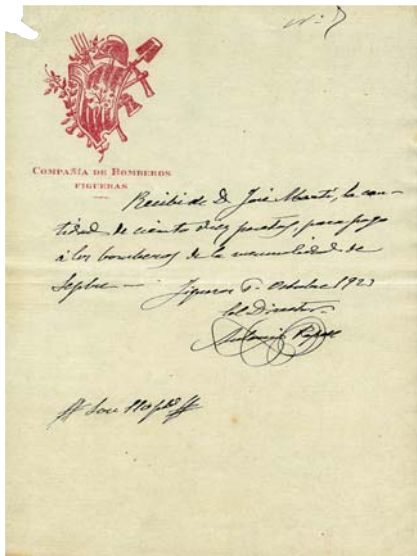
7,50; l'inspector, 3,75 i l'individu, 2. Per 6, 9 o 12 hores de feina, l'import s'incrementava. Les reguardes es pagaven en jornals de 12 hores, per anunciar una alarma el sots cap rebia 2 pessetes, 1,50 el capatàs primer; 1,25 els altres capatassos i el mecànic i 1 pesseta cada individu. Els sinistres que s'esdevenien entre les 9 de la nit i les 6 de la matinada, augmentaven la paga en un 25%. També es van preveure premis pels primers quatre individus que arribaven i que eren els primers en arrossegar la bomba. Els premis es repartien en 7,50 pessetes el primer, 6 el segon, 4,50 el tercer i 4 pessetes el quart. Un any després es van aprovar premis similars pels bombers que arriben amb la resta de material el carro amb els extintors, el de les mànegues, i altres carros amb bombes. A Banyoles, el mateix any, trobem que per 10 hores de treball o jornal, el comandant i el sots cobraven 5 pessetes, el brigada i el capatàs de primera 4,50, i els capatassos de primera i els individus, 4 pessetes. Els Bombers d'Igualada rebien l'any 1919 una gratificació de 3 pessetes al mes, els caporals de brigada quatre pessetes i el cap sis pessetes, quantitat que era abonada entre l'Ajuntament i la caixa especial de la companyia. La jornada d'incendis considerada de deu hores es cobrava a 12 pessetes, tot i que si eren menys hores la quantitat també era menor i sempre proporcional. El cap cobrava 20 pessetes per sinistre. Els premis eren sempre pels sis primers bombers que arribessin al Parc i aquests eren de 7,50, 6, 5, 4, 3 i 2 pessetes respectivament.

A Badalona el mateix any els bombers rebien un sou de 9,10 pessetes mensuals, els dos primers que arribessin al parc en cas de sinistre rebien un premi de dues pessetes i entre tots els bombers que anaven al sinistre es repartien 33 pessetes de manera proporcional.

Els Bombers de Lleida tenien establert l'any 1923 com a dietes en sinistres, en fraccions de dues hores, pel cap, sots cap, director i sotsdirector, 30, 20, 18 i 15 pessetes respectivament. Pel brigada, capatàs primer, capatàs segon, cornetes i bombers, 2,25, 2, 1,75, 1,75 i 1,50 pessetes també respectivament. De nit s'augmentaran aquestes quantitats en un 50%. Pel que fa als premis en incendis d'edificis es premiaven als 12 primers bombers i la relació era 10 pessetes al primer, 7,50 al 2n, pel 3r i

Els membres del Cos de Bombers de Vic, els anys 1920.
© Arxiu dels Bombers de Vic

Carta de la companyia de bombers de Figueres, de principi dels anys 1920.
© Arxiu de l'Alt Empordà

4t, 5, pel 5è i 6è, 4, i a la resta, fins el 12è, 3. A més l'Ajuntament donarà anualment una gratificació al cap de 150 pessetes, al sots cap 100 pessetes, al director 90 i al sotsdirector 80 pessetes. Al brigada i capatassos primers, 64 pessetes, als capatassos segons, 56 i a la resta, 40. El metge rebia 100 pessetes anuals i 20 per cada sinistre on acudís.

A Manresa trobem l'any 1926 que anualment el cap cobrava 750 pessetes, el sots, 600, els encarregats de primera, 500, els de segona 400, el metge, 250, el professor de gimnàstica, 250, i els bombers, 365. El xofer cobrava 3.650 pessetes anuals, però també era l'encarregat de regar la via pública, i el sanitari 150 pessetes anuals. A més a més, tots cobraven a part la participació en els sinistres.

A Tàrrrega els jornals de l'any 1931 eren de 20 pessetes al dia per tots els membres del Cos, que es pagava com a mig jornal si es treballava d'1 a 4 hores i quan s'ocupaven més de 4 hores, llavors es pagava tot sencer. La gratificació mensual era de 10 pessetes pel capatàs, 7,50 pels sots-capatàs i 5 per a tota la resta. Els quatre individus que arribessin els primers al parc, tenien un premi de 15 pessetes pel primer, 10 pel segon i 5 pel tercer i quart.

A Tarragona l'any 1935 els bombers cobraven per jornal de 8 hores, el cap, 40 pessetes, el sots-cap 24, el mestre de gimnàstica 15, el brigada, 12,50, els caporals 11,50 i els bombers 10. També tenien una gratificació mensual de 30 pessetes i en els incendis de mobles o xemeneies hi havia premis per els set primers, el primer 4 pessetes i la resta 2. En els incendis d'edificis els 11 primers també tenien premi, el primer 10 pessetes, el segon, 8, el tercer, 6, el 4t, 5è, 6è i 7è, 4, i el 8è, 9è, 10è i 11è, 2 pessetes cadascú. A més cada any hi havia una revista que gratificava amb 100 pessetes el millor caporal, 50 el millor bomber en exercici de maniobres, 50 el millor obrer en exercici de gimnàstica, 125 el bomber que hagués salvat una vida i 100 pessetes al bomber que s'hagués distingit en un servei.

Els Bombers de Reus l'any 1930 cobraven una pesseta diària i els xofers i el secretari 1,25. Els premis eren pels sis primers bombers, distribuïts en 10 pessetes pel primer xofer, 5 per cada un dels dos bombers i 2,50 pels altres tres que els segueixin. A més tenien una gratificació extra de 7,50 pessetes si el temps esmerçat en l'extinció és 8 hores, de 6 pessetes si aquest temps és de 4 hores i 2,50 pessetes si és de 2 hores.

Però malgrat els sous i premis, sovint se suspenen els bombers per indisciplina, faltes d'assistència als assaigs i sinistres sense avisar, tal com estipulen tots els reglaments. Els càstigs per indisciplina eren força comuns i corresponien a la suspensió de sou per un o diversos mesos per faltar a les seves obligacions o faltar el respecte als seus superiors. En molts reglaments també es contemplava l'expulsió del Cos si les faltes eren reiterades i greus.

La incomprensió dels encarregats o patrons, tot i no ser generalitzada, sí que va repercutir en alguns bombers, ja que moltes vegades no veien amb bons ulls que els seus treballadors també fossin bombers i eren represaliats quan aquests deixaven les seves tasques al taller o a l'empresa per anar a apagar un foc. Hi ha documentat més d'un cas on un bomber és acomiadat o sancionat amb la pèrdua del sou, per haver marxat de l'extinció d'un incendi.

En alguns reglaments, com el de Manresa de 1896, si el servei feia perdre el sou de la seva jornada laboral, l'Ajuntament se'n feia càrrec, de

dalt
Extintor de la casa Biosca, un dels primers que van ser operatius a principis del segle XX.

baix
Extintor de la marca Biosca, model B, també conegut com a "matafocs", molt habitual durant les dècades dels anys 1920 i 1930.
© Col·lecció de l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya

la mateixa manera que si havien de fer un servei de guàrdia en una sala d'espectacles, el propietari els havia de pagar el sou.

I, finalment, un altre càstig que rebien els bombers era la incomprensió de la població, com escrivien els Bombers d'Igualada el juliol de 1931: «Els abaix firmats, pertanyents al Cos de Bombers d'aquesta ciutat, a V.S acudim i, amb el major respecte exposem: [...] el Cos de Bombers no te pas, ni de bon tros, aquella eficiència que hauria de tenir i que tots volem. Les causes d'aquesta manca de virtualitat essencialment i ara com ara, poden reduir-se a tres: dues de caire econòmic i una tercera d'ordre moral, d'educació ciutadana [...] Els components del Cos som humils obrers i senzills artesans que hem de guanyar-nos el pas ací i allà [...].

La dificultat major amb que topa el Cos de Bombers quan entra en funcions de servei, la constitueix l'actitud del públic. Immediatament que es declara un incendi, una massa enorme de gent invadeix els voltans del lloc del sinistre, la major part amb actitud d'espectador, i els que no ens priven de treballar, ens increpen amb paraules gruixudes, si és que a dretes no dificulten els nostres medis de combat.

Ha sigut un espectacle gens edificant el que se s'ha donat per part del públic des d'alguns anys ençà al produir-se un foc, tant trist i tant violent i humiliant per a nosaltres, que, de seguir les coses com ara, a desgrat nostre i per pròpia dignitat, ens veuríem obligats a demanar la baixa en el Cos, que no podem carregar per més temps amb la responsabilitat del prestament d'un servei públic, mentre el públic ens insulta i ens lligui de mans.»

Un altre exemple el trobem a Barcelona on, després d'una sèrie d'incendis, l'any 1924, un regidor de l'Ajuntament va començar una campanya contra el Cos de Bombers que va fer que els bombers fossin rebuts de manera hostil en alguns incendis.

Mesures de seguretat i estratègies contra incendis

La seguretat en els teatres

Un dels sinistres que en aquella època tenien molta repercussió era l'incendi d'un teatre. Els teatres eren un dels principals llocs d'esbarjo de la població i malgrat els incendis i destruccions ràpidament es refeien per ordre de les autoritats. Les causes més freqüents eren la utilització d'espelmes i la proliferació de l'enllumenat a gas.

Ja en el segle XIX moltes de les grans ciutats europees van veure com les seves principals sales d'espectacles eren destruïdes per les flames. Així la Fenice de Venècia es va cremar l'any 1836 i el Covent Garden de Londres va ser destruït el 1856. L'any 1861 es va cremar el Gran Teatre del Liceu de Barcelona, l'Òpera de Dresden va patir un incendi el 1869 i l'any 1887 es va calcinar l'Òpera Còmica de París. La ciutat de Terrassa va patir aquesta dissort dues vegades: el Teatre Principal era destruït per les flames l'any 1847 i l'any 1879 el Prado Egarense; el Teatre de Lleida els anys 1845 i 1876.

Però malgrat aquests grans incendis, no hi havia una legislació que obligués l'empresari teatral a prendre mesures de prevenció, més enllà de l'obligatorietat d'assistència d'una reguarda de bombers als espectacles teatrals i de cinema. Aquesta reguarda estava contemplada en molts

reglaments dels cossos de bombers i el seu incompliment o no assistència era una falta molt greu per a un bomber. La reguarda podia ser d'un sol bomber o de tota una esquadra o equip. A més de les reguardes, els caps de bombers també efectuaven inspeccions, proposaven mesures de seguretat i denunciaven els responsables en els casos en què el perill d'incendi era elevat.

En alguns cossos, tocava servei de reguarda masses vegades al mes i com que aquesta guàrdia era, en algunes llocs, sense remunerar i es realitzava després de treballar durant tota la jornada, la reguarda en les sales d'espectacles sovint era menystinguda.

Així doncs, una de les faltes més habituals era no presentar-se al servei. Per això, molts ajuntaments van decretar que aquest servei fos obligatori i van incrementar les sancions. A Terrassa, per exemple, els bombers que no respectessin l'ordre d'assistir al servei l'any 1913 serien multats amb 1,50 pessetes per una falta, amb 30 dies sense sou per faltes més greus i els més reincidents serien expulsats del Cos. Si l'individu no pagava aquestes multes en el termini de tres dies seria donat de baixa del Cos. Els bombers que abandonessin la reguarda abans que s'acabés l'espectacle serien arrestats per unes hores. A Igualada, l'any 1927, si un individu deixava de fer una reguarda tindria una multa de 1 pesseta i, si reincidia, la multa seria de 3 pessetes. A Manresa, en canvi, trobem que si la reguarda feia perdre el sou de la seva jornada laboral, era el propietari de sala d'espectacles qui havia de pagar el sou als bombers.

A banda de les multes, les reguardes eren gratificades. Per exemple, els Bombers de Figueres, l'any 1909, cobraven reguardes al Teatre durant els balls de carnaval, tres pessetes per nit i en les funcions teatrals on s'exigia una entrada, 50 cèntims. A Tarragona, l'any 1913, els teatres pagaven una pesseta per reguarda. A Granollers, l'any 1918, les reguardes en teatre es pagaven a 4 pessetes de nit i 5 de dia. En cas de reguarda nocturna dictada per l'Ajuntament, els bombers rebien 3 pessetes i 4 pessetes si la reguarda

Incendi de la farinera del Sindicat agrícola de Cervera i comarca, 1923
© Arxiu Regió d'Emergències de Lleida

era de dia. Els Bombers de Lleida percebran de les empreses 1,50 pessetes. Totes les precaucions no van poder evitar que les flames destruïssin molts teatres catalans. Així, per exemple, el 31 de juliol de 1904 el teatre del Casino de Puigcerdà va quedar destruït per un incendi. Gràcies a la gran tasca dels bombers i de nombrosos voluntaris, es va evitar que les flames s'estenguessin per la resta de l'edifici i les cases veïnes. El 10 de juny de 1906 el Teatre de les Arts de Barcelona quedava calcinat malgrat l'esforç dels bombers. La ciutat de Girona veia com la nit del 15 d'octubre de 1906 cremava tot el Teatre Novedades. Les tasques d'extinció van obligar a tallar l'electricitat de tota la ciutat. El 15 de desembre de 1909 un incendi fortuït va destruir l'escenari del teatre de l'Ateneu d'Igualada. L'enderrocament de la font del fons de l'escenari va servir d'apagafocs natural i va evitar que l'incendi es propagués per la resta de l'edifici. El 23 d'agost de 1908 va cremar completament el Teatre Principal de Gràcia, a Barcelona. El 3 de novembre de 1915 era el Teatre Principal de la Santa Creu de Barcelona el que va cremar completament malgrat la intervenció dels bombers que no van donar el foc extingit del tot fins el dia 5. El mateix teatre va cremar l'any 1924 i el 17 de setembre de 1933. A Tortosa dos dels seus teatres van cremar en menys d'una dècada. El 10 de gener de 1923, el teatre Balneario va cremar completament gairebé en una hora, malgrat la ràpida arribada dels bombers. Nou anys després va ser el Principal de Tortosa que va cremar el 10 de juny de 1932, i l'incendi va afectar dues cases veïnes més. Un altre teatre que es va incendiar en aquella època va ser el Teatro Ausense de Vic que va cremar totalment en un incendi provocat el 26 de maig de 1919.

Extintor de la casa Biosca conegut com a model Minimax, amb el característic percussor a la part de sota.
© Col·lecció de l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya

Sistemes estratègics per combatre el foc

El nou segle va portar una millora en els aparells extintors. Els extintors portàtils van ser inventats l'any 1860 per l'empresa de Chicago HD Harden i consistien en una ampolla esfèrica de vidre que contenia una solució química que es llançava al foc com si fos una granada militar. L'any 1894 van aparèixer uns extintors metàl·lics que tenien aigua i bicarbonat sòdic en el seu interior. En impulsar-ho per pressió es barrejava l'àcid sulfúric que es trobava en un tub de vidre.

Els aparells extintors es poden classificar en dos grups: els extintors secs a base de matèries polvoritzades i els extintors amb líquid, que eren generalment d'aigua amb una dissolució de bicarbonat sòdic. Els primers no tenien tanta acceptació i generalment es feien servir per focs de petroli, benzina, etc. Els segons eren els més freqüents i s'utilitzaven per qualsevol tipus de foc.

Els extintors amb líquid funcionaven mitjançant la ruptura violenta del recipient que contenia el líquid o bé per simple inversió. Els extintors més primitius i econòmics eren una simple granada de mà, tot i que requeria gran destresa i precisió a l'hora d'utilitzar-los perquè, a vegades, no s'aconseguia alliberar el líquid. Els que s'utilitzaven per inversió tenien l'inconvenient que a vegades l'àcid s'evaporava o es neutralitzava després d'algun temps.

Dels extintors més populars podem citar l'Extintor Biosca, Le Rapide, el Minimax i L'automatic. El primer funcionava mitjançant una maneta que trencava la càpsula que contenia l'àcid reactiu i es barrejava amb l'aigua, i es dirigia cap al foc amb una mànega que calia revisar periòdi-

Bombers gironins manipulant una bomba de vapor en l'incendi d'un edifici del carrer Cort Reial, a Girona, els anys 1920.

cament. El model gran era força pesat i el petit, tot i que més lleuger, moltes vegades no tenia prou càrrega extintora i es disparava fàcilment per error. El model Le Rapide funcionava per percussió. Mitjançant un percussor situat en la part alta es colpejava i sortia l'agent extintor. El Minimax també funcionava mitjançant un percutor, però aquest estava situat en la part baixa, cosa que facilitava la seva posada en marxa. El model L'automatic era el més fàcil de fer servir, ja que no calia gaire instruccions, però tenia el defecte que el seu àcid s'evaporava sovint.

L'any 1915 es van inventar els extintors manuals d'escuma i l'any 1928 els de pols química.

A cavall entre els dos segles, els bombers catalans van aprendre a organitzar-se i sobretot a coordinar-se en un incendi mitjançant els senyals de xiulet o tocs de corneta que anunciaven les diferents maniobres que s'havien de fer amb combinacions de tocs curts i llargs. Naixia una nova figura dins els cossos de bombers: els cornetes.

Aquests, evidentment, havien de conèixer els tocs i treballaven al costat del cap de més grau que hi hagués en el sinistre i que havia de transmetre les ordres: tirar aigua, parar, avançar, reunir-se, auxili, etc. Perquè tots els bombers coneguessin els tocs es van imprimir fulls amb els tocs de corneta, que havien de memoritzar o portar sempre a sobre. Alguns cossos de bombers també van crear la figura del corneta de districte, que eren els primers en ser avisats quan hi havia un incendi i recorrien la població tocant un determinat nombre i combinació de tocs per avisar del districte on s'havia declarat el foc i on s'havien de dirigir els bombers. El setembre de 1910 els bombers de Sabadell i Terrassa acordaven unificar els senyals de xiulet que anunciaven les maniobres

en els assajos i sinistres per actuar de manera coordinada en cas d'actuació conjunta. La relació dels tocs és reflectida en una taula en la que apareixen els tocs curts i llargs representats per ratlles i creus.

Toc d'aigua la 1ª bomba	X ----- X X
Toc d'aigua la 2ª bomba	X X ----- X X
Toc d'aigua la 3ª bomba	X X X ----- X X
Toc d'alto aigua la 1ª bomba	X ----- X -----
Toc d'alto aigua la 2ª bomba	X X ----- X -----
Toc d'alto aigua la 2ª bomba	X X X ----- X -----
Toc de Retirada en curs de perill	-----
Toc d'auxili	-----
Toc d'auxili amb llitera	----- X
Toc de salutació al cap	----- X X -----
Toc de plegar l'escala portable	----- X X X
Toc de reunió de bombers amb equipament	X X X X -----
Toc de reunió de bombers sense equipament	----- X X ----- X X -----
Toc de muntar els establiments	----- X ----- X -----
Toc de desmuntar els establiments	----- X ----- X -----
Toc de reunió davant el cap	----- X X -----
Toc d'aturada	-----
Toc de silenci i atenció	X -----
Toc de foc al districte 1er	----- X -----
Toc de foc al districte 2n.	----- XX -----
Toc de foc al districte 3r.	----- X X X -----
Toc de foc al districte 4t	----- X X X X -----
Toc de foc al districte 5è	----- X X X X X -----
Toc de foc al districte 6è	----- X X X X X X -----
Aturada, descans i a formar davant del material	----- X

Quan els sinistres es produïen de nit i per tal que els bombers poguessin acudir amb promptitud molts cossos de bombers catalans tenien la figura de l'avisador. Una altra manera d'avisar els bombers era mitjançant els vigilants nocturns, serenos i la policia municipal, els quals dis-

posaven de llistes amb les adreces dels bombers. En molts municipis s'identificava la porta d'on vivien els bombers amb una placa amb la inscripció "bomber".

Els anys 20: la prevenció dels industrials

Durant les dues primeres dècades del segle xx el nombre de quadres i fàbriques tèxtils que son afectades per incendis és força considerable. Progressivament els bombers van augmentar els serveis en aquells locals on s'acumulaven grans quantitats de productes altament inflamables com llana i cotó. Les raons d'aquest increment es troben en un augment de la població i de les indústries, però també en la difusió de noves energies com l'electricitat, el gas o el petroli. A més de focs causats per efectes mecànics o naturals, també hem de tenir presents aquells provocats intencionadament, per perjudicar a l'empresari, fruit dels disturbis socials i de les lluites de classes. Així, les causes dels incendis es diversifiquen i el treball dels bombers es fa més complex, ja que han d'actuar no tan sols en habitatges i fàbriques, sinó també en incendis forestals, inundacions, desenrunaments de cases i sinistres derivats de la manipulació de elements inflamables.

Els industrials catalans intentaven combatre aquests accidents contractant assegurances contra els incendis. Les companyies asseguradores van començar a treballar molt abans de la creació dels primers cossos de bombers, com s'ha vist en l'anterior capítol. Aquestes assegurances, molt freqüentment, no arribaven a cobrir les despeses d'un incendi de grans proporcions, de manera que una empresa podia arribar a desaparèixer després de patir-ne un, malgrat estar assegurada. Davant aquest risc les indústries començaren a dotar-se d'altres sistemes d'extinció d'incendi que permetien apagar les flames abans que arribessin els bombers. En les empreses importants era força comú que es dotés tot l'edifici d'una canalització d'aigua amb aixetes situades a cada secció, de manera que els mateixos treballadors podien enfrontar-se al foc just després d'haver-se localitzat, atacant-lo amb mànegues i galledes d'aigua. A partir dels anys 20 varen popularitzar-se els extintors manuals, d'aigua i d'escuma, molt eficaços per extingir els focs incipients de manera ràpida. Un dels extintors que es va fer més popular van ser els extintors manuals de la marca Minimax. Aquest tipus d'extintors, caracteritzats per la seva forma cònica, s'instal·laven en suports clavats a les parets i eren molt fàcils d'utilitzar.

També hi havia ja sistemes de detecció de flama que feia sonar una alarma i fins i tot n'hi havia que engegaven un sistema d'extinció automàtica a través de dipòsits i canalitzacions situades als sostres. Un d'aquests aparells va ser l'inventat per Joan Vila Fornés i patentat amb el nom d'Aparell elèctric Fènix, que era un avisador automàtic d'incendi i un mesurador de temperatures a distància, que mitjançant el canvi de temperatura podia avisar d'un incendi. Va obtenir molts premis durant els primers anys del segle xx.

Un altre invent que es va popularitzar en les primeres dècades del segle xx i que va ser cabdal per a la resposta ràpida dels serveis de bombers va ser el telèfon. El telèfon va arribar al nostre país l'any 1877. El primer Cos de Bombers que va disposar de telèfon va ser, lògicament el de Barcelona.

El Ford T que la companyia de bombers de Terrassa va adquirir l'any 1929, restaurat pel MNACTEC.
© Marc Ferrer i Murillo

El 8 de maig de 1888 l'Ajuntament de Barcelona va acordar instal·lar una xarxa telefònica que unís els diferents parcs de bombers amb la guàrdia municipal i el domicili de l'alcalde amb les cases consistorials.

Però els primers anys de funcionament, el telèfon portava més maldecaps que no pas solucions. El juny de 1890, tenim constància que les autoritats de Barcelona es queixaven del servei telefònic, ja que la central de telèfons, trigava quinze minuts en establir comunicació amb els bombers i alhora reflexionaven sobre la importància d'aquesta demora en un sinistre molt urgent.

A Barcelona, a principis de 1914, els bombers van tenir el seu número de telèfon en cas d'emergència: 3000. Deu anys més tard, el 16 de setembre de 1928, es va substituir aquest número, per un nou número d'emergències, el 12.345, que aviat es va estendre a altres poblacions catalanes. Per evitar les falses trucades d'alerta, les autoritats van disposar d'ordres per identificar l'autor de la trucada i també de severes multes per sancionar-los. Amb la popularització del telèfon, la figura de l'avisador aniria desapareixent progressivament i essent substituïda per la del telefonista.

Bombers d'Olot encenen una bomba de vapor, l'any 1930.
© Arxiu dels Bombers d'Olot

La motorització del Cos de Bombers

A partir de 1910 les principals ciutats europees van començar a disposar de bombes a motor instal·lades sobre xassís d'automòbils. Neixen els primers vehicles de bombers, coneguts inicialment com a "autobombes". A casa nostra, encara van trigar uns quants anys a arribar.

Lògicament el primer Cos de Bombers del nostre país que va tenir un vehicle motoritzat va ser el de Barcelona. Es tractava d'un furgó per a transport de personal de la casa Dürkopp & Cia. de Bielefeld de 28cv de força que van comprar l'any 1907. Un any després es va comprar un altre d'igual i l'any 1910 van adquirir el primer Hispano-Suïza de 18cv, com a cotxe de comandament i cinc vehicles Ford de 18cv. Els primers vehicles Delahaye, que estaven dotats d'una bomba amb rendiment de 60.000 litres/hora i un dipòsit addicional amb capacitat per quatre-cents litres d'aigua van arribar l'any 1922, coincidint amb la compra d'una escala Magirus. Coincidint amb l'Exposició Universal de 1929 es van adquirir 22 automòbils, entre ells dues ambulàncies, un camió de trans-

port de material, vuit autobombes Magirus i sis auto-escales també Magirus. Ara bé, no tot eren vehicles a motor, l'any 1918 van adquirir set bicicletes.

Els Bombers de Terrassa van disposar del seu primer vehicle l'any 1923, un Renault MZ amb un tanc amb una capacitat de 3.200 litres. Comprat a França i construït durant la Primera Guerra Mundial, en realitat era un autobomba regadora que assolía una velocitat de 15/20 quilòmetres per hora i disposava d'una bomba capaç de llençar 80.000 litres d'aigua en una hora. El 1925 van adquirir el segon vehicle, un autobomba Renault de 18 cavalls i un tanc de 3.200 litres i l'any 1929, van incorporar dos cotxes porta escales model Ford T.

Els Bombers de Manresa van adquirir el seu primer vehicle l'any 1924, un Ford T modificat per a poder transportar el personal, l'autobomba, escales i altre material d'extinció i salvament. El motor era d'explosió amb 15 cavalls de potència i 2'9 litres de cilindrada. El segon vehicle va ser un Delahaye 47MP comprat a França l'any 1926, que ja incorporava una motobomba amb un rendiment de trenta mil litres per hora. L'any 1930 van disposar del tercer vehicle, una autobomba regadora, un Renault MZ de les mateixes característiques que el dels Bombers de Terrassa. I el quart vehicle va ser comprat el 1936, poc abans de l'inici de la guerra, un Chevrolet de sis cilindres amb un dipòsit amb capacitat per a 6.000 litres. Els Bombers d'Igualada van tenir el seu primer vehicle l'any 1926, equipat amb un motor de vaixell de pistó de la marca Somwar i amb una capacitat per a 5.000 litres d'aigua en una cisterna de ferro reblonat. Aquell mateix any els Bombers de Vic van poder comptar amb un Dion Bouton, amb un tanc amb capacitat de 3.600 litres, rodes d'acer i una bomba que permetia impulsar l'aigua per extingir incendis i també per un sistema de reg. Posteriorment van disposar d'un altre vehicle, ideat per un membre del Cos, que amb una plataforma i el motor d'un vehicle de la marca Ford, incorporava una escala plegable.

Els Bombers de Figueres van disposar l'any 1927 del seu primer vehicle, una autobomba amb tanc per a capacitat de 4.000 litres, marca

Presentació pública de l'automòbil Dion Bouton, que els bombers de Vic van adquirir l'any 1926.
© Arxiu dels Bombers de Vic

Hispano-Suiza amb pneumàtics massissos. Un any més tard, els de Tortosa van comprar un xassís d'una camioneta i el van adaptar per funcions de reg i de bomba d'incendis i els Badalona una autobomba amb tanc Hispano-Suïssa amb capacitat per a 4.000 litres d'aigua.

Els Bombers d'Arenys de Mar van disposar l'any 1929 del seu primer vehicle, una autobomba Chevrolet comprada a la casa Biosca de Barcelona, que també tenien a Sant Celoni i Calella. Els Bombers d'Olot no van tenir el seu primer vehicle fins l'any 1930, un Chevrolet amb motor d'explosió de sis cilindres, amb una autobomba de 3.000 litres. L'any 1934, els Bombers de Granollers van tenir el seu primer vehicle, una autobomba Ford de 2.000 litres. Els de Sabadell van comprar a principis de 1936 un xassís de camió Chevrolet amb un motor de la mateixa marca de 6 cilindres i 21 HP de potència i després d'adaptar la carrosseria el van destinar per transport de material i personal. Aquell mateix anys els Bombers de Reus van disposar del seu primer vehicle, un cotxe Hispano-Suïssa amb motor de 6 cilindres i 32HP de potència. Amb l'arribada dels primers vehicles també s'incorporaven als cossos catalans els xofers-mecànics. Els diversos cossos de bombers també van adaptar els seus parcs, amb la creació de cotxeres i tallers de reparacions. L'arribada dels vehicles va significar per alguns, haver de fer un parc nou per a poder tenir més espai, com el cas dels Bombers d'Olot.

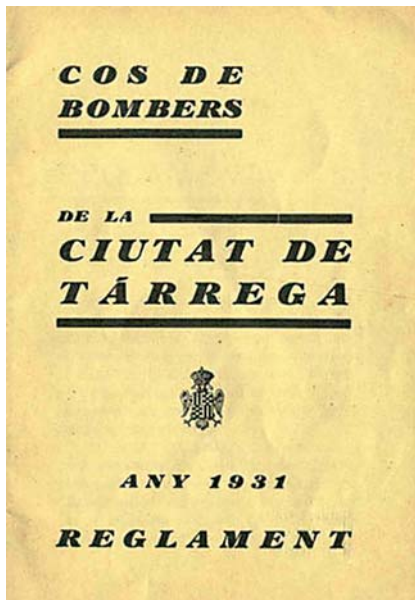
L'aparició dels primers vehicles va fer necessària l'adopció de mesures per tal de facilitar la seva circulació. Així, l'any 1920, l'Ajuntament de Barcelona, va publicar un ban en el qual s'informava que tots els vehicles, tramvies i peatons havien d'aturar la seva marxa en escoltar una sirena o clàxon dels bombers per no obstaculitzar-los el pas. I els primers vehicles, lògicament, també van comportar els primers accidents de trànsit en què es van veure implicats bombers, alguns d'ells molt tràgics. En poc menys d'un any van morir sis bombers de Barcelona (Buenaventura Aspa, Josep Flamerich, Carlos Smith, Claudio Garcia, Valentin Almazán, Lluís Pons i Antonio Edo), a conseqüència de quatre accidents de trànsit. Per tal de demanar prioritat en el pas es van anar substituint les rudimentàries campanes per sirenes.

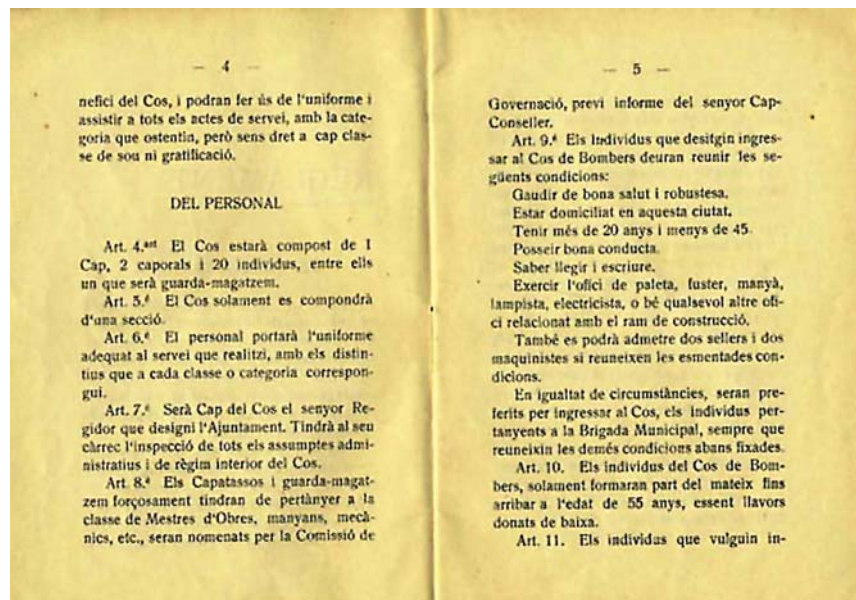
Josep Corberó i Bitria, bomber de Lleida amb vestit de gala, l'any 1928.
© Arxiu Jordi Martínez

Associacions per a la protecció mútua

Una de les seves principals preocupacions des de la fundació dels cossos de bombers ha estat les conseqüències dels accidents per els bombers de servei. A Olot es va crear l'any 1888 la mutualitat La Amistad, més coneguda popularment com la *Bomba vella*. D'aquesta mutualitat només podien formar part els bombers en actiu i els que havien passat a la reserva. Amb els anys es va fer necessari obtenir més ingressos per fer front a les despeses i als subsidis i es va acordar que n'entressin de no-bombers. Més endavant, poc abans de 1936, es va fusionar amb un grup de petites mutualitats i van crear la Germanor Olotina. També des de l'Ajuntament es va fixar una aportació anual a la mutualitat i es va establir el pagament d'una quota diària, procedent dels fons municipal, per els bombers que, per accident en un servei, estiguessin de baixa. Si quedaven inutilitzats pel treball, l'Ajuntament havia de proporcionar-los la feina adequada a les seves aptituds. I si el bomber quedava invàlid el compromís era vitalici. I en cas de mort en acte de servei, els beneficiaris serien la família.

Reglament del Cos de Bombers de Tàrrrega, de l'any 1931.
© Arxiu dels Bombers de Tàrrrega

A Manresa es va crear l'any 1896 el Montepio de bombers amb la finalitat de socors mutu en casos de malaltia i el seu fons social es basava en quotes mensuals dels seus associats, a més de la subvenció de l'Ajuntament, de donatius particulars i de multes que s'imposaven al personal en cas de faltes en el servei. Estava format pels bombers, a més de socis protectors i honorífics.

A Puigcerdà si bé no es va crear cap associació de protecció per a bombers, des de l'Ajuntament es va acordar l'any 1897 l'exempció del pagament de prestació personal, com atenció als serveis que els bombers prestaven gratuïtament a la població i com una manera d'incentivar la seva feina.

En canvi a Terrassa, l'any 1899 dues asseguradores van proposar assegurances col·lectives pels bombers, però l'Ajuntament va decidir de no dotar d'assegurança al Cos, ja que el reglament ja concedia una compensació a les lesions i impediments que la seva activitat els provoqués, tot i que eren molt més baixes que les que oferiren les asseguradores.

A Igualada, l'Ajuntament va contractar l'any 1905 una pòlissa d'assegurança contra els accidents en el treball que poguessin patir els seus bombers durant les tasques d'extinció d'incendis. Del mateix Cos de Bombers trobem en el reglament de 1924 una mesura totalment innovadora respecte a la seva època i a d'altres cossos de bombers: els bombers jubilats que hagin estat 20 anys en el Cos percebran 4 pessetes mensuals, aquells que hagin estat entre 20 i 25 anys, 5 pessetes mensuals i els que tinguin més de 25 anys de servei, cobraran en concepte de jubilació el mateix que els bombers en actiu. L'any 1933 es crea la Mútua del retir del bomber, amb la finalitat que tot bomber en arribar als 60 anys pugui ser subvencionat amb una paga diària. A més aquells bombers amb baixa per malaltia en el treball tindran una paga mentre li duri la baixa.

A Figueres, l'any 1909, es va aprovar el reglament del Montepio de la Companyia de Bombers, fundat per socórrer els bombers en cas de malaltia i els accidents en cas de servei. Els fons sortia de l'Ajuntament, de la quota dels bombers i de la recaptació de les multes per incompliment del reglament. En cas de mort d'un bomber tots els individus havien d'assistir al seu enterrament sota multa de 2,50 pessetes.

Coberta de la revista quinzenal *El bombero español*, de desembre de 1920, publicada a Barcelona, que va col·laborar en la organització dels congressos de bombers espanyols.

Jaume Pons, bomber del cos de Barcelona, l'any 1920. Aquesta fotografia va servir de model per fer la capçalera de la revista *El bombero español*.

Els Bombers d'Esparraguera establien en el seu primer reglament de 1915 que, si un bomber prenia mal en acte de servei, cobraria 2,50 pesetes diàries durant un mes a càrrec de l'Ajuntament.

Els Bombers de Mataró, per millorar la cobertura assistencial en cas d'accidents, invalidesa, defunció o jubilació, van constituir l'any 1919 l'Asociación Obrera de Socorros Mutuos de Bomberos, que es nodria econòmicament dels donatius dels seus socis protectors.

El reglament dels Bombers de Lleida estipulava l'any 1923 que si algun individu del Cos prenia mal en un sinistre o acte de servei se l'atendrà per mitja d'assistència i indemnitzacions detallades en la pòlissa que l'Ajuntament tindrà subscripta amb una societat d'assegurances.

El mateix any en el reglament dels Bombers de Sabadell quedava estipulat que els individus del Cos que es possessin malalts o rebessin ferides o altres danys en sinistres se'ls atendrà mitjançant els cabals del Montepío del Cos o de la Societat amb la qual l'Ajuntament té contractades les indemnitzacions o subsidis corresponents.

Els Bombers de Vic van crear l'any 1927 la Germandat del Cos de Bombers que s'encarregava de socórrer els bombers en cas de malaltia. Quan un bomber prenia mal, la Germandat li pagava una indemnització. En cas de mort en servei, la vídua o els familiars rebrien una compensació de 25 pesetes.

Els Bombers de Tortosa tenien estipulat l'any 1928 que la jubilació fos als 55 anys, una de les edats més joves de l'època, i cinc anys més tard, es pagava 9 pessetes de mensualitat a tot bomber jubilat.

En la majoria de reglaments podem citar com a curiositat que els bombers no tindran dret a subsidi si pateixen malalties venèries i sifilítiques, així com tampoc les originades en lluites o violències d'altra índole en les quals l'interessat s'hagués exposat.

La primera associació a nivell general es va fundar a Barcelona amb el nom d'Union Nacional de Bomberos Españoles l'any 1902 amb l'objectiu d'estrènyer els llaços d'unió entre els caps i els individus dels cossos de bombers espanyols. A més, volia impulsar l'estudi de totes les qüestions relacionades amb els serveis d'extinció i salvament en els incendis, procurar la propagació de les idees de mutualitat, establir l'assegurança per incendis i afavorir el perfeccionament del material i les maniobres per mitjà de concursos. Des de la Unió es va pretendre fomentar i cooperar amb l'organització de cossos de bombers en poblacions on no n'hi hagués.

El Congreso Nacional de Bomberos Españoles

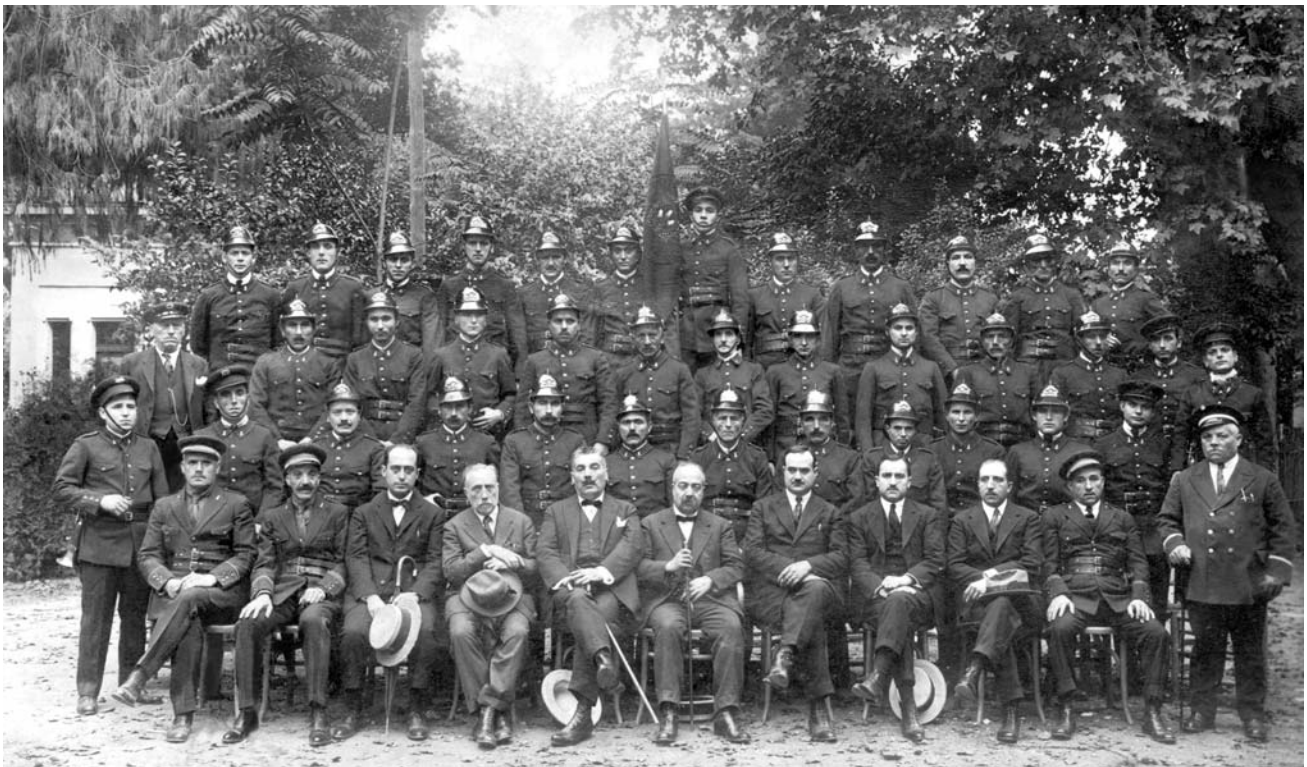
Una eina molt important i pionera en el nostre país va ser la revista *El bombero español*, editada a Barcelona. De periodicitat quinzenal, el primer número va sortir el 10 d'agost de 1919 i amb un tiratge de 7.000 exemplars, amb la intenció de donar a conèixer a tots els bombers tot allò relacionat amb l'extinció d'incendis, la prevenció, el material, la formació, la higiene i la sanitat, assegurances, notícies d'incendis i sinistres, relatives a l'organització, el servei i les actuacions de bombers estrangers, i fins i tot informació econòmica i borsària. Progressivament, la revista barcelonina va esdevenir una de les millors revistes europees del seu gènere.

Des de les pàgines d'*El bombero español* es van portar a terme moltes iniciatives i campanyes, com la "Orden de Cervantes" amb la intenció de dotar de pensions i assegurances d'accidents a tots els bombers, idees

per a organitzar cossos de bombers provincials i la creació d'una federació de bombers espanyols. També van portar a terme subscripcions populars per a poder comprar material per a diversos cossos de bombers. Entre els que es van beneficiar podem destacar els Bombers de Reus, Badalona i Sabadell. L'aparició d'*El bombero español* va possibilitar la formació de nous cossos de bombers i la reorganització i la millora d'alguns altres. Moltes vegades els seus articles eren crítiques ferotges i denúncies sobre l'estat del material de molts cossos de bombers, la precarietat amb què treballaven i la manca d'assegurances o pagaments al dia. La revista va voler ser pionera en moltes qüestions relacionades amb els bombers i per exemple, només pel simple fet de subscriure's, els bombers rebien una garantia d'assegurança de mort i d'incapacitat perpètua. Però una de les iniciatives més sonades que van sorgir des d'*El bombero Español* va ser la celebració d'un congrés de bombers espanyols, anomenat Segon Congrés, ja que l'any 1904 es va celebrar a Barcelona el que podríem considerar el primer, tot i que va passar bastant desapercbut. En aquella ocasió, i a banda de les desenes d'adhesions de cossos de bombers espanyols, des de Catalunya s'hi van adherir els Bombers de Barcelona, Badalona, Figueres, Girona, Igualada, Lleida, Olot, Puigcerdà, Tarragona, Terrassa i Sabadell, els respectius caps dels quals van participar en el congrés. Després de mesos de preparació, l'esdeveniment es va celebrar del 25 al 29 de novembre de 1920 a Barcelona.

En el congrés es van tractar diversos temes relacionats amb el material d'extinció, la seva unificació i el seu preu i aranzels, mesures dels ajuntaments de cara a la prevenció d'incendis i al seu incompliment, educació física dels bombers, tipus d'assegurances, accidents de treball, si els bombers han d'entrar en política, etc. En el congrés es va practicar amb dife-

Fotografia del personal del Cos de Bombers de Lleida, feta als Camps Elisis l'any 1928.
© Arxiu Jordi Martínez

rent material d'extinció. També es va aprovar la creació de la Federació Nacional de Bombers Espanyols, amb l'objectiu d'estrènyer els llaços d'unió entre els bombers d'Espanya, volia estudiar totes les qüestions relatives al servei d'extinció d'incendis, establir serveis de previsió i socors, millorar els serveis d'extinció i les organitzacions, fomentar i cooperar amb l'organització de cossos de bombers allà on no n'hi hagi i concedir premis i recompenses als bombers que pels seus mèrits i serveis ho mereixin.

L'any 1926 els Bombers de Sabadell i Terrassa van organitzar una mutualitat, a la qual molt aviat s'hi van afegir els Bombers de Barcelona, Igualada, Granollers, Mataró, Tarragona, Caldes de Montbui, Badalona, Girona, Vic, Manresa i Figueres. La mutualitat també va admetre adhesions de fora de Catalunya, com ara Alcoi, València, Granada i Pontevedra. Amb aquesta mutualitat es pretenien cobrir despeses especials com la de pagar una indemnització a les vídues de bombers morts en acte de servei. La mutualitat estipulava que en aquests casos es recollís una quota de 5 pessetes per individu de tots els cossos adscrits. Però la mutualitat es va veure afeblida el 1929 en donar-se de baixa l'important i nombrós Cos de Bombers de Barcelona ja que un gran nombre d'individus havien ingressat en el *Foro de guerra*.

A finals de 1929 es va mirar d'organitzar la Federació de Bombers Espanyols. La iniciativa va partir d'Emilio Gutiérrez, cap del Cos de Bombers de Barcelona i de Joan Burgarolas i Lorenzo Aragay, subcap i bomber respectivament del Cos de Bombers de Sabadell, que van redactar un projecte d'estatut.

El 5 d'octubre de 1930 es va celebrar a Barcelona una Assemblea general consultiva i hi van assistir representacions dels cossos de bombers d'Albacete, Alacant, Àvila, Badalona, Barcelona, Bilbao, Burgos, Cadis, El Escorial, Elda, Granollers, Guadalajara, Igualada, La Unión, Lleida, Madrid, Manresa, Olot, Orense, Oviedo, Sabadell, San Sebastià, Santa Cruz de la Palma, Santander, Segòvia, Terrassa, Terol, Torrelavega, València, Vic, Vigo i Saragossa.

Per aclamació va ser designat el Comitè directiu, que va quedar constituït per Emilio Gutiérrez, cap del Cos de Bombers de Barcelona, com a president; López Coca, cap del de Madrid com a vicepresident primer; Luis Juan Ferrer cap de la brigada de Sapadors de València, com a vicepresident segon; Joan Burgarolas, sots-cap del Cos de Bombers de Sabadell, com a secretari; Morera, cap del de Lleida, com a tresorer i Posada, cap de Vigo, com a comptador.

El Comitè executiu va quedar constituït pel president delegat Pedro Sanchez, cap del Cos de Bombers de Terrassa; tresorer delegat, sots-cap de Barcelona; i secretari delegat, Lorenzo Aragay, del Cos de Bombers de Sabadell. Aquests càrrecs eren corporatius.

La finalitat era crear una organització defensiva dels interessos morals i materials dels cossos de bombers i en general de la tècnica contra el foc, així com constituir un fons per els hereus dels bombers que perdessin la vida en acte de servei.

Per aclamació es va acordar que l'assemblea anual de gener de 1932 se celebrés a València, però aquesta no va arribar a celebrar-se mai per les circumstàncies polítiques de l'època.

La revista *¡Fuego! Previsión, Extinción, Salvamento, Revista Técnica*, que es publicà per primera vegada el febrer de 1930, va ser nomenada òrgan

Coberta del primer número de la revista tècnica *Fuego!*, publicada a Barcelona l'any 1930.
© Arxiu Històric Ciutat Barcelona

oficial portaveu de la Federació. Aquesta revista era editada pels Bombers de Barcelona, amb la col·laboració de bombers catalans i espanyols i de tot el món, així com enginyers i arquitectes.

A més dels problemes polítics la Federació també va viure la reorganització durant els primers mesos de 1931. Conseqüència d'aquesta reorganització va ser destituït Emilio Gutiérrez, cap del Cos de Barcelona i de la Federació. A partir de 1934 els cossos de bombers catalans van posar el seu esforç en crear una nova Federació però a nivell de Catalunya.

La Federació Nacional Catalana de Bombers

L'any 1934, amb el fracàs de la Federación Española de Cuerpos de Bomberos, es van establir les bases per a la fundació d'una federació de bombers de Catalunya i una mutualitat que es va fer realitat l'any 1935. El 16 de juny d'aquell any es va celebrar a Manresa una primera reunió per iniciar la creació d'aquesta federació mútua, a la qual van assistir diferents caps de bombers, que van proposar uns primers acords i van convocar una assemblea constituent a Barcelona el 24 de novembre. Hi van assistir delegats de Sabadell, Badalona, Manresa, Mataró, Lleida, Igualada, Arenys, Granollers i la Seu d'Urgell, i s'adherí a l'acte el delegat de Figueres.

La Federació Catalana de Bombers tindrà un paper molt important en l'organització dels bombers catalans durant la Guerra Civil, tal i com veurem en el capítol següent.

Llança d'una mànega, amb ràcord Barcelona, de l'any 1930.
© Col·lecció de l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya

Incendis i sinistres

Tot i que d'incendis i sinistres n'hi va haver molts més, aquests són els més destacats d'aquestes primeres dècades del segle xx per diferents motius.

El 17 de gener de 1902 va explotar una caldera de vapor a la fàbrica Jover del Pont de Vilomara i l'explosió va causar 12 morts i 40 ferits. Una secció dels Bombers de Manresa va treballar juntament amb els veïns de la vila, sometents i metges dels pobles propers.

El 27 d'agost de 1903 va cremar la fàbrica de Baldiri Descals d'Olot. Els Bombers de la vila van desplaçar tots els efectius i malgrat la seva lluita contra les flames i l'ajut de nombrosos treballadors, res van poder fer per evitar que el foc cremés completament la fàbrica i deixés uns 200 treballadors sense feina. Durant les tasques d'extinció cinc bombers van resultar ferits i bona part del seu material va patir desperfectes.

El 5 juliol de 1907 el foc va destruir completament el Vapor Borràs i Bendranas de Terrassa malgrat els esforços dels bombers, Guàrdia Civil, Creu Roja i les autoritats municipals que acudiren al lloc del sinistre. Una de les causes de la propagació del foc va ser l'absència del cap de bombers. Després d'uns minuts de desorganització durant els quals el foc es va anar escampant sense control, els bombers van començar a atacar-lo des de les teulades de les fàbriques veïnes. Els diaris de l'època van publicar queixes sobre el mal estat del material d'extinció, que va fer estèril els esforços dels bombers terrassencs.

L'octubre de 1907 va ser especialment plujós. Gairebé va ploure cada dia i moltes zones de Catalunya van patir importants riuades i inundacions. Així, el 12 d'octubre de 1907, els Bombers de Manresa van quedar pràcti-

Bombers davant les runes del vapor Turull, una de les fàbriques tèxtils més grans de Sabadell, que es va incendiar el 5 de febrer de 1911, publicada a *El bombero español*.

cament desbordats per les nombroses actuacions que havien de fer tant a la seva ciutat com a les viles veïnes. El balanç de la riuada, ja que també el riu Cardener es va desbordar, va ser de moltes fàbriques i cases destrossades. A Lleida, el dia 22, després de desbordar-se el riu Segre, l'aigua va entrar amb molta virulència a la ciutat, es va endur el pont, i va negar cases i carrer, i a la banda esquerra, al barri de Cappont, va arrasar l'horta. El 23 d'octubre l'Ebre es va desbordar a Xerta. S'enfonsaren 110 cases i hagué 29 morts. Als carrers de Tortosa s'acumularen 3.5 metres d'aigua. Aquell mateix mes, Mataró també va patir una sèrie d'aiguats que van obligar els bombers a realitzar jornades esgotadores. A mitjans de novembre de 1908 una ferotge tempesta va ocasionar inundacions importants a Girona i la Costa Brava, pel desbordament de rius i rieres, que van provocar moltes destrosses i una dotzena de morts. Els bombers gironins van treballar de valent durant hores per treure l'aigua de moltes cases i baixos.

L'església de Santa Maria dels Turers de Banyoles va cremar pràcticament tota el 8 de febrer de 1910, per culpa d'una espelma que es va quedar encesa. La magnitud del foc va ser tan gran que els bombers de Banyoles van necessitar l'ajut dels de Girona per poder fer front a les flames, tot i que no van poder impedir que es cremés l'orgue, el crucifix, l'altar major amb el seu cadiratge de fusta tallada i el retaule barroc. Els Bombers de Terrassa van veure com tres companys patien ferides en un incendi l'any 1912 en una botiga de la ciutat. Després d'aquest servei, els bombers van demanar a l'Ajuntament una sèrie de reformes per poder actuar millor: substituir els extintors per uns previstos amb vàlvules de seguretat, comprar una escala de mà i una de telescòpica, comprar lots i torxes i 100 metres de mànegues i una bomba nova.

Un bomber de Badalona, Antonio Ventura, va morir durant les tasques d'extinció d'una refinera de petroli a Badalona la nit de 1912.

Els Bombers de Vic van ser requerits a la vila de Tona la matinada del 12 de novembre de 1918 a causa d'un incendi a la fàbrica de cadires Vilella. El 23 de novembre de 1919 va cremar una part important de la fàbrica tèxtil Corderos y Segalés de Granollers. Gràcies a la intervenció dels bombers, del destacament militar de la ciutat i de nombrosos veïns, les flames no es van propagar per tota la fàbrica.

La matinada del 14 abril de 1920 va començar a cremar el Vapor Marçet de Terrassa, una de les empreses més grans de la ciutat. L'incendi va ser esfereïdor i els bombers hi van estar treballant des de la matinada fins entrada la tarda. Van aconseguir que el foc no afectés les finques col·laterals, ja que la fàbrica va quedar completament destruïda, malgrat també la intervenció dels bombers de Sabadell i Barcelona. Després d'aquell sinistre hi hagueren crítiques al Cos de Bombers de Terrassa que en alguns moments va patir una manca de direcció i de recursos.

El 12 d'octubre de 1920 es va declarar un incendi a la fàbrica Prat Hermanos, al terme municipal d'Olot. El fet que la fàbrica es trobés allunyada del nucli urbà va condicionar l'actuació dels bombers olotins que, tot i aconseguir salvar les parts més importants, els danys van ser considerables i molts productes van quedar inutilitzats.

La farinera del Sindicat Agrícola de Cervera va patir un incendi provocat la matinada del 7 d'agost de 1923 que va destruir completament tot l'edifici. Els bombers de la comarca, amb l'ajut dels treballadors i de nombrosos veïns, van lluitar contra les flames durant hores.

De la ciutat de Manresa podem destacar tres grans incendis en 5 anys. El del 9 de maig de 1925 de la tintoreria Baltiérrez, que va quedar completament destruïda. En les tasques d'extinció, que es van allargar durant un dia, va resultar ferit un bomber. A més, va ser la primera actuació en què els bombers manresans provaven el seu primer vehicle.

Gent de Cervera col·labora en l'extinció de l'incendi de la farinera del Sindicat Agrícola, del 7 d'agost de 1923.
© Arxiu Regió d'Emergències de Lleida

Personal del Cos de Bombers de Reus, a principi dels anys 1930.

L'any 1927 els Bombers de Manresa van quedar marcats, ja que un dels seus membres, Llorenç Torrens, va morir en un gran incendi que va afectar les carrosseries Novell el 19 de novembre. Per aquest fet es va fer una mobilització de cossos de bombers de tot l'estat espanyol. I el 6 de març de 1930 una explosió a la caldera de la Fàbrica Carreras SA es va saldar amb set treballadors morts. L'explosió va causar un esfondrament i un incendi que va provocar nombrosos ferits.

La fàbrica de teixits Yute de Banyoles va patir un incendi el 23 de juny de 1929 i les tasques d'extinció de 38 bombers d'aquella ciutat es van allargar més de 12 hores. El cap dels bombers de Banyoles va presentar una queixa sobre les interferències de la gent que els impedia treballar, i va amenaçar de retirar-se de l'incendi si en la propera vegada no hi intervenia la força pública.

Fets polítics i inseguretats ciutadana

Els bombers també van intervenir en alguns esdeveniments polítics d'aquells anys: la Setmana Tràgica de 1909 i els Fets d'Octubre de 1934. A Barcelona, entre el 26 de juliol i el 5 d'agost de 1909, van cremar més d'una dotzena d'esglésies, convents i edificis religiosos. Els bombers, a més de fer front a aquests incendis, van haver de treballar de valent per evitar que el foc s'estengués per les cases veïnes i, en més d'una vegada, van haver de fer front als incendiaris i fer sortides relacionades amb petits incendis a vehicles particulars. A Manresa els incendis als edificis religiosos van començar els darrers dies de juliol i els bombers van haver de fer múltiples sortides per evitar que el foc s'estengués per les cases i els edificis veïns. A Granollers es va cremar l'església dels frares conventuals. L'altre esdeveniment important va tenir lloc el 6 d'octubre de 1934 quan el president Lluís Companys va proclamar l'Estat Català i, durant

unes hores, pels carrers de moltes pobles i viles catalanes, hi hagué enfrontaments amb l'exèrcit espanyol.

A Barcelona els bombers van haver de realitzar molts serveis per sufcocar focs de barricades i de tramvies incendiats i algun altre conat en edificis oficials i religiosos.

A Granollers els revolucionaris es van apoderar de l'autobomba del servei municipal d'incendis i, amb el dipòsit ple de benzina, van incendiar l'església parroquial i el col·legi de Sant Josep fins que l'arribada de la Guàrdia Civil va impedir l'acció.

A Vilafranca del Penedès els revoltats van cremar la capella de Sant Magí, l'església de l'escola de Sant Elies, el convent del Carme, la capella del Remei i part del claustre de la Trinitat, les capelles dels Dolors i de Sant Pelegrí i la basílica de Santa Maria. A Vilanova i la Geltrú també es va cremar l'església del Mar, l'Església arxiprestal i l'Església de la Geltrú, així com l'edifici de la Lliga Catalana. A Mataró es va calar foc a la Basílica del Mar, però gràcies a les actuacions dels bombers els foc només va cremar l'altar i no es va propagar. A Sant Vicenç de Castellet, Navàs, Sant Jaume dels Domenys, els Monjos, el Morell, Sabadell, Palafrugell i també es van incendiar algunes propietats eclesiàstiques. Tenim constància que a Reus un bomber va ser processat i empresonat a Tarragona durant tres mesos per haver realitzat serveis ordenats des de l'Ajuntament en uns moments de revolta contra el govern de Madrid.

Els incendis forestals

I, finalment, també podem destacar que a principis del segle xx una altra tragèdia va començar a colpir el nostre país: els incendis forestals que es repetien quasi cada any, amb estius particularment dramàtics associats a climatologies seques. Entre el període 1909-1935 podem destacar més de 225 incendis forestals de diversa consideració.

Quan es va crear la Mancomunitat de Catalunya una de les seves inquietuds també va ser la preocupació pels incendis forestals. Així, l'any 1923, des de la Comissió de repoblació forestal s'edità un manual de formació sobre incendis de boscos. En aquest manual es diu que «de tots els enemics de la repoblació forestal, tarifes ferroviàries, contribucions exagerades i impostos de tota mena, invasions criptogèniques i d'insectes..., cap deixa sentir tant intensament la seva influència com el foc [...]. Cap altre enemic resta major nombre de partidaris a la reconstrucció forestal com aquest». En l'informe s'especifica que la causa principal dels incendis forestals dels darrers anys és la humana i que el perill més gran està en els mesos d'agost i setembre. Especifica que cal treballar abans, durant i després dels incendis. Finalment, el manual també parla dels articles del codi penal que fan referència a les sancions establertes per castigar els causants d'incendis forestals.

L'agost de 1928 va ser especialment dramàtic, ja que importants incendis van cremar la Serralada Litoral, des de les Gavarres fins al Montnegre. Del 4 al 8, un foc forestal va cremar més de 200 hectàrees als boscos Mola de Cati a Tortosa. A Girona, el 14 d'agost, un incendi iniciat als boscos del terme de Madremanya va arribar fins al Santuari de Nostra Sneyora dels Àngels. Als Bombers de Girona s'hi va afegir un regiment de soldats. Aquell any 113 termes municipals van veure com les flames arrasaven els boscos, en uns 159 incendis que cremaren 8.000

hectàrees. L'any 1934 també trobem un elevat nombre d'incendis forestals, que van afectar principalment les comarques tarragonines.

Les entitats lligades a l'explotació forestal van ser especialment sensibles a aquesta problemàtica i l'estiu de 1928, des de l'Institut Català Agrícola de Sant Isidre es va demanar als governadors civils i al ministre de Governació mitjans, particularment de la Guàrdia Civil, per incrementar la vigilància als boscos davant els focs. Aquesta demanda va tenir cert ressò i els governadors de Girona i de Barcelona van dictar instruccions per incrementar la vigilància i prohibir el llançament de coets i altres artefactes voladors inflamables. El governador de Tarragona no es va afegir a les actuacions en contra del foc fins al 9 d'agost, després que hi haguessin incendis a Vilavert, Prades, Santa Coloma i Salou.

El 6 de setembre de 1929 es va publicar un real decret per a la defensa contra els incendis forestals que reconeix les tres fases d'actuació: prevenció, extinció i repoblament forestal. Les propostes de mesures de prevenció restaven a càrrec dels enginyers en cap dels districtes forestals, però la seva execució quedava en mans de l'Asociación Nacional para la Defensa Contra los Incendios, creada en el mateix decret, i del Ministeri de Foment. L'extinció es canalitzava a través del municipis, sense que s'especificués l'estructura de comandament de les autoritats implicades –alcaldes, enginyers en cap i Guàrdia Civil. En aquest decret s'obliga als veïns i usuaris del bosc a participar en les tasques d'extinció.

L'any 1933 el Servei Forestal de la Generalitat va publicar un decret per a la prevenció i l'extinció d'incendis als boscos no declarats d'utilitat pública. El preàmbul d'aquest decret deia que: «Afectat la major part del territori català per les característiques del clima mediterrani, els incendis, deixant de banda els motius unes vegades evitables, altres no evitables de llur declaració; prenen molt sovint proporcions gegantines degut a l'extraordinari desenvolupament del matoll. La neteja de les llenyes baixes i terreres fóra la mesura per excel·lència per a lluitar contra els incendis, però essent aquesta operació mantes vegades antieconòmica per al propietari i fins i tant que no, es legisli par a resoldre el problema de la utilització d'aquelles llenyes baixes, és precís emprar el sistema de vigilància com el més eficaç per a aquest objecte. Ara be; la vigilància suposa sempre l'existència d'una llei o d'un reglament que imposi sancions a qui no s'atengui els seus preceptes, i la legislació actual en matèria d'incendis de boscos de propietat particular es tant reduïda i tant antiquada que per a trobar-la hem de remuntar a les Ordenances de l'any 1833. En conseqüència, fins que el Parlament de Catalunya, legisli sobre boscos de propietat particular, cal adoptar, amb caràcter provisional, les mesures necessàries per tal d'obligar el compliment estricte d'aquelles Ordenances, fer extensives als boscos particulars les disposicions que regeixen per als Monts Públics, amb les modificacions imposades per l'avenç del progrés i per les característiques de les nostres comarques, encomanar una extremada vigilància a tots els agents de l'autoritat i reforçar la guarderia forestal amb Mossos de l'Esquadra, per ésser els únics elements dels quals disposa la Generalitat actualment per a exercir amb eficàcia les funcions de vigilància esmentades». Anteriorment, en el mes de maig, la mateixa Generalitat va demanar al Servei Forestal de Catalunya i a la comissa-

Els bombers de Terrassa fent
pràctiques amb les mànegues,
l'any 1927.
© Arxiu dels Bombers de
Terrassa

ria General de Sometents de Catalunya l'organització d'un servei especial de vigilància els diumenges i dies de festa i romeries a càrrec dels sometents de cada poble per evitar els incendis forestals.

Però malgrat el Decret de la Generalitat, l'any 1934 va haver-hi un elevat nombre d'incendis forestals, que van afectar principalment les comarques tarragonines.

3

La Guerra Civil (1936-1939)

Marc Ferrer i Murillo

Els primers dies de juliol de 1936

El 18 de juliol de 1936 esclata la Guerra Civil i Catalunya entra en una dinàmica revolucionària frenètica. Durant les primeres setmanes de juliol, molts edificis i centres de partits de dretes, les propietats i béns de l'Església són víctimes de la violència anticlerical i revolucionària de caire llibertari. A tot arreu, els bombers han de fer front a aquests incendis, però també, en molts llocs, s'han d'enfrontar a unes masses encoleritzades que prefereixen veure com les flames consumeixen allò que més odien i no pas com els bombers salven el patrimoni dels seus enemics. A banda dels edificis religiosos també es van cremar i saquejar molts arxius. De fet, la regió més afectada per la guerra civil, després de l'Aragó, fou Catalunya, amb quasi 150 arxius municipals devastats (entre les dues sumaven el 60% del total espanyol), més d'una tercera part en les comarques tarragonines.

Durant aquells dies els bombers es veuen desbordats per la situació. En moltes viles i ciutats la seva actuació se centra, sobretot, en evitar l'enfrontament amb els anticlericals i en evitar que el foc es propagui per les cases veïnes. Vegem alguns exemples de crema de propietats de l'Església: a Terrassa cremà, entre d'altres edificis religiosos, la basílica del Sant Esperit, el resultat del qual va ser la destrucció total de l'altar major barroc; a Olot, les flames de l'església parroquial de Sant Esteve van obligar també a treballar els bombers per evitar l'afectació de les casses adossades a la capçalera; a Mataró es van incendiar les esglésies de Santa Maria, de Sant Josep i de Santa Anna i els convents de les Caputxines, de les Tereses, de les Benetes i de la Providència. Els bombers poca cosa podien fer davant les masses armades, però de forma espontània, alguns d'ells van fer costat als veïns i es van poder salvar edificis i tresors artístics del patrimoni eclesiàstic.

A Tarragona, en un primer moment, tant militars com partits polítics es van mantenir a l'expectativa del que passava a Barcelona i no fou fins el dia 20 que revolucionaris vinguts de Barcelona van cremar el convent de frares carmelites, l'església de Sant Joan i l'església de les carmelites descalces i l'antic convent de Santa Clara. El Comitè Antifeixista va pronunciar-se contra els atacs als edificis religiosos i la gran majoria de temples i edificis religiosos van ser respectats, tot i que va continuar la destrucció d'imatges i símbols religiosos. En canvi, a Reus, el Comitè va enviar els bombers per apagar el foc de l'església de Sant Francesc, però no van poder actuar per les amenaces dels milicians incendiàries. A Tortosa, les esglésies van cremar del 31 de juliol al 12 d'agost i els bombers van comptar amb voluntaris per sufocar les flames.

pàgina anterior

Edifici de la Gran Via de les Corts Catalanes, a Barcelona, enrunat a causa dels bombardeigs dels dies 17 i 18 de març de 1938 (detall)
© ETRP

Els bombers lluiten contra el foc al Palau Episcopal de Vic, el dia 21 de juliol de 1936.

A la ciutat de Vic, el 21 de juliol de 1936, les esglésies de la Mercè, el Remei, el Palau Episcopal i la Catedral, es van convertir en cortines de foc. L'Ajuntament no va donar ordres de mobilització als bombers i si aquests van sortir va ser perquè un mossèn els va reclamar. Van poder vèncer el foc del Palau Episcopal, però els van prohibir sota amenaça de mort entrar a la catedral per acabar amb el foc, de manera que aquesta va cremar durant dies. A Lleida, el 25 de juliol va cremar l'església de Nostra Senyora del Carme, i van ser morts el rector i clergues. A Igualada també durant els primers dies de la revolució foren saquejats i cremats el convent dels Caputxins i el Santuari de la Mare de Déu de la Pietat.

A Barcelona ciutat el Cos de Bombers va fer, entre els dies 19 i 25 de juliol, un total de 150 sortides en els incendis provocats majoritàriament en les esglésies i convents. En alguna intervenció els vehicles de bombers anaven escortats per patrulles de milicians, per permetre'ls de fer la seva feina. També podem dir que els bombers que militaven en la CNT van col·laborar amb els seus companys en l'extinció d'incendis en esglésies i convents.

Paral·lelament als atacs eclesiàstics, començà una cadena d'atemptats, assassinats, atracaments i robatoris, aprofitant la confusió. Patrulles de civils armats controlaven indiscriminadament la circulació de béns i persones i detenien a tota persona que es considerés sospitosa d'haver participat en el cop d'estat, de simpatitzar amb idees dretanes, conservadores catòliques o de ser membre del clergat. Desconeixem si entre les víctimes d'aquelles primeres setmanes de la guerra hi ha algun bomber de qualsevol cos català.

Els cossos de bombers catalans van passar sota comandament dels Comitès de Milícies Antifeixistes de Catalunya fins a finals de setembre, data en què es va començar a la recuperació institucional i el restabliment del marc legal existent abans del 19 de juliol, amb la dissolució del Comitè Central de Milícies Antifeixistes i de tots els Comitès i la participació i integració de totes les organitzacions en el Govern de la Generalitat. Des de les noves conselleries d'Obres i Serveis Públics es regulaven i organitzaven els cossos de bombers.

Les Juntes de Defensa Passiva

Per tal de protegir la població civil contra els atacs aeris i la guerra química de l'exèrcit i l'aviació feixista, es van formar arreu del país, les anomenades Juntes de Defensa Passiva. Aquestes juntes creades sota l'organització dels ajuntaments estaven formades, entre d'altres, pels responsables municipals de Sanitat, de Defensa i Indústries de Guerra, Obres Públiques, Foment i Treball, Seguretat Interior, l'enginyer i l'arquitecte municipal, especialistes farmacèutics i quirúrgics, i representants dels Boy Scouts, la Creu Roja, la ràdio, Telefònica i el Comitè d'aigua, gas i electricitat i, evidentment, el Cos de Bombers.

Les primeres normes les va decretar el Conseller de Defensa, Felip Díaz Sandino el 21 de setembre de 1936 i recomanaven conservar la calma, estar atents als senyals d'alerta pel compliment de les instruccions, els refugis, l'apagada de llums, la llista de telèfons, la defensa antiaèria, etc. Les institucions de Defensa Passiva van elaborar manuals de divulgació sobre què fer davant els bombardeigs, coordinació de les alarmes, construcció de refugis, inspeccions de baixos de cases per veure'n l'adequa-

Segell de la Junta de Defensa Passiva de Catalunya, de finals de 1936.

Exercicis de defensa passiva amb màscara antigas a Barcelona, a l'estiu de 1937.
© AISA

ció com a refugis, control de les obres, estudi sobre la prevenció d'armes químiques, etc.

Els bombers estaven representats en aquestes Juntes de Defensa pel cap de bombers, el qual, normalment, era l'arquitecte o l'enginyer municipal que s'encarregava dels estudis per dotar les seves ciutats dels mitjans necessaris de salvaguarda com ara la construcció de refugis subterranis antiaeris. Per complementar la feina dels bombers moltes poblacions van crear brigades de desenrunament i salvament.

La primera administració pública que va començar a organitzar-se de cara als atacs aeris va ser l'Ajuntament de Barcelona. L'agost de 1936 va crear la Comissió d'Urbanització i Obres per estudiar la defensa passiva i la construcció de refugis. La pràctica totalitat d'arquitectes, enginyers i tècnics es van incorporar a la nova comissió, i poc temps després ho va fer el Servei de Defensa Passiva Antiaèria (SDPA).

A la capital catalana a principis de la tardor de 1936 es van començar a instal·lar les primeres sirenes "oficials". Tot i que eren molt potents no es van distribuir en un número suficient per a cobrir tota la ciutat. Per això, els barcelonins van haver de continuar confiant en els missatges de la ràdio, les sirenes particulars, els senyals acústics de curt abast (clàxons, xiulets) i en l'avís porta per porta dels encarregats d'edifici, com a mitjà per assabentar-se d'un bombardeig. La nit del 19 de novembre es va fer un simulacre de bombardeig aeri amb la intenció d'aplicar totes les mesures dictades per la conselleria de Defensa de la Generalitat. Tota la ciutat va quedar a les fosques i només es veia la llum dels reflectors antiaeris. Els bombers i la Creu Roja es van posicionar en diversos edificis públics que podien ser atacats. Moltes persones es van refugiar en els subterranis del Metro i a la ciutat es va fer un gran silenci, només

trenat pel soroll dels motors dels vehicles de bombers que patrullaven. A finals d'aquell mes, la capital catalana va canviar els seus colors habituals com a precaució: els vidres dels fanals dels carrers es van pintar de color blau amb la intenció que no es vegessin tant des del cel. També a partir d'aquelles dies els aparadors de les botigues i les finestres i balcons de les cases van començar a protegir-se amb tires de paper engomat per reduir els efectes d'una possible trencadissa.

El desembre de 1936 l'Ajuntament de Barcelona començà la construcció de refugis antiaeris i també utilitzà les instal·lacions del metro per fer funcions de refugi. Des de l'SDPA també es va vetllar pels refugis particulars i, després del primer bombardeig sobre la capital, el 13 de febrer de 1937, es va editar un opuscle titulat *Defensa Passiva Antiàeria: Refugis* on s'explicaven les normes bàsiques per a la construcció de refugis. En van fer 10.000 exemplars i es van repartir per altres ciutats catalanes.

En dos anys es van construir més de 1.400 refugis subterranis, inclosos els del metro, amb una superfície total sota terra de 1.455 km. La majoria de refugis van ser obra dels mateixos veïns de Barcelona, tant pel seu treball com per les aportacions de diners, ja que l'acció de les autoritats i els recursos pressupostaris eren molt limitats.

Després dels primers mesos es van començar a crear diverses Juntes de Defensa Passiva locals. Per citar-ne algunes, a Terrassa es va crear el 27 de novembre de 1936. A Manresa, el dia 1 de desembre de 1936, es va constituir la Junta de Defensa de la Població Civil i es van instal·lar per tota la ciutat sirenes d'alarmes, llocs de vigilància i acordà diverses mesures preventives i també va recomanar que tothom acudís al refugi més proper i si no s'hi era a temps, s'estirés a terra amb les mans darrere el clatell, amb un tronc a la boca. Des de l'Ajuntament es va començar a construir els dos primers refugis al parc de Puigterrà i al parc de bombers, amb una capacitat per a 711 persones. Des de la mateixa Junta, durant el mes de juny de 1937, es va començar a repartir per tots els qui havien sol·licitat caretes antigàs per a la gent gran i per als nens. A Lleida, la Junta de Defensa va fer públiques a finals de novembre de 1936 les precaucions que havien de tenir els ciutadans i que va crear un servei de desenrunament i de bombers, que recorreria els carrers de la ciutat en camionetes, després d'acabada la senyal d'alarma. També va decretar que tots aquells edificis que disposessin de soterranis o baixos fossin habilitats com a refugits. Si hi havia aigua que ho impedís els bombers farien els esgotaments necessaris gratuïtament.

A Tarragona, el 12 d'octubre de 1936 es van difondre les primeres instruccions en cas d'un eventual bombardeig, com ara apagar llums, aturar la circulació de vehicles i ferrocarril i es van recomanar una sèrie de llocs per refugiar-se, la majoria d'ells insegurs, situats en baixos i soterranis de cases particulars. També es va instal·lar una sirena, es va prohibir utilitzar les sirenes de les fàbriques per evitar confusions i, en el mes de gener, es va obligar a tothom a protegir els vidres de portes i finestres amb tires de paper engomat. Els bombardejos de l'estiu van demostrar que aquestes mesures eren insuficients i l'11 d'agost de 1937 es va crear la Junta Local de Defensa Passiva que va permetre disposar d'un sistema de sirenes en cas d'amenaça de bombardeig i que es construïssin refugis antiaeris. L'any 1938 ja hi havia més de cent refugis.

A la ciutat de Girona, en canvi, no van començar la construcció de refugis antiaeris fins la primera meitat de novembre de 1937, tot i que des de principis d'any un ban de la Junta Municipal de Defensa Passiva donava instruccions per acollir refugis en els soterranis. En aquest mateix ban s'informava al personal del Cos de Bombers que en tocar les sirenes d'alarma, s'havien de presentar immediatament al lloc prèviament assignat. Allà tindrien tot el material preparat, amb les autobombes plenes d'aigua. En el ban també es cominava els membres de les brigades actives contra els atacs aeris a ajudar els bombers.

El 9 de juny de 1937 la Generalitat va crear la Junta de Defensa Passiva de Catalunya, com a entitat màxima responsable de la protecció civil contra els bombardeigs i sota el control del Departament de Treball. A més, l'11 d'agost, en un altre decret, disposava que a cada localitat de Catalunya es constituís una junta de defensa passiva local i una altra a cada vegueria. Com hem vist en moltes ciutats feia mesos que s'havien creat Juntes de Defensa Passiva i algunes es van haver de reorganitzar. Les noves Juntes locals havien d'acatar les disposicions que donés la de Catalunya «per a protegir el nostre territori, la vida dels nostres conciutadans, l'existència dels nostres monuments artístics, etc., contra tot atac de les naus del mar i de l'aire del feixisme invasor que ens fa la guerra». En aquest decret s'indicava quina composició havia de tenir cada junta local: l'alcalde, el cap militar, el cap d'ordre públic, l'arquitecte o enginyer, un metge, un representant de la UGT, de la CNT i d'ERC i un secretari nomenat per l'Ajuntament. En el cas de les vegueries, la composició es va veure ampliada amb la presència d'un delegat de la Unió de Rabassaires, el cap de bombers i un membre de la Defensa Especial contra Aeronaus.

A Barcelona, a finals de 1937, les sirenes oficials ja estan instal·lades i arriben a tots els racons de la ciutat. Tot i així, per evitar confusions i alarmes injustificades, des de la Conselleria de Governació es va publicar una disposició que prohibia totalment l'ús de sirenes privades a fàbriques o altres establiments particulars, com també a tots els vehicles dintre dels nuclis urbans i fins a un quilòmetre de distància, excepte per les ambulàncies sanitàries i aquells vehicles que per la seva excepcionalitat i urgència les requerien. A Tarragona, fins el mes d'agost de 1937, l'avís de bombardeig era donat per les sirenes dels motoristes de carreteres, que recorrien els vials de la ciutat, un sistema del tot insuficient. Per això es va decidir establir un sistema d'avís acústic ràpid des del campanar de la Seu, i s'hi va establir un servei permanent de vigilància. Es van instal·lar potents sirenes a diversos punts de la població. En els períodes en què no hi havia un servei de fluid elèctric normalitzat, es feien tocar totes les campanes i els motoristes tornaren a recórrer els carrers. La Junta de Defensa Passiva de Catalunya va crear el mes de març de 1938, l'Escola de Capacitació per a la Defensa Passiva. L'objectiu de l'escola era formar el personal voluntari que hagués de col·laborar en unes Brigades de Salvament, juntament amb Bombers i Creu Roja en el salvament i auxili durant els bombardejors. La formació comprenia curssets sanitaris, de salvament, sobre gasos, etc.

Les competències catalanes sobre Defensa Passiva van acabar el 10 de novembre de 1938, amb la instauració de la Junta Nacional de Defensa Passiva per part del govern espanyol.

FEDERACIÓ DE COSSOS DE BOMBERS
DE CATALUNYA

Segell de la Federació de Cossos
de Bombers de Catalunya.
© Arxiu de l'Associació de
Bombers de Terrassa

Davant la magnitud que prenia la guerra i la possibilitat de bombardeigs que es podien fer sobre Barcelona, bona part del patrimoni artístic de la Generalitat de Catalunya que tenia a Barcelona i tot tipus d'obres d'art de la Junta de Museus de Barcelona es va traslladar fora de la capital catalana. Olot va ser una de les ciutats que, des de finals de 1936, va acollir aquest patrimoni, instal·lat en l'església de Sant Esteve, sota la vigilància i custòdia d'un cos de guàrdia format per Mossos d'Esquadra i membres del Cos de Bombers de Barcelona. Els Bombers d'Olot es van negar a col·laborar en aquesta vigilància, ja que volien cobrar una retribució per la penosa situació econòmica en què es trobaven, però la petició va ser rebutjada ja els Bombers de Barcelona feien el servei sense cobrar.

Degut a la gran incautació de vehicles privats i al gran nombre de xofers improvisats, el nombre d'accidents de trànsit va augmentar i els vehicles de bombers es van veure involucrats en algun d'aquests accidents. Tres bombers de Barcelona van quedar ferits en dos accidents de trànsit ocorreguts l'agost i octubre de 1936. En el mes d'agost de 1937 un vehicle dels bombers de Sant Coloma de Gramanet va patir un accident a Badalona amb un autobús, i provocà 23 ferits. Posteriorment, a finals de desembre, un vehicle dels Bombers de Barcelona va patir un altre accident amb una ambulància, del qual van resultar ferides dues persones. Durant els primers mesos de la guerra, molts bombers van efectuar altres tasques que les pròpies del seu servei. Així, per exemple, els de Reus, van realitzar serveis de sanitat a l'Hospital Intercomarcal; i els bombers de Mataró, com que molts eren paletes, van ser assignats a les empreses col·lectivitzades de la construcció. En un d'aquests serveis van

Els bombardeigs van exigir moltes actuacions dels bombers, com en aquesta acció d'abril de 1938, a Barcelona.
© AISA

construir un petit edifici dins del solar que havia estat el convent de les Benetes com a nova caserna de bombers.

A finals de 1936, amb la creació de l'Exèrcit Popular es van celebrar diversos actes públics. A Barcelona, Manresa, Tarragona, Reus, Mataró i Girona, entre d'altres poblacions, els bombers van participar en les desfilades, marxant amb diverses seccions, batallons militars i la Creu Roja. Ja hem vist que des de les Juntes de Defensa Passiva es van organitzar cursos de formació per a bombers, en tasques de desenrunament, salvament, entrenament amb màscares antigàs. Fins i tots, molts cossos van incrementar les classes de cultura física i gimnàstica. La Federació Catalana de Bombers també va organitzar a Barcelona, durant el mes de maig de 1937, un curs intensiu per a novells, per poder disposar de més personal apte i especialitzat. La mateixa Federació havia començat, un mes abans, a repartir a tots els bombers catalans caretes antigàs adquirides a través de la Conselleria d'Indústries de Guerra de la Generalitat. Durant els Fets de Maig de 1937, els bombers catalans van haver d'actuar per apagar un incendi provocat al cinema i cafè Condal. En un altre cinema, l'Amèrica, els bombers no van poder intervenir ja que els milicians els ho van impedir. En un enfrontament a la plaça Urquinaona entre anarquistes i comunistes, es va aturar el tiroteig entre barricades al passar pel mig un camió de bombers que es dirigia a un servei. També enmig d'aquells enfrontaments una sèrie de bombers de Figueres que es trobaven a Barcelona realitzant en el curs de la Federació Catalana de Bombers van poder tornar a casa gràcies al seus uniformes de bombers. L'abril de 1938 alguns dels detinguts pels Fets de Maig van protagonitzar un motí a la presó Model que va obligar a intervenir els bombers a causa dels incendis que havien provocat. Desconeixem si la repressió dels Fets de Maig va afectar a algun bomber català.

Paral·lelament a la creació de l'Exèrcit Popular el govern català va ordenar el reclutament forçós. Des del principi de la guerra fins al maig de 1937 van ser mobilitzats sis reemplaçaments, però fins a la finalització de la guerra van ser cridats 20 reemplaçaments més. Lògicament els bombers catalans també van ser cridats per anar al front. En el mes de novembre de 1937 es va ordenar el reclutament dels reemplaços del

Tasques de salvament dels bombers després del bombardeig sobre Badalona del dia 4 d'abril de 1937.
© Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona/Pérez de Rozas

1930 al 1936, procedents de la Creu Roja, bombers, i treballadors de l'administració, transports i comunicacions. La Federació va proposar, el juny de 1937, la unificació de senyals i xiuletets per a les maniobres i focs, ja que, fins llavors, eren diferents i podien crear confusió entre cossos de bombers.

La nova proposta va ser aquesta:

Atenció	-----
Auxili, maniobra i salvament	-----
Retirada ràpida	-----
Reunió	----- XX ----- XX -----
Aigua boca directa	----- XX
Alto aigua boca directa	----- X -----
Aigua auto-tanc	----- ----- XX
Alto aigua auto-tanc	----- ----- X -----

Les dificultats de la guerra també va condicionar la vida als parcs de bombers. A Manresa, per exemple, es va construir un refugi antiaeri al mateix parc i l'any 1938 van haver d'habilitar l'edifici de l'església dels Infants per a magatzem, ja que el parc no tenia prou espai per a tot el material necessari. Els Bombers de Vic es van reorganitzar el juliol de 1937. Com a conseqüència dels bombardejos, i per tenir més personal, en el mes de febrer de 1938 l'Ajuntament de Barcelona es va fer càrrec del servei d'extinció d'incendis de l'Hospitalet de Llobregat i els bombers d'aquesta ciutat es van incorporar a la plantilla barcelonina. En alguns llocs, els consells municipals van acordar establir un servei de guàrdia nocturna en els parcs de bombers, com en el cas de Girona, el març de 1937. A Igualada, a partir del mes de maig de 1938, es va acordar que els bombers prestessin un servei permanent de 6 bombers en torns de 8 hores conjuntament amb dos empleats municipals per poder atendre els serveis d'urgència.

Durant les darreres setmanes de guerra i en les ciutats més afectades pels bombardejos de l'aviació feixista, els bombers catalans han de conviure amb un paisatge desolador: botigues buides, talls continus d'electricitat, manca d'aigua, cues per aconseguir queviures i roba, gran quantitat de refugiats pels carrers, sense casa, alguns descalços que dormen on poden, desenes d'orfes, famílies desestructurades, pudor de cadàvers entre les runes, una societat desmoralitzada i trista, etc.

El 26 de gener de 1939 les tropes franquistes ocupaven la ciutat de Barcelona i ja aquell dia i els següents, els bombers van efectuar una total de 18 sortides a conseqüència de la crema i saqueig dels edificis on s'allotjaven diferents partits polítics i sindicats. Aquell mateix dia, les forces republicanes en retirada van cremar 4 indústries de Terrassa, que els bombers van haver de sufocar com van poder. També l'exèrcit republicà va volar alguns ponts. Aquell dia va ser assassinat en unes circum-

Coberta de la revista *Bombero Rojo*, publicada a Madrid l'agost de 1937, i pàgina on hi ha una notícia de l'estada dels bombers catalans a la capital espanyola.

tàncies estranyes un bomber a Terrassa, Ermengol Soler, per membres de l'exèrcit republicà en retirada, malgrat que havia marxat voluntari al front en el mes de juny de 1938.

El 4 de febrer els Bombers de Barcelona es van desplaçar per ordre de les noves autoritats franquistes fins a Girona per fer front als incendis que havia provocat l'exèrcit republicà en retirada. I també a Figueras el dia 9.

Els vehicles i l'utilatge

Pel que fa a l'estat dels vehicles durant la guerra, a Barcelona els bombers van "perdre" un vehicle de comandament que va ser transferit a l'exèrcit i els dos vehicles sanitaris van ser incorporats al servei d'ambulàncies municipals. També van cedir l'octubre de 1936 una autobomba escala a l'Ajuntament de Reus, mentre va durar el temps de reparació del seu vehicle. I dels quatre vehicles autobomba escala adquirits l'any 1929, dos van ser transformats en autobomba tancs, ja que aquest tipus de vehicles eren els més utilitzats durant la guerra. La manca de recanvis podia haver deixat fora de servei la majoria del parc mòbil de Bombers de Barcelona. No sabem si per sort o per la perícia dels mecànics del servei, aquesta situació no es va presentar mai i per tant no es va registrar cap baixa en els vehicles disponibles. La major part del parc mòbil de Bombers va poder acabar la guerra en un bon estat de funcionament, excepte els Delahaye BT-5 i 7, que presentaven avaries i problemes mecànics importants.

Un parell d'exemples més: la majoria dels vehicles dels Bombers de Reus van ser evacuats durant la retirada de l'exèrcit republicà i el Cos de Bombers es va quedar sense ells. Posteriorment l'Ajuntament va localitzar un bomber exiliat a Andorra, responsable d'aquella evacuació i va intentar sense èxit recuperar els vehicles que es trobaven a Perpinyà. Dels Bombers d'Arenys de Mar, sabem que a principis de febrer de 1938 van ser requisats tots els seus camions per anar al front i que aquests van tornar a la vila en el mes de desembre.

Bombers catalans al front, a Madrid i a altres ciutats

Tan aviat com va començar la guerra, alguns bombers van marxar voluntàriament, especialment xofers bombers per prestar els seus serveis com a conductors als vehicles de l'exèrcit republicà, cosa que va provocar que tant els que marxaven voluntàriament com els que anaven essent mobilitzats per lleva fossin substituïts per personal nou o d'altres dependències municipals.

Quan va començar el reclutament forçós, molts caps de bombers van intentar evitar que els bombers s'incorporessin a files, no sempre amb èxit. De fet, la majoria de comitès de sindicats de bombers no van ser molt partidaris d'aquesta exclusió. Tot així, la Federació de Bombers de Catalunya, a instàncies dels seus membres, va començar a fer gestions a principis de 1937 perquè tots els bombers militaritzats poguessin tornar a les seves llars. Els bombers entenen que serien més útils a la rereguarda ajudant la població civil, que no pas al front, i per això, delegats de la Federació es van reunir amb representants del Govern espanyol i de l'Estat Major militar.

Un grup de bombers de Vic en el front de guerra de Madrid, l'estiu de 1937.
© Arxiu dels Bombers de Vic

Ara per ara tampoc es coneix amb exactitud quants bombers van anar al front. Sabem que del Cos de Bombers de Barcelona van marxar 58, entre voluntaris i reclutats forçosos. De Terrassa van anar al front sis bombers. De Sabadell van marxar vuit, més l'arquitecte municipal, cap màxim dels bombers. De Mataró la gran majoria van ser mobilitzats per anar al front. De Tortosa van marxar cinc bombers i d'Igualada dos.

La Federació Nacional Catalana de Bombers va acordar el juliol de 1937 que es demanés a tots els municipis que enviessin bombers per ajudar el Cos de Bombers de Madrid. L'expedició catalana de bombers a Madrid és un episodi encara poc conegut i no es coneix amb exactitud quants bombers van marxar; de Terrassa van anar-hi dos, d'Olot quatre, de Sabadell tres, de Reus dos, de Vic tres i també de Figueres.

A mitjan mes de juliol els bombers catalans van arribar a Madrid, després d'un viatge accidentat. A la capital de la República van ser allotjats en el parc número 2, si bé van ser distribuïts pels diferents torns dels parcs número 1 i número 4. Allà van poder copsar les diferències d'equipament i material el seu i el dels madrilenys, que era molt millor. Per tal de pal·liar les mancances d'equipament, els bombers es van deixar i repartir peces de roba entre ells.

Madrid era en aquells dies una ciutat contínuament assetjada i bombardejada per l'exèrcit franquista. Els atacs eren pràcticament diaris. És per això que els bombers catalans es van trobar en una situació difícil i arriscada i a més d'un li va costar adaptar-se. Per exemple, tenim constància del cas d'un bomber de Vic que va desertar del seu lloc i se'n va tornar cap a casa. Aquest fet li va comportar les degudes sancions des de la Federació.

Pocs dies després van sorgir diferències importants entre els ajuntaments, la Conselleria de Governació i els bombers. Des de la Conselleria es va reclamar als ajuntaments que paguessin el sou als seus bombers, però alguns, com el d'Olot, s'hi van negar tot adduint que els seus bombers eren voluntaris. L'Ajuntament d'Igualada, en canvi, va acordar que pagaria sempre que aquests treballessin en una empresa obrera amb pocs recursos. Des de la Federació de Bombers es va reclamar ajuda al Socors Roig Internacional perquè aquest organisme s'encarregués d'atendre els bombers catalans a Madrid.

Una altra discrepància ja comentada i que també va afectar els bombers a Madrid va ser la mobilització forçosa. Els Bombers d'Igualada, per protestar contra la militarització dels seus homes, va decidir fer tornar els que estaven a Madrid i no enviar-hi cap relleu més.

Però no tot són males notícies de l'expedició de Madrid. Alguns ajuntaments van decidir subvencionar les mullers dels bombers amb uns diners setmanals en concepte de jornal per compensar la manca d'un sou familiar.

A finals de 1937 els bombers catalans van tornar a les seves poblacions, si bé alguns van ser mobilitzats posteriorment per anar al front.

La solidaritat dels bombers catalans també es va traduir en la donació d'una sèrie de material com mànegues, llances i ràcords als bombers de Madrid i de Màlaga per poder fer front al desgast ocasionat pels múltiples serveis derivats de la guerra. L'Ajuntament de Barcelona va fer construir tancs d'aigua en sis xassís de camions i van ser enviats a Madrid el

novembre de 1936. D'altres van donar material als milicians que lluitaven contra el feixisme, com el Cos de Bombers de Manresa que a començaments de la guerra va fer un donatiu de 30 jaquetes de pell per als membres de la primera centúria roja que sortida cap al front d'Osca. Els Bombers de Barcelona també van col·laborar amb un donatiu, a principis de 1938, en una subscripció popular de l'Ajuntament de Barcelona, per comprar de roba pels combatents dels fronts del Centre i del Sud.

Els bombardeigs a la població civil

El primer bombardeig feixista que van patir les terres catalanes es va produir a la badia de Roses, el 30 d'octubre de 1936 i va ser marítim i no pas aeri. El vaixell *Canarias* va disparar una quarantena de canones, però no va provocar víctimes ni danys importants. Pocs dies després, el 10 de novembre, serà Barcelona la ciutat atacada pel *Canarias*, però el bombardeig va resultar fallit i va passar desapercebut per a tothom. Entre els dies 11 i 17 de novembre el *Canarias* bombardejà l'Escala i Palamós.

El primer bombardeig aeri que afectà Catalunya fou el dia 16 de desembre. Quatre avions van bombardejar pels voltants de l'estació del ferrocarril de la vila empordanesa de Portbou amb la intenció de tallar les comunicacions amb França.

Tasques de salvament dels bombers i de la Creu Roja després del bombardeig del dia 29 de maig del 1937, a Barcelona.
© Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona/Pérez de Rozas

Durant el mes de febrer de 1937 els bombardeigs comencen a afectar diverses poblacions catalanes i els bombers de les viles bombardejades comencen a treballar de valent per rescatar els morts i ferits de les cases ensorrades i extingir els incendis ocasionats per les bombes.

El dia 13 té lloc el primer bombardeig sobre Catalunya amb víctimes mortals. El vaixell de guerra italià *Eugeni de Savoia* bombardeja Barcelona, impacta a la fàbrica Elizalde i causa 18 morts. A partir d'aquell dia i fins el 24 de gener de 1939, Barcelona va patir 385 atacs per part de l'aviació italiana, alemanya i franquista i que van provocar la mort d'entre 2.500 i 2.700 persones. A Barcelona des d'aquella data fins el final de la guerra els bombers van efectuar 488 serveis motivats per accions de guerra.

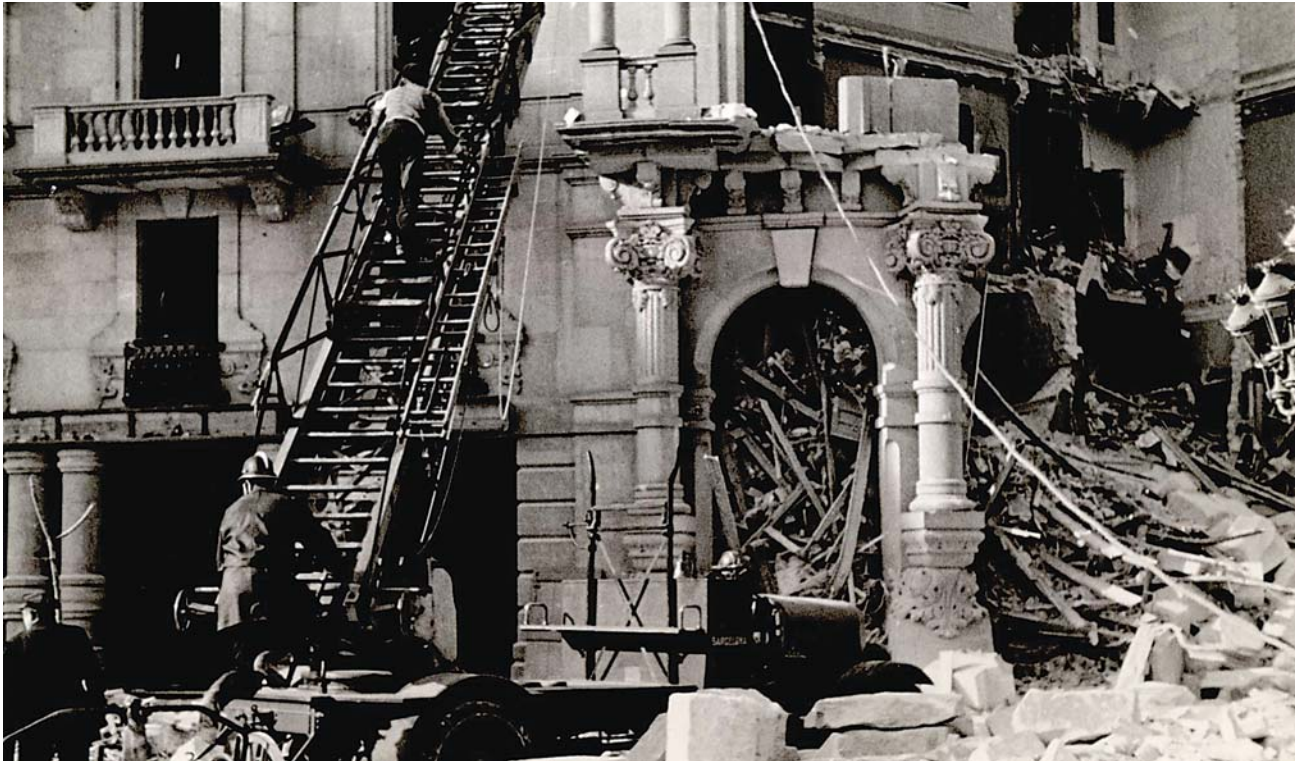
El segon atac mortal en terres catalanes va tenir lloc la nit del 23 de febrer, contra la fàbrica Electro-Química de Flix, amb el resultat de vuit víctimes mortals i una vintena de ferits. En aquell mes de febrer també van ser bombardejades les centrals elèctriques dels Pirineus per parilitzar la capacitat energètica de Catalunya. Si bé no van ocasionar víctimes els danys van ser importants. Sabadell, Badalona, Santa Coloma de Gramanet i Sant Adrià de Besòs seran bombardejades el 13 de març amb el resultat de dos morts. Tortosa ho serà el 22 de març i el resultat també tràgic: onze persones mortes i vuit de ferides. Tremp i Seròs també seran bombardejades a finals de març. La ciutat de Mataró va patir el primer bombardeig el 4 d'abril. El 9 i 14 d'abril, ho seran per primera vegada les ciutats de Reus i Tarragona. La ciutat de Tarragona va patir entre l'abril de 1937 i el gener de 1939 un total de 144 atacs aeris, la majoria per avions alemanys, amb un balanç de 230 morts i més de 350 ferits i una quarta part dels edificis de la ciutat van patir greus desperfectes.

Un dels principals objectius que l'aviació feixista tenia sobre Tarragona va ser la factoria de petroli de la CAMPSA que va ser bombardejada una dotzena de vegades des l'abril fins el desembre de 1937.

I també a partir d'aquelles dates comença una interminable seqüència de bombardeigs dels quals podem destacar els següents: 64 morts i 175 ferits el 29 de maig a Barcelona, a causa d'un ferotge bombardeig sobre zones densament poblades. L'actuació dels bombers i de la resta de serveis, malgrat veure's dificultada per la gran dispersió de zones bombardejades, l'elevat nombre de víctimes, la nocturnitat i la desproporció de l'atac, va ser ràpida i eficaç. Carrers de l'Hospitalet també van ser afectats en aquest bombardeig i els Bombers de Barcelona s'hi van desplaçar per ajudar en les tasques de salvament.

El dia 17, un bombardeig italià sobre Tarragona va provocar 9 morts i 48 ferits i el dia 19 un nou brutal i indiscriminat bombardeig va causar 51 morts i 104 ferits. Novament els metges van haver d'actuar sense repòs durant tota la nit i els bombers van haver de realitzar increïbles treballs per extingir alguns incendis que va produir el bombardeig i treure les víctimes entre els enderrocs de les cases derruïdes. Els bombers que més es van destacar en l'auxili dels ferits i el desenrunament de cases van rebre un premi de 100 pessetes.

Barcelona serà bombardejada els dies 22, 24 i 25, fet que causarà una trentena de morts. Per primera vegada, i com a mesura de seguretat, s'acordonaren les àrees bombardejades.

Edifici de la Gran Via de les Corts Catalanes, a Barcelona, enrunat a causa dels bombardeigs dels dies 17 i 18 de març de 1938
© ETRP

El 17 de setembre, Reus viurà el tercer del total de 56 bombardeigs patits durant tota la guerra, amb el resultat d'una desena de morts i 36 ferits, i greus pèrdues materials. Després d'aquests atacs, a la capital del Baix Camp s'activarà una brigada de salvament, formada per més de 200 bombers, paletes, fusters i mecànics.

El 25 de setembre les bombes feixistes van tocar els dipòsits de la CAMPSA de Tarragona. El metrallament dels grans tancs i el posterior vessament de litres i litres de benzina van provocar una enorme i impressionant columna de foc que es va enlairar sobre la ciutat. Durant quatre dies va durar la lluita contra les flames i els bombers de Tarragona van comptar amb l'ajuda dels de Reus i Barcelona. A causa de les altes temperatures i les flames de gran alçada les tasques d'extinció van resultar ser molt difícils i alguns bombers van patir ferides i lesions, però per sort, de poca consideració. Del mes següent cal destacar el primer bombardeig que va patir Lleida.

El desembre de 1937 9 persones van perdre la vida a Tarragona després que els avions italians ataquessin zones residencials i destruïssin la factoria de la CAMPSA.

A partir de l'any 1938 els bombardeigs sobre Catalunya es van incrementar de manera considerable, tant en intensitat com en eficàcia, sobretot a Barcelona. El primer dia de 1938 un atac va deixar un rastre de 67 morts i 74 ferits. Els bombers i les brigades de desenrunament han de multiplicar-se per poder donar l'abast i socórrer les víctimes. En el mes de gener Barcelona va patir fins a 8 atacs aeris, que ocasionaren la mort de 600 persones. En l'atac del 30 de gener un bomber de Barcelona va resultar greument ferit en esclatar-li una bomba mentre treia un ferit del refugi de la Placeta de Sant Felip Neri.

Bomber apagant un foc provocat
per un dels bombardeigs sobre
Tarragona de l'any 1938.
© Arxiu Històric de Tarragona

La ciutat de Barcelona va patir els dies 16, 17 i 18 de març els bombardejos més importants de la Guerra. Un miler de persones van morir en aquells tràgics dies, en uns atacs repetits cada tres hores. El sistema d'avisos quedà totalment fora de control, ja que els barcelonins no sabien si les alarmes indicaven l'inici o la fi del bombardeig.

D'aquells bombardeigs, una de les escenes més terribles va ser la d'un incendi que es va declarar al migdia del dia 17 quan una bomba va impactar sobre un camió militar carregat d'explosius. La deflagració va ser enorme i va crear una columna de fum d'uns 250 metres d'alçada. A més van començar a cremar una sèrie de cases i vehicles. Dues hores després de l'explosió, els Bombers de Barcelona que encara treballaven en les tasques d'extinció i salvament van haver de demanar l'ajut de dotacions arribades des de l'Hospitalet. Els equips de salvament i els bombers van quedar desbordats. A més una de les bombes va afectar el parc de bombers de Sant Andreu. Els Bombers de Barcelona van efectuar aquells tres dies un total de 69 sortides.

El 25 de març Lleida va ser bombardejada i hi hagué unes 400 víctimes. En aquest bombardeig no es va poder fer cap desenrunament ni salvar els ferits i, ni tan sols, fer un recompte exhaustiu de morts ja que les tropes feixistes eren a 16 quilòmetres i el pànic inundava la ciutat. Després d'aquest bombardeig es va donar l'ordre d'evacuar la ciutat, ja sense electricitat ni aigua.

Entre finals de març i principis d'abril molts pobles i viles de les terres de Lleida van ser fortament bombardejades. També aquells mesos Mataró i els pobles del voltant van patir diversos atacs aeris. Com que l'Ajuntament mataroní no podia afrontar la despesa que provoca la constant mobilització dels bombers, tant per actuar a la seva ciutat com sobretot per ajudar en les poblacions veïnes, els bombers van comunicar que partir del mes de maig renunciarien a cobrar per les alarmes sempre que les empreses no els descomptessin els jornals.

Amb les tropes franquistes pràcticament a les portes de Barcelona, entre els dies 21 i 25 de gener, l'aviació va efectuar quasi quaranta bombardejos sobre la capital, la majoria en la zona del port i rodalies. Els bombers van realitzar aquells dies un total de 28 sortides per socórrer diversos indrets de la ciutat colpits per les bombes feixistes. La intensitat d'aquests bombardeigs va ser la més alta de la guerra i la quantitat de sortides dels bombers la més elevada si exceptuem els bombardejos del mes de març de 1938. El recompte de víctimes exactes és gairebé impossible, ja que les notícies a la premsa i els comunicats oficials d'aquells dies són pràcticament nuls. Algunes fonts apunten al voltant d'un centenar de morts.

El 9 de febrer amb la ciutat ocupada, el nou ajuntament franquista de Figueres va fer una crida urgent a tots els bombers perquè es presentsin immediatament per apagar els nombrosos focs que hi havia a moltes cases afectades per les bombes, així com fer apuntalaments i d'altres tasques d'extinció i salvament.

I què van fer els bombers catalans davant els bombardeigs? En el prefaç del llibre *Perill de bombardeig!. Barcelona sota les bombes (1936-1939)*, de Santiago i Elisenda Albertí, es fa públic un manuscrit fins ara inèdit on parla sobre els bombardeigs sobre Barcelona i el paper dels bombers: «Els serveis especialitzats eren el millor de tot. L'actuació del Cos de Bombers, manat per Josep Sabadell, resultaria modèlica. Els atacants usaven, de bon començament, moltes bombes incendiàries, però produïren un resultat tan fluïx, motivat sobretot per l'actuació eficient dels bombers, que els nacionals acabaren per prescindir-ne o gairebé. [...] Per descarregar de feina els cossos especialitzats, sobretot el de bombers, la Junta enquadra directament amb una brigada desenrunadora, amb eines, vehicles i fins i tot una ambulància. Pel març de 1938 també funcionaria, dependent de l'Institut Català de Defensa Passiva, una escola de la qual havien de sortir promocions d'auxiliars ben preparats».

Una de les mesures dels Bombers de Barcelona va ser incrementar el nombre de parcs i magatzems, amb la intenció d'evitar la destrucció de material davant un possible atac aeri.

Cal tenir present que, durant les hores de servei, els bombers són incapços de donar l'abast per l'allau de demandes de socors. Arriben als serveis, rescaten ferits, treuen cadàvers, apuntalen sostres i parets, intenten apaivagar els incendis i abans de poder finalitzar la seva feina amb garanties, s'han de desplaçar cap a una altra situació igual o pitjor de desesperada i urgent. També cal tenir present que és difícil poder descansar fàcilment i que ells mateixos estaven exposats, juntament amb les seves famílies, a l'arbitrarietat de les bombes.

Els bombardejos que van patir els pobles de la Cerdanya entre mitjans i finals de 1937, sobretot Puigcerdà, van fer que a la Guingueta d'Ix i a

Mont-Lluís (ambdues sota administració francesa) es creés un Cos de bombers per ajudar els seus veïns i fer front als sinistres, ja que els de Puigcerdà sovint no podien desplaçar-se a l'altra banda de la frontera. Els efectes dels bombardeigs fan que els bombers es converteixin en autèntics herois. Una mostra de gratitud i agraïment a aquesta tasca la podem trobar en el diari de Girona *L'Autonomista*, en un article publicat el 27 de gener de 1938 i titulat «Herois anònims de la nostra guerra»: «La nostra guerra ha creat un seguit d'herois anònims que és deure dels que avantposem per damunt de tot l'interès de guanyar la guerra de fer-los-hi la justícia que es mereixen i provar de treure'ls de l'anonimat en què han viscut tots aquests llargs mesos de lluita. [...]

Admirable gest d'aquests homes que sense ostentació de cap mena, modestament, duent en llurs cors i en llurs actes l'obligació del deure a accomplir, es juguen a diari la vida!

Admirable, en tots conceptes, és el comportament dels anònims bombers catalans.

Per ells, la nostra gratitud mes pregona!»

Un altre article d'aquella època que també parla de les tasques dels bombers durant la guerra es publicà a *La Vanguardia*, el 13 de març de 1938, amb el títol de «Reus, la ciudad martir y heroica, se defiende»: «[...] Merece especial atención el servicio contra incendios no sólo ha actuado en los casos de agresión contra la ciudad sino que ha extendido su labor a otros pueblos necesitados de auxilio, y, en ocasiones, ha acudido a los frentes para ayudar al transporte de heridos para su hospitalización. Los bomberos de Reus se han asimilado las enseñanzas técnicas de una manera tan eficiente, que constituyen un equipo destacado en estas funciones y que cuenta ya con un honroso historial. [...]»

Però a més dels bombers s'han de reconèixer altres tasques realitzades i ajuts importantíssims, moltes vegades anònims, de persones organitzades en la Defensa Passiva, les associacions veïnals, el moviment Minyons de Muntanya i un munt de voluntaris anònims, molts d'ells residents en poblacions veïnes. Aquestes organitzacions i associacions van tenir un paper fonamental en aquelles viles i ciutats que no tenien ni Cos de Bombers ni cap servei d'extinció mínimament organitzat.

Incendis i sinistres

A banda de les accions provocades per la guerra, podem destacar una sèrie de sinistres importants entre juliol de 1936 i febrer de 1939.

Un sinistre tràgic el van viure els Bombers de Reus el 22 de desembre de 1936, quan en una inspecció d'una mina dels soterranis d'una casa va perdre la vida un bomber, Enric Llauradó.

A Barcelona es va produir el 29 de maig de 1937 un incendi en la sala de màquines d'un vapor petrolier anglès que es trobava fondejat en el port, que causà dos morts i també ferides a tres bombers mentre participaven en les tasques d'extinció.

L'octubre de 1937 forts temporals van assolar gran part de Catalunya i va obligar els bombers a intervenir en molts serveis. Els primers dies d'octubre a tocar de Barcelona, el riu Besòs es va desbordar i destruï dos ponts, fet que va paralitzar la circulació de trens. El 3 d'octubre, a la carretera de

Sabadell a Santa Perpètua de Mogoda es va enfonsar un pont en el moment en què passava un autobús: trenta passatgers van poder ser salvats gràcies a la ràpida presència de la Creu Roja i els Bombers de Sabadell, tot i que es van comptabilitzar 4 desapareguts. Aquell mateix dia, a Barcelona ciutat, l'aiguat negà un refugi de la Sagrera i van desaparèixer alguns veïns. Els bombers també van efectuar tasques de rescat en algunes cases afectades pel temporal. A finals de mes, els Pirineus centrals es van veure afectats per uns importants aiguats que van donar com a resultat una crescuda espectacular dels torrents i dels rius que hi neixen, del Segre i de l'Ebre. A Xerta, el dia 27 d'octubre, l'aigua va inundar tres quartes parts de la població i dos dies després el riu passava 8'45 metres per sobre del seu nivell habitual. A Tortosa el desbordament de l'Ebre va començar a inundar cases, hortes i camps i l'aigua va tallar les carreteres i la via del tren. Les poblacions del litoral van enviar barques a Tortosa per ajudar a salvar la gent aïllada a les cases de camp, i els bombers van instal·lar ponts de cordes des de Ferreries al barri de Sant Jaume, de balcó a balcó, per efectuar accions de salvament. Els Bombers de Tarragona també van enviar efectius per ajudar els tortosins. Les tasques de salvament es van complicar a la nit ja que no es podien obrir els llums per precaució contra els atacs aeris. La inundació va durar fins el 5 de novembre, i després va lluitar contra els fangs putrefactes. Al Pallars Sobirà la riuada va durar uns 4 dies; Isil, Esterri d'Àneu, Llavorsí i Rialp en van ser les poblacions més afectades.

El 12 de gener de 1938 un incendi ocasionat per un curtcircuit destruïa l'Ajuntament de Puigcerdà. El foc es va estendre ràpidament a conseqüència del vent i les baixes temperatures van inutilitzar les mànegues. Hi van ajudar els Bombers de la Seu d'Urgell i de la Guingueta d'Ix. Gràcies a la intervenció de les forces de carrabiners, d'assalt, policia i població civil, es va poder han salvar l'arxiu i els cabals.

Un greu accident va tenir lloc el 8 de setembre de 1938 en xocar un camió que transportava benzina amb el tren de passatgers de Girona a Banyoles a l'alçada de Sarrià de Ter. Pocs minuts després del xoc, el camió va explotar i es van incendiar set cases properes a la via. Onze persones van morir i una trentena van patir ferides.

El 2 de novembre de 1938 es va incendiar a Barcelona un taller de recautxutatge de neumàtics que provocà una gran columna de fum. Malgrat que els bombers només van trigar tres hores en apagar-lo, cinc bombers van resultar ferits en les tasques d'extinció.

L'11 de febrer de 1939 un tren dels Ferrocarrils de la Generalitat sense frens va xocar amb un altre tren a l'estació de Sarrià, mentre alguns viatgers presos pel pànic es tiraven a les vies amb el tren encara en marxa. El tren que estava aturat a Sarrià, per efecte del xoc, es va posar en marxa fins a xocar amb un altre comboi entre l'estació de Sant Gervasi i de Gràcia. El resultat total va ser de 36 morts i 130 ferits.

El 19 de febrer de 1939 el Teatre Municipal de Figueres va cremar per una imprudència de les tropes mores que s'hi allotjaven. Malgrat que els bombers van treballar amb heroïcitats i gairebé sense elements tècnics, degut als efectes de la guerra, l'edifici va quedar destruït.

Pel que fa als incendis forestals l'estiu de 1937 va ser complicat. A Terrassa algun foc forestal va durar més de 72 hores. El 24 de setembre de 1937 un foc forestal en els termes municipals d'Alella i Teià va mobilitzar els Bombers de Badalona durant 24 hores.

4

Els anys de la postguerra i el primer període franquista (1939-1962)

Marc Ferrer i Murillo

La fi de la guerra: bombers sota sospita

Si bé la guerra va acabar oficialment l'1 d'abril de 1939, les ciutats catalanes van anar caient sota l'exèrcit franquista a partir de finals de març de 1938. La primera població que va ser ocupada per l'exèrcit franquista va ser Massalcoreig el dia 27 de març, i la primera capital va ser Lleida el 4 d'abril; Tarragona i Reus van caure el 15 de gener de 1939; Barcelona i les seves rodalies el 26 de gener; Girona el 4 de febrer i el 10 de febrer tot el territori català estava sota el domini feixista.

La dictadura militar va imposar un nou règim i es van constituir nous ajuntaments. Progressivament totes les institucions, organismes i organitzacions es van anar adaptant a les noves ordres, que suprimien totes les lleis anteriors promulgades per les institucions republicanes.

El 9 de febrer de 1939 es va promulgar la llei de responsabilitats polítiques contra la "subversió roja" i els que entorpien el triomf del "Glorioso Movimiento Nacional". Les penes anaven des de la pèrdua dels béns materials fins la pena de mort, tot passant per les restriccions de l'activitat professional, sancions econòmiques i l'empresonament.

Les depuracions

La depuració dels treballadors de l'administració pública que es van incorporar després del 18 de juliol de 1936 també va ser un fixació dels vencedors. El 12 de març de 1939 es va decretar una ordre ministerial que obligava els empleats i dependents de les diverses seccions de l'administració pública a presentar una declaració jurada amb un extens currículum de les seves activitats professionals, polítiques i ideològiques dels darrers anys i, fins i tot, s'incitava a delatar companys de feina.

Amb l'ordre del 12 del març titulada "Empleados Provinciales y Municipales. Normas para su depuración", s'iniciava un expedient de depuració. La primera part era un expedient d'informació i a la segona part hi figurava la sanció que calia aplicar, des de trasllat, inhabilitació, suspensió de sou i feina fins a la destitució.

Els membres dels cossos de bombers, com tothom, també van patir una investigació i tots van haver de declarar sobre el seu passat i la seva ideologia. Fins i tot, se'ls va preguntar si havien actuat en l'extinció dels incendis de les esglésies i convents de juliol de 1936. Aquells bombers que van ser declarats culpables per "rebel·lió militar", col·laboració amb el "terror roig" o simplement desafectes al "Movimiento Nacional" van patir inhabilitació, suspen-

pàgina anterior

Un vehicle de bombers bomba aigua d'una casa a la barriada de la Catalana (Sant Adrià de Besòs), el setembre del 1962. (detall)

© Arxiu Municipal de Sant Adrià de Besòs. Fons Municipal

sió de sou i feina i molts van destituïts, si abans no havien estat empresonats o fins i tot afusellats. Els destituïts van ser obligats a tornar el material, equip i uniforme i aquells que no ho van fer van ser multats. Als que ja no van tornar mai més, les noves autoritats els van requisar les pertinences del Parc de Bombers i les van posar a disposició de la resta de personal. Els depurats van patir, a més del càstig governamental, el menyspreu de molta gent, per por o per convenciment, no sols a ells, sinó també als seus familiars, amb humiliacions de tota classe. També cal dir que alguns dels bombers depurats no van complir la pena imposada, però la "taca" marcà el seu expedient.

Ara per ara no es pot proporcionar un llistat complet de les depuracions a tots els cossos de bombers però, per exemple, a Barcelona, els 118 bombers que s'havien incorporat el 1937 van ser acomiadats. Tot i així van preferir quedar-se i continuaren prestant els seus serveis, sense cobrar cap sou. En un servei va morir el bomber Albert Saéz Picazo, un d'aquests 118 bombers, i el règim no li va atorgar els honors deguts als caiguts en un acció de servei. El cap dels Bombers de Barcelona va reclamar la incorporació i el pagament del sou dels 118 bombers, ja que de tots els bombers que havien estat mobilitzats durant la guerra, només s'havien incorporat 19, 29 estaven empresonats en camps de concentració o penals i de 39 s'ignorava el destí. Malgrat les peticions, els 118 van ser acomiadats definitivament a finals d'abril de 1939. Però, a més d'aquests 118, set bombers més van ser depurats. Dels Bombers de Girona es van depurar cinc, dels de la ciutat de Tarragona dos bombers van ser empresonats i 27 expulsats temporal o definitivament. Del Cos de Bombers de Terrassa, un bomber va ser destituït i un altre, Jaume Artiola Gabriel, va ser afusellat el 5 juliol de 1940 al Camp de la Bota de Barcelona. Dels Bombers d'Olot, Salvador Capafont Mateu va ser afusellat a Girona el 11 de maig de 1939. Els Bombers de Tortosa van perdre dos dels seus membres afusellats a Tarragona, Josep Matias Pla, el 20 d'octubre de 1939 i Tomàs Nivera Borràs, el 17 de novembre de 1939. Finalment, del Cos de Bombers de Sabadell, cinc bombers van ser destituïts, tres suspesos de sou i de feina durant tres anys, i un altre va patir el mateix càstig, però durant dos anys. De tots aquests bombers represaliats, la majoria ho van ser per anar al front.

El Cos de Bombers de Reus es va reorganitzar a finals de 1939 i van fer un nou reglament l'any següent. El nou Cos va comptar amb trenta bombers, la meitat dels quals havien servit durant la guerra. Així doncs, de la seixantena de bombers que van servir el Cos des de 1931, només va continuar una quinzena. Dels que no van continuar, alguns van prendre el camí de l'exili, com el cas d'un bomber que va marxar amb la majoria dels vehicles del Cos. Posteriorment l'Ajuntament va localitzar aquest bomber exiliat a Andorra, i va intentar sense èxit recuperar els vehicles que es trobaven a Perpinyà.

Una altra mesura de les noves autoritats franquistes va ser reinstaurar en el seu lloc tots aquells funcionaris que havien estat represaliats i depurats durant els anys republicans.

Després de la Guerra Civil i durant els primers anys del franquisme, alguns cossos pateixen canvis radicals, tant en els comandaments com en el personal, així com en el material o els reglaments, d'altres en canvi pràcticament no noten canvis excepte les característiques pròpies derivades de la nova situació.

Els cossos de bombers municipals continuen en aquelles poblacions que destaquen pel seu pes econòmic o la seva capitalitat administrativa, però d'una

Joan Turu, un bomber de Terrassa amb l'equip d'intervenció, a finals dels anys 1940.
© Arxiu familiar

forma precària i amb migradesa de recursos. També hi ha cossos de bombers que es dissolen per la manca de material d'extinció, ja sigui per desaparició o destrucció, principalment pel que fa a bombes i autobombes, com ara a Arenys de Mar i Manlleu.

Proseguir en temps difícils: nous vehicles i material

Els anys de la postguerra són anys durs també pels bombers, anys d'estraperlo, fam i misèria. Són anys de desballestament econòmicament i represàlia social, política i cultural. Sovint hi havia períodes de restricció del fluid elèctric i hi havia edificis, carreteres, ponts i vies de comunicació malmeses i destruïdes. Els reglaments dels cossos de bombers es tradueixen al castellà i es prohibeix el català. Però malgrat tot, els diversos cossos de bombers intenten tirar endavant. A Tortosa el govern franquista projectà un edifici per al Parc de Bombers, però no s'arribà a fer. A Terrassa es van poder comprar dos nous vehicles, de la marca Ford, de 8 cilindres i 25 cavalls de potència, a més de diferent material. Una subscripció popular va permetre als Bombers de Mataró l'any 1946 comprar un camió marca GMC que es va transformar en un autobomba de 4.000 litres. Un temps després es va vendre i amb els diners recaptats i una nova subscripció popular es van comprar dos vehicles similars l'any 1949. També des de l'Ajuntament de Mataró es va signar un conveni durant els anys quaranta amb diverses viles veïnes de la comarca perquè els Bombers de Mataró els assistissin en cas d'incendi.

Els reglaments de la majoria dels cossos de bombers pràcticament no canvien durant els primers anys del franquisme i són els ajuntaments els que estipulen ordres i decrets que afecten els bombers sobretot pel que fa a qüestions relacionades amb la disciplina, els sous, els càstigs i els premis. Exemples de modificació dels reglaments els trobem en els Bombers de Vic l'any 1940 i 1949, Mataró l'any 1946, Olot l'any 1948, i Puigcerdà l'any 1950.

El reglament dels Bombers de Reus, revisat l'octubre de 1939, estipula que els bombers prestaran servei sempre que siguin requerits i que a més hi haurà un servei de guàrdia de nit, des de les 10 fins les 6 del matí. El cap cobrarà 3 pessetes diàries, el sots-cap, 2 ptes i el professor de gimnàstica, el cap de personal i el secretari 1,50 ptes, els capatassos i els xofers 1,25 i els bombers 1 pes-

El cotxe dels bombers de Tarragona, el gener de 1945.
© Arxiu dels Bombers de Tarragona

Pràctiques amb les noves bombes i mànegues dels bombers de Barcelona, al parc de la Ciutadella, l'any 1946. © Arxiu Històric Ciutat de Barcelona/Pérez de Rozas

seta diària. Les hores extres seran de 1,50 pessetes. A més en el parc hi haurà sempre dues persones de guàrdia que cobraran una mensualitat de 224 pessetes. També es concediran premis per els sis primers (8 pessetes pel primer, pel segon i tercer, 5 pessetes i per la resta 2,50 pessetes). Un altre exemple el trobem a la ciutat de Vic, el mateix any, on per cada hora de treball els capatassos rebrien 5,46 pessetes i els bombers 3 pessetes; pel servei de nit, 8,20 i 4,50 pessetes respectivament. El nou reglament considerava funcionaris municipals el cap i el xofer, i establí que el càrrec de cap de bombers corresponia d'ofici a l'arquitecte municipal.

Altres exemples de les condicions econòmiques dels bombers catalans durant els anys 40: els Bombers de Igualada cobraven mensualment 30 pessetes el cap, 25 els capatassos i l'avisador i 20 pessetes la resta de bombers. Els Bombers de Figueres cobraven 20 pessetes al mes, sense cap abonament per les hores de foc, ni cap tipus d'assegurança en cas d'un accident. Els de Badalona rebien un premi de 100 pessetes per cada incendi que es repartia entre tots els que havien participat de la següent manera, 90 pessetes en parts iguals i 5 pessetes els dos primers en arribar. Els Bombers de Terrassa tenien una retribució de 124 pessetes anuals, els capatassos 190 pessetes i els xofers 200 pessetes. A més, el personal rebia un complement de 10 pessetes per assistència a incendis i sinistres i un de cinc pessetes per reguardes i altres serveis. Els Bombers de Tarragona tenien un jornal de 20,50 pessetes i cobraven 5 pessetes en les reguardes, per funció i individu. Les prestacions que

l'Ajuntament no podia cobrir, sortien del Montepío del Cuerpo de Bomberos, el qual rebia per part municipal el 30% de les multes imposades als ciutadans que no netejaven les xemeneies de sutge i que podien o havien provocat un incendi.

Durant la Segona Guerra Mundial el govern de Franco va transformar les antigues Junes de Defensa Passiva en la Jefatura Nacional de Defensa Pasiva davant la possibilitat d'una intervenció aliada contra Franco. En moltes ciutats es van crear plans en cas de bombardeig químic, d'ocupació militar i bombardeig aeri.

El 15 de febrer de 1941 es va declarar un incendi al nucli urbà de Santander que va suposar la pèrdua dels habitatges de 30.000 persones, i afectà edificis emblemàtics. Donada la gran magnitud de l'incendi, també hi van acudir bombers de Palència, Torrelavega, Valladolid, Bilbao, San Sebastià, Madrid, Logronyo, Gijón, Oviedo i Vitòria, tot i que alguns ben poca cosa van poder fer ja que els seus vehicles i materials no eren compatibles entre ells.

Aquest fet va evidenciar que els serveis de prevenció i extinció d'incendis d'arreu de l'Estat espanyol utilitzaven connexions o ràcords que portaven les autobombes comprades en diferents països i de diferents fabricants i per tant, feien el seu material incompatible. Calia estudiar la possibilitat d'unificar el material d'extinció d'incendis.

El dia 15 de juny de 1942 es va publicar un decret que disposava que totes les mànegues contra incendi adquirides a partir d'aquell moment havien de ser dels diàmetres 45mm i 70mm, tant per entitats de l'estat com industrials de tot tipus. També establia que els ràcords fossin intercanviables i del tipus Barcelona, fabricats segons els plànols aprovats pel Govern. En el cas de les mànegues de reg, hidrants i càrrega de tancs aquesta normativa no era obligatòria, però sí recomanable. Finalment s'ordenava fabricar peces intercanviables que s'adaptessin als ràcords i diàmetres establerts per poder continuar utilitzant les mànegues existents fins aleshores. Amb aquest decret, l'estat espanyol s'equiparava a molts països europeus pel que fa a la uniformitat en el material contra incendis.

Tot i que semblava que amb el decret el problema de les connexions quedava resolt, durant un temps encara es va agreujar, perquè el cost de fabricació d'un ràcord de bona qualitat era molt alt i moltes cases en van fabricar amb material de baixa qualitat per reduir despeses de manera que el producte resultant era deficient. Alguns fabricants tampoc van respectar la normativa de construcció pel que fa a les mides, així que hi hagué ràcords incompatibles, tot i que eren del tipus Barcelona. Amb el temps, però, aquests problemes van anar desapareixent.

Durant els anys quaranta va desaparèixer la figura de l'avisador, aquell bomber que amb un xiulet avisava els bombers en cas de sinistre passava a ser substituït, per herència de la guerra, per una sirena. Les sirenes van ser situades als terrats dels ajuntaments, del mateix parc de bombers o fins i tot en campanars, i avisava de la crida d'alarma als bombers. Després d'un toc d'alarma, la sirena indicava a continuació en quin districte hi havia el sinistre.

El redreçament dels anys '50

A partir de la dècada dels cinquanta Catalunya va ser el destí de milers de persones que provenien sobretot d'Andalusia, Aragó i Múrcia. El fenomen

Dues fotografies dels bombers de Terrassa dels anys 1950: a l'esquerra, un bomber baixant per la barra l'any 1956 i, a la dreta, l'autobomba Ford de vuit cilindres, l'any 1954.
© Arxiu dels Bombers de Tarragona

de la immigració va marcar la ciutat en tots els aspectes, també als cossos de bombers, ja que els nous incorporats també s'hi van anar incorporant. En poc més de vint anys es va doblar la població i es va anar configurant un model de ciutat urbanísticament caòtica, socialment desestructurada i amb moltes diferències culturals entre la població. A l'entorn de moltes ciutats es va estendre el barraquisme i van néixer nous barris, sense una política urbanística per part dels ajuntaments, fet que va obrir la porta a l'especulació.

Paral·lelament, als inicis dels anys 50, l'estat espanyol es va reintegrar en el món occidental i l'economia espanyola va començar a créixer. I, lògicament, si les empreses augmentaven l'activitat, també augmentava el risc de sinistres, sobretot per la manca de prevenció. Així doncs, també van haver de créixer els cossos de bombers.

A Vic es va aprovar un nou reglament l'any 1949, que establia que, per cada hora de treball, el cap rebria 20,50 pessetes de nit i 13,50 de dia, el xofer, els capatassos i el maquinista, 13,50 pessetes de nit i 9 pessetes de dia, i els individus i el fontaner 7,50 pessetes de nit i 5 pessetes de dia.

A Terrassa, l'any 1953 l'Ajuntament va aprovar la concessió de places en propietat al Servei Municipal d'Extinció d'Incendis, mitjançant concurs restringit. Amb aquestes places els bombers deixaven el seu caràcter interí i passaven a tenir una semi-professionalització. Dos anys més tard, l'Ajuntament va acordar d'augmentar la plantilla, formalitzar contractes d'arrendament de serveis individuals amb aquelles persones que es volguessin integrar en el Servei, tot i que no tindrien la categoria de funcionaris municipals, que rebrien una retribució de 500 pessetes anuals, més 175 pessetes mensuals en concepte de les reguardes i les guàrdies nocturnes. A més a més, tindria el dret de percebre una sèrie de premis: 10 pessetes per sortida o intervenció; 15 ptes quan arribi el primer o el segon al parc; 12 ptes si arriba tercer o quart, 10 ptes si arriba entre el cinquè i el setè i 6 ptes si arriba entre el vuitè i el desè. També el bomber contractat quedaria inclòs en la llei de l'assegurança contra accidents de treball, per allò que li pogués ocórrer durant un servei i cotitzaria en la Mutualitat i Montepio del Ram de la Construcció, el qual dona dret a jubilació. L'any 1951 es va equipar el servei terrassenc amb un nou vehicle autobomba, marca Ford de 8 cilindres i 25 cavalls de potència, amb capacitat per a 4.000 litres d'aigua, i un furgó porta-escapes, també de la marca Ford.

L'automòbil amb escala
incorporada de la marca
Hispano Suiza, que l'any 1961
encara era operatiu en el cos
de bombers de Reus.
© Francisco Díaz Torrijos

bombers. Tots eren voluntaris: els capatassos i el conductor, empleats municipals i la resta, del ram de la construcció majoritàriament. Tots cobraven 8 pessetes per hora en les actuacions. Els bombers que no eren empleats municipals, tenien una gratificació anual de 240 pessetes. Els Bombers de Figueres cobrien els 64 municipis del seu partit judicial, més Palamós i Banyoles i els dies festius i durant les nits calia avisar l'Ajuntament en cas de sinistre, ja que no hi havia reguarda al parc. Disposaven d'un vehicle autotanc Hispano-Suiza de 4.000 litres i una escala extensible de 15 metres.

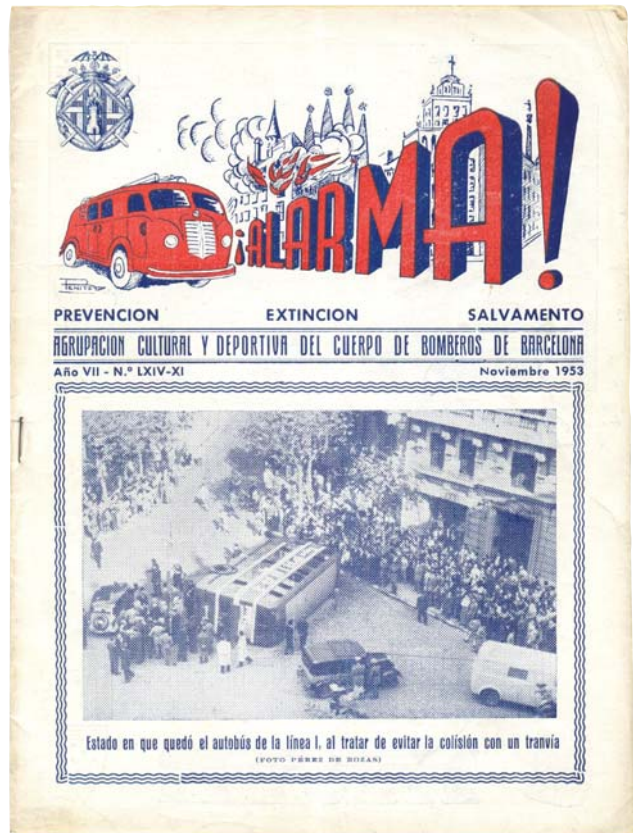
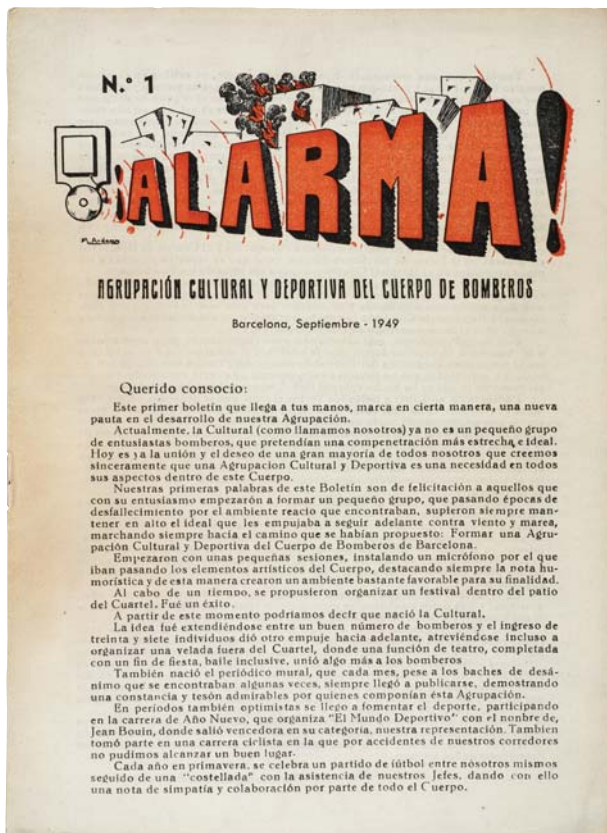
El Cos de Bombers de Valls, l'abril de 1959, comptava amb un cap, un sots-cap, 16 bombers entre ells, dos xofers, un tractor-autobomba, un tanc remolc i un remolc pel material.

L'any 1959 els Bombers de Ripoll van estrenar un nou reglament. El Cos estava compost per un cap, un metge, un capatàs, un xofer i tres individus. Excepte el cap, el metge, i el guarda de magatzem, la resta de personal no eren funcionaris municipals i els seus deures i obligacions s'havien de regir per aquest reglament. Els salaris eren: fins a dues hores de treball, cobraven 250 pessetes; de 2 a 4 hores, 350 ptes; de 4 a 6 hores, 450 ptes; 6 a 8 hores, 550 ptes i de 8 en endavant, 50 ptes per hora. A més cobraven 50 ptes/hora per la reguarda en el parc. Cada primer diumenge de cada mes, feien revistes d'exercicis i cada bomber cobrava 1,50 pessetes. A més hi havia una prima de 100 pessetes pel primer individu que arribés al parc en cas d'una emergència.

Després de molts anys de precarietat i denuncia, l'Ajuntament de Figueres va comprar l'octubre de 1960, botes i cascos per suplir la manca d'equipament, ja que anaven a apagar foc amb la seva pròpia roba i fins i tot amb espartenyas. Pel març de 1960 la Mútua de Seguros contra Incendis de Mataró que durant 103 anys havia mantingut el servei d'incendis va comunicar a l'Ajuntament que deixava de prestar servei. Aquest fet va comportar que els bombers passessin a dependre de l'Ajuntament de la ciutat.

Aquest redreçament també va comportar la creació de nous parcs de bombers. Així per exemple, els Bombers de Banyoles inauguren un nou parc l'any 1950, els de Terrassa l'any 1952, els de Vic l'any 1956. A Manresa, uns anys abans, el 1945, se'ls va assignar un nou panteó del cementiri municipal destinat als bombers.

Un altre exemple de reactivament el trobem lligat als Bombers de Barcelona, que l'estiu de 1946 van crear l'Agrupación Cultural y Deportiva del Cuerpo

Dues cobertes de la revista *Alarma!*, de setembre de 1949 i novembre de 1953, respectivament, una publicació de l'Agrupació Cultural i Esportiva del cos de bombers de Barcelona que va permetre als bombers catalans, al llarg dels anys de postguerra i franquisme, mantenir-se al dia en les principals innovacions tecnològiques internacionals.
© Arxiu Històric Ciutat Barcelona

de Bomberos, la Cultural, que es va destacar per realitzar activitats internes i lúdiques i culturals i esportives. Aquesta associació va permetre un rellançament dels cossos de bombers, i per exemple, a Mataró l'any 1951 es va crear una entitat similar.

Des de La Cultural es va començar a editar una revista mensual l'any 1949, *¡Alarma!*, amb la intenció de ser un butlletí ressò de les diferents activitats de l'agrupació i també notícies relacionades amb el Cos de Bombers de Barcelona i d'arreu del món i com a mitjà de difusió de millores tècniques i innovacions dels serveis d'extinció d'incendis.

Entre les tasques de la Cultural també cal tenir en compte la difusió de la diada de Sant Joan de Déu, el 8 de març. Segons expliquen Sant Joan de Déu va néixer a Portugal, l'any 1495, però va iniciar la seva obra d'assistència a malalts i necessitats a Granada, a meitat del segle XVI. En una ocasió es va cremar l'hospital de la ciutat i Sant Joan de Déu hi va entrar enmig de les flames i va poder salvar moltes vides. Anys després de la seva mort, va ser beatificat pel Papa Urbà VII, l'any 1630, i canonitzat pel Papa Alexandre VIII l'any 1690. També és patró dels hospitals i dels malalts. A partir de 1948 i, sobretot, durant els anys 1950, els actes del 8 de març es van estendre entre els cossos de bombers catalans: se celebrava una missa, es rebien les autoritats i es repartien premis, medalles i commemoracions entre els bombers més destacats, i solien acabar amb un dinar de germanor. I de totes les diades se'n guarden desenes de records per explicar i en totes sempre hi ha alguna anècdota, com ara la d'haver d'ajornar momentàniament els actes a causa de la sortida del personal a serveis d'emergència. Durant molts anys els bombers d'Olot i de Terrassa van estar agermanats durant la festa del 8 de març i celebraven dinars i actes plegats.

El darrer símptoma del redreçament dels bombers catalans el trobem lligat a la revista *¡Alarma!*. En el mes d'agost de 1958, a través de les seves pàgines, es va començar una campanya per tal de crear una Federació Nacional de Bombers d'Espanya amb la finalitat d'organitzar tots els bombers espanyols. L'any 1959 es va continuar amb els preparatius d'organitzar la Federació, gràcies a l'adhesió de la majoria de cossos de bombers catalans i espanyols. En el mes de novembre, es va celebrar a Madrid el I Congrés Nacional de Bombers on, des de Catalunya, hi va haver representació dels cossos de Badalona, Barcelona, Girona, Granollers, Manresa, Mataró, Puigcerdà, Reus i Sabadell.

La intenció d'aquest congrés era crear una Federació de Bombers, però les autoritats polítiques franquistes van prohibir aquest nom i a més van posar algunes restriccions en els estatuts. Tot i així, els bombers participants van aconseguir fundar l'Asociación Española de Lucha contra el Fuego (ASELF) el juliol de 1961. La nova associació, però no va poder realitzar, pels condicionants polítics del moment, la seva principal missió: coordinar els diversos cossos de bombers en tot allò que pogués millorar l'estatus dels seus membres i al mateix temps ser un òrgan assessor de l'administració per la promoció de la lluita contra el foc i d'altres calamitats públiques.

A principis de novembre de 1961 es va celebrar a Barcelona el II Congrés Nacional de Bombers com a consolidació de l'ASELF i amb la presència de bombers de la majoria de ciutats catalanes. Posteriorment des de l'ASELF s'han anat organitzant periòdicament congressos i jornades fins a l'actualitat.

El naixement dels bombers voluntaris

L'estiu de 1958 un grup de joves estudiants de Gelida es va començar a organitzar per fer vigilància forestal. La seva idea era formar cossos de voluntaris en diferents municipis que treballessin en l'extinció d'incendis i altres emergències. El primer pas va ser el reconeixement oficial que l'Ajuntament de Gelida

Primera promoció del Cos Provincial de Bombers Voluntaris, de l'any 1960. De dreta a esquerra, Manuel Ferrer, Benet, Josep M. Banyeres i José Luis Martínez. © Arxiu de Josep Lluís Fernández Padró

Bombers sufocant un foc de matolls amb unes branques durant unes pràctiques de foc forestal a Sant Pere Màrtir, a Collserola, a la carretera de Vallvidrera a Esplugues. En aquestes pràctiques a què hi van assistir gairebé 500 voluntaris de tota la província de Barcelona. © Arxiu de Josep Lluís Fernández Padró

va fer, el juliol de 1960, del seu cos de voluntaris. Un jove estudiant de Filosofia, Josep Lluís Fernández, n'esdevindria el primer cap. A l'octubre, el Distrito Forestal de l'Estat va decidir instituir oficialment el seu cos de voluntaris absorbint l'estructura que s'havia anat generant al voltant del grup de Gelida. L'enginyer en cap del Distrito a Barcelona, Antonio Miranda, nomenà Fernández responsable del cos. Un mes després, Josep Lluís Fernández sol·licitava el reconeixement del cos a José Clapés Targarona, que des del 58 treballava per la creació del Servei Provincial d'Extinció d'Incendis (SPEI) a la província de Barcelona.

En aquella primera època, els voluntaris van començar a fer formació amb els bombers de l'Ajuntament de Barcelona. El grup de Gelida havia crescut amb la incorporació d'uns altres joves, aquests, però, barcelonins preocupats pels incendis que patia la serra de Collserola. L'abril de 1961, el cap dels bombers de la Ciutat Comtal, Josep Sabadell, certificava que els primers 8 voluntaris havien completat un curs de capacitació impartit pels seus homes. Entre aquells primers alumnes hi havia Josep Lluís Fernández, Jaume Ruy i Manuel Carrasco. Feien guàrdies amb els bombers de la capital catalana. Fernández recorda com s'amagaven en els Pegaso de Barcelona perquè oficialment no hi podien pujar per anar a un sinistre.

A partir d'aquell moment, els joves voluntaris van passar d'alumnes a professors, organitzant cursos de formació a Gelida, Barcelona i Terrassa els mesos de setembre i octubre de 1961, als quals hi va assistir un total de 45 joves. El Distrito Forestal optà per ampliar el grup i estendre'l a totes les comarques barcelonines, de manera que Fernández s'adreçà als ajuntaments de la demarcació, des de finals de 1961 i durant 1962, preguntant si tenien personal interessat a formar part del cos. La carta s'adreçà, per tant, uns quants mesos abans que la Diputació creés oficialment l'SPEI. Els ajuntaments responien. El desembre de 1962, 15 consistoris ja havien nomenat responsable del destacament de voluntaris i 15 més es comprometien a fer-ho en breu. A l'Hospitalet de Llobregat, l'Ajuntament va designar com a responsable un bomber del cos municipal de Barcelona, Antonio Tadeo. A Sant Cugat i a Sant Celoni es trià un policia local i a Vilafranca del Penedès, un capatàs de la brigada d'obres de l'Ajuntament. El desembre de 1962, segons consta en un informe fet per Fernández, ja havien sol·licitat formar part del

Vista aèria del PMM A 10.347, també conegut com «l'Internacional», un del vehicle que els bombers voluntaris feien servir en les seves sortides els anys 1960.
© Arxiu de Josep Lluís Fernández Padró

cos de bombers voluntaris 162 persones; 60 d'elles a Barcelona i 25 a Molins de Rei, els municipis amb més sol·licituds. El Distrito Forestal havia cedit al cos una autobomba Internacional matrícula PMM A 10.347, que de dia estava de guàrdia al parc barceloní del carrer Provença i que de nit es guardava en un magatzem de la Diputació a l'Eixample. També els subvencionaren amb 17.000 pessetes, amb les quals compraren els primers uniformes. L'entitat provincial, a més, els havia cedit un local al carrer del Bisbe, 8 de Barcelona per instal·lar-hi les oficines centrals.

Però la consolidació d'aquest cos de voluntaris va estar sempre sotmesa a la prèvia implantació total del servei format per professionals. Així ho constaten informes de l'època. El Distrito Forestal, al 1963, es va pronunciar a favor que el cos s'integrés a l'SPEI, ja que la feina dels voluntaris ja no era tan sols la de treballar en els focs de vegetació. El procés es va aturar i el procés de creació del nou cos de bombers voluntaris no es reprengué fins l'any 1968.

Incendis i sinistres

Entre el 17 i el 19 d'octubre de 1940 unes fortes pluges acompanyades del desglaç dels Pirineus van provocar unes greus inundacions a Catalunya amb 90 morts i 380 cases afectades. Des de Setcases fins a l'Estartit, el riu Ter va inundar la plana de Vic i va causar grans estralls. Un dels seus afluents, el Ges, es va desbordar i arranà mig Torrelló. Seixanta-dues persones van morir i més d'una cinquantena van resultar ferides. Els Bombers de Barcelona van col·laborar en les tasques de salvament i de treure aigua. Quan la força del Ter va entrar a la comarca del Gironès, degut a la seva gran crescuda, va obstruir les desembocadures dels rius Onyar, Güell i Galligants, provocant a Girona vuit morts. Per fer front a la crescuda de les aigües, que va ser de set metres per

Bombers voluntaris en pràctiques al pati de la caserna de Provença dels bombers de Barcelona. A l'esquerra, Fernández Padró «Pàter» i, al mig, Jaume Ruy. © Arxiu de Josep Lluís Fernández Padró

sobre del nivell normal i que va inundar tota la ciutat, a més dels bombers es va mobilitzar la Guàrdia Civil, l'exèrcit, la brigades d'obres, la Falange i fins i tot, els batallons de treballadors i d'altres brigades de salvament, provinents de diferents llocs, com la brigada de salvament de Sant Feliu de Guíxols. Els bombers van estar durant tres dies treient aigua de tot arreu i salvant persones que havien quedat atrapades en terrats, arbres i llocs elevats. També van comptar amb l'ajuda dels Bombers de Barcelona. Les aigües van arribar a més de tres metres a la Devesa, i en alguns punts de la ciutat com la Rambla, Argenteria, Ballesteries, Cort Reial, etc., va arribar als dos metres de nivell. La ciutat d'Olot també va quedar greument afectada. Van morir vuit persones i entre 4.000 i 5.000 treballadors van quedar a l'atur forçós ja que l'aigua va destrossar desenes de fàbriques i empreses, i molts també es van quedar sense casa. El poble de Les Preses va quedar incomunicat durant dos dies i va morir un veí arrossegat per les aigües. Vallfogona, al Ripollès, també va quedar aïllada, com, durant 48 hores, quaranta obrers a Roda de Ter, i la línia del cremallera de Núria quedà força malmesa. A Sant Quirze de Besora l'aigua es va emportar el pont que comunica el poble a banda i banda del Ter, i els veïns van haver de construir una passarel·la per passar d'un costat a l'altre del poble. L'aigua es va emportar un tren que circulava per un pont sobre el riu Fluvià entre les estacions de Camallera i Sant Miquel de Fluvià. La fàbrica de paper i filats de la colònia Bonmatí va quedar molt afectada i els seus 250 treballadors es van quedar sense feina durant setmanes. També importants empreses de Figueres van quedar malmeses. Es van perdre les collites de l'Empordà i les viles de Pals, Bellcaire, Torroella de Montgrí, Flaçà van ser completament inundades. També les diverses centrals elèctriques de la zona, van quedar molt afectades. I a més, al Rosselló els aiguats van provocar 50 morts i la destrucció de 43 ponts a més de deixar moltes viles inundades. Les poblacions del Ripollès també van quedar greument afectades, sobretot Ripoll, Camprodon i Ribes de Freser i totes les carreteres que les enllacen. El 16 març de 1942 es va declarar un incendi de la fàbrica Sala y Badrinas, de Terrassa, un dels més importants i espectaculars dels darrers anys. La columna de fum es veia des de tota la ciutat. Per tal de sufocar l'incendi, a

més dels de Terrassa també hi van participar els Bombers de Sabadell. El foc va poder ser controlat a les dues hores d'iniciar-se, si bé fins ben entrada la nit es va quedar una reguarda de bombers, per apagar les reproduccions. Els mateixos treballadors de l'empresa també van col·laborar en les tasques d'extinció i tres d'ells van haver de ser atesos per ferides lleus.

El pànic es va apoderar de Banyoles el 27 de gener de 1943 quan va començar a cremar el garatge i tallers de l'empresa de transport TEISA. La intensitat de les flames i les explosions dels vehicles van provocar que comencés a córrer la veu que podien explotar els dipòsits de combustibles que hi havia al magatzem i que les flames es podien estendre per tot el poble. Tot i així, els bombers amb l'ajut dels seus companys de Girona i els treballadors van poder sufocar l'incendi al cap d'unes hores, malgrat que es va cremar part de l'edifici i tres autocars.

El 19 de juliol de 1946 es va declarar un gran incendi en el teatre Bosque de Mataró. Els bombers de la ciutat van treballar durant hores en la seva extinció i van haver de demanar l'ajuda dels bombers de Barcelona i gràcies a la seva presència van poder evitar que el foc s'estengués tot i que una bona part del teatre va quedar destruït.

Els Bombers de Sabadell van viure una tràgica jornada el 28 d'octubre de 1945 quan durant les tasques d'extinció de l'antiga fàbrica Morral va morir el bomber Andrés Sisó i Orus en desplomar-se la façana de l'edifici i dos bombers més van patir ferides. Per sufocar el foc es va demanar ajut als bombers de Barcelona i entre els dos cossos van extingir les flames al cap d'unes hores.

El 9 de febrer de 1949 es va produir en un magatzem d'oli de Vilafant un incendi que va mobilitzar els veïns i els Bombers de Figueres. Al cap de mitja hora del seu inici, el foc va arribar a uns bidons de benzina, produint una explosió que causà la mort a cinc persones i ferides a més d'una setantena. Per ajudar a les tasques d'extinció i també de salvament per la gran quantitat de ferits, es van traslladar fins la localitat un destacament de l'exèrcit i de la guàrdia civil, i diversos metges i ambulàncies de la comarca que van habilitar un hospital en el mateix poble.

El dia 12 de febrer de 1949 una acció de sabotatge contra un tren exprés Barcelona-Madrid va provocar el descarrilament al seu pas per un barranc d'uns

Un dels automòbils que va aconseguir passar la guerra i, l'any 1944, s'havia reciclat per portar l'escala llarga dels bombers de Lleida.

Accident de tren a Can Tunis (l'Hospitalet de Llobregat) el 9 de gener de 1961: un tren que tornava de València va xocar amb un de mercaderies. Van morir-hi 24 persones i 46 van resultar-ne ferides.
© Arxiu de Josep Lluís Fernández Padró

60 metres de profunditat situat entre les estacions de Móra la Nova i els Guiamets, que va provocar 40 morts i més de 100 ferits. Alguns dels supervivents es van desplaçar a peu fins Móra la Nova i allà l'alcalde va demanar ajut a Reus i Tarragona, que a més d'enviar els bombers, es va desplaçar l'exèrcit, la Creu Roja i nombrosos personal sanitari. Des de Barcelona i altres ciutats també es van enviar metges i personal. El rescat de les víctimes es va allargar durant hores i va ser molt difícil ja que els vagons havien caigut per un barranc.

Altres accidents ferroviaris d'aquells anys van ser el produït entre Reus i Borges del Camp, el 28 de desembre de 1957, quan un tren va descarrillar i es va precipitar per un barranc; va provocar la mort de tres persones i una trentena de ferits. A més dels Bombers de Reus, els de Tarragona, així com la Creu Roja i la policia van participar en les tasques de rescat i salvament. I també el xoc de trens a l'Hospitalet de Llobregat, entre l'express de València i un tren de mercaderies que va provocar, el 10 de gener de 1961, 24 morts i una seixantena de ferits. Els Bombers de Barcelona a cops de destrai i fent servir bufadors van rescatar els nombrosos ferits entre la ferralla, on les tasques de rescat es van allargar durant deu hores, i amb dificultats. La Creu Roja, nombrosos metges, així com la Guàrdia Civil i l'exèrcit també van col·laborar en l'evacuació i salvament de ferits i un grup de treballadors de l'empresa SEDA que també es va desplaçar amb bufadors per ajudar als bombers. En aquell tren express també viatjaven els jugadors de futbol de l'Espanyol, tot i que cap d'ells va patir ferides de consideració.

Una explosió en un magatzem de paper de Sants, a Barcelona, va provocar deu morts i vint-i-cinc ferits el 17 de juliol de 1961. El foc i les explosions van provocar el pànic entre el veïnat, tot i que els 80 bombers mobilitzats van dominar el foc que va arribar a afectar vuit cases de la zona. Les tasques de desenrunament i apuntalament es van allargar durant hores. El mateix dia en un altre foc en un magatzem de laques, també a Barcelona, tres bombers barcelonins van patir ferides durant les tasques d'extinció.

D'aquella època també podem destacar una sèrie d'incendis que va afectar moltes empreses dedicades a la fabricació i manipulació de suro de les comarques gironines. Així podem citar, per posar algun exemple, el que va destruir el 28 d'agost de 1947 la fàbrica Roqueta de Llagostera. El foc no va provocar cap víctima, i hi van col·laborar els voluntaris de la població i la Guàrdia Civil. El foc va destruir l'empresa i tres cases veïnes. Poc temps després, el 19 de maig de 1948, l'empresa Heller de Sant Feliu de Guíxols també va quedar destruïda a conseqüència d'un incendi que va poder ser extingit set hores després. El camió de bombers que es dirigia cap a Palamós per sufocar l'incendi del magatzem de suro Esteve y Messer el 7 de juny de 1952, va patir un accident. El camió va sortir d'un revolt i quatre bombers van patir ferides de consideració. Llavors les autoritats de Palamós van sol·licitar l'ajut dels bombers de Figueres. Malgrat el seu esforç i el dels nombrosos veïns i treballadors que van col·laborar en la seva extinció, el foc va calcinar tot el magatzem. El 5 de febrer de 1952, la fàbrica Armstrong de Palafrugell va quedar completament destruïda, tot i que en les tasques d'extinció van participar els bombers de Girona i de Barcelona amb els seus tancs d'escuma. El 6 d'agost de 1956 era la fàbrica Discos de Corcho SA de Palamós la que patia un violent incendi, que va destruir l'edifici i tot allò que hi havia dins. Per sufocar les flames també van ser cridats els bombers de Barcelona, juntament amb els de Girona. El 24 d'octubre del mateix any, el foc s'emportava la fàbrica Vencells y Cia SL de Sant Feliu de Guíxols i a la mateixa població es cremava el 4 de febrer de 1956 el magatzem de suro Alfredo Mont Carles. El 16 de gener de 1959, a més dels bombers de Figueres, van ser cridats els bombers de Girona, el Pertús, Perpinyà i Ceret per extingir el foc que s'havia declarat en la fàbrica Manufacturas de Corcho Bertrán de Figueres. Gràcies a la col·laboració de tots aquests cossos de bombers es va poder controlar, tot i que un bomber de Figueres va patir ferides durant les tasques d'extinció. I finalment podem destacar el voraç incendi que es va endur, el 16 de desembre de 1960, l'empresa Quercus SA de Sant Feliu de Guíxols, on els bombers de Girona van arribar tard per culpa d'una avaria i aquest fet va ajudar a que el foc es propagués malgrat els esforços de la brigada de voluntaris de la vila.

Un tràgic incendi va colpir Banyoles el 24 d'octubre de 1952, que va provocar tres morts i diversos ferits en cremar la fàbrica Gimferrer. En les tasques d'extinció van participar els bombers de Banyoles, de Girona i d'Olot i com que el foc no es podia controlar, es va demanar l'ajut als de Barcelona. També els treballadors i els soldats de la comarca van ajudar en unes tasques d'extinció que van durar cinc dies. Aquest incendi va comportar l'adquisició de nou material i uniforme pels bombers de Banyoles i també la creació d'una companyia de bombers dins la mateixa fàbrica Gimferrer. Aquests van actuar conjuntament amb els bombers de l'Ajuntament en més d'una ocasió. Un estudi de fotografia de Puigcerdà va patir un incendi el 2 de febrer de 1956. Als bombers de Puigcerdà, els van ajudar els francesos de la Guingueta

Acció de salvament dels bombers de Barcelona, el dia 19 de desembre de 1960, a causa d'una explosió de gas.
© Arxiu de Josep Lluís Fernández Padró

d'Ix, Sallagosa, Ur i Osséja amb unes pèssimes condicions de vent huracanat i 16 graus sota zero de temperatura que gelava literalment les mànegues i l'aigua. Un bomber i el propietari de la casa van resultar ferits. Un altre incendi d'habitatge, on dos bombers van patir ferides per símptomes d'asfíxia, va tenir lloc en una casa de Girona el 9 de maig de 1956.

Però de Girona no tot són dades tràgiques: entre els mesos d'abril, maig i juny de 1957 no es va produir cap incendi a Girona ni a les poblacions de les rodalies, cosa que feia vint-i-dos anys que no succeïa.

El dia 13 de febrer de 1958 es va incendiar la biblioteca, la sala d'actes i el museu del Col·legi del Roser de Sant Julià de Vilatorrada. El foc es va iniciar durant la matinada, els religiosos i la gent del poble es van mobilitzar per combatre l'incendi. Es va avisar als Bombers de Vic, que van ser ajudats pels de Barcelona. Les pèrdues van ser quantioses.

Un fatal accident va colpir el Cos de Bombers de Tarragona. El 31 de juliol de 1958 un obrer va morir asfixiat mentre treballava en un pou a Falset. Per rescatar el cadàver van ser avisats els bombers i durant les tasques de salvament, es va produir una explosió que va encendre les cordes de rescat. Tres bombers que estaven a l'interior del pou traient el cadàver, van ser ràpidament pujats pels seus companys, però una de les cordes es va trencar per les flames i el bomber tarragoní Diego Parra Torrente va caure al fons del pou, i morí a l'instant.

Una explosió en la caldera d'una fàbrica d'aprest de Rubí, el 22 de setembre de 1958, va provocar nou obrers morts i una desena de ferits. Bombers de

Terrassa, Sabadell i Barcelona, així com efectius de la Creu Roja i la Guàrdia Civil, van treballar de valent en unes complicades tasques de rescat.

La tardor de 1958 va comportar una desgràcia pels Bombers de Mataró, ja que el 8 de novembre, quan anaven a un servei a Tordera, el camió va sortir d'un revolt i va patir un accident en què van morir dos bombers, Francesc Clariana i Manuel Madern, i tres més van quedar ferits.

Un gran incendi va assolir una fàbrica de paper el 16 de gener de 1959, a la vila tarragonina de la Riba. Un fort temporal de vent que afectava la comarca va complicar molt les tasques d'extinció. S'hi van haver de desplaçar molts efectius de bombers: els Bombers de Tarragona van desplaçar 15 efectius i dos vehicles, els de Barcelona 14 bombers i tres vehicles, els de Lleida cinc bombers i un vehicle, els de Reus nou bombers i dos vehicles i els de Valls tres bombers i un vehicle. Els treballs d'extinció van durar 24 hores i el vent que aixecava papers cremant, terra, cendres i brases va provocar que quasi tots els bombers haguessin de ser assistits pels serveis sanitaris, sobretot per conjuntivitis i que els cartrons cremant que volaven per totes bandes i provoquessin petits incendis sufocats pels bombers i els veïns de tot el poble. L'incendi va afectar 3 naus i algunes cases i gràcies al riu que passava pel poble no va mancar aigua.

La tarda del 19 d'agost de 1959 un avió bimotor anglès es va estavellar contra el Turó de l'Home, al Montseny, provocant la mort dels 32 passatgers. Tan aviat com es va conèixer la notícia es van mobilitzar l'exèrcit, la Guàrdia Civil, bombers i serveis sanitaris i de salvament de diverses ciutats, a més de nombroses persones que es van oferir com a voluntàries. La dificultat per arribar fins al lloc del sinistre va condicionar les tasques de salvament. A més, quan van arribar els primers equips d'auxili la nit era entrada i la foscor encara va agreujar més la situació. El xoc va provocar l'incendi de l'aparell i d'una zona boscosa i el foc va ser extingit utilitzant extintors manuals, ja que va ser impossible fer arribar qualsevol vehicle de bombers. L'endemà van continuar les tasques de rescat, dificultoses per l'orografia del terreny i la dispersió dels cossos.

Tots els bombers de Barcelona i Badalona van ser cridats a l'incendi que va afectar la fàbrica Badrinas de destil·lació de quitrà de Badalona, el 15 de març de 1960. El violent incendi va provocar una gran explosió i les flames que els bidons emmagatzemats explotessin en cadena. L'incendi i les posteriors tasques d'extinció també van provocar ferides greus a dos obrers així com lleus intoxicacions a diversos bombers per la combustió de gasos. Tot i la gravetat del sinistre, en poc més de tres hores, l'incendi va ser extingit.

Els primers dies de gener de 1961 una crescuda de les aigües del riu Ebre van provocar greus inundacions a Tortosa i les poblacions veïnes. Tortosa i algunes viles van quedar incomunicades. Els bombers tortosins, així com una reguarda desplaçada des de Tarragona i Reus van realitzar nombrosos sortides per treure l'aigua que inundava carrers i cases. Malgrat els greus desperfectes i les incomoditats a la població aquestes inundacions no van provocar víctimes mortals. Aquell mes de gener també va ser tràgic a Pineda de Mar. El dia 23 es va desplomar un edifici de nou plantes que s'estava construint i deu treballadors van morir i una vintena van resultar ferits. Bombers de Mataró, Girona, Barcelona, així com la Creu Roja i metges de diverses ciutats es van desplaçar fins el lloc dels fets. Durant les tasques de rescat, es va produir un segon enfonsament que va estar a punt de soterrar a un grup de bombers. Les tasques de desenrunament van durar uns quants dies.

Pràctiques dels bombers de Reus, el dia 15 de juny de 1961.
© Francisco Díaz Torrijos

La nevada de Nadal de 1962, que va registrar quantitats de neu rècord, va col·lapsar la ciutat de Barcelona i bona part de Catalunya.
© Arxiu Bombers de Manresa

El vespre del 12 d'agost de 1961 un gran incendi forestal va començar en el terme de Castell d'Aro. Els bombers malgrat comptar amb l'ajuda de l'exèrcit, la Guàrdia Civil i nombrosos voluntaris, molts d'ells turistes, no van poder aturar les flames que va arrasar els boscos de Castell d'Aro fins Calonge, una àrea d'uns 50 km.

El 3 d'abril de 1962 l'autocar que feia la línia Navarcles-Terrassa amb 36 passatgers va estibar-se prop del Coll d'Estenalles, caient per un barranc de 40 metres de profunditat. Els automobilistes que varen presenciar l'accident avisaren les autoritats, els bombers i la Creu Roja. Cinc persones van morir a l'acte i dues més durant el trasllat en ambulància. La resta van poder ser rescatades pels bombers que van haver de treballar al màxim, amb la dificultat afegida del lloc i de la negra nit. Fins a les dues de la matinada van durar els treballs de salvament, rastreig i rescat.

L'incendi de l'hotel Montemar de Tossa de Mar, el 18 d'agost de 1962, va acabar en tragèdia al morir cinc persones i causar ferides a una dotzena. Per apagar les flames es van desplaçar els bombers de Girona, Mataró i Barcelona i mentre les dotacions arribaven nombrosos voluntaris van fer servir els extintors de tots els establiments de Tossa. Gràcies a la ràpida acció conjunta dels tres cossos de bombers es va impedir una catàstrofe més gran.

Casc del cos de bombers de Puigcerdà, els anys 1950.

La riuada de setembre de 1962

L'any 1962, Catalunya i sobretot les comarques del Vallès, el Barcelonès i el Baix Llobregat, van viure les pitjors riuades de la seva història, que van provocar la mort de milers de persones i milers més es van quedar sense casa i

sense feina. La nit del 25 de setembre, unes pluges torrencials es van convertir una riuada que s'emportava tot allò que es trobava per davant. La pluja d'aquella nit es va repetir durant dies i va provocar el desbordament de diversos rius, rieres i torrents.

Quan van arribar les primeres hores de llum, el paisatge era dantesc i terrible, i els bombers de les zones arrasades es van dedicar, durant els dies següents, a rescatar víctimes, recuperar cossos, apuntalar cases, treure aigua, desenrunar, etc, sense descansar pràcticament i amb l'ajut de la població i d'altres cossos de bombers. L'aigua, en moltes zones, s'ho va emportar pràcticament tot. Els episodis de la riuada de 1962 valen un sol llibre, però citem alguns exemples:

Els Bombers de Terrassa, una de les ciutats més castigades, van convocar el personal lliure a la tarda del dia 25, ja que la pluja va començar a inundar baixos i carrers. En poques hores va marxar el corrent elèctric i la línia telefònica, deixant els bombers incomunicats amb l'exterior i entre ells. Les carreteres que unien Terrassa amb Barcelona també estaven incomunicades i com que tampoc hi havia telèfon, l'alcalde va fer sortir de Terrassa un jeep amb un missatge de socors cap a Barcelona. Els treballs de salvament i recerca es van haver de fer sota la pluja persistent i de nit, on només el llampecs trencaven la negra foscor. Al matí del dia 26 es va rebre ajuda de diferents cossos de bombers: Barcelona, Manresa i Mataró (tot i que no van arribar fins el dia 29, a causa dels treballs que van realitzar pel Maresme i el Vallès). També van col·laborar els Bombers de Sabadell, que van posar un vehicle i dos bombers amb una moto-bomba a disposició dels seus companys. Altres col·laboracions van ser de la Creu Roja, l'Exèrcit i la Policia Armada. Tots els bombers terrassencs van treballar durant vuit dies sense parar i també cal citar les col·laboracions de moltes dones dels bombers en preparar l'avituellament pel Cos i la resta de voluntaris.

A Granollers, els bombers van haver de rescatar la nit del 25 un grup de gent que s'havia quedat aïllada en el riu prop de Canovelles. Durant quatre dies, els bombers granollerins van anar a Mataró amb dos vehicles per ajudar els seus companys que estaven desbordats. El dia 26 també van anar a Paret a rescatar un home que s'havia quedat aïllat dalt d'un arbre i el dia 30 es van desplaçar fins a Santa Perpètua per realitzar tasques d'esgotament d'aigua. A Mataró, els bombers van prestar els seus serveis per la tota ciutat la nit del 25, però l'endemà van haver de donar suport a d'altres llocs. Així el dia 26 van anar a Sant Andreu de Llavaneres, el dia 27 van estar 15 hores a Montcada i Reixach, el dia 29 van anar fins a Terrassa, on van estar 36 hores abastant aigua potable per a la població. Els Bombers de Granollers es van desplaçar fins a Mataró durant quatre dies per donar suport als de Mataró que tenien efectius per d'altres ciutats.

Els Bombers de Manresa es van desplaçar el dia 25 a Martorell on van estar rescatant diferents cadàvers, juntament amb els Bombers de Barcelona. El dia 26 van anar a Terrassa i allà van cedir als seus companys diferent material. Els Bombers d'Igualada també van treballar pel Vallès, concretament a Rubí, on durant quatre dies van estar traient aigua de cases i fàbriques.

Els Bombers de Barcelona també van quedar desbordats. El dia 25 ja van rebre més de mil trucades per demanar els seus serveis a causa de les fortes pluges, algunes des de ciutats veïnes. Aquella nit, malgrat ser requerits a Sabadell i Martorell, on es van enfonsar tres cases amb alguns morts, no van

Llança de mànega de principis dels anys 1960.
© Col·lecció de l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya

Un vehicle de bombers bomba aigua d'una casa a la barriada de la Catalana (Sant Adrià del Besòs), el setembre del 1962, després de les pluges torrencials del dia 25 que van provocar una gran riuada al Besòs i altres rius i torrents de l'àrea metropolitana de Barcelona, i greus inundacions.
© Arxiu Municipal de Sant Adrià de Besòs. Fons Municipal

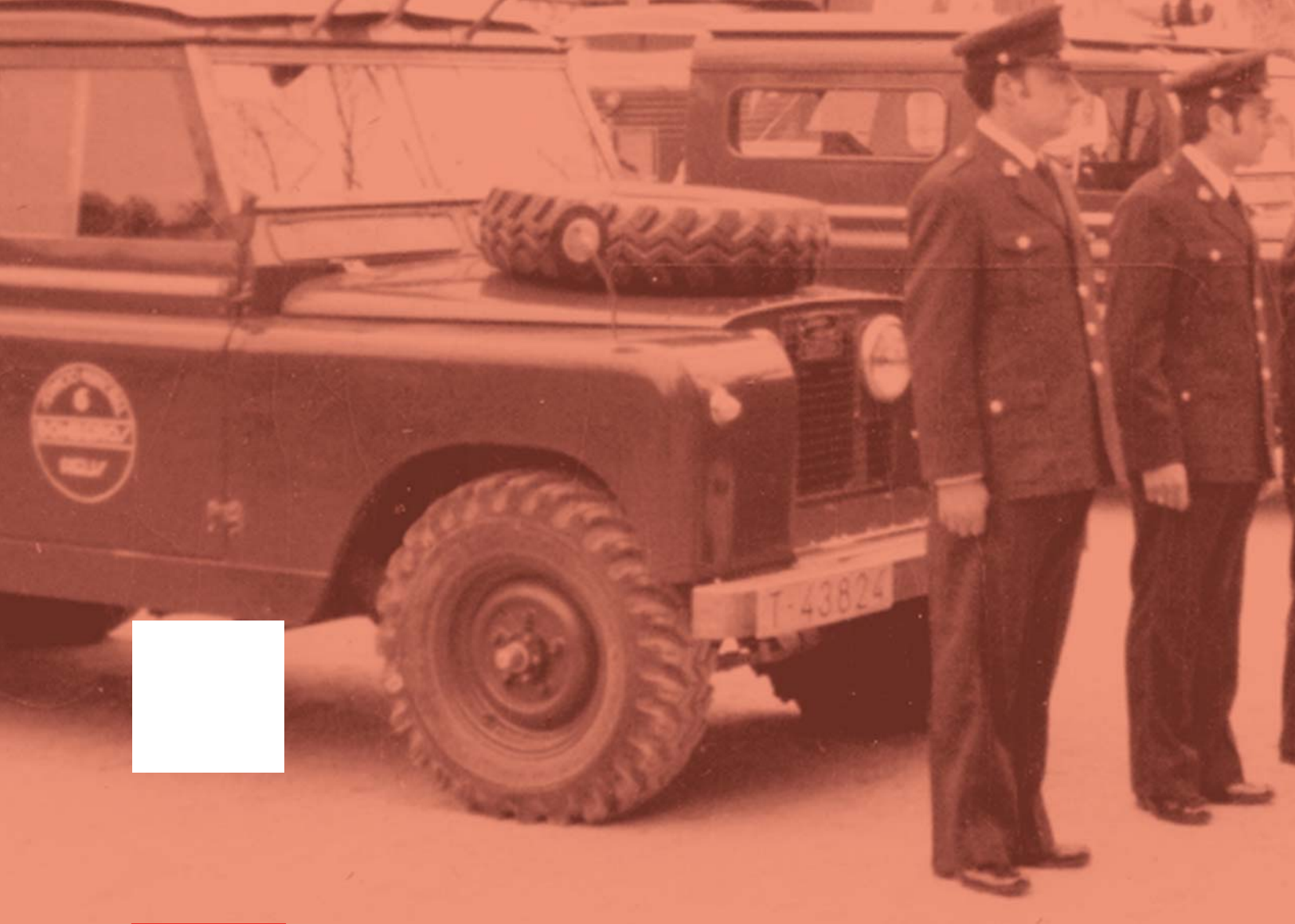
poder-hi anar ja que l'aigua els va impedir avançar per les carreteres. L'endemà i durant alguns dies van donar suport en algunes ciutats. El 28 els trobem a Rubí on van abastir d'aigua potable la població.

Finalment, podem assenyalar que els rius Besòs, al seu pas per Sant Adrià, i Llobregat, al seu pas per Cornellà, es van desbordar la nit del 25. A la primera ciutat, més de mil persones es van quedar sense casa i tots els cossos de seguretat van quedar desbordats per les peticions d'auxili.

Tres mesos després de la gran riuada, el dia de Nadal, es produïa una nova catàstrofe climatològica al nostre país, aquesta vegada en forma de gran nevada com mai ningú havia vist mai sobretot al Barcelonès i la zona metropolitana. Les temperatures van baixar dels zero graus en molts llocs i la neu es va mantenir durant dies. L'aeroport va estar tancat, així com la circulació de trens i carreteres. Sis mil vehicles es van veure immobilitzats prop de la frontera. El subministrament d'aigua també es va veure afectat en moltes ciutats pel trencament de canonades a causa del gel. La neu, a més, va fer caure pals elèctrics i telefònics.

A Barcelona ciutat, els bombers van quedar més que col·lapsats, en una ciutat completament parализada sense cap tipus de transport públic. Dels 20 vehicles dels bombers, només dos jeeps van poder circular. Els grans camions pesats van quedar bloquejats en algun carrer. A més, les avaries per l'esforç realitat es van multiplicar. En un cas, van haver d'anar a apagar un incendi a peu amb extintors i galledes d'aigua. La Policia Armada va cedir part dels seus vehicles 4x4 als bombers barcelonins que des de la tarda del dia 25 fins les següents 48 hores, van efectuar més de 550 sortides, amb la dificultat de no poder-se coordinar, perquè s'havia avariat el repetidor de ràdio del Tibidado. La majoria de serveis van ser per treure neu de la calçada, de baixos i de sostres i per rescatar persones aïllades. A més, van haver d'assumir funcions com el trasllat urgent de dones que anaven a donar a llum, el transport de persones amb fractures i fins i tot el transport de cadàvers fins als cementiris. També el mateix dia van haver de fer front a tres incendis simultanis. L'Ajuntament de Barcelona va demanar l'ajuda de màquines llevaneu del Principat d'Andorra. El pas de la frontera va ser molt complicat pels problemes polítics i burocràtics que impediien l'accés a Espanya de les màquines i del seu personal. Tot i així van arribar vuit màquines. També l'Exèrcit va actuar enviant per tren, des del seu campament a Talarn, uns 600 homes i màquines llevaneu.

Els Bombers de Mataró, Igualada, Girona, Terrassa, Sabadell, Lleida, Manresa i Badalona, per citar alguns casos, van quedar també col·lapsats per la quantitat de serveis i sobretot per la dificultat de desplaçament. Molts vehicles de bombers van quedar bloquejats per la neu. Les comunicacions terrestres d'aquestes ciutats també es van veure greument afectades i, durant hores, alguna ciutat va estar pràcticament aïllada.

5

**Els bombers de les diputacions
provincials (1962-1980)**

Carles Savalls

Els bombers de les diputacions provincials (1962-1980)

En els anys 1960, els cossos de bombers catalans van fer un salt qualitatiu considerable. La Diputació de Barcelona creà un servei provincial que incloïa una gran estructura de suport als bombers, tant tècnica com administrativa. D'entrada, això implicava abandonar una visió localista en la planificació de la resposta que calia donar a les emergències. I, més important encara, es començà a estructurar aquell servei en base a criteris objectius, com ara el patrimoni a defensar, la distribució geogràfica dels nuclis de població, de les indústries i els boscos; la connectivitat entre zones allunyades i els parcs de bombers, i el tipus de vehicles i material necessari per a cadascun d'ells, en funció dels serveis que es considerava que haurien d'atendre amb més freqüència. Per la seva banda, les diputacions de Girona i Lleida, abans no arribaren a aquell mateix nivell, es van limitar a cooperar amb els municipis en la creació de parcs i en l'adquisició de vehicles i material, deixant de banda la planificació territorial. La Diputació de Tarragona, tot i que ho va intentar més d'un cop, mai no va crear una estructura d'aquestes característiques; aquí, el servei el van continuar oferint els bombers municipals de Tarragona, Reus, Tortosa i Valls.

La legislació sobre cossos de bombers

Les diputacions van entrar en escena gràcies al text refós de 24 de juny de 1955 de la Llei de règim local, que obligava a organitzar cossos de bombers en tots els municipis de més de 5.000 habitants. El text també preveia que, perquè aquests serveis fossin eficients, les administracions estatal i provincial podien oferir ajut financer i tècnic als ajuntaments que haguessin de crear el seu propi Cos de Bombers. En un altre article, el text determinava que en darrera instància haurien de ser les diputacions que organitzessin el servei, si els ajuntaments no se'n sortien. A Catalunya, aleshores, es calculava que hi havia 50 localitats que haurien hagut de disposar de Cos de Bombers propi en base a l'esmentada Llei que, al cap i a la fi, no dotava econòmicament els consistoris, de manera que aquesta exigència legal no va tenir la repercussió esperada. L'Estat, però, insistia: la Direcció General de Administración Local enviava una circular el 25 d'abril de 1958 demanant les diputacions que iniciessin els projectes de creació dels serveis de bombers allà on els municipis no se n'havien pogut fer càrrec.

La Diputació de Barcelona fou de les primeres a reaccionar. Encarregà un estudi sobre la creació d'un servei rural d'extinció d'incendis a la seva Comisión

de Cooperación Provincial. Es pretenia instituir un Cos de Bombers modern amb càrrec als pressupostos de 1958 i 1959. L'estudi, que va fer el diputat provincial José Clapés Targarona, aleshores alcalde de Terrassa, va ser aprovat pel Ple de la Diputació el 30 de setembre de 1958. El text preveia que l'establiment del servei costaria 60 milions de pessetes, a invertir en la construcció de nous parcs i la compra de material. L'informe també calculava que caldria una inversió anual de 9,3 milions de pessetes durant 20 anys per a les despeses de manteniment, incloent-hi el sou del personal i, entre d'altres, el pressupost per a carburants.

L'informe, conegut oficialment com a *Plan del Servicio Provincial de Extinción de Incendios*, oferia una fotografia depriment de l'estat en què es trobava el servei dels bombers a les comarques de Barcelona en aquella època. Basant-se en l'anàlisi del material existent aleshores i en la dotació de personal, Clapés Targarona conclouia que «el servicio se halla en general en situación muy deficiente». Encara era més directe en assegurar que, en cas d'una gran emergència, «la provincia está casi indefensa». Escassos vehicles i la majoria antics, ja que alguns d'ells estaven operatius des d'abans de la Guerra Civil. El diputat també considerava insuficient la xifra de 232 bombers que prestaven servei al 1957. Pocs i, a més, la majoria no eren professionals de l'extinció, sinó gent del ram de la construcció que, de manera voluntària, s'oferia per treballar en casos d'emergència.

El Ple de 26 de maig de 1959 aprovava el pressupost extraordinari de 60 milions de pessetes amb què s'havien d'executar totes les obres previstes, 23 parcs, i comprar el material de què parlava Clapés. Era el pressupost «para la Modernización de Servicios, Construcción de Caminos y Enlaces», amb què començaria a funcionar el que acabaria sent el primer Cos provincial de Bombers que es crearia a l'Estat. Segons Joan Rovira, que ha estudiat el període, aquell va ser el model que acabarien implantant les diputacions de València i Madrid.

Paral·lelament, la Diputació de Girona també s'havia posat a treballar sobre el tema. L'Ajuntament de Girona ja havia proposat la creació d'un servei provincial l'octubre de 1956, amb l'objectiu de millorar-ne l'eficàcia. Els bombers de la ciutat assistien als sinistres de les poblacions veïnes, així que els era de vital importància incrementar les dotacions tant humanes com materials a fora per no arriscar-se a deixar desassistida Girona. A comença-

ments de 1957 la cambra municipal va elaborar un projecte en què concretava les necessitats del futur nou servei, incloses les econòmiques. Posteriorment, i estimulats també per la pressió que exercia la Dirección General de Administración Local, el Ple provincial de 27 de maig de 1958 va votar a favor de nomenar una comissió especial per estudiar la situació en què es trobaven els serveis d'extinció d'incendis i salvaments en la demarcació. Presidia la comissió el diputat Juan Junyer de Bodalles. El 17 d'abril de 1962 la Diputació votava a favor de la creació del Cos provincial de Bombers, però no era fins al Ple de 18 de gener de 1963 que es decidia constituir una comissió especial perquè implantés el servei.

Les primeres pistes sobre com hauria de ser el nou Cos provincial les trobem en una moció que va presentar el 21 de setembre de 1962 el president de la Diputació, Juan de Llobet, després d'un incendi en un hotel de Tossa de Mar i d'uns focs forestals als boscos de la costa i dels Pirineus de Girona. Aquells focs van posar de manifest, per a Llobet, les mancances del moment, donada «la distancia que deben recorrer los grupos de auxilio». Per això, calia optar per «situar grupos extintores en las cabezas o centros de las comarcas, dado que las características geográficas de la Provincia harían totalmente ineficaz un servicio centralizado en la capital, por modernos que fueran los medios de que se dotara». La Diputació, ja aquell mes de setembre, iniciava els tràmits per aconseguir els fons necessaris del Banco de Crédito Local de España.

Barcelona, la pionera. L'SPEI

La Diputació de Barcelona va crear oficialment el Servicio Provincial de Extinción de Incendios (SPEI) el 30 d'octubre de 1962. Aquest Cos estaria sota la supervisió de la Comisión Asesora y de Estudio, creada per Decret el 26 de gener de 1963 i integrada inicialment per quatre diputats provincials (entre els quals hi havia el terrassenc José Clapés Targarona) i dos alcaldes que no fossin diputats (en aquell cas, els de Martorell i Cardona), encapçalats tots ells pel vicepresident de la Diputació, Antonio Ferrer Pi. La comissió tenia la responsabilitat d'estudiar tot el que fes referència a l'organització i el funcionament del servei. Igualment es va crear un equip gestor, liderat per el director tècnic, Josep Maria Puchades, responsable del Servei de Cartografia de la institució. El gener de 1966 el substituï Lluís Pou. Aquest equip gestor es completaria amb el secretari de la Diputació i l'interventor de fons.

L'SPEI naixia per donar servei a tots els municipis de la demarcació, encara que de manera excepcional podia treballar en sinistres d'altres zones. La ciutat de Barcelona quedava exclosa del sistema, ja que el Cos municipal de Bombers no es va integrar mai en l'estructura de l'SPEI. La tasca del servei era la d'assistir en casos d'incendis i explosions en edificis, collites i muntanyes; inundacions, nevades, allaus, ensorraments d'edificis, esllavissades, accidents de circulació, immersió de persones i d'objectes i radioactivitat i qualsevol altra mena de catàstrofe. A l'SPEI també se li van assignar competències en matèria de prevenció, és a dir, assessoraria tècnicament els particulars sobre la instal·lació d'aparells d'extinció i crearia punts de guaita en zones forestals. Els 60 milions de pessetes que es requerien per posar en marxa l'SPEI els aportarien a parts iguals la Diputació, els ajuntaments de la demarcació (excepte el de Barcelona) i les companyies d'assegurances. Al capdavant, la

Logotip del Servicio Provincial de Extinción de Incendios y Salvamentos de Barcelona, que es va crear l'octubre de 1962.

esquerra

Façana del parc de bombers de Manresa, a finals dels anys 1960
© Arxiu Xavier Jovés

dreta

Parc de bombers de Vilanova i la Geltrú, en obres, el juny del 1974.
© Arxiu del Cos de Bombers

Diputació acabaria aportant, segons els anys, entre el 50 i el 60% del pressupost; els municipis, al voltant d'una tercera part i les companyies asseguradores, la resta. També es comptaria amb les aportacions del Ministeri d'Agricultura (mai superiors al 4% del pressupost).

L'SPEI disposava de 23 parcs de bombers, entre els ja existents i els de nova creació, que es dividrien en principals, auxiliars i locals, a més d'un de central. En el parc central hi treballaria el personal administratiu i el de l'Oficina Tècnica del servei. Les seves funcions eren les d'elaborar programes d'instrucció del personal, fer estadístiques i mapes actualitzats de la demarcació, estudiar la necessitat de nous vehicles i materials i la millora de la xarxa de radiocomunicacions de l'SPEI. Incorporaria pèrits industrials mecànics i elèctrics, un aparellador, un pèrit en telecomunicacions i quatre delineants. El parc central disposaria de l'estació base emissora-receptora de ràdio, tindria un taller per a la reparació dels vehicles i del material, un magatzem i una zona per provar les noves adquisicions. Aquest parc s'havia d'instal·lar en una zona encara per determinar del Vallès Occidental. Ben aviat es va optar pels terrenys de la mancomunitat Terrassa-Sabadell, però van ser finalment descartats perquè resultaven massa cars. Mentrestant, els serveis administratius es van centralitzar al Palacio Provincial, actual Palau de la Generalitat a Barcelona, mentre que els operatius es realitzaven des del parc de bombers de Sabadell.

Els parcs principals es trobaven en ciutats de vital importància, tant pel seu gruix de població com de riquesa urbana, industrial, comercial i forestal. Un altre criteri que definia la categoria d'aquests parcs era el fet d'estar ubicats al peu de la xarxa de carreteres, per facilitar l'accés a les localitats de la rodalia. Es va calcular que aquestes instal·lacions principals havien de tenir reguardes les 24 hores i emissores per comunicar-se amb les seves dotacions i el parc central del servei. Es van preveure 13 parcs: Badalona, Berga, Granollers, l'Hospitalet de Llobregat, Igualada, Manresa, Mataró, Sabadell, Sant Feliu de Llobregat, Terrassa, Vic, Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú.

Els parcs auxiliars havien d'ubicar-se en centres de menor importància, amb menys població i menys riquesa a protegir. També havien de disposar d'una reguarda les 24 hores. Se'n van preveure 10, cadascun d'ells dependent d'un parc principal: Arenys de Mar, Calaf, Calella, Cardona, Guardiola de Berguedà,

Martorell, Moià, Prats de Lluçanès, Sant Celoni i Torelló. Aquests, junt als parcs principals, es van dividir en cinc zones: nord, sud, est, oest i centre. Finalment, els parcs locals havien de tenir material bàsic que poguessin utilitzar els veïns del poble en qualsevol sinistre, a l'espera que arribessin les dotacions dels parcs auxiliars o principals, segons la gravetat de l'emergència. Mentre no es construïssin els edificis dels 23 parcs de bombers, els ajuntaments de cada localitat estaven obligats a facilitar un local per acollir les dependències del servei. Va ser a l'agost de 1969 que es va aprovar el Proyecto de Construcción e Instalación dels 23 parcs del servei, que va disposar d'un pressupost de 94,2 milions de pessetes. El 1972, però, se'n va demanar una ampliació de 57,2 milions. El primer parc que s'inaugurà va ser el de Vilanova i la Geltrú, el 8 de març de 1974, dia de Sant Joan de Déu, patró dels bombers. En la mateixa jornada, però de l'any 1975, hi va haver una intensa activitat oficial, amb la inauguració dels parcs de Badalona, l'Hospitalet de Llobregat i Mataró. Acabat aquell any, tan sols faltava un dels 23 parcs previstos inicialment, el d'Arenys de Mar.

El Reglament de l'SPEI i les condicions laborals

El Reglament del nou Cos provincial es va aprovar al Ple del 28 de maig de 1963. En ell, s'instituí una escala de quatre categories: bomber graduat de primera, bomber graduat de segona, bomber i conductor. Tot i això, al 1965 es va fer una reestructuració, que va definir les categories d'oficial, sergent, caporal, bomber i conductor. També es preveia contractar professionals auxiliars, com ara personal sanitari, professors de gimnàstica per a la preparació física dels bombers, encarregats de taller, peons de magatzem, delineants, telefonistes i guaites.

En el mateix Reglament es van fixar les condicions per formar part del Cos: ser espanyol, haver fet el Servei Militar, no tenir antecedents penals, no haver comès actes deshonestos, saber llegir i escriure, dominar les quatre regles de l'aritmètica, ser declarat apte pel Tribunal de la Inspecció Mèdica de Funcionarios, tenir almenys 23 anys i menys de 36, medir almenys 1,65 i tenir un perímetre toràcic en relació amb la talla, tenir una amplitud pulmonar de quatre centímetres i un índex de corpulència de tres a cinc, demostrar aptituds en els diferents oficis relacionats amb la construcció (paleta, fuster, serraller, electricista, mecànic, ajustador, forjador, conductor de vehicles mecànics), tenir carnet de conduir amb una antiguitat mínima de dos anys, i demostrar condicions físiques en un examen que consistiria a trepar cinc metres per una corda llisa, saltar 75 centímetres amb els peus junts i sense cursa prèvia, i aixecar un pes de 35 quilos amb les dues mans. El sou seria de 3.750 pessetes mensuals per als bombers i 4.000 per als conductors, més els plusos, l'ajut familiar i les pagues extra. Els primers contractats estarien sis mesos en període de prova, durant el qual els aspirants haurien d'anar a fer un curs de capacitació de dues setmanes amb els Bombers de Barcelona. Passat el període de proves, tots els que haguessin demostrat interès i ser competents esdevindrien fixos.

Entre els 185 que entraren en la primera fornada i per tandes, del 5 de juliol de 1963 al 25 de maig de 1964, hi havia un 62% de nascuts a Catalunya i un 16% d'andalusos, que eren els més nombrosos després dels catalans. El 48,3% de tots ells havia treballat abans de xofer.

Però junt al personal que, com l'esmentat anteriorment, va entrar al servei de manera progressiva mitjançant concursos-oposició, hi havia també aquells

El casc reglamentari dels bombers de la Diputació de Barcelona, l'any 1965.
© Col·lecció de l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya

bombers que havien treballat en els parcs anteriors a la constitució de l'SPEI i que formaven part del planter de funcionaris municipals de les seves localitats. Les primeres places convocades per l'SPEI no van poder absorbir tots els bombers professionals de la demarcació de Barcelona. Per això el Ple de la Diputació va aprovar, el 27 de setembre de 1963 l'adscripció transitòria en comissió de serveis dels bombers funcionaris municipals. Aquests continuaven formant part del planter del seu ajuntament i cobrant del consistori, però passaven a prestar servei a l'SPEI de la Diputació.

La situació es complicava encara més en el cas dels funcionaris municipals que, sense estar adscrits al parc de bombers municipal, feien habitualment tasques d'extinció d'incendis en cas d'emergència. Era el cas, per exemple, de Vilafranca del Penedès: aquí, l'alcalde informava la Diputació en una carta datada el 13 de febrer de 1964 que 11 peons adscrits a diferents serveis municipals havien estat fent tasques de bomber, en un moment o altre. Entre ells hi havia un paleta, un peó del cementiri, un peó de peixateria, un jardiner i un xofer.

Hi havia casos en què, en el moment de la creació de l'SPEI, alguns ajuntaments tenien personal eventual contractat per fer de bombers, com ara Badalona, que en tenia cinc: l'Ajuntament va sol·licitar a la Diputació que els contractés en les mateixes condicions de temporalitat.

També cal considerar el personal voluntari que col·laborava amb el parc de bombers municipal. És el cas de Mataró, on, després d'haver caducat la concessió administrativa atorgada a la Mutua Mataronesa per explotar el servei d'extinció d'incendis, els 36 bombers, el cap i el subcap del parc local es van constituir en associació per gestionar el servei per delegació de l'Ajuntament. A Torelló, en el moment de crear-se l'SPEI, hi havia nou persones que feien de bombers en cas d'una emergència. El Consistori havia contractat una pòlissa d'assegurança que els cobria en els casos de mort, invalidesa i incapacitat temporal. Aquesta diversitat d'estatus laborals va generar tensions, en aquells primers anys. Així, a Manresa, tres bombers de l'Ajuntament però que no eren funcionaris, amb el suport de 14 companys més, van presentar una instància a l'Ajuntament el 15 de febrer de 1966. Es queixaven que els bombers del parc que ja pertanyien a la Diputació actuaven «con todas las garantías,

Aquest vell furgó Chevrolet, conegut com l'Internacional quan l'utilitzaven els bombers voluntaris, durant els anys 1960 va servir fidelment en el cos de Sabadell integrat dins dels bombers de la Diputació de Barcelona.
© Arxiu de Josep Lluís Fernández Padró

Bombers voluntaris formant al pati del parc del carrer Provença de Barcelona el 8 de març de 1963, diada de Sant Joan de Déu, patró dels bombers.
© Arxiu de Josep Lluís Fernández Padró

bien equipados, bien retribuidos, bien protegidos», mentre que ells ho feien «de la manera más calamitosa que imaginarse pueda, sin protección alguna y amparados por una mísera retribución». Lamentaven que se'ls prometien solucions des de feia dos anys però que mai no s'havia solventat res, «sembrando en el ánimo de los mismos el desaliento y la desconfianza». Tan sols hi havia vuit bombers de la Diputació i, en cas d'una gran emergència, s'havia de confiar en el personal voluntari que encara depenia de l'Ajuntament. L'administració provincial va haver d'estudiar fórmules per vincular aquest personal al servei. En un informe de l'SPEI datat el 31 de gener de 1964, es reconeix que «el mantenimiento de tales bomberos podría ahorrar la provisión de varias plazas de plantilla». La idea era mantenir-los en el servei i que les seves places s'extingissin a mesura que el personal s'anés jubilant o morint. Molts d'ells ja tenien una edat superior a l'establerta com a límit per accedir al Cos de Bombers provincial. En el rerefons planava l'ombra de la situació real: faltaven bombers. En un altre informe, de 29 de gener de 1964, el cap de l'SPEI, Josep Maria Puchades, va reformular la necessitat de personal del servei considerant que, en el primer projecte, s'havia fet curt amb les previsions. Puchades preveia ara incorporar 328 nous bombers.

El Cos de Bombers voluntaris

Part de la solució va venir a finals de la dècada, amb la creació d'un Cos de Bombers voluntaris. L'octubre de 1968 es nomenà una Ponència amb l'objectiu de redactar un Reglament definitiu per al Cos de voluntaris que, després de la minuciosa anàlisi que en van fer els ministeris de Treball i de Governació, el Govern Civil de Barcelona i la Direcció General d'Administració Local, va ser aprovat el 10 de febrer de 1970. Es considerà que, en no existir cap contracte laboral entre l'Administració i els bombers voluntaris, aquests no podien ser inclosos en el règim de la Seguretat Social.

Tot i això, es van fixar unes retribucions mínimes de 300 pessetes mensuals, en concepte de neteja de l'equipament personal i de desplaçaments per assistir a les pràctiques mensuals obligatòries. També es va fixar la quantitat de 50 pessetes l'hora per compensar el desplaçament als sinistres i els jornals que els voluntaris deixarien de cobrar en les seves feines quan se'ls necessités en una emergència. També es fixaven indemnitzacions en casos de mort (350.000 pessetes), invalideses permanent (600.000) i temporal (150 pessetes diàries), despeses hospitalàries (400 pessetes diàries) i de tractaments mèdics (il·limitades). Per accedir al Cos calia tenir un mínim de 18 anys i un màxim de 35 i «certificado de buena conducta expedido por la autoridad competente», segons especificava el Reglament. S'establia una secció activa i una d'auxiliars. I una escala constituïda per caps, caporals, bombers i conductors. Els aspirants admesos provisionalment havien de fer un curs de capacitació i un examen teòricopràctic. Un cop aprovat, l'aspirant era admès definitivament. Els voluntaris van ser adscrits als parcs de professionals de l'SPEI, amb els quals havien de col·laborar «en toda clase de siniestros», i no només els incendis forestals. El 1971 es van iniciar els tràmits per a l'ingrés de 300 bombers voluntaris. El problema de la manca de personal també va ser pal·liat mitjançant la convocatòria de la Dirección General de Administración Local, el 7 d'octubre de 1971, de concurs-oposició per a la contractació de 102 bombers més, amb la qual cosa el Cos provincial passava a tenir 411 membres. Van fracassar, però, les posteriors demandes de més contractacions, amb què es pretenia arribar a disposar d'un Cos de 676 bombers.

La renovació dels vehicles i utilitatge

Els primers vehicles que adquirí la Diputació van ser les autobombes Pegaso Comet i els Land Rover Santana. Les primeres, tot i ser bombes rurals pesants, també s'utilitzaven per treballar a ciutat. Duien bombes Guinard, de fabricació francesa, amb capacitat per 4.000 litres. Els Land Rover, usats igualment per als incendis forestals, també duïen Guinard però amb capacitat per a 400 litres. El 1965, l'SPEI disposava de 15 Pegaso i de 20 tot terreny Santana, a més de la Internacional cedida als voluntaris pel Districte Forestal i d'un jeep per als tècnics. A començaments del 71 ja hi havia un Land Rover més, cinc furgonetes Commer Santana (amb equipament divers, com ara material sanitari, equips d'aire, de reanimació i de tall), un SEAT 1500 per als comandaments, cinc motobombes de 31 amb remolc, 34 motobombes de 198 sense remolc i 12 motos Ducati. Aquell mateix any s'iniciaren els concursos per adquirir 12 vehicles lleugers tot terreny Mehari i, a causa d'unes inundacions als mesos de setembre i de desembre, pel procediment d'urgència també es van comprar quatre tot terrenys Unimog per al transport de personal i de càrrega, quatre equips de neu i dos grups electrògens. El 1970 la Diputació també va comprar 10 autobombes pesants tot terreny, set autobombes pesants amb monitor, cinc autoescales i 10 motobombes. L'estiu de 1964 van entrar en funcionament 13 torres de guaita de 21 metres després que, el juliol de 1963, la Diputació havia sol·licitat a la Direcció General de Correus i Telecomunicacions la reserva de sis freqüències. Per a la campanya forestal del 1963 no es va poder contractar personal per als punts de guaita ja que, en cas d'haver estat operatiu, no hauria pogut comunicar l'existència de cap columna de fum al servei. L'estiu de 1965 debutaven en el servei 12 motos Ducati per fer vigilància mòbil en zones forestals. Se'ls van traçar uns itineraris i, segons consta en les

Els anys 1960 van veure l'aparició del Pegaso, cosa que va suposar la renovació dels camions dels bombers. A la imatge, publicitat d'una autobomba cisterna Pegaso a la revista *Alarma!*

Instrucciones Complementarias para la Extinción de Incendios, de 3 de juny de 1965, els motoristes «tendrán la misión exclusiva de denunciar todas las contravenciones» de la norma de prevenció dels focs. Els motoristes estarien connectats per radiotelèfon amb els guaites, els parcs de bombers i el control central. El dispositiu de prevenció d'incendis forestals de l'SPEI comptava ja aquell estiu amb una xarxa de vuit estacions meteorològiques que fixaven diàriament l'índex de perill de foc arreu de les comarques barcelonines i el donaven a conèixer a la premsa i a la ràdio. Aquell mateix any, el 15 de maig, la Diputació va obligar els trens a instal·lar mataguspines i instà les Hermandades Sindicales perquè, en tots els municipis amb superfície forestal, constituïssin reguardes de 25 persones, «preferentemente con individuos que por su trabajo estén relacionados con el monte», per ser activades en cas d'incendi. Es considera que aquestes Hermandades van ser el precedent de les actuals Agrupacions de Defensa Forestal. L'SPEI va col·laborar amb el Districte Forestal de l'Estat en l'elaboració d'aquestes campanyes preventives. Ja els anys 1960, els comandaments del Cos van començar a llogar petits avions Cessna per treballar en l'extinció d'incendis. I els anys 1970 es van llogar els primers helicòpters, el Bell-47 i el Hugues 300, per coordinar l'estratègia dels bombers en terra en els focs.

La Diputació també vetllà per la seguretat en edificis i instal·lacions diverses, i aprovà el 31 de març de 1974, l'Ordenanza Provincial de Prevención contra el Fuego, la primera d'aquestes característiques de l'Estat.

El febrer de 1973 s'iniciaven les classes de la primera escola de bombers de l'Estat. Dirigida per José Luís Martínez, l'escola va atendre aquell any una primera promoció de 52 aspirants a bomber i, al juny, un grup de 48 aspirants a conductor. Als alumnes se'ls duia també als serveis reals, acompanyats dels formadors. Martínez i Rafael Izaguirre van redactar un manual del bomber, que era la base de la matèria. Les sessions teòriques s'impartien al parc de Sabadell i les pràctiques, al de Terrassa. Els formadors eren els caps de parc, els caporals d'aquelles dues ciutats i els tècnics de l'SPEI. La intenció s'encarregà a Josep Maria Masachs, que a més de donar suport a les activitats de l'escola, assistia als sinistres amb la seva càmera fotogràfica per deixar constància gràfica dels serveis realitzats.

L'SPEI també va col·laborar en la tasca de normalització del material contra incendis. Elies Serra, que va ser cap de la zona Oest del servei, es va integrar en dos grups de treball de l'Instituto de Racionalización y Normalización (Iranor) el 1975. Va ser vocal del Grup 4 de la Comisión Técnica de Trabajo 23, on s'estudiava el material contra incendis, i coordinador del Grup 7, dedicat a l'estudi dels vehicles contra incendis.

En els primers anys del servei, la xarxa de ràdiocomunicacions era desastrosa, segons recorda Eduard Ruíz, que entrà a l'SPEI el 1965 com a telefonista i que acabà encarregant-se d'aquesta àrea. Aleshores, es treballava amb una xarxa d'un sol canal, el 79.900 MHz. Els equips transmissors, els ZPH de Philips, eren de vàlvules i els receptors, de transistors. Cada matí, des del primer centre de control de l'SPEI al Pati dels Tarongers del Palau Provincial, es contactava amb els parcs per conèixer les darreres incidències. Com que no hi havia cap repetidor, era impossible contactar amb els parcs més llunyans. Ruíz recorda que a Sabadell el senyal ja arribava "justet"; per aquest motiu moltes comunicacions s'acabaven fent per telèfon. Les mancances eren tals que en començar la campanya forestal d'estiu, fins i tot es van arribar a treure equips de ràdio d'alguns camions per instal·lar-los als punts

Marçal Roca, bomber de Prats de Lluçanès, amb una de les motos de la patrulla de vigilància forestal a principi dels anys 1970.
© Arxiu Carles de Pablos

Manual del bombero, publicat per la Diputació de Barcelona l'any 1974.

Anunci d'una autobomba-tanque que va sortir publicat a la revista *Alarma* a la dècada de 1960.

de guaita. La Diputació va adquirir els seus primers 26 equips a Elmax per 998.813 pessetes. El concurs s'havia convocat el maig de 1964 un cop Madrid atorgà les freqüències sol·licitades. Els equips es van rebre finalment el febrer de 1965. Encara restava pendent, però, l'adquisició de 22 equips més per completar la xarxa de ràdiocomunicacions que havia projectat l'enginyer Julio Bayona. El maig del 1966 s'autoritza també la compra de 18 equips mòbils a Philips per a les torres i les casetes de vigilància forestal.

La xarxa, però, no va poder millorar fins que no es van instal·lar els repetidors, el 1972. Dels tres repetidors proposats, només se'n van poder instal·lar dos; el del Montseny, al Turó de l'Home, i el de Montserrat, a Sant Jeroni. Eduard Ruíz recorda que el darrer tram de 4 quilòmetres del repetidor del Turó de l'Home, des del Pla Amagat, s'havia de fer a peu. Era amb l'ajut dels bombers del parc de Sant Celoni que es feia aquesta cursa per dur-hi les bateries quan calia canviar-les. La instal·lació del repetidor de Montserrat va requerir de les gestions del cap de parc de Manresa, Antonio Tapias, amb l'abadia. El monestir, finalment, va cedir a l'SPEI una sala propera a l'antic restaurant de Sant Jeroni, aleshores ja tancat, per instal·lar-hi el repetidor. El darrer que s'havia previst, a la Tossa d'Alp, a l'alt Berguedà, mai no es va muntar, ja que es tractava d'una zona a massa altura a la qual no s'hauria pogut accedir ni a peu ni en vehicle quan hagués deixat d'operar la telecadira per causa de les condicions meteorològiques.

L'experiència de Girona

En els primers mesos de 1963 la comissió especial creada per estudiar la implantació del servei visitava els tècnics de la Diputació de Barcelona que havien creat l'SPEI i pensava la distribució idònia dels parcs, arreu de les comarques gironines, i el material que necessitarien. Mentrestant, es mantien contactes amb el Distrito Forestal de l'Estat amb l'objectiu de coordinar esforços en la lluita contra els incendis als boscos. Fruit d'aquelles reunions, la Diputació es va comprometre a destinar una primera partida de 200.000 pessetes per a l'adquisició de material. El 19 de juliol, a més, el Ple provincial aprovava un Pressupost Extraordinari per a la compra d'una autobomba pesant i un vehicle lleuger tot terreny, equipats tots dos amb tanc. En les actes de la Diputació es pot llegir com l'enginyer industrial Francisco Frigola havia fet constar en la seva proposta d'adquisició que «importa más que el buen precio, la óptima calidad y el perfecto y adecuado suministro del material».

En aquell primer concurs es van presentar set propostes. L'enginyer industrial Francisco Frigola va fer un informe de cadascuna d'elles i valorà més avantatjosa la de FIMESA. L'autobomba pesant s'adquirí per 1.250.000 pessetes i el tot terreny, per 460.000. Aquests vehicles es van destinar a Palamós, on la Diputació creà el primer grup de bombers, que també havia d'actuar a Palafrugell i Sant Feliu de Guíxols. Es va triar aquella zona perquè era habitualment castigada pels focs forestals i perquè en ella «radica el núcleo de la industria corcho taponera, sin olvidar su enorme importancia turística». L'autobomba que es va adquirir per a Palamós, muntada sobre Pegaso, va arribar equipada amb 120 metres de mànega d'alta pressió en dos rodets, tres bifurcacions, tres llances reforçades de 70 mm, dues llances per a escuma, dues llanternes de mà, un extintor de CO2 de dos quilos, una

escala de vuit metres, dues escales de garfis de quatre metres, un gat hidràulic i un lot d'eines. El tot terreny d'aquella primera partida, muntat sobre xassís Land Rover, disposava d'una escala de vuit metres, dues llances reforçades de 70 mm i quatre de 45 mm.

Com que no es disposava de Reglament, la Diputació s'atribuïa la facultat d'organitzar i dirigir el servei, delegant en l'alcalde de Palamós les tasques de preparar i retribuir el personal de bombers i de conservar el material cedit, que era de propietat provincial. Es reconeixia el dret del Consistori empordanès a cobrar taxes per prestació del servei i les quotes de les companyies d'assegurances amb l'objectiu de mantenir el parc local. Mentrestant, i ja l'abril de 1964, la comissió encarregada del servei va demanar als tècnics i al gabinet jurídic de la Diputació que redactessin un projecte de Reglament. En aquell moment, la contribució del parc municipal dels bombers de Girona va ser molt important, ja que continuava auxiliant els municipis de la seva rodalia en cas de sinistres, cobrint d'aquesta manera un buit a què la Diputació començava a posar remei. Per això, l'entitat provincial va aprovar per unanimitat, el 24 de gener de 1964, donar una subvenció a fons perdut de 100.000 pessetes a l'Ajuntament de Girona, amb càrrec al Pressupost Extraordinari aprovat feia poc, per compensar aquella «efectiva labor» més enllà del seu terme municipal. Se li va donar la mateixa quantitat pel mateix concepte fins el 1970, moment en què la Diputació va donar al parc de Girona una autobomba pesant.

El 16 de juny de 1964 l'ens provincial aprovava una nova partida pressupostària per comprar dos vehicles més que també van ser adquirits a FIMESA; un de pesant, que aniria a Figueres, i un de lleuger per a Puigcerdà. Però aviat es va veure que aquells esforços eren insuficients. Aquell mateix any, l'Ajuntament d'Olot demanà suport a l'ens provincial per al desenvolupament del seu parc local de voluntaris, els quals havien arribat a advertir que si no hi havia millores l'única solució era plegar. Olot era un exemple de les viles que havien canviat considerablement en els darrers anys, creixent en perímetre, en nombre d'indústries i en riscos. I els recursos de l'Ajuntament eren limitats. Per aquestes raons, els diputats provincials es van exigir en aquell Ple de setembre «mayor celeridad» en l'organització del servei.

El repte era tenir a punt, abans de l'estiu de 1965, totes les instal·lacions previstes. Per a això calien set milions de pessetes que ja no es podien carregar al Pressupost Ordinari. La solució passava per negociar un préstec amb el Banco de Crédito Local de España. En aquell mateix el Ple es va decidir també crear una ordenança fiscal que permetés la Diputació cobrar el 5% de les quotes que les companyies d'assegurances ingressaven a les comarques gironines i que el Sindicato Nacional del Seguro havia promès tres mesos enrere per muntar el servei. El 18 de desembre la Diputació donava llum verda a aquell pressupost extraordinari de set milions de pessetes, que serviria per engegar el que es considerarà la tercera fase d'implantació del servei. Amb aquells diners es va decidir comprar tres autobombes pesants amb tanc muntades sobre xassís Pegaso 1090, dues autobombes lleugeres amb tanc sobre xassís Land Rover 109, una autobomba lleugera H510 especial per a bosc, també muntada sobre xassís Land Rover 109, set motobombes de 60 metres cúbics, 2.100 metres de mànega i accessoris diversos. Aquell tercer paquet de vehicles i de material adquirits va ser repartit entre diversos grups comarcals: Olot, Ripoll i Lloret de Mar van rebre les autobombes pesants amb tanc; a Santa Coloma de Farners, Figueres i Puigcerdà se'ls van assignar els

Un autobomba d'emergències, fabricat a Alemanya per la casa Magirus i adquirit a FIMESA l'any 1963, en el parc de bombers de Girona.
© Arxiu Regió d'Emergències de Girona

vehicles lleugers. En cadascun d'aquests centres, a més, es destinaren mànegues de 45 i de 70 mm, bifurcacions i llances. Finalment, als centres de primera ajuda de Llançà, Torroella de Montgrí, l'Escala, Tossa de Mar, Camprodon, Breda i Banyoles se'ls va assignar un lot que consistia en una motobomba, set rotlles de 15 metres de mànega de 45 i dues llances. La Diputació, per tant, dotava els parcs que ja existien i creava grups nous a mesura que adquiria material per establir-los.

Tanta tasca de despatx no va fer oblidar la formació permanent dels bombers. El dia de Sant Jordi de 1965 la Diputació va donar el vistiplau a un programa de pràctiques conjuntes i periòdiques de tots els grups comarcals ja creats. La intenció era aconseguir que els bombers coneguessin millor les seves eines de treball i, sobretot, la geografia de la demarcació. La primera pràctica es va programar per el 16 de maig a Banyoles. Hi assistiren els grups de Palamós, Girona, Figueres, Puigcerdà, Olot i Ripoll. També es convidà l'enginyer en cap del Distrito Forestal i el responsable de Protecció Civil, entre d'altres. L'enginyer industrial Francisco Frigola, que poc després va ser nomenat primer inspector del servei, va ser l'encarregat de proposar el programa de pràctiques amb proves contrarellotge. Primer, es van cronometrar els temps d'arribada dels vehicles de bombers cap a Banyoles des de diferents punts de la geografia gironina. Després, el temps que els participants trigaven a posar a punt un camió per succionar aigua i llançar-la. Un altre exercici va consistir a provar qui era més ràpid a preparar un camió perquè

Acte públic a Girona, l'any 1969,
per la recepció de diversos
vehICLES pels bombers de la
Diputació de Girona.
© Arxiu Regió d'Emergències
de Girona

xuclés aigua i la subministrés a un segon vehicle perquè la llancés per dues mànegues. La jornada va acabar amb un aperitiu i una reunió de treball per analitzar l'experiència, que es va valorar positivament. En anys posteriors es van fer més exercicis d'aquesta mena.

El 1966 es projectà la quarta fase d'establiment del servei, i s'autoritzà un nou concurs d'adquisició de material. En aquesta partida es van adquirir tres autobombes lleugeres tot terreny, llances, mànegues, bifurcacions, escales, equips autònoms, 13 motobombes i 25 caretes antigàs.

El Ple del 28 d'octubre d'aquell mateix any va acordar contractar amb Comercial Unión la pòlissa d'assegurances per als bombers. Amb una prima neta l'any de 33.600 pessetes, l'assegurança cobria els supòsits de mort (amb 250.000 pessetes), invalidesa (500.000), incapacitat temporal (250 pessetes diàries) i les despeses mèdiques (50.000 però amb quantitat il·limitada si els serveis els prestaven metges designats per la companyia). Un mes després, començava l'estira-i-arrotonsa amb el Sindicato Nacional del Seguro per la quantitat amb què participaria per al manteniment del servei. La Diputació rebutjava l'ofertament de 965.000 pessetes anuals que li havien fet les asseguradores en considerar que era una quantitat molt minsa. L'entitat provincial considerà «lesivo para sus intereses el establecimiento de un Concierto en cantidad inferior a la cifra de dos millones de pesetas anuales». Si no s'arribava a cap acord, la Diputació es disposava a cobrar directament a les companyies d'assegurances, sense passar pel Sindicato. Tot i això, el 21 de juliol de 1967, la Diputació va fer un altre ofertament: 1.650.000 pessetes per als exercicis d'aquell any i els dos anteriors, i dos milions per als del 1968 al 1972, tenint en compte l'increment de les pòlisses i que invertir més en material contra incendis afavoria les companyies asseguradores. El Sindicato Nacional del Seguro acceptà la proposta, i el tema quedà solucionat fins el 1972.

La Diputació acordà repartir entre 11 ajuntaments la xifra que s'hagués d'ingressar perquè la destinessin als seus grups de bombers. Girona és qui va rebre la major quantitat: 125.000 pessetes, seguida d'Olot amb 80.000.

El 16 de juliol de 1968 s'iniciava un nou expedient per adquirir més material: vuit autobombes lleugeres tot terreny, dues autobombes lleugeres tot terreny amb tanc especials per a bosc i cinc motobombes. El concurs s'adjudicà novament a FIMESA, per un import de 5,4 milions de pessetes. De la recepció de tot el que s'havia comprat en aquesta partida se'n va fer un acte públic al parc de la Devesa de Girona, amb la presència del president de la Diputació, Pedro Ordis, el 28 de juny de 1969.

Els vehicles lleugers es van destinar a Sant Hilari Sacalm, Portbou, la Bisbal d'Empordà, Palafrugell, Sant Feliu de Guíxols, Cassà de la Selva, Blanes, Olot, Ribes de Freser i Arbúcies. I les motobombes, a Cadaqués, Roses, l'Escala, Anglès i Figueres. El Reglament del servei, que redactaren els serveis jurídics de la Secretaria General i que va ser aprovat al Ple del 20 d'agost de 1968, especificava que tots els ajuntaments l'havien d'acceptar com a condició prèvia per continuar rebent material contra incendis adquirit per la Diputació. Tindrien prioritat els municipis que ja tinguessin servei d'extinció i zones d'on aconseguir aigua. L'únic Consistori que no va acceptar el Reglament va ser el d'Olot, de manera que no se li va lliurar l'autobomba lleugera que s'havia adquirit. La capital de la Garrotxa no acceptava renunciar al cobrament de les contribucions especials de les companyies d'assegurances, ja que les compensacions que se li oferien (la cessió de material contra incendis) «son insuficientes para atender como es debido el servicio». Olot tampoc no acceptava que el material del seu destacament fos cedit en dipòsit i la Diputació en fos la propietària. L'Ajuntament el volia adquirir i fins i tot estava disposat a comprar-lo a terminis amb interessos. Per a l'Ajuntament, el servei de bombers era eficient però tal com estava organitzat era «una carga y no un beneficio». Primer calia garantir la seguretat d'Olot i després contribuir al manteniment del Cos.

La participació de l'Ajuntament de Girona va ser força destacable en la redacció definitiva del Reglament dels bombers. El Consistori de la capital va voler introduir uns canvis en el text, perquè els semblava que es pretenia la integració del seu parc de bombers en el servei provincial. El Consistori reclamava que es respectés l'autonomia dels ajuntaments, «teniendo en cuenta, especialmente, que no pueden ser medidas con el mismo rasero aquellas corporaciones que disponían con anterioridad de su propio Servicio municipal de incendios», com era el seu cas.

Per això, Girona sol·licitava que els municipis amb grups comarcals de bombers tinguessin representació en la comissió gestora del servei. La Diputació ho va rebutjar, perquè legalment no s'hi podia integrar ningú que no pertanyés a la institució. Acceptava, però, convocar un cop l'any els alcaldes que tinguessin al seu càrrec grups comarcals i centres de primer ajut per analitzar la marxa del servei. L'Ajuntament també volia que, almenys en els destacaments on hi hagués una autobomba, es respectés el dret dels municipis a decidir com s'havia d'organitzar el servei. La idea era que els ajuntaments fessin la tria del personal, que es relacionaria amb el servei amb estatus de funcionari municipal, personal contractat o, en tot cas, voluntari adscrit als destacaments locals. L'entitat provincial no hi va posar cap inconvenient.

Girona també pretenia que els municipis que disposessin de parc de bombers amb locals adequats i que hi destinessin partides pressupostàries quedessin

Els bombers de la Diputació de Girona fan front a un foc prop del mas de Ca la Farriola, a la muntanya dels Àngels.
© Arxiu Regió d'Emergències de Girona

exempts de la renúncia a cobrar directament de les companyies d'assegurances les quotes que havien d'aportar per al manteniment del servei. La Diputació no ho va acceptar perquè, adduïa, la proposta era contrària a l'esperit del servei que s'estava constituint. Girona també demanava que s'establís un conveni entre els ajuntaments i l'entitat provincial per fixar les quantitats que els primers haurien de destinar al servei. En aquest punt, la Diputació considerà més adient crear una mancomunitat d'ajuntaments sense dotació pròpia de bombers però que es beneficiaven del servei que l'hi prestaven les dotacions dels municipis veïns. Seria a través de la mancomunitat que es canalitzaria el pagament d'aquests ajuntaments per al manteniment del Cos de Bombers.

Girona tampoc no veia clar que haguessin de ser els municipis de cada zona els qui haguessin de pagar les assegurances a tot risc del material contra incendis i les despeses de formació del personal. Considerava que això ho havia de fer la Diputació, perquè cap ajuntament on hi hagués una dotació de bombers no tenia competència per exigir el pagament de cap quota als municipis de la rodalia coberts pel destacament local. En aquest punt, la Diputació no hi va trobar cap impediment. Fins i tot s'oferí per fer-se càrrec de la despesa que generés la formació contínua dels bombers.

L'Ajuntament gironí va demanar també que quedés ben clara la jerarquització de responsabilitats en sinistres en què haguessin de treballar bombers, Guàrdia Civil i el Districte Forestal, entre d'altres efectius. La Diputació va designar el governador civil responsable de les emergències en aquells casos. Finalment, l'Ajuntament va aconseguir que la Diputació fixés el temps de vida de tot el material contra incendis.

El Consistori va acceptar les contrapropostes de la Diputació el 17 d'abril de 1970. Un mes després, l'ens provincial oficialitzava les modificacions del Reglament, que començaria a consultar amb la resta de municipis.

Introduïts els canvis, la Diputació consentia que els Ajuntaments continuessin establint concerts amb el Sindicato Nacional del Seguro fins el 1972 i cedia en propietat el material contra incendis als consistoris que disposessin d'un servei de bombers propi amb un mínim de 20 anys d'antiguitat. Eren els casos de Girona i d'Olot. La pau amb la capital de la Garrotxa estava del tot signada, de manera que a la fi va poder disposar del vehicle lleuger tot terreny que se li havia retingut durant 10 mesos a causa del desacord inicial. Fins i tot el 1973 la Diputació concedí 200.000 pessetes a l'Ajuntament perquè adquirís nou material, que s'ampliaren amb 250.000 més per a les adquisicions a fer entre 1974 i 1977. També el 1974, se'n concediren 300.000 a Girona pel mateix concepte. A més, la Diputació cofinançà al 50% la nova autoescala que l'Ajuntament de la capital va adquirir a la Compañía Española de Motores Denz Otto Legítimo per al seu parc i en més de la meitat l'adquisició d'una nova autobomba. Aquelles modificacions impulsades per Girona i Olot en el Reglament proposat inicialment van inaugurar un període en què la Diputació començà a donar subvencions directes a les cambres municipals, grups comarcals i a les primeres mancomunitats creades perquè adquirissin el material que consideressin necessari per als seus destacaments. Tot i això, l'ens no deixà de comprar vehicles directament. Així per exemple, el 1971 la Diputació creà nous destacaments de bombers a Castelló d'Empúries, Sant Joan les Fonts i Verges, cedint al primer un vehicle lleuger tot terreny i als altres, dues motobombes. El 1973, es creava el destacament de Sant Feliu de Pallerols i el 1974 el de la Jonquera.

Ja el 19 de maig de 1970 la Diputació havia encarregat als seus tècnics la redacció de projectes arquitectònics per a la construcció de parcs de bombers. Per als grups de primera ajuda, edificis amb garatge a la planta baixa i dues vivendes a la planta superior. Per als centres comarcals, garatge més sis vivendes en la planta superior. Això implicava crear reguardes permanents. S'esperava que els ajuntaments interessats cedissin terrenys per fer-hi les obres. Es calculava que el projecte costaria 20 milions.

El 1972 caducava el conveni establert amb el Sindicato Nacional del Seguro mitjançant el qual la Diputació rebia de les companyies dos milions de pessetes anuals per mantenir el servei. El Sindicato ofería redactar un nou conveni quinquennal que l'obligués a pagar anualment 3,5 milions de pessetes. El gener de 1973 la Diputació va rebutjar l'ofertament. Considerava que el «mínimo aceptable» eren 5,5 milions. El Sindicato va fer una contraoferta, de 4,5 milions, que la Diputació va acabar acceptant. El conveni vencia el 1977 però va ser prorrogat per un any.

La pòlissa d'assegurances per als bombers contractada amb Comercial Unión també va ser millorada el 1973: es van doblar les compensacions en cas de mort (500.000 pessetes) i les d'incapacitat temporal (500 pessetes diàries). La nova pòlissa cobria fins a 90 bombers i 20 voluntaris que col·laboressin en algun sinistre.

L'estiu de 1975 el servei aprovava el projecte de bases de col·laboració amb la Diputació de Barcelona en determinades emergències. Girona, tot i això, demanava que quedés clar que si els bombers d'ambdues demarcacions treballaven conjuntament en un incendi forestal, el responsable tècnic de l'emergència seria el més alt comandament de l'ICONA que hi intervingués. Igualment, proposava que totes dues Diputacions fessin campanya demanant precaució als practicants de motocròs, donat el risc de foc que suposa-

va aquesta pràctica. Girona també proposava contactar amb els fabricants de motos per fer-los veure la necessitat de crear un tub d'escapament que evités un escampall de guspies.

La prevenció dels incendis forestals

Van ser precisament els focs forestals que van obligar la Diputació de Girona a replantejar el seu paper en relació al servei, que en els darrers anys s'havia anat reduint a l'adquisició de material. Ja el setembre de 1978 l'ens provincial sol·licitava al governador civil de Girona que iniciés l'expedient de declaració de zona catastròfica per a les àrees de l'Alt Empordà afectades pels focs forestals d'aquell estiu. En tot l'any 1978 van cremar en les comarques gironines 10.000 hectàrees. I abans de l'estiu de 1979, la comissió d'incendis va demanar als alcaldes que elaboressin un pla d'actuació municipal que contemplés l'inventari de totes les entitats, organismes i empreses particulars que podien oferir alguna mena d'ajut en cas d'un foc forestal.

Però el pitjor encara havia d'arribar. Dimarts 7 d'agost, a les 9.30 del matí, s'iniciava un foc forestal a Blanes que s'acabaria estenent al terme municipal de Lloret de Mar. Les flames arrasaren 480 hectàrees de diverses urbanitzacions, com ara Lloret Blau, s'Aiguaviva Park, Masías de Lloret, Los Pinares, Lloret Verd, Puig Ventós, Creu de Lloret, El Àngel, Can Daura i Mont Barbat. Vint-i-una persones, entre ells quatre menors, van morir calcinades en la part baixa d'un terreny mentre fugien de les flames. Hi van treballar hidroavions arribats des de Reus i les Balears, a més de bombers de la Diputació de Barcelona i personal de l'Exèrcit.

En el Ple del 16 d'agost la Diputació assegurava voler assumir responsabilitats en la tragèdia, adoptant mesures per acabar amb els focs i fent autocrítica. La Diputació reconeixia que el servei tenia «exiguos medios técnicos y humanos». Calia una reestructuració total, perquè «la naturaleza de los incendios que registran nuestras comarcas desde hace unos años, supera claramente las posibilidades económicas de los municipios, y sobretodo, sus límites territoriales». Era necessari, per tant, que un ens supramunicipal, com ara la Diputació, dirigís el servei amb l'ajut de l'Estat i del Govern català. Almenys, deien, fins que la Generalitat recuperada assumís les competències. Per tant, l'ens proposava reinventar el servei de bombers, definir una nova xarxa de parcs i el material que necessitaria cadascun d'ells, i crear una estructura professionalitzada que hauria d'encapçalar un tècnic titulat. Aquest seria l'enginyer de monts Antoni Güell, que accedí al servei al novembre d'aquell mateix any. El nou pla també preveia la creació de parcs de voluntaris en zones d'influència de les instal·lacions ja existents i la contractació de personal només per a les campanyes forestals d'estiu. Igualment, es deia, calia garantir la connexió de tots els parcs de bombers entre si i amb els serveis centrals a través d'una xarxa de ràdio. I, finalment, una campanya de sensibilització a través dels mitjans de comunicació i de les escoles envers la problemàtica dels focs. La Diputació acordava també sol·licitar al president de la Generalitat una reunió amb la resta d'ens provincials del país amb l'objectiu d'impulsar la creació d'un servei de bombers nacional català.

En base al projecte de reordenació, s'inicià la tramitació d'un Pressupost Extraordinari que comptés amb les quotes que els ajuntaments haurien de pagar i amb les contribucions de les asseguradores, que s'haurien de convenir amb la Unión Española de Entidades Aseguradoras y de Capitalización, un cop desaparegut el Sindicato Nacional del Seguro.

El parc de bombers de Sant Feliu de Guíxols amb diversos vehicles preparats especialment per accions d'extinció d'incendis forestals, molt habituals a les muntanyes del litoral de Girona.
© Arxiu Regió d'Emergències de Girona

Finalment, el 1980 es van pactar amb les companyies unes quotes anuals de 10,5 milions de pessetes per a l'exercici anterior i el d'aquell mateix any. Igualment es reclamava l'ajut de l'Estat, i se sol·licitava a l'ICONA que destinés permanentment dos Canadair a l'aeroport Girona-Costa Brava per treballar en els incendis forestals. A primers de 1980, el president de la Diputació, Joan Vidal, aconseguí de l'ICONA el compromís de destinar a Girona una de les tres companyies d'objectors de consciència que tenia pensat crear si prosperava la llei de l'objecció. Es tractava de 200 joves que, a l'hivern, farien neteja dels boscos i, a l'estiu, col·laborarien en les tasques dels bombers. La Diputació també acordà sol·licitar a l'Exèrcit que creés un Cos especialitzat en l'extinció d'incendis i demanar a l'Estat que la justícia perseguís i castigés «con el máximo rigor a los posibles autores de fuegos provocados».

El Ple de 18 de desembre aprovava un pla d'adquisició de nou material contra incendis dotat amb 100 milions de pessetes. Es preveia adquirir dues autoescales de 30 metres, nou autobombes pesants tot terreny i material divers. L'11 de febrer de 1980 s'aprovava un Pressupost Extraordinari amb una partida de 74,6 milions més. Igualment, s'acordava la participació econòmica dels propietaris forestals, que crearien equips de llenyataires experts en extinció en les zones de més risc d'incendi. I per a l'estiu de 1980 es contractaren 45 auxiliars que, dividits en tres grups mòbils, tindrien la base al parc de Girona i farien guàrdia allà on l'índex de risc fos més alt.

El lent i inacabat camí de Lleida

Publicada la Llei de règim local de 1955, la Diputació de Lleida continuà subvencionant aquells ajuntaments que mostressin interès a estructurar un servei de bombers. L'any 1956, per exemple, s'atorgaren 96.000 pessetes a Cervera perquè adquirís una autobomba LB3 centrífuga. També s'aprovà

donar 25.000 pessetes a la Seu d'Urgell perquè pogués executar un pla de millores del seu servei municipal de bombers. Guissona, amb 10.000 pessetes i Balaguer, amb 8.000, completaren la llista de municipis beneficiats aquell any. Entre 1956 i 1959 s'atorgaren ajuts per un total de 302.000 pessetes. També es donà llum verda al projecte d'organització del servei municipal de les Borges Blanques.

Malgrat aquesta política, la Diputació també encarregà als seus serveis tècnics un estudi sobre la possible creació del servei provincial. L'informe, presentat el 14 de febrer de 1957, proposava una xarxa de bombers d'onze parcs. Set serien considerats *Centros* i la resta, *Subcentros*. Els primers es van pensar per a Lleida, Tàrraga, Solsona, Tremp, Sort, la Seu d'Urgell i Vielha e Mijaran; és a dir, distàncies màximes de 50 kilòmetres entre dos centres. Els *Subcentros* s'havien d'instal·lar a 25 kilòmetres, com a molt, d'algun *Centro*. Se'ls va proposar a les Borges Blanques, Balaguer, Ponts i Esterri d'Àneu. L'any següent, l'ens provincial demanava per carta als ajuntaments que ja tenien alguna estructura de bombers que en detallessin les seves característiques. Es tractava, doncs, d'aprofitar la base del que ja existia i no partir de zero. Junt a Lleida, que ja disposava del seu parc municipal, qui millor ho tenia estructurat era Balaguer: la capital de la Noguera informava que tenia una bomba portàtil amb motor mecànic equipada i una altra bomba sobre cotxe Studebaker, pendent de carrossar, que cobria Balaguer i la seva rodalia. Personal municipal, bàsicament de la seva brigada d'obres, era qui atenia el servei: un total de 12 persones. Arties, per exemple, tan sols tenia dues mànegues de rec noves, dos pics, dues pales, un martell de ferro i un carretó metàl·lic. El municipi, però, tenia reservades 25.000 pessetes per a l'adquisició de més material. Per la seva banda, Arròs i Vila disposaven únicament de persones voluntàries que es comprometien a fer proves mensuals amb les boques de rec.

Les intencions, però, es van quedar en un no-res, i no es reprengueren fins al 1962, quan la Diputació convocà una reunió d'alcaldes per estudiar l'organització del servei. S'iniciava en aquells moments un lent procés burocràtic per implantar la xarxa. S'encarregà la redacció d'un pla de desenvolupament que, el 28 de gener de 1963, tan sols restava pendent de finançament. Les coses anaven més lentes que no s'esperava, de manera que, del milió de pessetes reservat en un pressupost extraordinari, tan sols se'n destinaren 600.000. Passava el temps. L'estudi del Reglament del servei només es va encarregar al lletrat de la Diputació el 19 de febrer de 1964. Una proposta que finalment va ser aprovada pel Ple provincial al juny d'aquell any. El febrer de 1965 es demanava al diputat Senén Morales que organitzés el servei. Aquest va proposar un model diferent al de 1957, amb mancomunitats de municipis que tindrien el seu propi parc de bombers. Amb l'ajut de la Diputació, totes les localitats beneficiades contribuirien al finançament del servei mitjançant convenis amb els consistoris i amb les companyies d'assegurances. Hi hauria dos tipus de parcs; vuit de principals i set d'auxiliars, encara que el 1969 ja se'n pensaven 16 i 23, respectivament. Un informe del 26 de juliol de 1966 explica perquè es trigava tant a concretar el projecte: gran part dels municipis de la demarcació tenia menys de 1.000 habitants, per tant, els seus ajuntaments tenien una «hacienda municipal precària» com per reservar partides per al finançament d'un parc de bombers.

En tot aquell impàs, però, els municipis no s'havien adormit i havien anat adquirint material. El 1966, les Borges Blanques ja tenia un Land Rover amb

Presentació d'utilatge i
pràctiques del cos de bombers
de Cervera, l'any 1963.
© Arxiu de la Regió
d'Emergències de Lleida

motobomba; Almacelles, un jeep equipat amb motobomba i cisterna; Cervera, un tractor Barreiros amb tanc per a 5.000 litres, una motobomba amb quatre mànegues i una escala de vuit metres. La Seu d'Urgell també tenia el seu Land Rover amb motobomba i dues motobombes. Solsona i Sort, però, tan sols tenien mànegues, cubells, pics i pales. Ja al 1965, i a instàncies de l'Ajuntament de Vielha e Mijaran, i amb la coordinació del regidor d'incendis José López Munuera, es creà una mancomunitat de municipis a la Vall d'Aran per a la prestació dels serveis contra incendis. A més d'aquesta ciutat, integraren la Mancomunidad Asistencial els municipis d'Escunhau, Gausac, Vilac, Betlan, i Arròs i Vila. Cada ajuntament aportaria una quantitat per al manteniment del servei, en funció del número d'habitants. El Consistori de Vielha e Mijaran va fer una crida als joves de la zona demanant-los que s'integressin com a voluntaris en el nou Cos de Bombers, i s'hi van interessar gairebé 50 persones. El 1967, amb l'adquisició que l'ens provincial va fer d'un Land Rover amb motobomba, naixia la Primera Companyia de Bombers Voluntaris de la Val d'Aran, que es dotà de Reglament propi i instal·là sirenes d'alarma a Vielha, Mijaran i Gausac. Els pompiers s'organitzaren assembleàriament, tot un exemple de funcionament democràtic en un país encara governat per un dictador. També a la Val d'Aran, Les i Bossòst es mancomunaren més tard, el 1973, disposant d'una motobomba i de centenars de metres de mànega. La Diputació els assignà un Land Rover equipat, amb el qual va néixer el parc de Les.

El conveni entre la Diputació i els ajuntaments

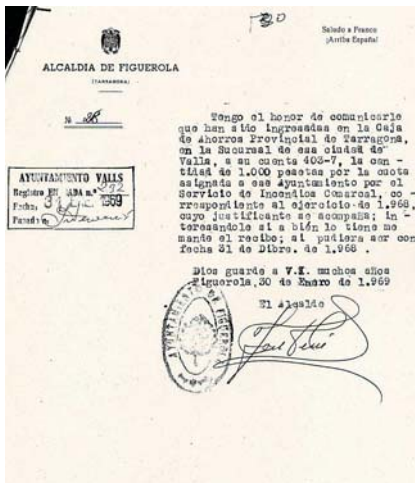
El Ple provincial aprovà, el 27 de gener de 1967, el model de conveni que havien de signar la Diputació i els ajuntaments per establir el servei, pensat per funcionar amb bombers voluntaris. Segons un estudi fet per l'oficial major de la Diputació, Miguel Espinet, el 1969, es descartava la creació d'un planter funcionari perquè això hauria suposat «una cifra anual fabulosa o

desproporcionada, autènticament prohibitiva, tanto para la Diputaci3n Provincial, como para los propios Ayuntamientos». Tot i aix3, s'havia de regular un sistema d'assegurances. S'establia que els municipis eren els responsables de facilitar locals per als parcs, seleccionar el personal i conservar tot el material que s'hi an3s destinant, del qual en serien propietaris. Per3 seria l'entitat provincial qui coordinaria i dictaria els criteris d'organitzaci3 del personal i les caracteristiques del material i els vehicles a adquirir. Aquests, obligat3riament, haurien de dur l'escut de la Diputaci3 amb el nom del Servicio Provincial de Extinci3n de Incendios i el de la localitat. El finançament correria a càrrec dels municipis, les asseguradores, la Diputaci3 i de les taxes per prestaci3 de serveis. Aquestes bases van acabar constituint el Reglament del servei, que va ser publicat al Bolet3n Oficial de la Provincia el 18 d'abril de 1970.

Ja es podia començar. A partir d'aquell moment, s'iniciaren els tràmits per crear els serveis comarcals d'Artesa de Segre i de Ponts. Despr3s vindrien els d'Agramunt i Mollerussa, que s'estrenaren oficialment el 27 de gener de 1969 amb el lliurament de Land Rover nous. El grup del Pla d'Urgell donava servei a 12 municipis. Gràcies a una proposta de l'Ajuntament de Vilanova de Bellpuig es va incloure un nou criteri a l'hora de determinar les contribucions econ3miques dels municipis: com m3s lluny s'estigu3s del parc de bombers, menys es pagaria, a ra3 d'un 5% de reducci3 per cada cinc kil3metres. Cada grup comarcal creat disposava d'un Land Rover tot terreny amb capacitat per a cinc persones i equipat amb material auxiliar. El parc m3s ben

Presentaci3 d'equipament
maniobrat sobre tractor de
la Diputaci3 de Lleida, el 20
d'octubre de 1963 a Cervera.
© Arxiu de la Regi3
d'Emerg3ncies de Lleida

Justificants dels ajuntaments de Vallmoll i Figuerola relatius a serveis realitzats pel Servicio Comarcal de Extinción de Incendios de Valls, de l'any 1969. © Arxiu Municipal de Valls

dotat era el de la Seu d'Urgell, que ja disposava de tres màscares antigàs, focus, garfi, escala de 17 metres i botiquí, entre d'altre material. Aquell mateix any s'incorporà al servei l'enginyer Ferran Cels Liesa, que dos anys després proposà una reorientació de la xarxa de bombers que s'estava constituint sobre l'única base de crear parcs i comprar material. Calia alguna cosa més. Així, Liesa aportà els mateixos criteris que Lluís Pou havia fet servir per dissenyar l'SPEI barceloní: estudi de les característiques de tots els municipis, localització dels riscos i distribució racional de la xarxa de parcs. Liesa considerava fonamentals les autobombes amb monitor, les emissores portàtils i els equips fixos, així com l'adquisició de motxilles per treballar en incendis forestals. Reclamava, doncs, una nova partida pressupostària per orientar el servei en base a aquests nous criteris. El 1974 Liesa detectava encara més disfuncions en el sistema creat: bona part del material no es mantenia en condicions. Calien cursos de formació per als bombers, responsables de manteniment i equips tècnics.

El cas de Tarragona

Contràriament a les altres tres diputacions catalanes, la de Tarragona no va crear mai un servei provincial de bombers tot i que va ser la primera a plantejar-s'ho, fins i tot abans que s'aproves la Llei de règim local. El diputat Antonio Soler presentà un projecte de creació d'un servei amb parcs «como mínimo en todas las cabeceras de Partidos Judiciales y posteriormente en todas aquellas poblaciones de regular importancia». El pla preveia integrar els cossos municipals que ja existien a Tarragona, Reus i Tortosa. El cap del Cos seria l'enginyer industrial de la Diputació. El Ple de l'entitat donà llum verda al projecte el 16 de setembre de 1954. El programa no va superar mai la fase dels despatxos, de manera que l'Ajuntament de Valls va decidir crear el seu propi Cos i no esperar a què la Diputació muntés el servei per a tota la província. El 1958 la Secretaria de Governació de l'ens ressuscità la idea i demanà als ajuntaments de Tarragona, Reus, Tortosa i Valls informes sobre com tenien organitzats els seus cossos perquè l'Estat tornava a insistir en el tema. El Ministeri de Governació reclamava un informe en què es detallessin els serveis de bombers ja existents, la redacció d'un pla de millora que contemplés la creació de nous parcs i un estudi de viabilitat econòmica. Els municipis van fer els deures i, amb aquestes dades, la Diputació projectà crear parcs a Flix, Gandesa, Falset, Montblanc, Santa Coloma de Queralt i el Vendrell. La idea era dotar totes les instal·lacions amb una motobomba transportable, extintors d'escuma carbònica i un quilòmetre de mànegues. En total, una despesa de quatre milions de pessetes, als quals calia afegir els 4,5 que era necessari invertir en la millora dels cossos municipals existents. En una carta de 31 d'octubre de 1962 la Secretaria de Governació explicava al governador civil de Tarragona que «esta Diputación Provincial no tiene organizado el Servicio Provincial contra Incendios por carecer de medios económicos necesarios para ello». El 1965, quan s'observà el creixement urbanístic i industrial de les comarques de Tarragona, es renovà l'interès per crear aquell Cos de Bombers que mai no arribava. Així, es decidí constituir una comissió especial que estudiés la viabilitat d'aquell projecte inacabat, integrada per tres membres, un dels quals era Josep Gomis, que anys després va ser conseller de Governació de la Generalitat i, per tant, responsable polític

dels bombers autonòmics. El 1972 hi va haver un intent de contacte amb la Diputació de Barcelona per «canviar impresiones y aprovechar experiencias» sobre el Cos provincial, que es va quedar en no-res, i el 1975 es redactà un Reglament que detallava que es crearien 10 grups comarcals, sis dels quals tindrien *Centros de Primera Ayuda* associats amb parcs secundaris a Torredembarra, Constantí, Perafort, Vilaseca – Salou, Cambrils, l'Hospitalet de l'Infant, Borges del Camp, Cornudella de Montsant, Amposta, Sant Carles de la Ràpita, Alcanar, Ulldesona, Alcover, la Riba, Calafell, Arboç del Penedès, Santa Coloma de Queralt, Espluga de Francolí i Prades.

Tal com recorda l'enginyer industrial de la Diputació de l'època, Enric Ventosa, els cossos municipals del moment sortien dels seus termes per assistir els pobles veïns. I en base a això, Reus, per exemple, sol·licità que la Diputació subvencionés al 50% l'adquisició d'un jeep de transport de personal adquirit el 1961. En cas d'incendis forestals, Ventosa recorda com fins i tot s'acceptava l'ajut dels voluntaris civils en unes emergències que coordinaven els enginyers de munts de l'ICONA. Valls va transformar el seu Cos municipal en un de comarcal el 1966, que van arribar a cofinançar 11 ajuntaments més: Albiol, Alcover, Alió, Cabra del Camp, Figuerola, la Masó, Nulles, Puigpelat, Garidells, Rodonyà i Vallmoll. Cadascun pagà unes quotes fixades sobre la base de les seves contribucions urbana i industrial. El Consistori informà la Diputació d'aquest canvi d'orientació, convidant-la a adoptar el model per aplicar-lo a la resta de la província. Aquell primer any, els bombers comarcals de Valls van treballar en 45 serveis; 33 a la ciutat i 12 en municipis de la rodalia. No hi havia guàrdia permanent. La dotació de voluntaris, formada per un capatàs, un conductor i 12 bombers, disposava d'un cotxe-bomba amb capacitat per a 60.000 litres/hora, vuit extintors i 12 destrals, entre d'altre material. El 1975, any en què s'inaugurà el nou parc, s'integrà al servei Bràfim. A l'any posterior ho van fer Vilabella, Vila-rodona i Pla de Santa Maria. Poc abans de què la Generalitat es fes càrrec del servei a tot el país, s'hi afegiren Mont-ral, la Riba i el Pont d'Armentera.

A Tarragona, el Consistori mantenia un servei de bombers que no es va instituir com a Cos fins el 1964. Fins aquell moment, treballadors de l'Ajuntament sol·licitaven ser destinats al parc de bombers i eren acceptats sempre que una revisió mèdica certifiqués que el candidat no tenia cap defi-

Exercicis gimnàstics dels bombers de Reus.

ciència ni lesió que li impossibilités fer aquella tasca. El 1957 els bombers de la ciutat tenien un sou base de 3,5 pessetes diàries, complements a part. No va ser fins el 18 de desembre de 1964 que es va proposar la creació oficial del Cos, amb «dedicación plena y permanente».

A finals de la dictadura, la relació del parc amb les autoritats municipals va viure moments de molta tensió. El comandant en cap explicava en una carta a l'alcalde, el 25 d'octubre de 1974, que el planter era tan escàs «que algunas noches está el retén de ellos con sólo 2 bomberos, con el peligro de la poca eficiencia y responsabilidad en caso de un siniestro nocturno». Anys després s'hi van afegir altres qüestions que van enrarir encara més l'ambient. Els bombers, reunits el 21 de febrer de 1978, acordaven demanar a l'Ajuntament que se'ls renovés el material i que les partides destinades al Cos no es desviessin cap a altres àrees. Calculaven que calia una inversió immediata de 6 milions de pessetes per adquirir, almenys, mànegues, extintors i dos vehicles. En aquells moments, el parc tenia una autoescala Magirus de 30 metres, una autobomba Barreiros de 4.000 litres, una ambulància (totes tres de 1970) i una autobomba Magirus de 2.500 litres, adquirida el 1972. Els bombers també volien que es contractessin tres xofers més, però algun tècnic municipal anotà a mà a la carta que aquelles tres places «no pueden crearse», i sentenciava que «el bombero puede ser chófer». Tot i això, a l'octubre el Consistori cedí i convocà aquests places més una de suboficial. El planter tarragoní també volia fer cursos de socorrisme i d'immersió i demanava que es comprassin sis equips de ràdio per instal·lar-los a l'ambulància i als vehicles nous. Aquella mà misteriosa anotava un simple «bien, o algunos menos». Finalment, els bombers demanaven que s'iniciés ja la construcció del nou parc, per el qual ja hi havia una reserva de terrenys al polígon industrial.

Una altra qüestió política va accentuar la crisi. El 13 de juny de 1978, al parc només hi van fer guàrdia quatre conductors i dos bombers. Un dels serveis

Bombers del Servicio Comarcal de Extinción de Incendios de Valls, any 1975.
© Arxiu Municipal de Valls

per al qual van ser requerits va ser la retirada de pancartes i la neteja de pintades de caire polític, amb la qual cosa en el parc tan sols van quedar només dos bombers i un conductor. El planter va enviar una carta de denúncia al *Diario Español*, que va sortir publicada el 27 de juny. S'acusava de falta de responsabilitat als comandaments. Lamentaven haver de treballar amb material «deficiente y estropeado» i convidaven els tarragonins a veure-ho amb els seus propis ulls al parc: «Estamos faltos de lo más elemental, la mitad de los vehículos no funcionan, están la mayoría inútiles para el servicio, y no digamos nada de la vestimenta personal, algunos bomberos no han podido acudir a los siniestros por carecer de botas».

La crisi s'agreujà els dies 13 i 14 de juliol, quan els bombers es negaren a retirar més pancartes i netejar pintades de la via pública en considerar-ho perillós. Només un sergent i un caporal s'hi van prestar. El cap de la policia local es queixà per carta a l'alcalde pel que considerava una «conducta rebelde». Per això, 18 d'ells van signar una carta el 7 d'agost que van adreçar a l'alcalde. Hi explicaven que, en aquests serveis, perillava la seva integritat física per temor a que explotés algun artefacte. A més, algun cop mentre despenjaven pancartes, havien estat víctimes d'agressions i d'insults. Per això, opinaven que aquesta mena de serveis podia ser considerada «improcedente y temeraria, y de provocación contra la libertad de expresión». Argumentaven també que cap altre Cos de Bombers de l'Estat no feia aquesta mena de serveis i que ells no eren «un cuerpo represivo», sinó un que estava al servei de la ciutat i «al margen de toda política o políticas de partido vengan de donde vengan».

L'Ajuntament contestà al setembre, argumentant que ells disposaven dels «elementos idóneos» per fer-ho i els sabien utilitzar. El Consistori apel·lava també a l'obligació que tot funcionari de l'administració local té de complir ordres dels seus superiors. Havien comès faltes lleus i se'ls apercebia encara que no se'n cursà cap expedient. En total, 25 bombers afectats dels 36 que componien el Cos en aquells moments.

A l'agost, però, la crisi s'havia agreujat encara més ja que l'Ajuntament havia decidit deixar de pagar les hores extra i compensar-les amb festes. Els bombers es queixaren novament perquè deixarien d'ingressar al voltant de 6.000 pessetes. Nova reunió interna i decisió dràstica: no atendre serveis secundaris; tan sols treballarien en incendis i serveis de salvament. El comandant en cap demanà per carta a l'alcalde que es tornessin a pagar les hores, ja que aquestes no les demanaven els bombers, sinó els sinistres greus que requerien de més personal que el que estigués de guàrdia. Els funcionaris de l'Ajuntament van fer públic el seu suport a les reivindicacions dels bombers en una carta que també van voler adreçar al batlle el 4 de setembre. A l'octubre, finalment, l'alcalde Esteban Banús visitava el parc i es reunia amb els bombers, promentent-los estudiar la inclusió en el sou de la quantitat que habitualment cobraven en concepte d'hores extra, així com la de valorar la possibilitat de comprar els dos vehicles que es demanaven; un Land Rover i una autobomba Magirus.

El Cos de Bombers de Reus va destacar en aquesta època per la importància atorgada a la disciplina i la preparació dels seus homes i la utilització oportunista que, de vegades, en van fer les autoritats locals de torn. L'abril de 1961, per exemple, arribà a la ciutat un nou Land Rover Santana 88 Sèrie II, adquirit per 212.000 pessetes a Metalúrgica de Santa Ana. L'alcalde Juan Bertrán va voler escenificar l'acte de lliurament del vehicle al parc. El 25 de juny es va commemorar el 30è aniversari de la fundació del Cos amb una gran festa. La jornada s'inicià amb una missa. Continua amb la benedicció del nou Land Rover, que va ser apadrinat per l'esposa d'un tinent d'alcalde. Posteriorment, la plaça Pius XII es vestí de gal·la per una exhibició dels bombers davant les autoritats, instal·lades en una tribuna, i els reusencs, que s'ho miraven des de darrere d'unes tanques. Els bombers van desfilar pel davant de la tribuna. L'alcalde va passar revista del material. Després, els bombers, que havien dut el seu Hispano, l'autotanc Ford i el flamant Land Rover, van fer una exhibició gimnàstica. També hi va haver una demostració de salvament, exercicis amb l'escala i llançament d'aigua amb les mànegues. Ja de retorn al parc, cada bomber va ser obsequiat amb una ampolla de «vino español». El juny de 1968 el nou alcalde, Juan-Amado Albouy, va demanar amb 72 hores d'antel·lació que els bombers preparessin una nova exhibició d'exercicis, amb demostració de material i revista del personal. El 1974 es convocà de nou els bombers per fer més exercicis al Festival Popular organitzat per la Jefatura Local del Movimiento a l'estadi del Reus Sportiu.

L'exigència de disciplina i formació va ser una constant del seu instructor físic. El 1964 es dissenyaren exercicis per a tot el planter alhora, els primers dimarts de cada mes, entre març i juny. I s'advertia que les absències no justificades en aquestes pràctiques serien amonestades. El 1967 el parc constava de tres seccions i d'un grup subaltern. En cada secció hi havia un capatàs, un xofer i cinc individus. I al grup subaltern, un xofer i dos individus. Cada dimarts hi havia programades classes de gimnàstica i pràctiques per al personal de guàrdia al parc, ubicat en dependències de l'hospital Sant Joan. El 1969, s'obligava als bombers a netejar els vehicles entre les set i les vuit del matí i a fer, després, mitja hora de gimnàstica. I el febrer de 1977 s'establí un calendari de deures diari: dilluns, revisió i sessions teòriques sobre el material; dimarts, després dels exercicis físics, pràctiques amb les caretes; dimecres, sessions teòriques de coneixement de la ciutat, els seus carrers i la distribució de boques d'aigua. Dijous, pràctiques amb els vehicles i simu-

lacs de sortida; divendres, preparació de futures pràctiques i dissabte, neteja de tot el parc i dels equips personals.

Tortosa també tenia el seu propi Cos, integrat el 1957 per 25 voluntaris, que treballaven amb un camió tanc amb capacitat per a 4.000 litres, una motobomba de 70m³/h, una camioneta de transport de personal i una escala de 16 metres, entre d'altre material. Tot i disposar de Reglament intern, a vegades es va ignorar, com quan es va admetre al Cos l'encarregat municipal de les electrobombes d'abastament i el pintor de la Brigada del Consistori, que vivia molt a la vora del parc. Ambdós sobrepassaven l'edat límit per ingressar al Cos.

Es tractava d'un Cos de Bombers modest, tal com posa de relleu el problema que va haver al 1961 amb la contractació d'una assegurança que cobrís els accidents laborals. Les companyies demanaven unes primes calculades sobre la mitjana dels sous de la ciutat, que aleshores era de 12.675 pessetes anuals, però l'Ajuntament no estava disposat a pagar-les, ja que els bombers només cobraven de mitjana unes 2.600 pessetes l'any perquè atendien molt pocs serveis. El 1966, per exemple, només en van fer 11 a Tortosa i cinc fora del municipi; el 1967, en total, tan sols en van atendre 12 i el 1968, únicament nou. També el 1961, el 17 de juny, el Consistori va aprovar una inversió de 30.000 pessetes per renovar el vestuari dels bombers (un d'ells havia utilitzat les mateixes botes i el mateix pantaló durant 15 anys!). Amb aquells diners, Tortosa va adquirir 24 parells de pantalons i muscleres metàl·liques. El 27 d'abril de 1974 va ser nomenat comandant del Cos l'arquitecte municipal Francesc Riocabo, que pocs anys després va ser el primer cap de la Brigada dels Bombers de Tarragona.

Sinistres destacats

El 1962 es va fer bo el títol de la nadala *El desembre congelat*. Una onada de fred envaí tota l'Europa occidental. Barcelona i la seva àrea metropolitana es van veure afectades per una nevada que durà 48 hores; des del vespre del dia 24 i fins a les 19 hores del 26. Els bombers van haver de treballar de valent. Des de la capital, només es podia arribar fins a Mataró, Castelldefels, Vallirana i Mollet del Vallès i en trams en què era necessari circular amb cadenes. El tren va deixar de funcionar. El Principat d'Andorra va enviar màquines llevaneus fins a Barcelona, netejant les carreteres en tot el camí.

L'Exèrcit destinà 600 soldats de Talarn per col·laborar en les tasques de normalització. L'aeroport del Prat, amb més de 60 centímetres de neu, va tancar durant quatre dies. Manresa arribà als -7,5 graus i Vielha, als -9. A Sabadell s'acumularen gruixos de fins a 1,10 metres de neu i a Badalona, d'un metre. El 9 d'abril de 1964 els bombers de l'SPEI van haver de demanar ajut als de l'Ajuntament de Barcelona per un incendi al magatzem que l'empresa Santa Coloma SA tenia a la carretera de la Roca. L'explosió d'un barril amb material inflamable va provocar una cadena d'explosions d'altres bidons i un incendi amb flames de més de 100 metres. Es van haver de desallotjar centenars de cases veïnes i alguns treballadors de l'empresa van resultar ferits amb cremades. Un avió xàrter Comet IV Havilland de la companyia Dan Air es va estavellar al Montseny, el 3 de juliol de 1970. Hi van perdre la vida tots els qui hi viatjaven; 105 passatgers i set membres de la tripulació. Els bombers de l'SPEI van treballar amb la Guàrdia Civil i la Creu Roja en la recuperació de les restes mortals. La matinada del 5 de setembre de 1970 els bombers van ser requerits per sufocar un incendi que destruï tres naus d'emmagatzematge de la fàbrica de pintures Sherwin-Williams Espanyola SA, de Sant Adrià de Besòs. Van trigar cinc hores a extingir el foc i va ser necessària la col·laboració dels Bombers de Barcelona.

En aquest període, els Bombers de la Diputació també van col·laborar amb els de l'Ajuntament de la Ciutat Comtal en un accident al Metro. Va ser el 30 d'octubre de 1975; un comboi que avançava cap a l'estació de Vilapicina va començar a recular per un problema mecànic. En entrar de nou a l'estació de Virrei Amat, que havia deixat uns minuts abans, va col·lidir amb el comboi que hi entrava. Eren les 20.45 hores. Va morir el conductor d'aquest segon tren i 80 persones més van resultar ferides. L'SPEI va enviar-hi una expedició formada pel cap de guàrdia, tres furgons de salvament i una autobomba. També col·laborà, junt als Bombers de l'Ajuntament de Barcelona, en les tasques d'extinció d'un foc que destruï el bloc d'apartaments Edén Mar, de 16 plantes, a Calonge, el 16 d'octubre de 1976.

L'11 de desembre un tren de mercaderies perilloses va descarrilar a l'estació d'Olesa de Montserrat i s'originà un incendi que va calcinar nou vagons-cisterna que contenien benzina i gasoil. Dos més van quedar molt afectats per les flames. Hi van treballar 21 vehicles i es van usar mig milió de litres d'aigua per a l'extinció.

Bombers de la Diputació de Barcelona, en un dels seus darrers serveis, en les tasques de salvament en un tren dels Ferrocarrils Catalans que es va incendiar a l'interior del túnel entre les dues estacions de Sabadell, el 8 d'abril de 1980. Hi van morir dues persones i una més va resultar intoxicada greument per inhalació de fum. © Arxiu personal de Domingo Jiménez

Quatre fotografies de l'incendi dels Alfacs, de juliol de 1978, provocat per l'accident de trànsit d'un camió cisterna carregat de materials inflamables que va explotar a la vora del càmping. El balanç va ser de 215 morts.
© Josep Maria Masachs

El 20 de gener de 1977 un camió cisterna de CAMPSA va col·lidir contra un tren de passatgers en un pas a nivell a un quilòmetre de l'estació de Manresa. Van morir el conductor i tres passatgers del tren i 25 persones van resultar ferides. El mes següent, el dia 28, nou accident ferroviari, a Sant Andreu de la Barca. Un comboi camí de Barcelona es va saltar un semàfor en vermell. Tot i que va sonar l'alarma i la xarxa va quedar immediatament sense fluid elèctric, la inèrcia va fer que el tren continués la marxa, estimbant-se contra un altre que feia el trajecte fins a Igualada. Alguns vagons van saltar a la carretera N-II. Entre els dos trens hi havia uns 300 passatgers, la majoria dels quals eren treballadors de la SEAT que havien acabat la seva jornada laboral. Van morir 22 persones i va haver més de 80 ferits. Els Bombers de la Diputació van ser ajudats pels de l'Ajuntament de Barcelona. La Creu Roja va muntar un hospital de campanya al mateix lloc del sinistre. Però l'episodi més dramàtic de l'època va tenir lloc a la platja d'Alcanar l'11 de juliol de 1978. Un camió cisterna amb una sobrecàrrega de 4.000 quilos de propilè va tenir un accident de trànsit al quilòmetre 160 de la carretera N-340 a l'alçada del càmping els Alfacs. La cisterna va acabar explotant. En els primers moments i segons els experts, la temperatura a la zona arribà als 2.000 graus. El càmping, 12 xalets i l'edifici d'una discoteca van quedar calcinats. La cisterna, que va volar projectada per la força de l'explosió, va obrir un cràter de 20 metres de diàmetre. El balanç, 215 morts i 67 ferits. La gent que intentà fugir llançant-se al mar també va perdre la vida, ja que l'aigua estava bullint. Arran d'aquell accident es va signar un Acord Internacional per al Transport de Mercaderies Perilloses per Carretera, l'ADR, amb què es

a dalt

Incendi en una fàbrica tèxtil de Manresa.

© Arxiu Xavier Jovés

dreta

Accident prop de Manresa, quan un camió cisterna de CAMPESA va topat contra un tren de passatgers, el 20 de gener del 1977.

© Arxiu Xavier Jovés

creava una normativa que especificava les condicions que havien de tenir els camions cisterna, les característiques dels productes que s'hi havien de transportar i la formació que havien de tenir els conductors.

Les Franqueses del Vallès va viure un tràgic accident ferroviari el 6 de desembre de 1979. Un tren que circulava en sentit nord va tenir una avaria als frens, per la qual cosa va ser evacuat a l'estació de Centelles. Al Figueró en va baixar el maquinista, però el comboi va començar a recular a causa del desnivell i inicià una cursa a tota velocitat. Després de tallar el corrent en tota la xarxa, van provar de descarrilar-lo però no se'n van sortir. Finalment, a les 09.35 hores es va estibar frontalment amb un tren de tres vagons i amb passatge que anava a Sant Joan de les Abadesses i que havia quedat aturat a 200 metres de les Franqueses. Hi van morir 22 persones i gairebé 50 en van resultar ferides. Els bombers, que van treballar-hi fins a les 16 hores, van requerir l'ajut del Cos municipal de Barcelona, la Creu Roja, la Policia Nacional, la Guardia Civil i els forestals.

Més enllà de sinistres puntuals, els bombers van ser testimonis directes de la gran crisi de la indústria tèxtil a Catalunya a mitjan dels anys 1970, quan es van notar fortament l'increment dels preus del petroli i de les matèries primeres i la transformació interna del sector. Va començar així un període en què els incendis d'indústries tèxtils eren habituals. A Terrassa, per exemple, els bombers van treballar en 32 focs d'aquestes característiques entre els mesos de juliol i setembre de 1978. En el record, firmes com La Magdalena, Tintesa, Textil Noguera, Tejidos Selectos Roig, Hilaturas Katia, Hilados Industriales... A Manresa també va cremar la majoria de les petites i mitjanes empreses dedicades al tèxtil.

6

**Els Bombers de la Generalitat
(1980-2008)**

Carles Savalls

pàgina anterior

Pràctiques contraincendis a Can Padró, a Sant Vicenç de Castellet, el 14 de maig de 2007 (detall)
© Nacho Solano

baix

Logotip del Servei d'Extinció d'Incendis i Salvaments de la Generalitat de Catalunya.

Els Bombers de la Generalitat (1980-2008)

Les quatre diputacions catalanes havien començat a plantejar-se una actuació conjunta en el marc de l'extinció d'incendis i dels salvaments l'any 1969. Els presidents de les entitats provincials van considerar aleshores interessant iniciar contactes periòdics amb l'objectiu de coordinar actuacions i normalitzar el material que empraven els bombers de les seves demarcacions. L'any 1976, en les jornades tècniques que es van fer en el marc de la fira Expro-foc de Reus, es reiterava aquesta necessitat. Des de gener, representants de les quatre diputacions van mantenir contactes periòdics per crear un servei mancomanat de bombers per a tot el territori català. Tot i això, es va descartar que aquell servei pogués entrar en funcionament abans de la campanya forestal de 1977. El 3 de febrer d'aquell mateix any els diputats es van reunir a Lleida per preparar una actuació coordinada de cara a l'estiu.

Però no va ser fins el 30 de març de 1977 que aquell clima conduí cap a una acció concreta. En una reunió conjunta dels diputats i els tècnics provincials dels serveis d'extinció de Catalunya i els representants d'ICONA, aquests es constituïren en la Comissió Consultiva Regional contra Incendis, junt amb els caps provincials de bombers i un tècnic coordinador. La funció de la Comissió era estudiar un pla comú de prevenció i extinció de focs per a tot Catalunya.

La Comissió Consultiva Regional contra Incendis i els primers estudis d'un servei nacional de bombers

Segons recorda Lluís Pou, aleshores cap de l'SPEI barceloní, la Comissió va detectar greus deficiències dels serveis de bombers catalans quant a dotació de personal i infraestructures. Segons consta en les actes de les reunions, les mancances es devien a les «insuficients consignacions presupuestàries». En la tercera reunió, feta a la Diputació de Tarragona el 21 de setembre de 1977, es va sentenciar que el material que hi havia als parcs de bombers de Catalunya, un cop inventariat, «en su mayor parte no es apropiado para incendios forestales». Els auxiliars contractats per reforçar el plantilla durant l'estiu «no cubren las necesidades mínimas indispensables». Es reconeixia que els canvis experimentats pel país, com ara la creixent industrialització, obligava a preveure una atenció permanent a les possibles emergències. En aquestes reunions fins i tot es va arribar a plantejar la possibilitat que la lleva de l'exèrcit

fes tasques d'extinció d'incendis i salvaments si abans se'ls preparava en un curs de formació. A més, els soldats podrien treballar durant tot l'any, més enllà del personal contractat només per a les campanyes forestals. Es preveia, fins i tot, que els soldats s'integressin com a bombers voluntaris un cop finalitzat el Servei Militar o fins i tot a les plantilles de funcionaris.

La primera tasca a què va fer front la Comissió va ser la millora de la coordinació dels serveis de bombers de cara a la campanya forestal d'aquell estiu, segons recorda un dels seus membres, Ferran Liesa. Però acabada la campanya forestal, en la reunió celebrada a Girona el 19 d'octubre, la Comissió acordà redactar un avantprojecte de servei català de bombers. L'avantprojecte, finalitzat el desembre, va ser lliurat a Frederic Rahola, primer conseller de Governació de la Generalitat restaurada. Nou mesos després, el 9 de setembre de 1978, el Departament de la Presidència dictava un Decret nomenant una Ponència per plantejar l'esquema de l'estudi previ que s'havia de fer per crear un servei nacional de bombers. Ja aleshores quedava fora de l'àmbit de l'estudi la ciutat de Barcelona, ja que l'Ajuntament volia mantenir la titularitat del servei. La proposta de la Ponència fou acceptada pel qui fou segon conseller de Governació, Manuel Ortínez, que l'11 de gener de 1979 ordenà la constitució d'un equip de treball de 42 tècnics, encapçalat per Lluís Pou, per començar aquell estudi.

En l'equip es van integrar persones de diferents àmbits, tant tècnic com territorial. Hi havia representants de l'Associació Empresarial Química de Tarragona, el Laboratori General d'Investigació i Assaigs de la Diputació de Barcelona, la Unió Catalana d'Entitats d'Assegurances i Capitalització, l'Institut de Seguretat i Higiene en el Treball, l'Entitat Metropolitana de Barcelona, l'ICONA i la Creu Roja. Els perfils dels seus membres eren enginyers, arquitectes, pèrits i, lògicament, bombers. Només una dona, Anna Armans, integrada en l'estructura administrativa de l'SPEI barceloní.

En el si del grup es constituïren cinc comissions: avaluació del risc, presidida per Ferran Liesa; mitjans per cobrir el risc, encapçalada per Pere

Sala de control central que els bombers de la Generalitat van tenir al parc de Sabadell durant els anys 1980.
© Arxiu Carles de Pablos

Jornada de pràctiques dels bombers de la Generalitat a Lleida, amb motiu de la celebració de la jornada de Sant Joan de Déu el 1982.
© Arxiu Carles de Pablos

Fina, cap del servei municipal d'extinció de Girona; estructura del nou servei nacional, coordinada per Lluís Pou; forma de gestió, de la qual n'era responsable Joan-Josep Huerta, i prevenció, liderada per l'enginyer industrial Josep de C. Peradejordi.

Segons recorda Enric Ventosa, enginyer industrial de la Diputació de Tarragona que va formar part de l'equip de treball, no hi havia gaire confiança en què la Generalitat pogués assumir la creació d'un servei com el que ells proposaven, per la manca de recursos econòmics. Assegura, però, que això no va condicionar en cap moment l'elaboració del pla que l'equip considerava adient. L'estudi costà 2,5 milions de pessetes; és el conegut com a *Llibre Vermell*, que Pou presentà a l'aleshores tercer conseller provisional de Governació, Josep Maria Bricall, el dia del patró dels bombers, sant Joan de Déu, de 1980.

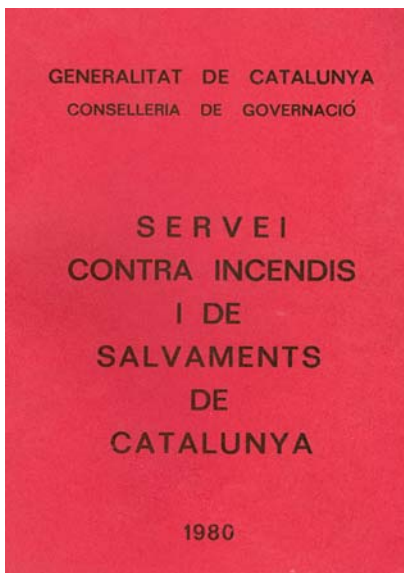
En el *Llibre* es feia una radiografia de l'estat en què es trobava el servei de bombers. Es considerava, per exemple, que el fet que els serveis provincials no disposessin d'un òrgan propi de gestió en dificultava el funcionament. Les compres de material i les propostes d'obres de parcs es feien en funció de les disponibilitats econòmiques i no atenent les necessitats reals dels serveis. També es constataren problemes d'actuació en determinats serveis per culpa de les divisions territorials entre municipis, que generaven conflictes de competències entre cossos. L'edat mitjana dels bombers oscil·lava entre els 40 i els 45 anys. En general, els serveis tenien desateses les qüestions tècniques. Els mitjans no eren prou adequats, les xarxes de ràdio no arribaven a tots els vehicles i molt del material que s'emprava no estava normalitzat. Faltaven boques de subministrament d'aigua per als bombers i moltes zones del país quedaven a més que 20 quilòmetres d'un parc. No hi havia programes de pràctiques conjuntes dels diferents serveis provincials. Les ordenances de prevenció de cada Diputació eren diferents; gran part de les empreses privades no tenien ni plans d'emergència ni mesures de prevenció de sinistres. I en l'aspecte financer, es considerava que els diners que aportaven els ajuntaments als serveis provincials no es calculaven

en funció dels riscos d'incendi o de qualsevol altra emergència, en funció de la riquesa de cada zona.

Per això, el *Llibre* analitzava els riscos de cada punt del país. Tenia en compte l'existència de poblacions estacionals, segons les zones, que generaven activitats concretes amb riscos específics. Igualment, es va elaborar un mapa català de l'índex de risc d'incendi de vegetació, que es fixà en quatre nivells: extrem, alt, mitjà i baix. Cada nivell es determinà en base a criteris objectius, com ara el tipus de vegetació, la climatologia habitual a cada zona, la proximitat de vies de comunicació i la continuïtat de les superfícies vegetals.

El servei que es projectava en el *Llibre* havia de treballar, no només en l'àmbit de l'extinció i els salvaments, sinó també en el de la prevenció: control d'aplicació d'ordenances, inspeccions d'indústries, campanyes públiques de sensibilització, homologació de materials, etc. Optava per la fórmula mixta professionals-voluntaris, per controlar la despesa. També es descartava la creació d'un cos format només per voluntaris; ho feien desaconsellable «la tecnificació del servei i la introducció de nous vehicles i màquines que requereixen un manteniment constant i una formació permanent». El document també fixava, entre d'altres aspectes, el personal que hauria de compondre les esquadres, el sistema de torns, l'equipament de què hauria de disposar cada bomber, el tipus de vehicles i com havien de ser els parcs i les instal·lacions per fer pràctiques. Es proposava la creació de cinc brigades de bombers: Barcelona, Girona, Lleida, Tarragona i Manresa. Aquesta darrera cobriria les comarques de l'Anoia, el Bages, el Solsonès, el Berguedà, el Ripollès i Osona, però no es va constituir. En total, 116 parcs de bombers i unes 5.200 persones treballant-hi. El pressupost total del servei que es proposava era de 5.562 milions de pessetes a finançar en cinc etapes, fins a 1986, incloent-hi obres i l'adquisició de més de 800 vehicles, 2 helicòpters i material divers.

Coberta del *Llibre vermell*, de 1980, la memòria que va configurar el bagatge teòric del Servei d'Extinció d'Incendis i Salvaments de la Generalitat de Catalunya.

El Llibre vermell i la creació de la Direcció General de Prevenció, Extinció d'Incendis i Salvaments

El *Llibre* i el projecte de creació del Cos nacional de Bombers van quedar aturats amb el final de la Generalitat provisional. El 20 de març se celebraven les primeres eleccions al Parlament de Catalunya amb la democràcia recuperada. Un cop constituït el primer Govern, el Departament de Governació, encapçalat per Joan Vidal, decidí tirar endavant amb les propostes del *Llibre vermell*. El primer pas era estrictament legal, però del tot necessari per fer realitat el projecte: segons l'Estatut de 1979, la Generalitat tenia atribuïdes les competències en protecció del medi ambient. A més, es preveia que les diputacions podien transferir-li aquells serveis que, per les seves característiques, necessitessin d'un plantejament coordinat a nivell nacional, com era el cas dels bombers. Els protocols establerts amb les corporacions provincials determinaven que seria la Generalitat qui gestionaria aquests serveis. A més, substituïria les diputacions en tots els convenis que aquestes tinguessin vigents amb l'Estat, els ajuntaments i les companyies d'assegurances. D'aquesta manera, un Decret de Presidència del 15 de maig de 1980 certificava el traspàs de serveis de les diputacions a la Generalitat. El

El casc reglamentari dels bombers de la Generalitat durant els anys 1980.
© Marc Ferrer i Murillo

Coberta de la guia que la Direcció General de Prevenció i Extinció d'Incendis i Salvaments, constituïda el juny de 1980, va editar per donar a conèixer els Serveis Contra Incendis de la Generalitat.

Decret 93/1980 de 27 de juny creava la Direcció General de Prevenció, Extinció d'Incendis i Salvaments. Alfons Ortí en va ser el primer responsable. Lluís Pou va ser designat cap del Servei d'Extinció d'Incendis i Salvaments, una de les unitats assignades a la nova Direcció. Els primers caps de Brigada van ser Elies Serra (Barcelona), Antoni Güell (Girona), Ferran Liesa (Lleida) i Francesc Riocabo (Tarragona). Tots quatre havien estat membres de l'equip redactor del *Llibre vermell*.

Tal com recorda Lluís Pou, el programa que es va acabar executant invertí la previsió d'inversions en vehicles i en obres que s'havia fet en el *Llibre vermell*. En el document, els diners que s'havien de gastar en el parc mòbil triplicaven els calculats en el capítol d'obres, perquè els redactors del *Llibre* pensaren que el lloguer de locals era una fórmula adequada. Tot i això, la nova Direcció General optà per les construccions de nova planta, i pròpies. Per a Pou, aquesta era una bona manera de fer arribar a tot arreu el nom i l'escut de la Generalitat, present en els rètols de cada parc de bombers. De fet, aquest va ser el primer servei que es va organitzar amb la recuperació de l'autogovern.

El Decret 301/1982 de 5 d'agost de la Generalitat certificava l'acceptació de la transferència que les diputacions li havien fet dels serveis de bombers. Aquí s'hi incloïa també el traspàs del personal. Els ens provincials, però, continuaren contribuint econòmicament en el manteniment del servei. La Diputació de Girona, per exemple, ja havia aprovat el 1981 una partida de 136 milions de pessetes per a l'adquisició pel procediment d'urgència de set autobombes rurals pesants (BRP), una d'urbana (BUP), un furgó de salvament, una autoescala automàtica de 30 metres, un vehicle de comandament (Unidad Móbil de Jefatura, en la terminologia de l'època), equipament per als bombers, 55 equips de ràdio i mobiliari divers. L'octubre del mateix any, i gràcies a un conveni amb l'Ajuntament de Girona, el parc d'aquesta ciutat esdevenia la seu central de la Brigada de Bombers de tota la demarcació. El Consistori mantenia en el seu plantilla municipal a quatre bombers, quatre conductors i quatre caporals, mentre que la resta de personal passava a dependre laboralment de la Generalitat. El parc, que havia de tenir una reserva mínima de quatre persones, el compondríen 45 bombers més el cap i tot el personal de comandament de la Brigada. L'Ajuntament, a més, es va comprometre a aportar al nou servei nacional l'1% del seu pressupost anual de prevenció més l'import de les taxes de prevenció d'incendis. La Diputació de Barcelona traspasà un total de 360 persones, entre les quals hi havia 275 bombers, 46 caporals, 8 sergents, 6 suboficials i el personal tècnic i administratiu. Igualment transferí les vacants que encara no s'havien pogut cobrir.

El Cos de Bombers voluntaris

Paral·lelament, es creava el Cos de Bombers voluntaris. Una ordre del Govern de 1984 fixava les proves per als aspirants: primer, havien de superar un reconeixement mèdic; després, demostrar les capacitats físiques (curses de 1.000 metres llisos, de 80 metres lliures, trepar per una corda, nedar 50 metres, aixecar 50 quilos de peses i salt de llargada); fer una prova escrita i, finalment, una de conducció. Més tard, la Llei 5/1986 de 10 de novembre, de Cossos de Funcionaris de l'Administració autonòmica, creava el Cos de Bombers de la Generalitat. Per tant, es podia parlar ja d'un

a dalt

El nou logotip dels bombers de la Generalitat de Catalunya.

a baix

Imatge aèria de la seu de la Direcció General de Prevenció i Extinció d'Incendis i Salvaments a Bellaterra, poc abans de la seva inauguració l'any 1983.

© Arxiu del Cos de Bombers

col·lectiu de treballadors, format per funcionaris i per personal voluntari, amb estatus propi. Finalment, la Llei 5/1994 de 4 de maig, coneguda com a Llei de Bombers, fixava les atribucions, tant de la Generalitat com dels bombers. A aquests, la Llei els considerava agents de l'autoritat quan estaven de servei. El text també creava les categories de sergent, caporal i oficial, i els bombers d'empresa, que han d'acreditar la seva preparació amb un curs a l'Escola. A part de treballar directament en els sinistres que puguin tenir lloc en les empreses, la Llei també els atribueix la tasca de vetllar perquè les seves companyies adoptin mesures de prevenció. Han de controlar el bon funcionament de les instal·lacions i se'ls faculta per fer formació tècnica a la resta de personal de l'empresa. L'Ordre de 13 d'abril de 1989 del Departament de Governació ja establia l'obligatorietat de disposar de bombers d'empresa per a aquelles companyies que treballin amb productes perillosos. A Catalunya també existeix un altre tipus de bombers, els d'Aeropuertos Españoles y Navegación Aérea, AENA. Per això, els aeroports de Barcelona, Girona, Reus i Sabadell tenen els seus propis parcs de bombers.

Organització del Cos de Bombers de la Generalitat

Estrenada la Direcció General, va ser l'hora de passar a l'acció i cobrir les mancances que s'havien detectat en els cossos provincials. Un Decret de Governació de 1981 va establir un procediment per a l'adquisició de material per al Cos i l'autorització de contractacions directes de manera urgent. El 1982 la Generalitat convocava el primer concurs per proveir places: 47 a la Brigada de Lleida, 42 a la de Tarragona i 17 a la de Girona. Els aspirants havien de tenir entre 18 i 30 anys, o més si podien acreditar haver

estat fent de bomber municipal. Era una manera de facilitar l'accés al Cos de tots aquells que havien estat fent de bombers però que oficialment constaven en altres llocs de treball, en els plantilles dels seus ajuntaments, com per exemple, en les brigades d'obres. També s'exigia el Graduat Escolar i procedir d'oficis relacionats amb la construcció. Igualment es van demanar tècnics en telecomunicacions i auxiliars sanitaris.

Quant a la construcció i reforma dels parcs de bombers, es van fer convenis amb diversos ajuntaments, que oferien els terrenys. El primer a fer-ho, l'octubre de 1982, va ser l'Ajuntament de Lloret de Mar, que proposà al Govern la finca Marsal, de 4.202 metres quadrats. Poc després, també van oferir solars els consistoris de Tremp, Santa Coloma de Farners, Tàrraga, Móra d'Ebre, Pineda de Mar, Solsona i Balaguer. L'any següent va ser el torn de Cervera, Castell d'Aro, Girona, Pobla de Segur i Olot. En les mateixes dates, l'Institut Català del Sòl també va oferir un terreny a Reus. Les primeres obres adjudicades, el 1987, van ser les dels parcs de bombers de Prats de Lluçanès, Palafrugell i Vielha e Mijaran. L'adquisició de vehicles i material no va quedar al marge d'aquest procés. El 1987 es convocava un concurs per comprar 925 rodets de mànegues de 25 mil·límetres, 3.000 camises, 1.200 jerseis, 25 carrosseries completes per a autobombes rurals pesants, quatre vehicles de comandament i material divers per als especialistes en rescats de les brigades de Lleida i Girona, entre d'altres.

La formació i l'Escola de Bombers

El servei va establir la seva seu central en les instal·lacions de Bellaterra (Cerdanyola del Vallès), al campus de la Universitat Autònoma de Barcelona. Les noves dependències van acollir els serveis administratius, el servei de formació (amb aules, oficines i habitacions per als alumnes), el control central de la Brigada de Barcelona i, des del juliol de 1985, el parc de bombers de Cerdanyola del Vallès. Fins aquell moment els comandaments operatius havien estat fent les guàrdies al parc de Sabadell. L'autor del projecte arquitectònic va ser Elies Serra, integrat al servei tècnic quan deixà de ser cap de Brigada el 1984. L'havia redactat ja en època de la Diputació de Barcelona, quan es pensava instal·lar a Bellaterra la seu de l'SPEI. L'obra havia estat adjudicada a Construccions Castells SA, empresa que va acabar fent fallida. Per això els treballs van estar aturats i quan es van reprendre, la Generalitat ja havia creat la Direcció General de Prevenció, Extinció d'Incendis i Salvaments, que va ser la que s'hi va instal·lar un cop acabada l'obra. El recinte va ser inaugurat el març de 1983.

La primera promoció del servei de formació a Bellaterra va ser la d'aquell mateix any. En total, 50 bombers que havien ingressat al servei adscrits a la Brigada de Barcelona, seguint un curs des de juliol fins a octubre. José Luis Martínez adaptà el manual del bomber que havia redactat amb Rafael Izaguirre en temps de l'SPEI. Bienvenido Aguado havia dissenyat la Secció de Selecció i Formació de Personal per encàrrec de la Direcció General. El 1986 el Decret 220/1986 de 17 de juliol transformà aquest servei de formació en Escola de Bombers. El seu primer cap va ser José Luis Martínez. Amb ell van treballar colze a colze Aguado, com a responsable de formació, i Joan Gràcia, que s'encarregà de la programació del contingut dels cursos. En aquella època l'Escola

Jordi Pujol, president de la Generalitat de Catalunya, durant l'acte d'inauguració de les instal·lacions centrals de la Direcció General a Bellaterra, el març de 1983.
© Arxiu Carles de Pablos

també formà els aspirants a bomber del Consell Insular de Mallorca i va fer la formació contínua dels bombers de Castelló, Las Palmas i el País Basc.

En una segona etapa l'Escola va tenir com a cap a Josep Arola, des de l'1 d'octubre de 1989 fins el 1995. Va ser en aquells moments que es va fer el disseny curricular de cadascun dels cursos. També aleshores es va contactar amb especialistes de fora de l'àmbit dels bombers per fer sessions teòriques; es tractava d'experts de l'empresa privada i de la Universitat, com ara el geògraf Josep Maria Panareda, Carme Baixeras, cap del Servei de Protecció Radiològica de la Universitat Autònoma de Barcelona, i Lluís Font, del Grup de Física de les Radiacions de la mateixa universitat. També en aquesta etapa es creà un curs per als aspirants a bomber voluntari.

Però les instal·lacions de Bellaterra es van quedar petites, raó per la qual es va projectar el trasllat a Mollet del Vallès, en un nou edifici que es va començar a construir el 1994 en el recinte de l'Escola dels Mossos d'Esquadra. Les activitats en la nova ubicació es van iniciar el març de 1995. Vuit mesos després, Albert Vilanova substituïa Arola en la direcció. En aquesta nova etapa, les assignatures que s'impartien es van agrupar en mòduls temàtics: incendis urbans, focs forestals, rescats i salvaments, i assistències tècniques. L'Escola s'integrà també a l'EFSCA (European Fire Services Colleges Association), fundada el 1988. Era, junt a l'Escuela Nacional de Protección Civil de Madrid, l'únic membre de l'Estat espanyol en aquest organisme. En el marc de l'EFSCA l'Escola de Bombers va participar en projectes europeus de formació de comandaments, com el Gamma i el Life. Amb Vilanova com a cap, els alumnes del curs per als aspirants a bomber van començar a fer pràctiques d'extinció d'incendis en les petroquímiques de Tarragona. I també van iniciar-se els cursos per als bombers d'empresa.

Vilanova va ser substituït per Jordi Sans el febrer de 2003. Amb ell, l'Escola va viure la remodelació total de les seves instal·lacions, ubicades al peu de la carretera C-17. Així, a més de l'ampliació de l'antic edifici, se'n va construir un de nou. D'aquesta manera, es va passar de 3 a 7 aules, es va construir una aula laboratori i una altra d'informàtica. Les

dependències van passar de 1.174 a 2.811 metres quadrats, acabades les obres el 2007. Sans va ser el darrer director de l'Escola, ja que aquesta ha quedat integrada en l'estructura de l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya, creat per la Llei 10/2007 de 30 de juliol. En aquesta darrera etapa, l'Escola amplià de 460 a 580 el nombre d'hores lectives del Curs Bàsic per als aspirants a bomber i s'incrementà el nombre de formadors. L'Escola igualment va crear una nova estructura acadèmica, amb 17 departaments que s'encarregaren de cadascun dels àmbits del temari a impartir als alumnes. També inicià un programa de formació a distància per als bombers d'empresa, gràcies a un conveni amb l'Associació Empresarial Química de Tarragona, AEQT.

Les telecomunicacions

Les telecomunicacions també es van haver d'adaptar a la nova realitat. Quan la Generalitat assumí el servei, a les demarcacions de Lleida i de Tarragona no hi havia cap repetidor que fes viable un sistema de comunicació via ràdio entre els parcs i els controls. Per això, es projectà instal·lar-ne un al límit entre ambdues províncies, al pic de la Baltasana, a la serra de Prades. Dit i fet. L'equip utilitzat era el que la Diputació de Barcelona havia adquirit anys enrere per a la Tossa d'Alp i que mai no s'havia arribat a instal·lar. A partir d'aquell moment va ser necessari adaptar totes les emissores dels parcs de bombers de les dues brigades, cosa que en quatre dies van fer Eduard Ruíz i el seu jove ajudant, Jordi Gallart. A les comarques de Girona no hi havia encara cap repetidor, però s'aprofitava la cobertura que donava el que la Diputació de Barcelona havia instal·lat anys enrere al Turó de l'Home. Això va obligar a renovar els equips emissors i receptors, perquè els que estaven operatius eren models antics que ja no es fabricaven.

Per tal de tenir xarxes de ràdio similars a les de la Brigada de Barcelona, el 1981 es convocaren concursos per a l'adquisició de tres repetidors per demarcació i nou material. En el projecte de desenvolupament de la xarxa de ràdio es va tenir en compte els bombers voluntaris, amb la qual cosa no hi havia guàrdies de permanència contínua les 24 hores del dia als parcs. Per això es va pensar en crear una xarxa d'alarma que activés els buscapersones que haurien de dur els voluntaris i una sirena ubicada al centre de les localitats que disposessin de parc. Les sirenes, però, no es van arribar a instal·lar. L'any 1983, amb l'entrada al servei de Mateu Mas, es va executar el projecte. D'aquesta manera, per exemple, a Lleida, van començar a funcionar els repetidors de Comiols i els dels pics de l'Orri i Cogulló.

L'avanç de les tecnologies va possibilitar que els bombers poguessin treballar amb més canals: inicialment, la separació mínima entre canals, per evitar interferències, era de 100 Khz, però amb equips millors, es va poder rebaixar fins als 50 Khz, i després fins als 25 Khz. D'aquesta manera, i en una mateixa banda, es van poder habilitar més canals. A la fi, se'n van aconseguir 13: 3 per a cada brigada, més un de comú per a tot el país, el Canal 4, que era el que s'usava quan en un sinistre treballaven vehicles de 2 o més demarcacions.

El 1987 Mateu Mas projectà la instal·lació de 39 repetidors i l'habilitació de 46 canals. Això obligava, novament, a sol·licitar freqüències i a adquirir nou material emissor-receptor. Aquest moment va ser un punt

esquerra

Treballs d'instal·lació dels repetidors de comunicacions al Turó de l'Home, l'any 1983.
© Arxiu del Cos de Bombers

centre

L'E-90, el primer vehicle de comunicacions dels bombers de la Generalitat, que va entrar de servei l'any 1993.
© Arxiu del Cos de Bombers

dreta

Eduard Ruíz, cap del servei de telecomunicacions, a la serra de Llaberia.
© Arxiu del Cos de Bombers

d'inflexió important en la millora de les ràdiocomunicacions, gràcies a un nou avanç tècnic: es deixava per a la història la tecnologia de cristalls per adoptar la de sintetitzats, que permetia incrementar considerablement el número de canals, amb una separació entre ells de 12,5 KHz. El 1991, finalment, es va fer el canvi dels equips instal·lats als vehicles. Per a la campanya forestal de 1993, el Taller de Ràdio va muntar el primer vehicle de comunicacions del servei; l'E-90, una Volkswagen Syncro de transport de personal que havia arribat de la Brigada de Lleida. El vehicle es va equipar amb posicions per a operadors i va estar operatiu fins a 2003.

Les telecomunicacions van viure un nou canvi després dels incendis de 1998. Un dels punts febles en aquell episodi de focs havia estat el de les comunicacions via ràdio. Per això, el Govern encarregà al Centre de Telecomunicacions de Catalunya un projecte per millorar la qualitat de la xarxa. El 1999 es va fer la prova pilot d'implantació de la tecnologia digital TETRA (coneguda a bombers com a Àgora), que millorava la qualitat de l'àudio i possibilitava la transmissió de dades, com ara les de posició per al GPS. La prova es va fer en les comarques afectades pels focs de 1998, on es van duplicar equips: els digitals i els analògics que s'havien estat utilitzant fins a aquell moment. L'experiència pilot va servir tant per la Direcció General, com pel Centre de Telecomunicacions abans d'implantar-lo a la resta de cossos i institucions del país. El resultat va ser positiu, i el Govern decidí instal·lar la xarxa per a tot el servei. La campanya forestal de l'any 2000 es va fer amb les dues tecnologies a tot arreu. Va ser necessari, però, solventar tots els problemes tècnics que presentava la nova xarxa, amb la supervisió de Jordi Vidal, el qual va crear el Sistema d'Informació Geogràfica, de localització de vehicles i mitjans aeris a temps real sobre el mapa. Finalment, el 2004 es va fer l'apagada analògica i es va començar a desmuntar tota la xarxa convencional. Quan els Mossos d'Esquadra es desplegaren a la ciutat de Barcelona el novembre de 2005, la Generalitat decidí que tots els cossos operatius treballassin amb la mateixa xarxa. Fins aquell moment, els Mossos d'Esquadra havien estat operant amb la Tetrapol, però a partir d'aleshores s'implantà el sistema Rescat per a tots.

Modernització dels vehicles i utilatge. La flota aèria

El Servei Tècnic de la Direcció General per la recerca de solucions per superar l'eficiència del material emprat pel Cos. Dirigit per José Luis López, i amb la col·laboració d'Elies Serra, el Servei Tècnic va desenvolupar una tasca novedosa aleshores a l'Estat: la redacció de les especificacions tècniques del material i, sobretot, dels vehicles de bombers. D'aquesta manera, era la Direcció General la que establia què li convenia per millorar les seves dotacions en els diversos concursos de compra. Va ser d'aquesta manera que el Servei dissenyà, per exemple, llances i fins i tot una bomba rural pesant. I ja, el 1995, les basses remotes d'atac (BRA), que es muntaven en llocs de difícil accés per garantir l'aportació d'aigua als treballs d'extinció d'incendis. Els primers tests els van fer els Bombers de Tremp sota el comandament de Lluís Rodríguez, cap de zona del Pallars. Constatada la seva eficàcia, l'ús de les BRA es va fer extensiu a la resta del país. Es tractava de muntar basses amb capacitat per a 3.000 litres en llocs on difícilment podien arribar els vehicles de bombers. Posteriorment, els helicòpters hi feien arribar dipòsits amb 1.000 litres d'aigua, amb què s'omplien les basses. La instal·lació es feia funcionar amb dues motobombes i 500 metres de mànega. Aquest giny el van acabar adoptant els bombers de Madrid. A Catalunya va funcionar fins al moment en què es va començar a fer ús del foc tècnic en l'extinció dels grans incendis.

La fortalesa tècnica del servei que s'estava creant i dels seus professionals es constatava també fora de les nostres fronteres. Així, el terrassenc Josep Pedrola és des de 1999 el cap del servei de prevenció i extinció d'incendis del Douglas County Fire District número 2, a Orgeon (EUA). Elies Serra va ser formador de l'escola de bombers de Texas, als Estats Units, i membre de l'associació mexicana de caps de bombers. El terrassenc Carles de Pablos va exercir des de setembre de 1990 fins a setembre de 1993 com a sots cap del servei de bombers de l'Organització Europea per a la Investigació Nuclear (CERN), el laboratori d'investigació en física de partícules més gran del món, amb seu a Ginebra (Suïssa). En aquest mateix centre treballa, actualment, Maurici Galofré, un bomber de la Generalitat en comissió de serveis. Màxim del Valle, número 1 de la primera promoció convocada per la Generalitat de Catalunya, va ser durant més de 13 anys director general tècnic dels bombers d'Andorra, entre gener de 1993 i juny de 2006. Actualment, ja reincorporat a la Direcció General, exerceix de cap del Servei Tècnic. Ja més recentment, l'analista en cap dels GRAF, el tivissenc Marc Castellnou, va treballar entre 1997 i 1998 al servei forestal i al servei de zones protegides dels estats nord-americans de Washington i Oregon. Hi va poder aplicar el model d'anàlisi que havia treballat en el seu projecte final de carrera, i va ampliar el seu coneixement sobre el comportament del foc. Una empresa californiana, la Wildland Fire Specialist, li'n va comprar la patent. I ja en l'actualitat, un altre bomber de la Generalitat, el sergent de Reus Antoni García Fiel, treballa al Cos de Bombers del Centro Euratom, a la localitat italiana d'Ispra.

Mentrestant, la flota pròpia de mitjans aeris es va anar incrementant. El 1983 s'havien adquirit dos helicòpters Messerschmitt-Bölkow-Blohm BO 105 cbs4, que s'usaren per a les tasques de comandament d'incendis i per als rescats de muntanya amb grua. Era el primer cop que s'empraven helicòpters en la lluita contra els incendis a l'Estat. Fins aquell moment tan

Dos models de casc de bombers que es van introduir al servei l'any 1999.

© Marc Ferrer i Murillo

sols s'havia treballat amb avions, com ara els Canadair i els Dromadair. El 1987 la Direcció General va adquirir un tercer helicòpter i l'any següent es va començar a contractar de forma sistemàtica helicòpters HS de transport de comandament. Els primers van ser el Hughes 500 i el Bell 206 jet-Ranger. Se'n va posar un a cada brigada. Amb aquell gruix de mitjans, la Generalitat decidí crear la Secció de Mitjans Aeris a finals de 1988, el primer responsable de la qual va ser Josep Arola. L'any següent es va contractar el primer helitanc, l'helicòpter bombarder, que reforçà la capacitat extintora en incendis forestals. El 2004 la Direcció General disposava d'una flota contractada de 10 d'aquestes aeronaus per fer front a la campanya d'estiu. El 1990 es va comprar un helicòpter Bölkow-Kawasaki BH 117 A4 de majors prestacions que els anteriors. El 1994 n'arribà un altre que superava l'anterior, un BO-105 Superfive; i l'any següent arribava una altra innovació, dues unitats de l'Air Tractor AT-802F. Després dels incendis de 1994, el cap del Cos, Manuel Bosch, i l'aleshores responsable de Mitjans Aeris, Ramon Dinarès, van viatjar als Estats Units per conèixer les darreres novetats del mercat per millorar encara més la capacitat extintora de la flota aèria dels bombers, que en aquells moments també comptava amb avions Firecat. Allà van descobrir l'Air Tractor, l'avió de vigilància i atac, que acabava de ser presentat i que va revolucionar l'ala fixa en la lluita contra els focs per la seva maniobrabilitat, la seva capacitat i el sistema de descàrrega. Catalunya va ser la primera a dur-los a Europa, de manera que tècnics grecs i croats, per exemple, van venir a fer-ne un seguiment per a un possible ús als seus països. El 2002 se'n adquirí un de nou; un EC-135-P2, per als rescats de muntanya.

esquerra

El Hugues 500, el primer helicòpter del servei, que era llogat dels bombers de Barcelona, i es va utilitzar per fer les rutes de prevenció durant l'estiu 1980.
© Arxiu Carles de Pablos

dreta

Rescat d'un escalador ferit amb la grua del BO 105, l'helicòpter polivalent del Servei, apte per a incendis i salvaments de persones.
© Arxiu GRAE

Els mitjans de comunicació i l'Oficina de Premsa

El creixement constant del servei nacional de bombers també es va experimentar en l'àmbit de l'atenció als mitjans de comunicació. La Direcció General va començar a organitzar una oficina de premsa arran

dels greus incendis forestals de l'estiu del 94. Fins aquell moment, Joan Pascual havia estat fent una primera atenció als periodistes. Cada matí, per exemple, contactava ja des de casa amb els controls de les brigades per conèixer les incidències de les darreres hores i feia un comunicat en directe per a Ràdio 4. Segons recorda la seva vídua, Lupe Tenas, Pascual era un apassionat d'aquest món. Va ser en aquella època que començà a col·leccionar cascos de bombers, fins a reunir-ne gairebé 500 de tot el món i de diferents èpoques. Actualment, és una de les col·leccions més importants que existeixen d'aquestes característiques. Quan entrà en contacte amb els Bombers de la Generalitat, a Pascual se li va encarregar tot el que feia referència als bombers juvenils i va arribar a exercir de cap de Relacions Exteriors de la Direcció General.

Fins aleshores, la premsa contactava directament amb els controls centrals per rebre informació sobre les actuacions dels bombers. Però durant l'onada de focs del 1994, la Direcció General i el gabinet de comunicació del Departament de Governació, encapçalat per Susanna Quintana, van veure clara la necessitat de crear un servei regular de premsa a Bellaterra; almenys fins al final de l'estiu. Va ser així que la periodista Núria Iglesias va començar a fer atenció als mitjans, comptant amb l'ajut de Pascual. L'experiència, que es valorà com a positiva, va fer que es mantingués un cop acabada la campanya forestal. L'estiu de 1995 l'Oficina de Premsa articulà una guàrdia permanent de 24 hores que atendien Iglesias i tres periodistes més, entre els quals hi havia Verònica Pardo. A partir d'aquell moment s'establí un equip fix per a tot l'any que informava sobre les actuacions diàries del Cos de Bombers i gestionava la demanda d'entrevistes i reportatges dels mitjans.

L'Oficina de Premsa, instal·lada al Centre d'Informació i Coordinació Operativa de Catalunya (Cicoc) a Bellaterra, és ara l'òrgan encarregat de transmetre a la població les consignes de les autoritats en cas de grans emergències. El model comunicatiu de la Direcció General es va implantar també posteriorment als Mossos d'Esquadra i al Servei Català de Trànsit quan hi van començar a exercir de responsables de premsa periodistes de l'equip de Bellaterra; Carles Fernández a la Direcció General de Seguretat

El President Montilla, acompanyat del Conseller Saura, Olga Lanau i Joan Boada, visita la Direcció General de Prevenció i Extinció d'Incendis i Salvaments el juny de 2007.
© Rubén Moreno

El parc de Gelida després d'incorporar-se a la xarxa de bombers de la Generalitat, l'any 1984. A la fila del darrera Montse Nebot i Joana Vilarroig, dues de les primeres voluntàries.
© Arxiu Carles de Pablos

Ciudadana i Verònica Pardo a Trànsit. En l'actualitat, l'Oficina la componen 11 persones. Només al llarg de 2008 va atendre 61.000 trucades de periodistes, quan, per exemple, al 1998 n'havia rebut només 27.000.

Incorporació de les dones al servei

En aquells primers moments del servei també es va iniciar un procés lent d'incorporació de les dones al Cos de Bombers. Ja a començaments dels anys 80, el parc municipal de Gelida va tenir entre els seus membres les tres primeres dones bombers voluntàries: Manoli Ocaña, Montse Nebot i Joana Vilarroig. Aquesta darrera va arribar a ser sotscap de parc. Van ser nomenades voluntàries de la secció activa el 23 de juliol de 1984, quan la Direcció General de Prevenció, Extinció d'Incendis i Salvaments de la Generalitat integrà el parc de bombers de la localitat en la seva estructura operativa. Vilarroig, el 1988, accedí com a operadora del control central de la Brigada de Barcelona, tasca que ha estat desenvolupant fins a la seva jubilació, a finals de 2008. Per la seva banda, Nebot presta servei actualment al magatzem general dels bombers a Martorell. Ocaña està totalment desvinculada del Cos.

Al 1996 es contractaven les primeres auxiliars forestals del Cos; Mariona Casals, Eva García i Sílvia Gibert, que van ser destinades al parc de Terrassa. Dos anys després s'oficialitzà administrativament la presència de la dona en l'estructura de funcionaris del Cos de Bombers de la Generalitat. La Disposició Transitòria Primera de la Llei de Bombers de 1994 preveia la incorporació oficial al Cos de Bombers dels membres del Cos de Titulats Superiors i del Cos de Diplomats que fins a aquell moment havien estat treballant a la Direcció General de Prevenció, Extinció d'Incendis i Salvaments, fent tasques pròpies del servei. Als primers, segons la Llei, se'ls integraria a l'Escala Superior amb la categoria d'inspectors i als segons, amb la de sots-inspectors, quedarien integrats en l'Escala Executiva. Aquesta incorporació, però, no es va fer efectiva fins al 1998, mitjançant un Acord del Departament de Governació aprovat el 28 d'abril que normalitzava, per fi, una situació anòmala: persones que ja feien tasques estrictament operatives i d'altres que treballaven aspectes relacionats amb

esquerra

Cecília Egea, la primera bombera professional de Catalunya.
© Arxiu personal Cecília Egea

dreta

Anna Martín, la primera bombera a fer guàrdies, amb Pau Ferrer, caporal de Vilanova i la Geltrú, en una imatge promocional dels X Jocs Mundials de Polícies i Bombers del 2003, que es van disputar a Barcelona.
© Arxiu del Cos de Bombers

la prevenció i la planificació però que oficialment no pertanyien al Cos. El cas més emblemàtic, el de Manuel Bosch, afectat també per aquesta mesura però que abans de ser reconegut oficialment com a inspector del Cos de Bombers de la Generalitat, ja exercia com a subdirector operatiu. La mesura va afectar les primeres dones que van ser reconegudes administrativament com a bombers funcionàries, a casa nostra; Cecília Egea, Carlota Dicenta, Elisabet Justríbó, Anna Martín, i Mercè López.

La inspectora Cecília Egea és la primera que va entrar a treballar al Cos de Bombers de la Generalitat. Arquitecta de formació, havia accedit a la Direcció General com a tècnica al servei de prevenció al novembre de 1982. En tot aquest temps ha desenvolupat força tasques. Primer, com a tècnica del Servei de Prevenció de la Direcció General. Com a cap de la secció de locals públics i habitatges va fer comprovació de projectes i inspecció d'edificis per verificar el compliment de la normativa. Posteriorment es va incorporar a la Divisió Operativa com a cap de l'Àrea de Planificació, on realitzava tasques de suport al cap de la Divisió i la gestió dels mitjans aeris. Com a cap de l'Àrea d'Avaluació va iniciar el sistema procedimental de la Direcció General i va elaborar el Pla Director del Cos de Bombers. Actualment està adscrita a la Subdirecció General Tècnica, com a responsable d'infraestructures. En l'àmbit operatiu ha fet investigació de sinistres i realitza guàrdies a la Sala Central de Bombers a Bellaterra.

La sotsinspectora Carlota Dicenta havia entrat a l'àrea de Prevenció el 1990, treballant en edificis de pública concurrència. Va fer, per tant, inspeccions a les instal·lacions olímpiques. Arran de l'Acord de Governació amb què se la integrava oficialment al Cos de Bombers de la Generalitat, Dicenta va començar a fer guàrdies al Cicoc de Bellaterra i pràctiques de formació en diversos parcs, com ara l'Hospitalet de Llobregat, Terrassa i Badalona, així com també amb el personal mèdic i l'ambulància del servei. Actualment en excedència, és la cap del servei de Protecció Civil de l'Ajuntament de Mataró.

La sots-inspectora Elisabet Justribó va entrar al Cos al desembre de 1991 després d'aprovar una oposició com a arquitecta tècnica. El seu primer destí va ser la Brigada de Barcelona, on després d'un període de 3 anys de pràctiques va entrar a la roda de guàrdies del Cicoc. Més endavant va ser destinada a la Brigada de Tarragona, on va fer de cap de guàrdia l'any 2000 i també, de responsable del Control Central. Després d'un període d'excedència, al 2008 va reingressar al Cos, a la Regió d'Emergències Metropolitana Nord, on continua la seva tasca de cap de guàrdia i de responsable de la sala de control.

La inspectora Anna Martín va ser la primera a fer guàrdies en una Regió. Aprovada una oposició com a arquitecta, accedí al Cos com a tècnica el 31 de gener de 1994. A finals de juliol d'aquell mateix any entrà en la roda dels caps de guàrdia de la Brigada de Tarragona, on també va començar a treballar en l'àrea de Prevenció d'incendis en infraestructures, edificis d'ús públic i locals de pública concurrència de tota la demarcació. Quan es crearen les Àrees Bàsiques d'Emergències (ABE) dins de cadascuna de les Regions en què actualment es reparteix el Cos de Bombers en el territori, va passar a fer aquesta feina específicament per al Tarragonès i el Baix Penedès. Més endavant, al maig de 2008, va ser nomenada cap de l'Àrea de Prevenció i Gestió de la Regió d'Emergències de les Terres de l'Ebre. Un parell d'anys després, al desembre de 2010, ocupà el càrrec de cap del servei de Prevenció de tota la Direcció General. I a l'abril de 2011 va ser nomenada subdirectora general operativa, càrrec que ha exercit fins a finals d'abril d'enguany. Martín va ser la primera dona a ocupar aquest lloc.

La sotsinspectora Mercè López va entrar al Servei de Prevenció en guanyar una plaça com a arquitecta tècnica després d'una oposició al 1994. Aquí s'encarregà de fer complir la normativa i d'inspeccionar blocs d'habitatges i edificis públics, com ara hotels i oficines, i va participar en la redacció del pla d'emergències dels centres docents. Quatre anys més tard va començar a fer tasques operatives. Al 2000 va ser destinada a la Brigada de Lleida, on va fer d'adjunta i va entrar a la roda dels caps de guàrdia. Va ser la primera dona a fer-ho a les terres de Ponent. El 2002 va ser nomenada cap de l'ABE del Vallès Oriental. Va ser, així, la primera dona responsable d'una ABE al Cos de Bombers. A partir d'aquell moment va fer de cap de guàrdia a la Brigada de Barcelona dels Bombers, a Bellaterra, just abans de la reorganització territorial del Cos. També va ser la primera dona a fer guàrdies en aquesta Brigada. El 2004 va ser nomenada cap de la Regió d'Emergències de Lleida, esdevenint així la primera dona a dirigir una Regió. López va ocupar aquest càrrec fins el març de 2008.

El 1998 van entrar les primeres dues dones després de superar un concurs-oposició específic per al Cos de Bombers funcionaris. Es tracta de Glòria Sorigué, que venia del Cos de Mossos d'Esquadra, i de Gemma Milián. Des d'aleshores, la presència de la dona al Cos s'ha anat incrementant, tot i que a poc a poc. Per aquesta raó, el Servei Tècnic de la Direcció General va haver de començar a incloure l'habilitació d'espais específics per a dones en totes les obres de parcs. El primer parc adaptat per a bomberes va ser el de Vilanova i la Geltrú, l'any 2001. La capital del Garraf ja havia estat la primera a estrenar un parc de bombers de l'SPEI provincial. Després, van seguir els parcs de Banyoles (on es va construir un edifici nou) el 2002, Sant Feliu de Llobregat i la Seu d'Urgell (remodelació dels parcs existents) el 2003, Santa Coloma de Gramenet (re-

Un vehicle dels bombers amb pintades reivindicatives, durant la vaga de novembre del 1997 a l'abril del 1998.
© Arxiu del Cos de Bombers

novació) a l'any posterior, i els edificis nous de Montblanc, al 2004, Sort, Mollerussa i Cambrils, el 2005.

Els Grups de Recolzament d'Actuacions Forestals (GRAF) compten també amb dues bomberes, Etel Arilla i Marta Miralles. I, més recentment, el Grup de Recolzament d'Actuacions Especials (GRAE) ha incorporat les dues primeres bomberes professionals, Rocío Sánchez i Emma Roca, campiona d'Espanya d'esquí de muntanya el 2005 i campiona d'Europa de maratons de muntanya el 2001, entre d'altres títols. El 2005, Olga Lanau va esdevenir la primera dona a ocupar el càrrec de directora general.

Reivindicacions laborals

Les primeres reivindicacions laborals van arribar l'any 1987, quan els bombers es van afegir a la primera vaga de funcionaris de la Generalitat. El Departament de Governació va xifrar el seguiment de la convocatòria en el 75%. Bombers uniformats destacaven entre les 8.000 persones que es calcula que van participar en una manifestació que acabà davant el Palau de la Generalitat a Barcelona. En general, es reclamava igualtat de drets amb els funcionaris d'altres administracions, com ara sous un 6% més alts, les 35 hores setmanals, un conveni específic per al personal laboral i jornada contínua. Entre les demandes dels bombers hi havia els plusos de perillositat i nocturnitat i l'augment de plantilla i de mitjans. En aquella jornada, tan sols es van atendre serveis urgents. A Terrassa, per exemple, van desplegar una pancarta amb la llegenda "Bombers de la Generalitat en lluita", van treure els vehicles al carrer i van fer sonar els clàxons en una pitada reivindicativa.

El 1995 es creà el Consell de Bombers Voluntaris, òrgan a través del qual aquest col·lectiu passaria a canalitzar totes les propostes de millora del seu servei. Dos anys després arribava el segon conflicte laboral dels bombers funcionaris. El novembre de 1997 els bombers van iniciar una vaga que es perllongà fins a l'abril del 98. En aquella ocasió es negaren a fer hores extres i les revisions dels vehicles. Demanaven que els equiparessin els sous i les condicions laborals amb els que tenien, per exemple, els bombers de la Comunidad de Madrid i del País Basc; que es regularitzés la segona activitat sense que hi hagués pèrdua de drets, ni econòmics ni laborals; que s'actualitzés el preu de les hores extraordinàries, s'incrementés la plantilla, es renovés la flota de vehicles i de materials i es

potenciés l'Escola de Bombers i la formació del col·lectiu, entre d'altres punts. La Generalitat oferí increments de sou de 267.000 pessetes anuals per als bombers de l'escala bàsica, de 250.000 per als caporals i de 365.000 per als sergents. Quant a la segona activitat, acceptà totalment la proposta dels bombers. Pel que feia a les hores extres, oferí una actualització que oscil·lava entre les 2.200 pessetes/hora per als bombers i les 2.600 per als oficials. Respecte l'increment de personal, el Govern convocà per l'any 1998 un concurs per proveir 140 noves places, a més de les de promoció interna; el 1999, 120 places de l'escala bàsica; el 2000, 126 i a l'any següent, 65. El Govern també es comprometé a destinar 1.400 milions de pessetes en un pla quadriennal per a la renovació del material, que incloïa l'adquisició de 31 nous vehicles, entre els quals hi havia 20 bombes rurals pesants. La Generalitat també es va comprometre a crear un programa de formació permanent obligatòria.

Abans de l'acord final, uns 400 bombers es van manifestar el 15 d'abril a Barcelona. Van llençar escuma davant la seu del Departament de Governació, a la Via Laietana, i ocuparen la seu del d'Economia i Finances, d'on van ser desallotjats pels Mossos d'Esquadra. Alguns bombers van resultar contusionats. El darrer punt del desacord va ser la distribució horària de les guàrdies: el Govern proposava 12 hores de treball seguides de 48 de festives. Els bombers no ho acceptaren en considerar que aquests torns generarien encara més hores extres. A la fi, pactades les millores, es va fer efectiva la regulació de les guàrdies en el Decret 103/1998 de 28 d'abril, que també s'estructurava la nova Direcció General d'Emergències i Seguretat Civil.

esquerra

El doctor Miquel Vidal, cap del Grup d'Emergències Mèdiques (GEM)
© Arxiu de Miquel Vidal

dreta

Maribel Ortiz i Sílvia Panadès, d'esquerra a dreta, al moment de sortir cap a una missió humanitària a l'Iran.
© Arxiu de Miquel Vidal

El servei d'atenció sanitària

La nova Direcció General també va crear un servei d'atenció sanitària a les víctimes dels sinistres a què assistien els bombers. L'embrí d'aquella unitat, l'actual Grup d'Emergències Mèdiques (GEM), data de 1985. Va ser el moment en què alguns hospitals, com el de Puigcerdà i el de Vielha e Mijaran, van veure la necessitat de millorar la xarxa de trasllats secundaris de pacients greus i de nounats. Així, i gràcies a un conveni amb el Departament de Sanitat i Seguretat Social i l'Hospital Clínic de Barcelona, durant la Setmana Santa s'establí al Cicoc una guàrdia mèdi-

Un servei d'emergència del GEM, els anys 1990.
© Arxiu de Miquel Vidal

ca que disposà de l'helicòpter medicalitzat Bölkow 105 de la Direcció General, de 2 ambulàncies medicalitzades amb conductors i infermers de la Creu Roja, un metge del Departament de Sanitat i Seguretat Social i un de bombers, i anestesistes, un metge del servei d'urgències, infermeres i material mèdic de l'Hospital Clínic de Barcelona. L'objectiu era fer assistència in situ a les víctimes de diferents sinistres, per evacuarlos, posteriorment, a centres sanitaris i fer el transport secundari dels malalts crítics que necessitessin ser derivats d'un hospital a un altre en helicòpter o en ambulància medicalitzada. Entre el 4 i el 8 d'abril es va atendre un total de 19 serveis. L'experiència es prorrogà automàticament acabada la Pasqua, amb el Pla Pilot de Transport Secundari de Malalts Crítics. Fins el 31 de desembre d'aquell mateix any es van fer 897 trasllats sanitaris. La col·laboració es va extingir el desembre de 1987. En tot aquell temps es van fer més de 1.800 serveis.

En aquells moments el Departament de Sanitat i Seguretat Social, amb la direcció del doctor Santiago Ferrándiz, va optar per establir un servei propi, nucli del que després va ser el Sistema d'Emergències Mèdiques (SEM), que treballà en els trasllats interhospitalaris. Però mentre no es va crear el SEM, la Direcció General va continuar prestant aquell servei. D'aquesta manera, la Direcció General contractà part dels metges voluntaris que havien estat atenent fins aleshores aquell servei des de Bellaterra, als quals ja havia nomenat bombers de l'escala especial. Quan el Departament de Sanitat i Seguretat Social va crear oficialment el SEM, la Direcció General deixà de prestar el servei de trasllat secundari entre hospitals i es dedicà exclusivament als rescats de muntanya, a atendre les víctimes de grans sinistres i a la seva evacuació a centres sanitaris, a més de fer l'atenció mèdica als bombers.

Així, el juliol del 1989 es contractaren sis metges que depenien de la Secció d'Inspecció, el cap de la qual era el doctor Ramon Prat. Entre aquells primers contractats hi havia personal que encara avui forma part del grup: els doctors Miquel Vidal, Antonio Benavides, Conchita Morales i Marta Hernández. Havia nascut el GEM. En aquella època, alguns ajuntaments i consells comarcals, les diputacions de Lleida i Barcelona i empreses privades van adquirir ambulàncies per atendre zones on la cobertura sanitària no era òptima i que van tenir la seva base en determinats parcs de bombers. N'hi va haver a Prats de Lluçanès, Calaf, Guardiola de Berguedà i en parcs de bombers voluntaris de Lleida. Ramon Prat també treballà en aquesta època amb el seu grup de metges per donar un mínim de formació sanitària als membres del Cos. Prat també lluità perquè els metges contractats per la Direcció General mantinguessin el seu bon nivell. El 1991 demanà que poguessin fer cursos de formació i reciclatge en hospitals per evitar que es quedessin aïllats en l'atenció immediata en sinistres i perdesin la pràctica en determinades tècniques. Va ser així que el personal mèdic va fer formació continuada a l'hospital Parc Taulí de Sabadell i a l'hospital Mútua de Terrassa. Prat també demanava que els helicòpters tinguessin major protagonisme en els serveis fets pels metges dels bombers, ja que tan sols havien estat activats en el 8% dels casos. De cara a l'any olímpic, el cap de la Secció d'Inspecció també demanava que s'institucionalitzés un altre curs per als bombers, perquè aprenguessin a fer atenció primària a les víctimes i es familiaritzessin amb el material mèdic que hi ha en una ambulància. D'aquesta manera, el 1992 es va poder impartir un curs de socorris-

Pràctiques dels Grups de Recolzament d'Activitats Especials (GRAE) a la serralada de Montserrat, a la punta de Gorra Marinera.
© Arxiu GRAE

me i primers auxilis a l'Escola de Bombers, mentre que tots els integrants del GEM van fer un postgrau sobre medicina d'urgències a la Universitat de Barcelona. El 1999 es va fer un nou curs per a tots els bombers, l'Emerssa, que era una versió ampliada del temari de tècnics de transport sanitari del Departament de Sanitat i Seguretat Social. Les sessions es van fer per tot Catalunya amb més de 60 formadors.

Els grups especials de rescat i salvaments

La Llei de regulació de serveis de prevenció i extinció d'incendis i de salvaments de Catalunya, de 5/1994 de 4 de maig, atorgava als bombers la competència dels rescats i els salvaments de persones en els espais naturals. Es posava ordre, d'aquesta manera, en un àmbit que fins a aquell moment ja havia viscut altres intents d'organització. Entre 1966 i 1981, els rescats els feia el Grup de Socors de Muntanya, format per gent de l'Escuela Nacional de Alta Montaña; és a dir, experts escaladors, esquiadors i muntanyencs amb qui es contactava en cas d'una emergència per treballar de forma voluntària. Alguns d'ells es van integrar al Cos especial de salvaments del Cos de Bombers de l'Ajuntament de Barcelona. En aquella època hi havia un buit legal al voltant de la competència en rescats, però el Decret autonòmic 171/81 de 29 de juliol de 1981 va provar de posar-hi ordre. Es creava la Comissió Tècnica de Coordinació de Salvaments Especials, presidida per la nova Direcció General de prevenció, extinció d'incendis i salvaments i integrada per la Creu Roja de Muntanya, la Guàrdia Civil, els bombers de l'Ajuntament de Barcelona i les federacions catalanes d'Entitats Excursionistes, d'Espeleologia i d'Esports d'Hivern. Va ser a partir de 1984 que el Cos de Bombers de la Generalitat començà a incorporar progressivament experts en rescats d'escalada i d'espeleologia, i que s'inicià el camí de la professionalització. S'estava creant el Grup de Rescat de Muntanya (GRM). A la Brigada

de Barcelona els pioners van ser un operador del control central, Carles Galán, i dos germans, auxiliars forestals de Sant Feliu de Llobregat; Cesc i Jordi Farré. Aquell equip s'amplià a l'agost de 1985 amb altres bombers, que eren experts muntanyencs, i personal que provenia de les federacions esportives. Eren admesos Joan Anglada, Llorenç Bonet, Jordi Camprubí, Jaume Ganges, Joan Guirado, Antoni Martínez Robles, Antoni Llasera, Enric Pagès, Sergio Palacios, Alfons Valls i Bernat Clarella, el responsable del grup de socors de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya. En aquells moments s'unificà el comandament dels operatius de rescat, es centralitzà a la seu de la Direcció General a Cerdanyola del Vallès la recepció de les alarmes i es posà a disposició dels operatius un parell d'helicòpters per a les emergències.

Aquell primer nucli de Barcelona s'integrà al parc de Cerdanyola del Vallès, on es centralitzà el GRM de la Brigada de Barcelona. El grup, però, s'havia creat per actuar en qualsevol punt del país, encara que a les Brigades de Girona i de Lleida també es van crear unitats de rescat i salvament. A Camprodon, l'*alma mater* d'aquest procés va ser Francesc Carola, que havia accedit a la Brigada Alpina de la Creu Roja el 1968 i als bombers, com a voluntari d'aquest parc del Ripollès, el 1979. Formant part dels GRM de Girona, Carola va viure el moment en què el cap de Brigada, Antoni Güell, va proposar la creació d'un grup específic de rescat de muntanya a la Vall de Camprodon integrat pels bombers i la Creu Roja, que ja treballaven conjuntament en força serveis. Aquesta darrera institució, però, no acceptà la idea. Amb el pas dels anys, i amb l'ajut de la Direcció General, l'Ajuntament i el Consell Comarcal del Ripollès, el parc de Camprodon s'ha equipat força, de manera que en l'actualitat disposa de 3 lliteres i sacs per a allaus, a més del material petit necessari per als rescats.

A Olot cal esmentar especialment Jordi Francès Buxó, que accedí al Cos el 1979. Buxó reivindicà la creació d'una base permanent de rescat a la capital de la Garrotxa perquè els bombers experts en muntanya estaven dispersos en diferents parcs. I ho aconseguí amb la creació oficial del GRAE anys després. Buxó, que va començar a fer muntanya als 12 anys, recorda com en aquells inicis els rescats eren força difícils, sense telefonia mòbil, amb emissores amb poca cobertura i sense el suport dels helicòpters, la qual cosa obligava els rescatadors a fer llargues travesses per la muntanya. A Ripoll, Manel Pereda organitzà un grup en una comarca on fins aleshores els rescats els havien fet la Creu Roja, la Guàrdia Civil i els pisters de la Molina i de Núria. Va ser un moment en què els rescatadors compraven per compte propi el material i l'equipament que havien d'usar en els serveis. Pereda, que havia accedit al Cos provincial dels Bombers al febrer de 1981, va formar-se tècnicament en diversos cursos sobre activitats de muntanya, animat també per l'aleshores responsable de la Brigada, Antoni Güell. Des de 2007, Ripoll no és seu GRAE, i els seus especialistes en muntanya s'han integrat al parc de funcionaris d'Olot, mentre que els voluntaris romanen adscrits al de Camprodon.

A la Brigada de Lleida els Pompiers de Vielha van ser els primers a fer rescats de muntanya als Pirineus de Lleida. Els primers rescatadors del Cos aranès, Javier Tous, Rafael Villamor i José Gasa, era gent aficionada a la muntanya que havia rebut formació a França. Després se'ls va

Submarinistes del GRAE en una recerca a l'estany de Graugés, a Avià.
© Arxiu GRAE

afegir gent jove que va mantenir els lligams amb el país veí, especialment amb els bombers, la Gendarmerie i la unitat de muntanya de la Garde Republicaine dels departaments de l'Arieja i l'Alta Garona. Joan Canalas, actual director general dels Pompiers d'Aran, va accedir al Cos en aquella època, el 1971. Aleshores, els rescatadors aranesos no només es formaven al país veí, sinó que feien pràctiques conjuntes i demanaven col·laboració a l'altra banda de la frontera en determinats serveis. Els Pompiers de Vielha també treballaven en rescats als Pirineus fora de la Val d'Aran, com ara a l'Aragó i en altres comarques de Lleida.

El 1979 es formà un grup de rescatadors al parc de bombers de Pobla de Segur, que s'havia creat aquell mateix any. Josep Calvet, el primer cap, havia reclutat dos experts muntanyencs, Josep Tunica i Ramon Caballé 'Capi', que havien fet les seves primeres escalades quan encara eren adolescents. Després els van seguir Julià Paüls i els germans Pere i Josep Solana. Amb la subvenció municipal, les aportacions voluntàries d'alguns veïns i els guanys de la venda d'uns calendaris i d'una festa per Nadal, els voluntaris de Pobla de Segur van comprar el seu propi material de rescat. El primer servei d'escalada el van fer l'11 de maig de 1980, per recuperar un cos sense vida penjat de la paret a la via Reina, a Terradets. El 1983, a instàncies del cap de parc Carles Royo, la Seu d'Urgell també va organitzar una unitat de rescat. L'organitzador del grup va ser Josep López Rico 'Boy', president de la Unió Excursionista Urgellenca. Aquell primer nucli de la Seu el formaren una quinzena de membres del club que presidia 'Boy', treballant com a voluntaris i únicament en rescats de muntanya, a l'Alt Urgell, la Cerdanya i el Solsonès, i en altres zones en què fos necessària la seva participació. Aleshores, els rescatadors empraven el seu propi equipament i material en els serveis. No va ser fins el 1993 que se'ls va integrar a la secció activa. A partir d'aquell moment, els voluntaris treballarien en tota mena de serveis, a més dels rescats.

Paral·lelament també es va crear el Grup de Rescat i Salvaments Subaquàtics (GRS). El 1982 es constituïa un nucli a la Brigada de Lleida, que formaren un grup del parc de la capital del Segrià i bombers d'altres punts de les terres de Ponent que havien superat un curs específic de formació. En d'altres parcs del país també hi havia submarinistes, a qui es localitzava en cas de ser necessari. La Brigada de Girona tenia ja a 2 submarinistes experimentats de Santa Coloma de Farners, Nandu Font i Josep Climent, que ja havien començat a fer rescats aquàtics per als bombers en temps de la Diputació l'any 78. Quan van plegar de l'empresa en la qual treballaven, el cap dels bombers provincials, Antoni Güell, els integrà al servei al 1980 per treballar en tota mena de serveis. Per a això, van haver de superar un curs bàsic. Amb ells, el parc de Santa Coloma començà a tenir una guàrdia permanent de 24 hores. Poc després també accedí al Cos un tercer submarinista, Josep Gutiérrez, que com Font i Climent havia d'usar el seu propi equipament quan hi havia un rescat. Però no va ser fins el 1993 que es va convocar una prova específica per reclutar titulats experts en immersió. Era un primer pas cap a la regulació dels rescats aquàtics en el Cos de Bombers de la Generalitat, amb la idea de crear una plantilla definida de bussos a qui recórrer quan calgués. A més, es creava un grup de submarinistes concentrat al parc de Cerdanyola del Vallès, format per Carles Galán i els germans Farré. Aquests treballaven sobretot en mar obert. També hi va haver un altre grup a Mollerussa, requerit espe-

cialment per rescats en aigües interiors. I també hi havia experts disponibles en els parcs de Sant Feliu de Llobregat, l'Hospitalet de Llobregat i Mataró, entre d'altres.

El 1997 la Direcció General unificà el GRM i el GRS, i creà els Grups de Recolzament d'Activitats Especials (GRAE). Això significà unificar a Cerdanyola del Vallès els grups de submarinistes, encara que en la Brigada de Girona se'n tenien de repartits en diversos parcs. Els submarinistes van tenir una destacada participació en l'arriscada operació de rescat del cadàver d'un espeleobucejador basc a la cova Fuente Azul, a Burgos, l'any 2000. El cos es trobava a 70 metres de fondària. La Guàrdia Civil no se n'havia sortit i el cos finalment va ser recuperat pels bussos Carles Galán, Joan Perona, Jesús Almagro i Miquel Román. Els experts en rescats de muntanya, els antics GRM, es van mantenir a Cerdanyola i als 3 parcs dels Pirineus occidentals on havien existit fins al moment. A Girona, Olot es va afegir a Camprodon a la llista de parcs amb unitats GRAE. Els voluntaris d'aquest darrer parc i els funcionaris que hi ha a la capital de la Garrotxa han rebut cursos de formació en rescats en neu, roca i barrancs amb bombers francesos. I han impartit formació a les unitats de rescat dels bombers de Navarra.

Darrerament, la Direcció General ha reordenat la unitat GRAE sota el comandament, primer, de Josep Colàs, primer, de Santi Leonart i de Sebastià Massagué després. Ara es pretén tornar a diferenciar les unitats de muntanya de les de rescat aquàtic. Ambdues, però, sota la denominació comú de GRAE. D'aquesta manera, els experts submarinistes estaran repartits en 3 bases, amb les quals es cobrirà tota la costa catalana, a més d'atendre serveis en aigües interiors. Hi haurà una seu a Cambrils, una altra a Girona ciutat i la de Cerdanyola del Vallès. Pel que fa a les unitats especialitzades en rescat de muntanya, continuaran existint els 6 parcs en què estan establerts en l'actualitat. Es va obrir un procés d'admissió de nous GRAE, que van haver de fer un examen teòric i proves físiques d'escalada, espeleologia, natació, esquí i curses d'orientació. Són les mateixes proves que han hagut de passar els GRAE que ja havien estat exercint com a tals fins a l'actualitat, per tal d'acreditar la seva capacitat per continuar fent aquesta feina.

Dues imatges de la crema controlada al veïnat de la Valleta, al terme municipal de Vilajuïga, el 14 de setembre del 2004 pel Grup de Recolzament d'Actuacions Forestals (GRAF).
© Arxiu GRAF

La Direcció General va crear un tercer grup d'especialistes després del gran incendi que afectà la Catalunya central el 1998. El Grup de Recolzament d'Actuacions Forestals, GRAF, naixia com una nova eina per reforçar la lluita contra els grans incendis forestals i estava integrat per experts que treballarien únicament en aquests sinistres. Però no només en l'extinció, sinó també en el desenvolupament d'un ampli projecte tècnic que incloïa, per exemple, la creació d'una cartografia operativa actualitzada per al Cos de Bombers. Es van definir des de les simbologies a utilitzar en els mapes fins a les quadrícules que s'hi havien de crear. Els GRAF també van desenvolupar un programa de cremes prescrites per a la neteja del bosc, la formació tant interna en el Cos de Bombers com de col·lectius clau en l'extinció d'incendis (com ara les ADE, voluntaris, ecologistes, propietaris forestals, mossos d'esquadra i agents rurals), l'intercanvi d'experiències amb professionals d'altres països i s'integrà en projectes internacionals de lluita contra els focs, com el Fire Paradox. En aquest programa, que té per objectiu conscienciar sobre l'ús del foc com a eina per fer gestió forestal així com extinció, hi prenen part la Unió Europea, Líbia i el Marroc. Els GRAF també van introduir una nova manera d'analitzar els incendis i van incorporar una terminologia comú, com ara 'focus secundari', 'atac directe', 'índirecte' o 'paral·lel', 'alineacions' o 'columna convectiva'. El grup també creà un butlletí electrònic de divulgació, *Lo Forestalillo*, que té una versió reduïda de difusió interna per als comandaments, el *3 Minuts*.

El GRAF va néixer oficialment l'1 de març de 1999. La idea de crear un grup d'especialistes, a l'estil de les Brigadas de Refuerzo de Incendios Forestales (BRIF) creades pel govern espanyol el 1992, l'havia tinguda el conseller de Governació Xavier Pomés acabat el fatídic estiu de 1998. En el moment de constituir el grup, el cap de la Divisió Operativa, Manuel Bosch, va proposar un projecte més ambiciós. Volia alguna cosa més que un reduït grup de bombers ben formats en les noves tècniques d'extinció d'incendis forestals. Va ser d'aquesta manera que es fixà en Marc Castellnou, un jove enginyer forestal i bomber de Tivissa que fins el 1998 havia col·laborat amb la Brigada de Tarragona en temes de formació. Castellnou va ser nomenat analista en cap dels GRAF. La idea amb què començà a treballar el grup, i que rebé el suport convençut de Pomés, era la d'estudiar el comportament dels incendis i predir-ne l'evolució per planificar millor l'estratègia d'atac. Els GRAF també van incorporar altres eines d'extinció a la tradicional d'atac amb aigua, com

El parc central dels Pompiers d'Aran, a Vielha e Mijaran.
© Carles Savalls

Foc forestal al Solsonès l'estiu de 1998. Es va haver d'evacuar la gent dels masos i altres nuclis de població aïllats.
© Jordi Serrano

són les cremes d'eixamplament, els contrafocs i l'ús de les eines manuals, com la pulaski.

La presentació oficial del grup es va fer a Cabra del Camp el 28 de maig de 1999, amb una demostració de crema al bosc de la Duqueta i la formació d'una línia de defensa manual al bosc del Cossiòl. El grup està estructurat des d'un cervell central a Bellaterra, la Unitat Tècnica, amb unitats repartides per les quatre demarcacions del país. A Tarragona, Lleida i Girona hi ha 17 bombers mentre que a GRAF Barcelona n'hi ha 22. Aquests són bombers especialistes que al llarg de la campanya forestal fan les guàrdies a les unitats GRAF dels parcs de Rubí-Sant Cugat, Cassà de la Selva, Reus i Tremp, i no pas en els parcs on treballen la resta de l'any. El model GRAF s'ha acabat adoptant en altres zones, com ara Aragó, les illes Balears, Canàries, Portugal, França i el Regne Unit. Membres del grup van iniciar un procés de formació a tècnics bombers d'aquestes zones.

Recursos per la lluita contra els incendis forestals

1994 va ser un any de força canvis. El Decret 170/1994 de 14 de juny ordenava el traspàs de serveis, mitjans i recursos de la Generalitat al Conselh Generau dera Val d'Aran en matèria d'extinció d'incendis i salvaments. Malgrat això, els parcs de Vielha e Mijaran, Bossòst i Les van continuar integrats a la xarxa del Cos de Bombers de la Generalitat. A la vall només es crearen plantilles de bombers voluntaris, formats per l'Escola de Bombers però retribuïts pel Conselh.

La resta de canvis es viurien després d'un estiu tràgic en què el foc tornà a devorar els boscos del país i es cobrà algunes vides. L'onada d'incendis d'aquell any va generar una allau de crítiques contra el que es considerava un fracàs de la política de prevenció, manca de mitjans dels bombers i descoordinació entre els diversos cossos. Els ajuntaments reclamaren més competències en la lluita contra els focs, cosa que rebutjà la consellera de Governació, Maria Eugènia Cuenca. Però el Govern va proposar mesures de xoc per afrontar el drama dels grans incendis forestals. Així, el pressupost de la campanya forestal de 1995 es va incrementar un 20%, i arribà als 8.098 milions de pessetes encara que en exercicis posteriors la inversió es va anar desaccelerant. Al control de la Brigada de

Diferents logotips del servei d'emergències, corresponents a les campanyes del «llop», del «112» i del «085».

Barcelona, a Bellaterra, s'instal·là un nou sistema informàtic que integra-va les funcions de ràdiocomunicació i telèfon, el SIACOM. També es va fer la prova pilot d'un sistema de GPS. Se n'instal·laren 34 unitats en tots els mitjans aeris que participarien en la campanya forestal següent i en alguns vehicles de comandament. Es va instal·lar una xarxa de repetidors, que si bé resultà efectiva per als mitjans aeris, no va ser suficient per garantir prou cobertura a les dotacions terrestres.

També el 1995 entrà en vigor el pla d'emergències per incendis forestals, l'Infocat. El pla preveia una cadena d'actuacions preventives en funció del risc diari, calculat en base a la temperatura, la humitat, la sequera acumulada, les ratxes de vent previstes i la disposició geogràfica de les superfícies vegetals del país. En quart lloc, es va començar a estudiar una llei de protecció civil, aprovada finalment el 20 de maig de 1997. En el text es fixaven les competències de la Generalitat i els ajuntaments i es determinava que en cas d'emergència aquestes administracions havien de treballar de manera coordinada sota el comandament dels bombers. A més, es demanava als municipis vulnerables als incendis forestals que elaboressin els seus plans, en què s'hauria d'especificar la manera més eficaç d'organitzar recursos en cas de foc. Això significava no haver d'improvisar la forma com organitzar evacuacions i determinar, per exemple, quins membres del Consistori havien de formar part del gabinet de crisi i quines serien les seves tasques.

Més encara, un decret de 1995 obligava les companyies elèctriques a netejar de vegetació el recorregut de les seves línies en trams forestals. Malgrat això, el 1998 no s'havia adequat ni el 20% de la superfície afectada. També arran dels focs de 1994, el Departament d'Agricultura va iniciar un programa de recuperació de cultius que havien de trencar la continuïtat del bosc i esdevindrien franges de protecció on els focs forestals perdrien intensitat i podrien ser més fàcilment atacables pels bombers. Els propietaris forestals, però, reclamaren més ajuts econòmics per mantenir en condicions els boscos del país. Un altre decret, el 64/1995 de 7 març, dictava les mesures de protecció que havien de tenir les urbanitzacions a peu dels boscos. Se'n veien afectades 1.028; la meitat de les que existien aleshores al país. Se les obligava a crear una franja de 25 metres sense vegetació en tot el perímetre de la trama urbanitzada. Els deures, però, no es van fer. En el rerefons hi havia la manca de liquidesa per dur a terme aquells treballs en les urbanitzacions, algunes de les quals tenien importants mancances en infraestructures mínimes. El 1997 es va obligar els ajuntaments a crear una franja de 10 metres de terreny lliure de vegetació al voltant dels abocadors. Arran del greu episodi del 94, també es va impulsar la col·laboració activa de les Agrupacions de Defensa Forestal, les ADF. Es crearen línies de subvencions que el col·lectiu, però, valorà com a insuficients. Per a l'any següent, la Direcció General ja contractaria els dos primers Air Tractor 802 com a avions de vigilància i atac, que oferien una gran maniobrabilitat.

La Direcció General d'Emergències i Seguretat Civil

L'any 1997 també va ser de canvis, tot i que en aquest cas organitzatius. El setembre, el Decret 225/1997 reinventava la Direcció General, a la qual se li adscriuen les funcions que fins aquell moment havia tingut la

Gerència de Protecció Civil. Va ser en aquell moment que naixia la Direcció General d'Emergències i Seguretat Civil, que va tenir a Enric Prior al capdavant. Fins aquell moment, Prior havia estat el gerent de Protecció Civil. Aquella mesura implicava reforçar el Cicoc, que des d'aquell moment passà a activar els plans d'emergència del país a més de coordinar l'actuació dels bombers i de la resta de cossos operatius que actuessin en qualsevol eventualitat. La sala va passar a ser el Centre d'Emergències de Catalunya, Cecat.

Dos anys després, es feia un pas més en la millora de la gestió de les emergències: Catalunya estrenava el telèfon únic d'emergències 112 l'1 de febrer de 1999. Es complia d'aquesta manera una ordre europea sobre l'obligatorietat de tots els països de la Unió d'implantar aquest número comú a tots, unificant la dispersió de telèfons que existia fins aleshores, ja que cada Cos operatiu tenia el seu. Aquell primer 112 va operar des d'una sala habilitada a l'avinguda de Josep Tarradellas de Barcelona. Les proves s'havien iniciat al novembre anterior. Fins el 2001, el servei va conviure a les comarques de Barcelona amb la centraleta del 085, número específic de bombers que havia entrat en funcionament el 1991. Però el 22 de juny de 2001, el 085 continuà existint però les trucades que li entraven es derivaren directament cap al 112. El 13 d'octubre de 2003 s'inaugurà el 112 de les comarques de Tarragona i les Terres de l'Ebre en la seu del nou Centre d'Emergències d'aquella demarcació, ubicada entre Reus i Tarragona, on també s'hi va instal·lar la Brigada de Tarragona. El juny de 2004 entrà en funcionament un sistema de seguretat per als taxis per enviar un senyal d'alarma directa a la centraleta del servei per alertar els Mossos d'Esquadra i poder fer un seguiment de la ruta del vehicle a través del GPS en cas d'emergència. Una setmana després començava a funcionar un sistema de comunicació amb persones sordes a través de telèfon mòbil. Aquestes informaven a la sala del 112 d'emergències, degudament codificades, a través de missatges sms. L'any següent el 112 va començar a rebre directament les trucades que encara entraven pel 085 a les comarques de Lleida i Girona.

Més canvis organitzatius el 2001. La divisió territorial del Cos de Bombers va ser modificada amb el Decret 162/2001 de 12 de juny. El text disposava la transformació de les brigades en set Regions d'Emergència: Girona, Lleida, Tarragona, Terres de l'Ebre, Centre (amb seu a Manresa), Metropolitana Nord (Cerdanyola del Vallès) i Metropolitana Sud (l'Hospitalet de

El novembre de 1982 unes pluges molt abundoses als Pirineus centrals van provocar una gran riuada i la inundació de diverses poblacions de les conques del Segre i de la Noguera Pallaresa. A Lleida la riuada va arribar el dia 7 de novembre.
© Arxiu del diari *El Segre*

Llobregat). Les tres últimes havien format part fins llavors de la Brigada de Barcelona. Els àmbits territorials de cada Regió es dividiren en Àrees Bàsiques d'Emergències, un total de 26 a tot Catalunya. D'aquesta manera, s'apostava per apropar al territori els equips tècnics del Cos de Bombers per millorar la relació amb l'administració local, els comandaments i els operatius dels altres cossos que treballen en emergències. D'aquesta manera també es reforçava el coneixement del territori, el risc associat a les emergències i les seves problemàtiques.

L'estiu de 2003 dos bombers van perdre la vida en pocs dies de diferència en accidentar-se els vehicles en què treballaven, els Pegaso 3046/10 i 2223, coneguts com a 'egipcis'. El 12 d'agost bolcava a Seròs el vehicle L-245, al quilòmetre 9,5 de la C-45. Hi viatjaven dos bombers voluntaris i quatre auxiliars forestals. Un d'aquests darrers, Issac García, va perdre la vida; els altres companys van resultar ferits. En el moment de l'accident, l'egipci tornava d'un incendi forestal iniciat aquell mateix dia a la Granja d'Escarp. Quinze dies després va bolcar la bomba rural pesant L-228 de Les al quilòmetre 166 de l'A-2, a les Borges Blanques. El vehicle tornava a la Val d'Aran des del taller de Cerdanyola del Vallès, on havia passat una revisió de la bomba d'aigua. En aquest accident va morir Francesc Medialdea, del parc de Vielha e Mijaran. Un altre bomber va resultar ferit lleu.

Com a conseqüència d'aquests accidents, la Direcció General va ordenar el 28 d'agost la paralització cautelar de la flota d'egipcis, un total de 58 vehicles. Un cop la Subdirecció General d'Afers Laborals i d'Ocupació va anul·lar la mesura, s'optà per deixar treballar els egipcis només en sinistres que tinguessin lloc a un radi de 15 kilòmetres del parc, però s'ordenava que no se circulés amb ells a més de 50 km/h i s'indicava que la pressió dels pneumàtics havia de ser de 6,5kg/cm². Tot i això, tan sols quatre dies després, el Departament ordenava donar-los de baixa definitivament. El gener de 2004 el Consell Executiu del Govern aprovà un crèdit extraordinari de 24 milions d'euros per a l'adquisició de 58 noves autobombes que substituirien als egipcis: 48 de rurals pesants, set de forestals pesants i tres de forestals lleugeres. Els sindicats consideraren que la retirada dels vehicles es va decidir gràcies a la seva pressió.

El 2007 es va iniciar la penúltima reestructuració de la Direcció General. El Decret 479/2006 de 5 de desembre creava la Direcció General de Protecció Civil, que passaria a assumir part de la tasca que fins a aquell moment s'havia fet des d'Emergències i Seguretat Civil. Aquesta darrera Direcció tornava a ser la de prevenció, extinció d'incendis i salvaments. Això implicava redefinir les tasques del Cecat de Cerdanyola del Vallès. El Cecat passava a ser Sala Central de Bombers, però vinculat només a Protecció Civil, en una nova sala de control que va començar a operar diumenge 1 de juny de 2008 a l'antic edifici de les Aigües del passeig de Sant Joan de Barcelona, nova seu del Departament. I el 2008, essent Antoni Rifà subdirector general operatiu, desapareixen les ABE i es reestructuren les Regions d'Emergències, amb una àrea d'Operacions i una de Prevenció i Gestió. El nou equip directiu el formaren Pasqual Gámez, Joan Rovira i Jordi Vila, a les Regions Metropolitana Sud, Metropolitana Nord i Centre, respectivament; Enric Cano a Girona; Juanjo Bellostas a Lleida; Agustí Gatell a Tarragona, i Fèlix González a les Terres de l'Ebre. En aquesta mateixa

Dues fotografies del l'atemptat dels GRAPO a les instal·lacions de Repsol al complex petroquímic de Tarragona, el 8 de setembre del 1990.
© Arxiu de la Regió d'Emergències de Tarragona

etapa, la Subdirecció general operativa dóna nou impuls a l'estandarització dels procediments operatius en totes les Regions. Una tasca que ja s'havia iniciat amb Santiago Rovira al capdavant de la Divisió Operativa, des de la qual havia projectat la "Regió d'Emergències única", deixant enrere el concepte de "confederació de regions". Amb Rifà, a més, es va generar una estructura de comandament més sòlida per respondre a les grans emergències, amb una major sectorialització dels escenaris crítics i delegació de funcions i de responsabilitats en comandaments intermitjos.

Els grans sinistres

La primera gran emergència a què va haver de fer front el Cos va ser el diumenge 7 de novembre de 1982, quan un episodi de pluges va provocar unes riuades que van arrasar les comarques de Lleida. Pont de Bar va quedar totalment destruït i a Senterada es va esfondrar el pont d'accés al poble. Oliana va ser evacuada, així com part de la Granja d'Escarp i Ponts; en aquesta darrera localitat van desaparèixer un noi i una noia, i només se la va trobar a ella, a l'endemà, dalt d'un arbre. A Balaguer, el Segre inundà la cèntrica plaça del Jutge. I a Lleida es va evacuar el barri de Cappont; algunes llanxes van circular per la part baixa de la ciutat. Van morir 19 persones, 13 de les quals havien estat arrossegades per l'aiguat des d'Andorra a l'Alt Urgell.

El 12 de juny de 1987 esclataren dues bombes que ETA havia posat les instal·lacions d'Enpetrol, a Tarragona. Les flames, que van arribar als 60 metres d'altura, van trigar dies a ser extingides. Unes 12.000 persones que vivien a la zona propera al polígon van fugir aterridos. Quatre van resultar ferides. Una setmana després esclatava un cotxe bomba al centre comercial Hipercor de Barcelona, on van morir 21 persones. Només hi van treballar els bombers

Enfonsament de l'Oca, un vaixell recreatiu, a l'estany de Banyoles l'any 1998.
© Arxiu GRAE

de l'Ajuntament; els de la Generalitat tan sols van prestar ampolles d'aire per accedir a l'aparcament del centre, on havia esclatat el vehicle.

El 2 de setembre de 1988 els bombers van treballar en l'incendi d'un tren estacionat a Sabadell Centre. A l'altra via, un segon comboi aturat i ple de gent, i, dins el túnel, un tercer tren que va ser evacuat amb les persones caminant per les vies fins a Sabadell Nord. Els bombers que s'endinsaren pel túnel per socórrer els evacuats van haver de recular quan les ampolles d'aire arribaren al límit de pressió, però se'ls va acabar l'aire i van haver de fer els darrers metres a pulmó lliure; vuit bombers van ser hospitalitzats i 52 passatgers, del segon comboi a l'estació, van resultar intoxicats. La dècada acabava tràgicament per als bombers de la Generalitat a Olot. El 6 d'abril de 1989 un helicòpter del servei topà amb cables d'alta tensió prop del pont de les Tries i s'estavellà. Els 3 ocupants van perdre la vida: el bomber Ciríaco Arroyo, el pilot Francisco Javier Santodomingo i el metge del Cos Joan Torró. I el 19 setembre, una fuga d'hidrogen de refrigeració a la nuclear Vandellòs I provocà un incendi, que afectà la turbina del grup principal número 2. Els bombers van treballar amb escumògen i evitaren que les flames s'estenguessin a altres instal·lacions. No hi va haver risc nuclear ni emissions a l'exterior. Els bombers van passar dues revisions mèdiques per constatar que no s'havien contaminat.

El primer gran sinistre de l'any 1990 va dur novament el segell del terror, en aquest cas, del GRAPO. Dissabte 8 de setembre de 1990 esclataren dues bombes a les línies de propilè de Repsol, a la petroquímica de Tarragona. No hi va haver víctimes, però el foc va trigar més de dos dies a cremar tot el combustible i a ser extingit. El 29 de maig de 1991 un nou atemptat d'ETA va fer esclatar un cotxe-bomba a la casa-caserna de la Guàrdia Civil de Vic. L'explosió va ensorrar les tres plantes de l'edifici i es van produir destrosses per l'efecte de l'ona expansiva en un radi de 300 metres. Van morir dos guàrdies i set civils, i un policia local que col·laborava en les tasques de salvament va perdre la vida en ser atropellat per una ambulància. El 12 de febrer de 1993 el petrolier danès Robert Maersk col·lidí amb el pantanà de Repsol a Tarragona i trencà un feix de canonades, provocant una fuga de nafta al mar, i poc després s'iniciava un incendi. Aquell mateix any, el 19 de desembre, un nou accident d'helicòpter es cobrà la

vida de dos bombers. L'aparell havia sortit de Vielha per fer el rescat del cos sense vida d'un muntanyenc accidentat a Montellà i Martinet. L'accident va tenir lloc al canal del Tristany, zona rocosa de molt difícil accés, mentre s'estava pujant el cos a l'aparell. Van perdre la vida el bomber Bernat Renom, membre del GRAE, i el pilot Eduard Balboa.

El 31 de gener de 1994 cremava el Gran Teatre del Liceu de Barcelona. Els bombers de la Generalitat col·laboraren amb els de l'Ajuntament en les tasques d'extinció amb helicòpters.

Els accidents químics van ser els grans protagonistes de 1996. L'ensurt més gran va tenir lloc l'1 de juny en l'empresa Uquifa de Sant Celoni on va caure un tanc de lleixiu sobre unes canonades de PVC per on passava àcid clorhídric. La trencadissa va posar en contacte ambdós productes, que reaccionaren i provocaren un núvol tòxic de gas clor. 93 persones van resultar afectades per intoxicació, entre elles, veïns, bombers, sanitaris de la Creu Roja i treballadors de l'empresa. El 19 de juliol va explotar un dipòsit de propà en les instal·lacions de Repsol-Butano al polígon Pedrosa de l'Hospitalet de Llobregat; un treballador va morir i cinc més van resultar-ne ferits.

El 1998, a banda dels incendis forestals a la Catalunya central, va quedar marcat per l'enfonsament d'un vaixell recreatiu al llac de Banyoles, amb 141 persones a bord, de les quals 21 van morir ofegades. Dos bombers van resultar greument ferits en unes pràctiques a la Val d'Aran el 23 de setembre de 1999. Es tractava del cap de parc de Bossòst, Josep Maria Cau, i de Benjamín Yáñez, del parc de Les, els quals es van recuperar totalment de les seves ferides un mes i mig després.

Aquell any al Cecat a Bellaterra es van menjar el raïm del 31 de desembre uns quants directors generals del Govern, tècnics i periodistes. La causa, el canvi de dígit que implicava entrar a l'any 2000 i els efectes que això podia suposar en els sistemes informàtics de totes les infraestructures i serveis. Es va activar el pla de protecció civil de Catalunya, Procicat, en fase d'alerta, però no es va detectar cap mena de problema. El 2000 va ser l'any dels aiguats. Primer, el juny, al voltant de Montserrat, i després, l'octubre, a les comarques de Tarragona. Ja des de la matinada i

Fotografia aèria, presa des de l'helicòpter d'emergències, de l'embús que va provocar la nevada de 14 de desembre del 2001 a l'AP-7.
© Arxiu de Manuel Bosch

dreta i pàgina següent

Explosió i ensorrament d'un edifici de quatre plantes a Santa Coloma de Gramenet, el gener del 2006, a causa d'una explosió de gas natural.

© Josep Maria Masachs

durant el 10 de juny, la força de l'aigua provocà nombroses destrosses. Una dona de Sant Vicenç de Castellet va morir ofegada a casa seva, construïda a la vora d'una riera que es va desbordar. Les carreteres d'accés a Montserrat van quedar intransitables i les dependències del monestir van patir danys greus. La muntanya va quedar totalment incomunicada, de manera que es va organitzar una operació d'evacuació de les 500 persones que hi havia a la zona amb helicòpters dels bombers cap a l'aeroport de Sabadell. A Esparreguera es va esfondrar el pont de la N-II, el de Magarola, i van morir els dos ocupants d'un vehicle que creuava en aquell moment el pont. Els bombers van haver de fer més de 800 sortides en tot l'episodi. L'octubre, més aigua. El dia 22 es van desbordar nombroses rieres. La de Montbrí del Camp va arrossegar quatre persones. L'endemà, una dona va morir ofegada a casa seva, a Godall, en haver-se desbordat el torrent del Barranc d'en Galera. Hi va haver esllavissades en nombroses carreteres locals i es van esfondrar dos ponts a les Terres de l'Ebre. Els bombers van haver de fer el salvament de persones que havien quedat aïllades per l'aigua. Un d'aquests rescats el va fer un helicòpter aprofitant un vol de reconeixement amb el conseller Pomés, que feia inspecció de tota la zona afectada.

L'últim dia de l'any s'havia aixecat assolellat i amb una temperatura força càlida. Unes condicions idònies per anar a la muntanya. Així ho havien decidit vuit persones que optaren per fer el Balandrau, al Ripollès. De sobte, un brusc descens de la temperatura i un vent cada cop més fort, el torb, va acabar reduint la visibilitat a la muntanya. Els bombers, alertats per les famílies, van estar cercant els muntanyencs una setmana. Van morir set persones i només una va sobreviure, encara que el darrer cadàver es va localitzar el 24 de març, amb el desglaç. Hi col·laboraren bombers andorrans, madrilenys i francesos, a més de gossos de recerca i psicòlegs per atendre els familiars dels desapareguts. En aquell servei van treballar junts per primera vegada els GRAE de les brigades de Girona i de Lleida.

La neu també va ser la protagonista del Nadal d'aquell mateix any. Catalunya va quedar absolutament col·lapsada. El 14 de desembre, dia que va començar l'episodi, els bombers van atendre més de 200 serveis. En total, i fins al dia 16, es van tallar 30 carreteres en diferents trams; entre elles, les principals del país: l'AP-7, la N-II i la C-58. Centenars de

vehicles van quedar atrapats en les vies. També hi va haver caos en la circulació ferroviària i va caure la xarxa elèctrica, que va deixar part de Barcelona a les fosques.

Com a conseqüència de la psicosi generada per l'atemptat de les Torres Bessones de Nova York, la Divisió Operativa dissenyà un protocol d'actuació davant els possibles casos de contaminació per àntrax. S'ordenà que tots els paquets i cartes sospitosos que estiguessin tancats els haurien de recollir les policies, però si estaven oberts ho havien de fer els bombers. La sortida mínima havia de ser, en aquest cas, amb un vehicle d'aigua i una unitat personal de càrrega. Calia dur-hi els guants de làtex, els vestits de protecció contra esquitxades d'un sol ús, les motxilles forestals per ruixar amb aigua i lleixiu l'àrea on es trobessin els paquets i l'equip de respiració autònoma, entre d'altres. De les mostres dels productes sospitosos se'n farien càrrec les policies mentre que els bombers que hi haguessin treballat haurien de ser ruixats dos cops i, en arribar al parc, se'ls demanava que es dutxessin amb aigua i sabó. La roba i l'equipament utilitzats durant el servei calia desar-los al parc degudament etiquetats a l'espera dels resultats de les analítiques. Entre el 16 d'octubre i el 10 de gener de 2002 els bombers van fer un total de 31 serveis d'aquest tipus. El 31 de març de 2002 un Euromed procedent d'Alacant i un Catalunya Express que arribava de Tortosa, ambdós camí de Barcelona, van col·lidir als afores de l'estació de Renfe de Torredembarra. Dues dones van perdre la vida i 142 persones més van resultar ferides. Hi van treballar 15 dotacions dels bombers.

La setmana del Pilar de 2005 va estar marcada pels aiguats que van caure al litoral català, però de manera especialment greu al de Girona. Les primeres pluges, caigudes el 12 d'octubre, van obligar a activar la fase d'alerta del pla d'inundacions, l'Inuncat. L'endemà va ser pitjor; els bombers van atendre més de 800 serveis per causa de la pluja, que va fer moltes destrosses al Baix Empordà i a la Selva. Una dona va morir en ser arrossegada per la riera de Calonge i tres persones més van perdre la vida quan intentaven creuar la riera Cagarell amb els seus vehicles per un gual tancat a Vilanova de la Muga. Les aigües desbordades de les rieres i fins i tot del Ridaura van envair cases, comerços,

aparcaments subterranis i carrers. Seixanta-sis persones van ser evacuades de les seves cases a Castell-Platja d'Aro, Palamós, Calonge i Sant Feliu de Guíxols. Nombroses vies, tant locals com principals, es van tallar al trànsit. A Castell-Platja d'Aro, en 48 hores van caure 300 litres per metre quadrat. En aquella tràgica jornada es va activar l'emergència 1 de l'Inuncat, que va estar en vigor fins al dia 15.

A Piera, un edifici antic de tres plantes del carrer Sant Bonifaci es va ensorrar la matinada del 15 d'octubre de 2005. Hi van morir cinc homes i quatre més en van resultar ferits. Pocs dies després, el 10 de novembre, una explosió en un pis de Tarragona causava la mort de cinc persones i ferides de diversa consideració a sis més. L'edifici, el número 72 de la Rambla Nova, es va acabar ensorrant. Els bombers, que hi van arribar amb 17 dotacions, van evacuar dos blocs veïns en previsió que la seva estructura hagués quedat afectada. Entre els morts hi havia un nadó i dos infants de tres i cinc anys.

El 12 de gener de 2006 un vehicle de bombers va ser destinat a inspeccionar una fuga de gas a la rambla del Fondo de Santa Coloma de Gramenet. Mentre es col·laborava amb els tècnics de la companyia del gas per localitzar l'origen del sinistre, hi va haver una explosió que esfondrà un bloc de 4 plantes. Immediatament s'activà una segona sortida amb 25 dotacions més. Van morir dues persones i 18 més en van resultar ferides; entre elles, dos bombers: Rafael Olalla, del parc de Santa Coloma, va ser evacuat en estat molt greu, tot i que es va recuperar posteriorment. A l'hospital li van reconstruir la cara, inclosa la massa òssia, amb titani; li van arribar a posar fins a 70 rosques de pròtesi.

Les missions d'ajuda a l'exterior

Els bombers de la Generalitat també van treballar en aquest temps fora de les fronteres catalanes. L'octubre de 1982 es col·laborà en les tasques de sanejament que es van fer després que rebentés la presa de Tous, a València. I l'agost de 1983 s'envià un equip a Bilbao, que havia quedat inundat per la crescuda del Nervión. El 1985 la Direcció General va enviar una expedició a Mèxic per col·laborar en les tasques de salvament de víc-

Expedició dels bombers catalans que va col·laborar en les tasques de salvament del terratrèmol de Mèxic de l'any 1985.
© Arxiu de Domingo Jiménez

Tasques de salvament dels
bombers catalans a Turquia, l'any
1999, on un terratrèmol va fer
molts danys.
© Arxiu de Manuel Bosch

times del terratrèmol de 8,1 graus en l'escala de Richter que va afectar el Distrito Federal els dies 19 i 20 de setembre. Elies Serra va ser un dels 3 primers bombers que l'Estat espanyol va enviar al país centreamericà, per visualitzar sobre el terreny quines podien ser les necessitats a cobrir per la cooperació espanyola. Posteriorment, l'Estat va enviar dos avions Hèrcules amb ajuda humanitària i 52 persones disposades a salvar vides. La Generalitat també hi va col·laborar, enviant un equip de vuit bombers entre els quals es trobaven José Luis López, Bienvenido Aguado, Domingo Jiménez i Antonio Valbuena. Van rescatar amb vida una noia que havia passat una setmana colgada entre la runa. El novembre de 1987 els bombers de la Generalitat ajudaren en el salvament de persones afectades per les inundacions al País Valencià, després de la crescuda del Xúquer.

El 18 d'agost de 1999 s'organitzà una expedició de 35 bombers per col·laborar en les tasques de rescat i salvament de les víctimes del terratrèmol de Turquia. L'equip va treballar a Estambul, Yalova, Çiftlikkoy i Golcuk. A Çiftlikkoy, els Bombers van rescatar amb vida una dona de 72 anys, colgada sota la runa. A Golcuk, rescataren amb vida una noia de 22 anys i un nen de 6.

Aquell mateix any 2001 l'Agrupació Cultural i Recreativa dels Bombers de les Comarques Tarragonines, nascuda l'any 1986, inicià un projecte humanitari amb el Sàhara. Es tractava de muntar una xarxa de comunicacions per ràdio entre els camps de refugiats, i entre aquests i la ciutat. D'aquesta manera, finalitzava l'aïllament en què vivien, que es notava de manera especial en situacions d'emergència. El projecte, que es desenvolupà en quatre anys, comptà amb el finançament de la Universitat Rovira i Virgili, amb el qual es va adquirir el material que bombers de la Brigada de Tarragona muntaven després al desert en època de Pasqua. La Direcció General també va cedir material per al projecte. Dos tècnics sahrauís van viatjar a Tarragona per rebre formació per fer el manteniment de la xarxa.

La Direcció General també va enviar una expedició de més de 200 persones a Galícia, per treballar en la neteja de les platges afectades pel 'chapa-pote', els dies 14 i 15 de desembre de 2002. El grup es va dividir en dos; un va treballar a l'illa d'Ons i a la platja de la Lanzada i l'altre, a les illes Cies.

El comboi de vehicles dels
bombers de la Generalitat en ruta
cap els grans incendis forestals
de Galícia, l'agost del 2006.
© Marc Ferrer i Murillo

El 2003 la Direcció General envià un equip per assistir les víctimes del terratrèmol de Bam, a l'Iran: el doctor Miquel Vidal i els infermers Vicenç Ferrés, Sílvia Panadès, Victòria Morón i Maribel Ortiz. L'assistència sanitària es va fer a l'hospital de campanya de Bam. Va ser de vital importància la tasca de les infermeres per atendre les dones ferides, ja que en aquell país cap home no les pot assistir.

Més recentment, l'agost de 2006, la Direcció General envià una expedició de 96 bombers, dos tècnics, 20 vehicles i dos helicòpters als focs forestals de Galícia. Allà van treballar principalment en l'extinció de l'incendi d'Avión, a la província d'Ourense, que afectà 2.500 hectàrees. Un cop controlat aquest foc, els catalans es van desplaçar a un segon foc, a Ponteceso, a la Costa da Morte. En aquelles mateixes dates, un segon comboi col·laborà en l'incendi de Calasanz, a Osca, on cremaren 1.200 hectàrees. En aquest foc, els bombers de la Generalitat hi treballaren amb 30 dotacions terrestres i vuit mitjans aeris. El 30 d'agost de 2007 un altre comboi català treballà al foc forestal de Llucena, a Castelló. En total, 14 dotacions terrestres, dos helicòpters bombarders i una dotació humana de 52 bombers.

El 2007 els parcs de bombers de la Regió Metropolitana Nord i el personal de la Direcció General a Bellaterra van col·laborar en la campanya de recaptació de fons que Paola Salas, operadora de Control, havia organitzat per ajudar les víctimes del terratrèmol de Pisco (Perú), d'on és originària. La campanya també va recollir contribucions externes; en total, 6.000 euros, que s'invertiren en adquirir set tones de menjar i una de joguines, que van ajudar a repartir dos bombers: David López, GRAE de Cerdanyola del Vallès, i Xavi Planas, del parc de Badalona.

Al marge de les emergències, en aquest temps també hi ha hagut moments per a les commemoracions i les activitats esportives. El 2003 el parc de Manresa va celebrar el seu 150è aniversari. L'any següent, Terrassa va complir 125 anys. El 2005 fou el torn d'Olot, que també complia segle i mig, els mateixos que Mataró al 2007, que Vic l'any passat i que Tarragona enguany.

Els bombers de la Generalitat també han pres part en els Jocs Mundials de Polícies i Bombers. La primera vegada que ho van fer va ser l'any 1997, en la setena edició, que va tenir lloc a Calgary (Canadà). El 1999, a Estocolm, els bombers hi van tornar, i van aconseguir medalla en quatre modalitats esportives. També van ser presents a Indianàpolis'01, però la gran cita va ser a Barcelona, dos anys després. Els X Jocs es van inaugurar a l'estadi Lluís Companys de Barcelona. En la cita catalana

van aconseguir 63 medalles. El 2005, en l'edició del Quebec, els bombers de la Generalitat hi van anar amb una delegació força més reduïda, i van guanyar sis medalles. Per tal de finançar el viatge de l'expedició de 25 bombers a l'edició de 2007 a Adelaida, Austràlia, van editar un calendari amb fotografies artístiques d'alguns membres de l'equip lluint cos musculat; els bombers van aconseguir quatre metalls.

Els grans incendis forestals

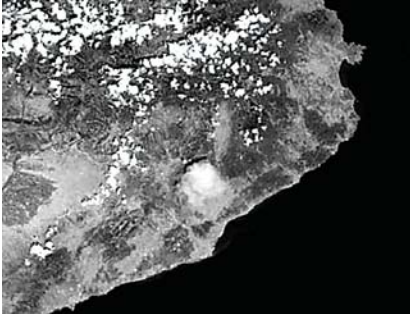
Els anys 1986, 1994 i 1998 han quedat marcats en el record com els pitjors pel que fa als incendis forestals, a Catalunya. El 18 d'agost de 1986 es van originar tres incendis a la muntanya de Montserrat que afectaren el 90% de la seva superfície boscosa. Van treballar-hi 26 vehicles, aproximadament un centenar de bombers, 16 dels quals van resultar ferits en les tasques d'extinció. També hi van participar dos hidroavions i efectius de l'Exèrcit. Els accessos a Montserrat van quedar totalment tallats, tant per carretera com pel funicular. Unes 3.000 persones van quedar aïllades i van haver de ser evacuades. En total, 4.517 hectàrees cremades, principalment a la vessant de l'Anoia. Els sindicats van acusar del desastre el Govern per manca de política forestal i de mitjans. A Catalunya, aquell any, van cremar entre gener i agost 69.940 hectàrees de vegetació.

1994 va ser un any tràgic. Dissabte 9 d'abril s'iniciava un foc forestal al massís del Garraf, que va cremar gairebé la meitat de la seva superfície, més de 4.300 hectàrees. L'endemà començaven dos més, a Sant Martí Sarroca, on van quedar calcinades 511 hectàrees, i a la serra de Llaberia, on van cremar 2.380 hectàrees de quatre municipis. L'alcalde de Tivissa, Fermí Pallisé, criticà la manca de mitjans tècnics i humans i el fet que els hidroavions que havien estat treballant en l'incendi es retiressin per anar als del Garraf i Sant Martí Sarroca. El juliol, més focs: el dia 4 van començar sis incendis en diferents punts de les comarques de Barcelona. Al Berguedà n'hi van haver dos; a Olvan i Casserres cremaren 843,5 hectàrees, i van perdre la vida dos avis. Però el foc més gran de la comarca va afectar 15 municipis, calcinant 16.832,8 hectàrees. Montserrat també va cremar, aquell dia, 13.323 hectàrees a la cara del Bages, incloses deu propietats particulars. Es va haver d'evacuar Sant Mateu i la urbanització Canet de Fals. A la vessant occidental de la muntanya, a Collbató i Esparreguera, van cremar 3.104 hectàrees més. Aquí les flames també van destruir deu cases als afores d'Esparreguera. Tres excursionistes de Terrassa que fugien de l'incendi s'havien refugiat en una cova. Uns despreniments a l'interior els van matar. Set excursionistes més i un bomber van resultar ferits i un guàrdia civil va patir cremades en el 80% del seu cos. A Castellbisbal, un altre foc. El balanç va ser de 1.719 hectàrees cremades. L'incendi també va afectar diversos masos i la nau de l'empresa Cartonajes Internacionales SA. A Canyelles va començar un incendi a la nau de la Pirotècnia Igual, que va provocar un foc forestal on es van perdre 1.004 hectàrees. Les autoritats van optar per evacuar tot el poble. Un treballador de l'empresa i un policia nacional van resultar ferits. Finalment, al Montseny van cremar 245 hectàrees en un altre incendi, que va obligar a evacuar gran part del nucli de Bigues, masos, torres de la urbanització El Serrat de l'Ametlla, empreses, campaments i el santuari de Puiggraciós. En aquella fatídica jornada encara va haver més focs, tot i que de menor importància. En total, més de 36.000 hectàrees i una pluja de cendra que arribà fins i tot a la ciutat de Girona. Els bombers van activar

Fotografia artística per a un calendari que els bombers van fer per recaptar fons per anar als Jocs Mundials d'Austràlia del 2007.

© Joana Escribano

Dues imatges del gran incendi forestal de l'estiu de 2003, perfectament localitzat per la fotografia del satèl·lit Meteosat, corresponent al 10 d'agost i a la zona de Sant Llorenç del Munt, i vist en perspectiva des de l'autopista AP-7, a l'alçada de Maçanet de la Selva, el dia 13 d'agost.
© Arxiu GRAF

121 vehicles, vuit helicòpters bombarders i tres de comandament i dos hidroavions de l'Estat. Fins i tot França n'envià. La Direcció General va mobilitzar bombers fora de servei per col·laborar en les tasques d'extinció. També van treballar-hi forces de l'Exèrcit, la Guàrdia Civil, la Policia Nacional, Protecció Civil i voluntaris.

El 10 d'agost del mateix any es va tornar a viure un altre caos. Començaren dos nous grans incendis, a Gualba i a Santa Coloma de Farners. A l'endemà, s'unien en un de sol a Riudarenes. Un altre cop les evacuacions; més de 1.000 persones. Les flames, que afectaren el parc natural del Montseny, cremaren 8.757 hectàrees. El dia 11, als boscos del Barcelonès, també es visqué la tragèdia: un foc a la Vallença va obligar a evacuar la cartoixa de Montalegre, però un dels monjos que no havia pogut sortir-ne prou ràpidament va morir calcinat. Les flames van fer que s'evacuessin també dues urbanitzacions i dos geriàtrics d'Alella. A la Floresta, un altre foc afectà 200 hectàrees i destruï 15 cases de can Cortés. A Barcelona, un incendi de 10 hectàrees obligà a evacuar els milers de persones que hi havia al parc d'atraccions del Tibidabo i nombroses cases de Vallvidrera.

Aquell agost encara tenia reservada una nova desgràcia per als bombers. El dia 13, un helicòpter que anava a un incendi forestal a Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant va tenir una avaria en plena maniobra d'enlairament i va acabar caient. Els quatre ocupants van resultar ferits i el més greu de tots, Francesc Riocabo, cap de la Brigada de Tarragona, va morir dies després.

El 14 de setembre, un foc forestal iniciat a Nonasp, a la província de Saragossa, entrà a Catalunya empès per les fortes ratxes de vent. Un Pegaso dels bombers de Móra d'Ebre va quedar rodejat per les flames en un camí. Els seus quatre ocupants van morir calcinats. Es tractava del bomber Eusebi Fidel Miró i dels auxiliars forestals Pedro Vicente Mendoza, Jaume Munté i Manuel María Ruíz. El vehicle que els seguia va poder fugir per poc de les flames, encara que també va quedar afectat. Els bombers que hi viatjaven van resultar ferits amb cremades. El foc va afectar un miler d'hectàrees i obligà a mobilitzar 40 dotacions terrestres, quatre helicòpters i hidroavions. Aquella campanya forestal acabà amb vuit morts a Catalunya per culpa dels incendis.

L'estiu de 1998 la Catalunya central va a tornar a cremar. Dissabte 18 de juliol un petit foc de matolls va començar a Aguilar de Segarra, prop del cementiri. Un cop de vent, però, va alimentar les flames i les conduí cap a la serra de Castelltallat. La gran velocitat de l'incendi va fer que en 16 hores es cremessin 1.000 hectàrees. Tot i això, la nit de dissabte a diumenge semblava que el foc ja no presentaria més problemes. Al matí següent se'l donava per controlat i es començà a retirar vehicles. S'havia menyspigit el foc: a les 14:54 es detectava una reproducció i una hora després se'l considerava «totalment descontrolat», segons l'informe d'incidències d'aquell servei. En aquells moments començava un segon incendi, a Cardona. El foc calcinava la vall de Coma, travessava el riu Cardener i s'atansava a Navès. Començaven les evacuacions. Al vespre, ja havien cremat, entre els dos incendis, 2.600 hectàrees. No acabaven aquí els problemes; aquell mateix dia, poc després de les sis de la tarda, s'estavellava un helicòpter del Cos a Sant Pau de Segúries. L'aparell havia tocat uns cables d'alta tensió. Van morir el pilot, Fructuoso Prado, i el cap de guàrdia de la Brigada de Girona, Joan Josep García, que havien sortit a inspeccionar una columna de fum. Dilluns, Solsona es veia assetjada per les flames. Els

dos incendis s'havien unit. Al migdia havien cremat 7.500 hectàrees però a les 23:30 ja se'n comptabilitzaven 17.000. Finalment, dimarts 21 es va poder controlar el foc, que ja havia arrasat 26.700 hectàrees al Bages. Des d'aleshores, la campanya forestal més complicada va ser la de 2003. Al voltant de Sant Joan Catalunya va viure una onada de calor que va incrementar considerablement el risc d'incendi forestal en tot el país. Del dia 21 al 25 de juny, els bombers van treballar en uns 500 focs. Els més importants van ser els de les Avellanes i Santa Linya, que va afectar 44 hectàrees forestals (el dia 21) i el de Santpedor (dia 22), que n'arrasà 62 d'agrícoles. El juliol va començar amb l'activació de l'alerta del pla d'incendis, l'Infocat, per la simultaneïtat de 5 focs urbans i agrícoles que van mobilitzar a 67 dotacions terrestres i 19 mitjans aeris, entre tots ells. El dia 13 un foc calcinava 65,8 hectàrees a Caldes de Malavella i gairebé 288 a Castellbell i el Vilar. El dia 18 la ciutat de Girona vivia un bon ensurt: un foc afectava unes 20 hectàrees a la Font de la Pòlvora, obligant a treballar-hi 22 dotacions terrestres i vuit mitjans aeris. I l'endemà, un nou incendi: a Talamanca, Calders i Monistrol del Calders es perdien 162,36 hectàrees. Al mes d'agost va haver diferents focs importants: el dia 5 a Alcover, on cremaren 205,6 hectàrees; el dia 7 a Maçanet de la Selva, on quedaren afectades 81,4 i on va ser necessari evacuar unes 2.500 persones com a mesura preventiva. El dia 10 començava un foc a Sant Llorenç Savall que acabaria unint-se amb un que s'inicià a Gallifa a l'endemà. Entre ambdós, cremaren gairebé 4.200 hectàrees. El dia 12 es van perdre unes 1.500 hectàrees agrícoles a la Granja d'Escarp. Al 13, més focs; els més importants, els que afectaren Tordera i Maçanet de la Selva, que s'acabaren unint i que, junts, calcinaren més de 931 hectàrees. En aquest incendi també es va evacuar un miler de persones; algunes d'elles van haver de ser ateses en haver inhalat fum o en haver sofert crisis nervioses i de fatiga. Finalment, el 29 d'agost hi va haver el darrer gran foc de l'estiu, a Castell-Platja d'Aro, on van cremar 297 hectàrees i on va ser necessari evacuar 10.000 persones d'un total d'11 urbanitzacions i tres nuclis urbans de població.

Vista d'un bosc arrasat pel gran incendi de la serralada de Montserrat, l'estiu de 1986.
© Arxiu Regió 7

7

Els bombers del segle XXI

Olga Lanau

Fins aquí la història, una història plena d'històries personals i institucionals importants per tots els que avui estem aquí. Però ara és el moment de parlar del present i futur dels Bombers de la Generalitat de Catalunya.

I no podem començar aquest capítol sense tenir un record pel David i els seus companys que, al mes de juliol de 2008, van tenir un accident quan anaven a sufocar un foc d'indústria a Sabadell. El parc de bombers voluntaris de Castellar del Vallès és un dels 78 parcs de voluntaris que tenim a Catalunya i en formen part un conjunt de persones que de manera pràcticament altruista arrisquen la seva vida per salvar a altres. En aquest cas, va ser realment així: en David va morir i els seus companys voluntaris i auxiliars forestals van quedar ferits, alguns molt greument. Afortunadament tots els ferits s'han recuperat de forma increïble. Vull començar, doncs, rendint un homenatge a tots ells, David, Albert, Cristóbal, Cisco, Aitor i Demià. Gràcies a tots vosaltres pel que heu fet fins ara i pel que segur que fareu en el futur.

Com s'ha dit en capítols anteriors, avui la Generalitat de Catalunya disposa d'uns serveis de prevenció i extinció d'incendis i salvaments format per bombers de dos tipus, els que formen part del Cos de Bombers en sentit estricte (els funcionaris) i els bombers voluntaris. La Generalitat de Catalunya presta aquest servei a tot el país llevat de la ciutat de Barcelona que té un Cos de Bombers propi.

El 2008 ha estat un any important perquè ha fet de punt d'inflexió en moltes de les activitats de la Direcció General de Prevenció, Extinció d'Incendis i Salvaments. Ja tenim alguns antecedents que han ajudat a aquesta inflexió: per una banda, el decret de reestructuració del departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació que va suposar la divisió de l'anterior Direcció General d'Emergències i Seguretat Civil en dues Direccions Generals, la de Protecció Civil i la nostra; per altra banda, el decret de reestructuració del nostre àmbit. I, a més de qüestions organitzatives, cal destacar, especialment, l'acord sindical amb el nostre personal –signat l'any 2006– així com el pla d'inversions aprovat pel govern l'any 2004 que permetrà, en un període de temps raonable, la renovació del nostre parc mòbil, l'increment de mitjans altament especialitzats com són els aeris i la millora de les infraestructures bàsiques distribuïdes arreu del país.

La separació de la prevenció, extinció d'incendis i salvaments de la protecció civil ha estat una decisió important, qüestionada per el risc de la diversificació en la gestió de les emergències. Però cal llegir la mesura

pàgina anterior

Plantilla del parc de Terrassa, l'any 2004, feta amb motiu dels 125 anys de la instal·lació.
© Marc Ferrer i Murillo

Pràctica dels GRAE dedicada als
allaus a Vallter 2000 el febrer de
2009.
© Marta Jovés

des d'una altra perspectiva, la de l'especialització dels cossos operatius i la de la neutralitat de la protecció civil en tant que sistema de coordinació de les grans emergències i catàstrofes. Estem segurs de que no ha estat un error i estem treballant per tal que sigui evident la bondat de la decisió.

La reestructuració de la nostra Direcció General s'ha fet organitzant el nostre servei en tres Subdireccions Generals, l'Operativa, la Tècnica i la d'Administració i Recursos Humans i set Regions d'Emergència, així com diverses unitats i serveis de suport a tota la organització com són el servei d'Assessorament Jurídic, l'Auditoria de Serveis, l'Àrea d'informació i Comunicació i el Servei de Coordinació de Salut Laboral i Prevenció de Riscos.

Tots els models organitzatius responen a uns objectius i són aquests els reptes que haurem d'atendre en el futur. Des de la meua perspectiva, partim d'una situació bona, segurament molt bona en tant que tenim un col·lectiu important de persones –al voltant de 5.000 si sumem funcionaris i voluntaris– que desenvolupen un servei molt important als ciutadans. Però no ens podem quedar aquí.

Podríem dir que tenim la base correctament elaborada però cal anar més enllà. Com deia abans, en els últims anys s'ha renovat el 90% de la flota de vehicles, s'han ampliat, reformat o construït 30 torres de guaita, 16 parcs de bombers, l'hangar de mitjans aeris i l'Escola de Bombers. En aquests moments estan en marxa actuacions en 16 instal·lacions més i es preveu fer 20 noves actuacions en els propers anys.

Simultàniament, en els últims anys s'estan convocant places de nou accés i també processos de promoció interna que permetin adequar la plantilla a les necessitats d'una societat com la nostra, cada vegada més nombrosa i en canvi constant.

Internament, sobretot a partir de la reestructuració de la Direcció General, de la reassignació de tasques als nostres comandaments de bombers i de la incorporació d'elements novedosos en la gestió del nostre personal, s'estan millorant els procediments d'intervenció en els sinistres als quals hem de fer front (més de 81.000 el 2007).

Però això no és suficient, queden molts reptes a assolir i és sobre això que volem parlar. Els nostres compromisos més importants són:

1. Revisió i concreció de la cartera de serveis de bombers i del model de prestació de serveis.
2. Donar èmfasi a la vessant preventiva de l'actuació dels bombers.
3. Determinació dels recursos humans, tècnics i d'infraestructura necessaris per fer front a les emergències, tal com recull el Pla Director.
4. Revisió i millora dels procediments, protocols i estratègies d'intervenció.
5. Previsió del relleu generacional de la plantilla.
6. Elaboració d'un pla de carrera del personal operatiu juntament amb un pla de formació renovat i realitzat conjuntament amb l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya.
7. Desenvolupament dels grups especials de bombers, tant el d'actuació forestal, com el d'actuacions especials com el d'emergències mèdiques que incorpori també l'atenció psicològica a totes les persones que desenvolupen tasques operatives.

I, tot això, en un marc de condicions de seguretat correctes i de conciliació de la vida personal i professional, per permetre que les persones estiguin satisfetes amb allò que fan.

El govern està satisfet dels seus bombers i bomberes i per això està treballant i seguirà fent-ho perquè les condicions de treball siguin les correctes. Però hem de fer més. Cal seguir el ritme de la societat, estar al seu nivell quant a la prestació del servei, les telecomunicacions, els mitjans d'extinció, la tecnologia, la professionalitat, el tractament a les persones, l'actuació preventiva i no només reactiva. En aquest sentit, vull destacar alguns dels elements bàsics que ja estem desenvolupant i que ens han d'ajudar a complir els reptes plantejats.

Recentment, el govern ha aprovat l'avantprojecte de llei de prevenció i seguretat en matèria d'incendis en establiments, activitats, infraestructures i edificis. Aquesta serà la primera norma autonòmica que es fa sobre aquesta matèria a l'estat espanyol. Fins fa ben poc les tasques de prevenció del Cos de Bombers havien estat considerades poc rellevants. Nosaltres entenem que és importantíssim insistir en la prevenció perquè tot allò que fem en aquest àmbit repercutirà necessàriament en una millor percepció del risc pel ciutadà i, per tant, en una millor coneixement de què fer per evitar el risc i, en cas d'accident o incident, què fer per minimitzar el seu impacte. En aquest sentit és important aquesta futura llei, però

EC-IHX

bombers
GRAE

Comandament avançat de foc forestal a Ogem el 12 de juliol de 2006.

també l'anàlisi i millora de totes les infraestructures de suport als incendis, els programes específics de prevenció de risc a la llar, a la muntanya, d'incendi a les urbanitzacions, la formació als escolars, etc.

Quant a la tecnologia i les estratègies d'actuació, ja fa uns anys que participem en grups de recerca universitaris i programes de recerca europeus. Cada vegada estem més convençuts que la recerca i la innovació són elements clau i, per aquesta raó, els nostres grups d'especialistes en l'àmbit forestal o en actuacions especials com són els ensorraments, els rescats a muntanya, els sinistres en indústries amb risc químic, bacteriològic o nuclear, etc. estan treballant en aquesta línia per tal de ser corretja de transmissió per a tot el Cos de Bombers.

Per altra part, el pla director de bombers de Catalunya serà una eina clau en el desenvolupament intern dels bombers a Catalunya, específicament en allò que fa referència al nostre compromís de servei. El pla director explicitarà el nostre compromís d'atenció al ciutadà. No és aquesta una tasca senzilla; Catalunya és un territori que pot dividir-se en moltes micro-àrees. No és el mateix el Pirineu que la costa i no és el mateix la plana de Lleida que la zona metropolitana barcelonina. Ni les vies de comunicació, ni les distàncies, ni el volum de població, ni els nuclis disseminats, ni els boscos, ni l'alçada dels edificis, ni el tipus d'edificació, ni la concentració d'indústries... És evident que tenim un país petit però gran a la vegada, amb elements de risc molt diferenciats. Cal

analitzar les diferències correctament per determinar com prestarem el nostre servei quins recursos humans i tècnics i en quin temps.

El nostre principal actiu és el capital humà, òbviament. En moltes ocasions es parla dels bombers i bombers com herois. Des de fa temps dic que no són herois, són persones que, per vocació, han decidit dedicar-se professionalment o bé voluntàriament a desenvolupar una tasca que a vegades posa en perill la seva vida. Són l'element més important de la nostra organització; ells ho saben i nosaltres també. És per això que estem revisant tots els procediments que els efecten. Cal tenir present que les retribucions i les condicions laborals són importants, però altres elements són els que poden determinar la qualitat personal i professional de la nostra gent.

El marc global de la revisió dels recursos humans serà la nova llei de prevenció, extinció d'incendis i salvaments. En aquesta llei, ara en fase d'elaboració, parlarem de les nostres funcions, del finançament, de l'organització, del règim intern... però sobretot parlarem de la nostra gent. I què volem dir amb això? Determinarem quin és el model de bombers de Catalunya, és a dir, quins actors necessitem i com s'han d'estructurar. A la llei actual, a banda d'allò que es regula a nivell municipal, existeixen tres grans actors en les emergències que atenem: el Cos de Bombers, els bombers voluntaris i els bombers d'empresa. Començant pels últims, creiem que és el moment de definir clarament quins són aquells supòsits en els quals, per raó de la seva criticitat, les indústries han de disposar de personal especialment qualificat per atendre en un primer moment els incidents que es produeixin.

Per altra part, hem de deixar clar també quin és el bomber voluntari que volem tenir a Catalunya. Actualment, la llei estableix el règim d'accés, formació, permanència, representació, compensació i prestació de serveis dels bombers voluntaris però aquestes normes es van elaborar fa pràcticament 15 anys i, per tant, necessàriament requereixen de revisió. El punt de partida és que volem bombers voluntaris; ara bé, els volem motivats per fer aquesta funció, formats per fer-la en unes condicions correctes i amb seguretat, amb un sistema que permeti garantir tant la

El President Maragall i la
Consellera Montserrat Tura
visiten les instal·lacions de la
Regió Emergències Centre el 28
d'abril de 2006 a Manresa.
© Rubén Moreno

pàgina anterior

Interior del furgó de risc químic al
Parc de Rubí-Sant Cugat.
© Nacho Solano

dreta

El President Montilla visitant la
Direcció General de Prevenció
d'Extinció d'Incendis i Salvament
de Cerdanyola del Vallès el juny
de 2007.
© Rubén Moreno

seva prestació de serveis com la seva satisfacció quan ho fan. No és senzill, segurament és un dels elements més complexos perquè la seva distribució al territori, la seva procedència, la seva activitat professional fora de la nostra organització i les seves expectatives són múltiples i variades. I, en l'àmbit de les persones, lògicament tenim un repte important, el de la major professionalització del Cos de Bombers. I ha de quedar clar que això no vol dir que els bombers funcionaris no siguin professionals; ben al contrari, són uns grans professionals, però cal posar al dia la professió. En aquest sentit, hi ha moltes actuacions en marxa i altres que encara s'han d'encetar. En primer lloc, cal actualitzar el sistema d'accés i promoció dins del Cos de Bombers. Caldrà revisar, doncs, les categories actuals i adequar-les a la nova normativa de la funció pública de l'estat espanyol i de Catalunya, però també a les necessitats internes. Quan parlem d'un cos operatiu uniformat, és imprescindible parlar de jerarquia i, la jerarquia necessàriament porta a parlar de categories professionals, de funcions i de sistema d'accés a les mateixes.

Parlar de categories significa també parlar de carrera professional. En un àmbit tan específic i delicat com el nostre, no és o no ha de ser suficient parlar d'oposicions i de promoció interna. És bàsic parlar de formació, d'avaluació del lloc de treball, de mecanismes incentivadors del rendiment personal. Aquest és un deute pendent de fa molt temps. En els propers anys i, aprofitant l'existència del nou Institut de Seguretat Pública de Catalunya, hem de fer el pla de carrera professional que ens ajudi a assolir aquesta major professionalització que demanem.

No esperem que la nova llei ho resolgui tot, però sí ha de ser el marc bàsic. La llei, juntament amb la formació, el desenvolupament operatiu i la coordinació amb altres actuants seran els mecanismes que garanteixin la millora global del que fem.

La formació ha d'estar lligada a la promoció però també al reciclatge permanent dels nostres professionals i als nous coneixements adquirits que s'han d'estendre a tota la organització. Per això s'elaborarà un Pla de Formació conjuntament amb l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya. El desenvolupament operatiu és un element clau. Segurament motivat per l'origen del Cos de Bombers i per la seva distribució territorial i

El Secretari general del Departament, Joan Boada, a la inauguració del Parc de Bombers de Tordera l'11 d'abril de 2008.
© Eva Guillamet

també, perquè no dir-ho, per la manca de suficients recursos i estructura dels anys 80 i 90, ens hem trobat un Cos que, en moltes ocasions, havia d'improvisar més del compte. La frsae feta que deia "tens idees de bomber" prové del fet que moltes vegades els bombers han hagut d'inventar-se què fer i com davant d'un sinistre. La nostra organització no havia trobat els mecanismes que permetessin identificar clarament aquesta actuació. No tot es pot procedimentar o protocol·litzar; moltes vegades l'experiència i el sentit comú dels operatius acabaran de donar el toc de qualitat en una actuació, però creiem que és necessari identificar les formes bàsiques d'actuació en tota tipologia de sinistres. Tant els més habituals com un incendi forestal o un incendi de vivenda, però també, i sobretot, aquells que no són tan comuns i, que poden generar alguns dubtes, com per exemple, els incendis en túnels, les intervencions en indústries d'alt risc químic, els accidents amb múltiples víctimes, etc. Aquest desenvolupament operatiu, juntament amb el dels grups especials, la nova Sala Central de Bombers i la formació ha de permetre estandarditzar les nostres actuacions, estendre a tot el col·lectiu les millors pràctiques per atendre una emergència, donar cohesió de grup i, sobretot, millorar el servei que prestem als ciutadans.

No puc en aquest capítol deixar de parlar de dos àmbits més importants per nosaltres: la informació a la ciutadania i la coordinació amb altres actuants. En moltes de les nostres actuacions aquests elements són clau. En capítols anteriors s'ha parlat de la creació de la Oficina de Premsa. Va ser un gran encert; el dia a dia ens demostra que, a més d'atendre als múltiples mitjans de comunicació actuals, la nostra Àrea d'Informació i Comunicació és una gran eina per informar la ciutadania d'allò que està passant i, sobretot, de fer recomanacions sobre el que cal fer. Encara que des de fora no sigui fàcil veure-ho, el paper dels periodistes és essencial; la seva feina no és senzilla perquè un error en la informació pot ser un problema afegit en la gestió d'una emergència.

L'altre àmbit que esmentava abans és la coordinació amb altres actuants. Catalunya disposa de diferents cossos operatius i col·lectius que participen en les emergències, si més no, en algunes d'elles. No voldria deixar-me a cap però és destacable el paper dels mossos d'esquadra, el dels agents rurals, el del servei d'emergències mèdiques, el de les Agrupacions de Defensa Forestal, el dels voluntaris de protecció civil. No sempre coincidim però quan ocorre cal actuar de manera coordinada. Per aquesta raó, treballem de forma permanent amb tots ells per tal d'estar preparats quan calgui actuar. Per aquesta raó, cada vegada més organitzem jornades de treball conjunt, simulacres i, exercicis pràctics. Aquest és un dels altres elements que cada vegada més s'ha de convertir en un eix de la nostra activitat.

No voldria acabar aquest capítol sense fer esment a altres dos col·lectius de treballadors que no formen part del Cos de Bombers, però que són imprescindibles per fer funcionar la màquina. M'estic referint als operadors de les Sales de Control de les Regions d'Emergència i de la Sala Central de Bombers i a tot el personal de gestió administrativa i econòmica. La seva feina és poc visible des de fora però tots ells són necessaris perquè els bombers i bomberes puguin actuar correctament. Aquesta ha estat la raó per la qual els seus àmbits d'actuació s'han reestructurat amb l'objectiu d'identificar millor les seves funcions i responsabilitats i, a la vegada, de millorar la seva connexió amb la resta d'unitats de la Direcció General.

No vull dir que estiguem davant d'un abans i un després perquè seria molt agosarat. Però nosaltres estem desplegats al territori des de fa molt de temps; de fet, varem començar el nostre camí fa més de 25 anys aglutinant en una única organització allò que ja estava desplegat i, per tant, això ens ha marcat en la nostra manera de fer. És el moment de fer un pas més enllà, aspirem a fer-ho i esperem poder-ho fer.

dreia i pàgina següent
Parc de Bombers de l'Hospitalet
de Llobregat.
© Nacho Solano

ESPINARDO
FUEB 11

Comunidad de Castilla-La Mancha
Bomberos
CAPORAL
R. SANZ

Nota sobre els autors

Marc Ferrer i Murillo (Terrassa, 1974). Llicenciat en Història i Tècnic Superior en Prevenció de Riscos Laborals, en matèria de Seguretat. Bomber Voluntari de la Generalitat de Catalunya. També vinculat amb els bombers com auxiliar forestal i operador del Centre de Comandament Avançat. Professor a l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya de l'assignatura "Història dels bombers" i co-autor del llibre *Història dels Bombers de Terrassa*. Membre del Centre d'Estudis Històrics de Terrassa. Va ser president de l'Associació d'Historiadors i Historiadors dels Països Catalans. Actualment treballa al CECAT (Centre d'Emergències de Catalunya).

Olga Lanau (20 de març de 1961). Llicenciada en Dret i en Geografia i Història, secció Història Contemporània per la Universitat de Barcelona. Directora d'Emergències i Seguretat Civil des d'octubre de l'any 2005 fins a novembre del 2006, any en què va ser nomenada Directora General de Prevenció, Extinció d'Incendis i Salvaments, càrrec que ocupa en l'actualitat.

Jesús Mestre Campi (Barcelona, 1955). Historiador i editor, va ser director de la revista *L'Avenç* els anys 1988 i 1989, i és autor del llibre *Bombers de Barcelona (1991 i 2006)*. Ha dirigit i coordinat grans obres col·lectives, com ara el *Diccionari d'Història de Catalunya* (1992), *l'Atlas d'Història de Catalunya* (1995), *l'Enciclopèdia Il·lustrada Oxford* (1999-2005, versions en català i castellà), i diversos volums de la col·lecció "Història de l'Art Català".

Joan Rovira (Cabra del Camp, 1964) Llicenciat en història i geografia per la Universitat de Barcelona a Tarragona i diplomad en Prevenció i Seguretat Integral per la Universitat Autònoma de Barcelona. Treballa a Bombers des dels anys vuitanta, on ha ocupat diferents llocs de treball dins la Direcció General de Prevenció i Extinció d'Incendis. Actualment és el cap de la Regió d'Emergències Metropolitana Nord i sempre s'ha interessat per aprofundir en el coneixement de la història documental, gràfica i material dels cossos de bombers de Catalunya.

Carles Savalls (Barcelona, 1967). Periodista i llicenciat en Història per la Universitat Autònoma de Barcelona, on actualment elabora la seva tesina sobre l'església a Barcelona en els darrers anys del franquisme. Treballa des de 1998 a l'Àrea d'Informació i Comunicació de les direccions generals de Prevenció, Extinció d'Incendis i Salvaments, i de Protecció Civil. Va ser membre de les comissions organitzadores dels actes commemoratius del segle i mig dels bombers de Manresa i dels 125 anys del parc de Terrassa.

Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació

Conseller d'Interior,
Relacions Institucionals i
Participació
Joan Saura i Laporta

Secretari general
Joan Boada

Secretari de Seguretat
Joan Delort

Secretari de Relacions
Institucionals i Participació
Josep Vendrell

Director de l'Institut de
Seguretat Pública
Carlos González

Director de Serveis
Lluís Torrens

Directora general del Joc i
d'Espectacles
Mercè Claramunt

Directora general de
Prevenió, Extinció
d'Incendis i Salvaments
Olga Lanau

Director general de
Protecció Civil
Josep Ramon Mora

Director del Servei Català
de Trànsit
Josep Pérez Moya

Director general de la
Policia

Director general de
Relacions Institucionals
Fèlix Alonso

Director general de
Participació Ciutadana
Marc Rius

Directora general de la
Memòria Democràtica
Maria Jesús Bono

Cap del Gabinet del
Conseller
Xavier Riu

Institut de Seguretat
Pública

Subdirector general
d'Administració i Serveis
Joan Josep Guillem

Subdirectora general de
Formació
Maria Serrahima

Direcció General de
Serveis

Subdirectora general de
Recursos Humans i
Relacions Laborals
Roser López

Subdirector general de
Gestió Econòmica i
Contractació
Josep Manuel
Jiménez

Subdirector general de
Sistemes d'Informació i
Telecomunicacions
Francesc Maqueda

Subdirector general de
Salut Laboral i Prevenió
de Riscos
Lluís Torralba

Cap del Gabinet Tècnic
Elvira Balcells

Cap de l'Àrea de
Planificació i
Infraestructures
Joan Josep Isern

Direcció General del Joc i
d'Espectacles

Subdirectora general de
Gestió i Control
Montserrat Sánchez

Subdirectora general
Tècnica i de Projectes
Emília Andreu

Direcció General del
Prevenió, Extinció
d'Incendis i Salvaments

Subdirector general
Operatiu
Antoni Rifà

Subdirector general Tècnic
Josep M. Juncosa

Subdirectora general
d'Administració i Recursos
Humans
Rosa Batalla

Servei de coordinació de
Salut Laboral i Prevenió
de Riscos
Aurel·li Rodríguez

Servei d'Assessorament
Jurídic
Marta Viñals

Àrea d'auditoria de Serveis
Inés Sánchez

Àrea d'informació i comu-
nicació
Núria Iglesias

Cap Regió d'Emergències
Metropolitana Nord
Joan Rovira

Cap Regió d'Emergències
Metropolitana Sud
Pascual Gamez

Cap Regió d'Emergències
Girona
Enric Cano

Cap Regió d'Emergències
Centre
Jordi Vila

Cap Regió d'Emergències
Lleida
Jordi Sola

Cap Regió d'Emergències
Tarragona
Agustí Gatell

Cap Regió d'Emergències
Terres de l'Ebre
Félix González

Direcció General de
Protecció Civil

Subdirectora general de
Programes
Núria Gasulla

Subdirector general
d'Operacions
Rafael Ochoa

Servei Català de Trànsit

Subdirectora general de
Serveis
Lluïsa Mozota

Subdirector general de
Trànsit

Cap de l'Oficina del Pla
català de Seguretat Viària
Francesc Xavier
Almirall

Serveis Territorials

Cap dels Serveis
Territorials a Barcelona
Àngel Merino

Cap dels Serveis
Territorials a la Catalunya
Central
Carles Llussà

Cap dels Serveis
Territorials a Girona
Marc Vidal

Cap dels Serveis
Territorials a Lleida
Pere Blasco

Cap dels Serveis
Territorials a Tarragona
Hortènsia Grau

Cap dels Serveis
Territorials a les Terres de
l'Ebre
Pilar Andreu

Cap dels Serveis
Territorials a Barcelona
Àngel Merino

Cap dels Serveis
Territorials a l'Alt Pirineu i
Aran
Àngel Joval

Direcció General de la
Policia

Subdirector general
Operatiu
Josep Milán

Subdirector general
d'Administració i Serveis
Frederic Ferrer

Subdirectora general de
Recursos Humans
Anna Maria Pintó

Subdirectora general de
Seguretat Interior
Maite Casado

Subdirector general de
Coordinació de la Policia
Carles Sánchez

Direcció General de
Relacions Institucionals

Subdirector general de
Relacions
Intergovernamentals
Antonio Revilla

Subdirector general de
Relacions amb el
Parlament
Ramon Prat

Direcció General de
Participació Ciutadana

Subdirector general de
Participació de la
Generalitat
Jordi Pacheco

Subdirector general de
Participació en l'àmbit
local
Fernando Pindado

Direcció General de la
Memòria Democràtica

Cap de l'Àrea de Difusió,
Projectes i Assessorament
Històric
Ignasi Sardà

Cap de l'Àrea de Promoció
de la Memòria
Democràtica
Eva Pérez

Programa d'atenció a
Expresos i de Desapareguts
i Fosses Comunes
Maria Jesús Bono

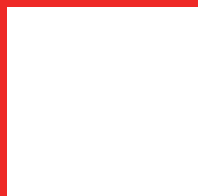
Director del Memorial
Democràtic
Miquel Caminal

Cap de l'Oficina de
Promoció de la Pau i de
Drets Humans
Xavier Badia

Director de l'Institut
d'Estudis Autònoms
Carles Viver

bombers de catalunya

història i present

ISBN 978-84-393-8002-3

9 788439 380023